

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування
Кафедра державного управління
документознавства та інформаційної діяльності

ISSN 2617-4650

<https://doi.org/10.31713/st3-420190>

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

збірник наукових праць
Випуск 3-4, 2019 р.

Рівне – 2019

Редакційна колегія

Мошинський Віктор Степанович, головний редактор, д-р сільгосп. наук, професор, ректор Національного університету водного господарства та природокористування;

Савіна Наталія Борисівна, відповідальний редактор д-р екон. наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків НУВГП;

Якимчук Аліна Юріївна, відповідальний секретар, к.е.н., доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності НУВГП.

Алейнікова Олена Володимирівна, д-р наук з державного управління, професор, завідувач кафедри економічної теорії НУВГП;
Адамчак Станіслав, професор, ректор Свентокшиського технічного університету в Кельці (Польща);
Акімов Олександр Олексійович, к.держ.упр., заступник начальника відділу правового забезпечення Національної служби посередництва і примирення;

Антонова Світлана Євгенівна, к.е.н., доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування НУВГП;
Балабасва Зінаїда Василівна, д-р філос. наук, професор кафедри регіонального управління і публічного адміністрування ОРДУ НАДУ при Президентіві України;

Бова Тетяна Вячеславівна, д-р наук з державного управління, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності НУВГП;

Бондарчук Наталія Володимирівна, д-р наук з державного управління, професор, професор кафедри обліку і аудиту Дніпропетровського аграрно-економічного університету;

Бугайцов Сергій Георгійович, д-р наук з державного управління, професор, головний науковий співробітник відділу радіоіндукованих онкологічних захворювань ДУ «Національний науковий центр радіаційної медицини» НАМН України;

Бутник Олена Олександрівна, к.держ.упр., доцент, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України;
Валюх Андрій Миколайович, к.е.н., доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності НУВГП;

Васильєва Олександра Іллівна, д-р наук з державного управління, професор, професор кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом НАДУ при Президентіві України;

Ващенко Костянтин Олександрович, голова Національного агентства України з питань державної служби;
Граца Тадеуш, професор, ректор Вищої школи Євросрегіональної економіки ім. Альчіде де Гаспарі в Юзефові (Польща);

Гаман Микола Васильович, д-р наук з державного управління, професор, Перший заступник керуючого справами Апарату Верховної Ради України;

Дробко Едуард Васильович, к.держ.упр., доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності НУВГП;

Загорський Володимир Степанович, д-р екон. наук, професор, ректор Львівського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України;

Іванюта Павло Васильович, д-р наук з державного управління, доцент, професор кафедри фінансів Вінницького кооперативного інституту;

Івашова Людмила Миколаївна, д-р наук з державного управління, професор, Академія митної служби України, завідувач кафедри державної служби та митної справи;

Кальниш Юрій Григорович, д-р наук з державного управління, професор, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту НАДУ при Президентіві України;

Коваленко Микола Миколайович, д-р наук з державного управління, доцент, доцент кафедри економічної теорії та фінансів Харківського регіонального інституту НАДУ при Президентіві України;

Корбутяк Віктор Іванович, к.т.н., доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності НУВГП;

Крачунов Хрісто, д-р інж. наук, професор, Технічний університет Варна (Болгарія);
Левицька Світлана Олексіївна, д-р екон. наук, професор, директор Навчально-наукового інституту економіки, менеджменту та права НУВГП;

Левченко Наталія Михайлівна, д-р наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Запорізького національного технічного університету;

Лопушинський Іван Петрович, д-р наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету;

Малиновська Олена Анатоліївна, д-р наук з державного управління, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень;

Олійченко Ігор Михайлович, д-р наук з державного управління, професор, професор кафедри менеджменту інноваційної діяльності та державного управління Чернігівського національного технічного університету;

Павлов Володимир Іванович, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів і економіки природокористування, академік Академії економічних наук України та Української академії економічної кібернетики, заслужений економіст України, Віце-президент Спілки економістів України;

Петроє Ольга Михайлівна, д-р наук з державного управління, професор кафедри соціальної та гуманітарної політики НАДУ при Президентіві України;

Пархоменко-Кучевік Оксана Ігорівна, д-р наук з державного управління, професор, головний науковий співробітник Інституту проблем державного управління та місцевого самоврядування НАДУ при Президентіві України;

Романенко Євген Олександрович, к.держ.упр., докторант кафедри державної політики та управління політичними процесами НАДУ при Президентіві України;

Руденко Ольга Мстиславівна, д-р наук з державного управління, директор Інституту глобальних стратегій управління НУ «Острозька академія»;

Сазоньч Ігор Леонідович, д-р екон. наук, професор кафедри міжнародної економіки НУВГП;

Скрипчук Петро Михайлович, д-р екон. наук, професор кафедри менеджменту НУВГП;

Сиченко Віктор Володимирович, д-р наук з державного управління, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій Дніпропетровського державного аграрного університету;

Сохицький Анатолій Якович, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри управління земельними ресурсами Львівського національного аграрного університету;

Чмель Сильвія, професор, директор Інституту медичних наук Університету підприємництва у Варшаві (Польща);
Шпак Юрій Валерійович, д-р наук з державного управління, доцент, в.о. завідувач кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності НУВГП;

Штурхецький Сергій Володимирович, к.держ.упр., депутат Рівненської обласної ради, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності НУ «Острозька академія».

Збірник засновано з жовтня 2013 року. Виходить щоквартально.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія KB № 20360-10160 Р від 11.10.2013 року

Поштова адреса редакції:
33028, м. Рівне, вул. Приходька, 75, к. 238
Телефон: +380362 22-10-42
e-mail: zbir-dyms@ukr.net
http://nuwm.edu.ua

Засновники:
Національний університет водного господарства та природокористування, кафедра державного управління, документознавства та інформаційної діяльності

Видавець і виготовлювач:
Редакція журналу «Стратегія і тактика державного управління», Кафедра державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування

Редакційно-видавничий відділ НУВГП
33028, м. Рівне, вул. Соборна, 11
Телефон: +38 (0362) 63-57-31

Передрукування дозволяється лише за згодою редакції. Відповідальність за добір і викладення фактів особисто несуть автори статей. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.

Рекомендовано до друку Вченою радою НУВГП від 27.03.2020 р. Протокол № 3. Підписано до друку 27.03.2020 р. Наклад – 1000 прим.

Редакція залишає за собою право на незначне корегування, редагування і скорочення статей авторів, а також літературне виправлення (зі збереженням головних висновків та стилю авторів). Надані до друку матеріали не повертаються авторам.

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Антонова С. Є. Аналіз реалізації публічної житлової політики в місті Рівне	7
Сазонець І. Л., Вівсяник О. М. Наукова спадщина Анрі де Сен-Сімона на етапі становлення інституалізму як методологічного інструменту науки про державне управління	14
Зима І. Я. Теоретичні основи формування механізму державного управління охороною здоров'я та співпраці з міжнародними організаціями	25
Корбутяк В. І., Фесюк А. М. Підвищення якості надання інформаційно-адміністративних послуг в Малолюбашанській ОТГ	31
Мартинюк Г. Ф. Зарубіжний досвід організації підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців: проблеми імплементації в Україні	45
Обуховська Л. І. Розвиток процесу децентралізації в Україні та досвід реформи децентралізації в Польщі	53
Романенко О. Є., Сивий Р. П. Імплементація політики Європейського Союзу у сферу трансформації державної служби в Україні на основі електронного урядування	64
Тихончук Л. Х. Структурна модернізація суспільно-економічних відносин та небезпека ізоляціонізму в міжнародній економічній діяльності України	74
Фесянов П. О. Державне регулювання радіаційною безпекою в Україні: заходи щодо його вдосконалення	79
Цецик Я. П. Протидія силових структур Другої Речі Посполитої українським національним партіям на Волині напередодні другої світової війни	86

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Андрійцьо-Рузаєва А. Ю., Задорожна Іванна Сутність стратегічної парадигми самоменеджменту	93
Антонюк О. Р. Роль професійних організацій у розвитку ринку послуг (на прикладі діяльності аудиторської палати України)	100

Зміст випуску

Валіулліна З. В. Зростання значення ІТ-корпорацій України в експорті послуг	109
Гессен А. Є., Приз О. В. Проблеми конкурентоспроможності експортного потенціалу України	116
Гладченко А. Ю. Потенціал впровадження європейського досвіду досягнення макроекономічної рівноваги в Україні	125
Джинджоян В. В. Реалізація принципів корпоративної соціальної відповідальності туристичних підприємств в контексті «Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року»	131
Сазонець О. М., Никончук В. М. Методи оцінки інтелектуального капіталу на різних рівнях економічної системи	142
Саленко А. С. Визначення напрямів розвитку високотехнологічного корпоративного підприємництва в Україні	148
Сардак С. Э., Радзиевская С. А. Идентификация локальных цивилизаций и их влияние на социально-экономическое развитие	155
Саричев В. І. Індикатори ефективності охорони здоров'я в умовах розвитку соціо-еколого-економічних систем	167

STRATEGIES AND TACTICS OF PUBLIC ADMINISTRATION

Antonova S. Ye. Analysis of Public Housing Policy Implementation in Rivne	7
Sazonets I. L., Vivsianyk O. M. Henri de Saint-Simon Scientific Heritage in the Stage of Institutionalism as a Methodological Tool of State Governance Science	14
Zyma I. Y. Theoretical Basis of Formation of Public Health Management Mechanism and Cooperation With International Organizations	25
Korbutiak V. I., Fesiuk A. M. Improving the Quality of Providing Information and Administrative Services in Malobybashansk UTC	31
Martyniuk H. F. Foreign Experience of Training Organization and Improvement of Civil Servants Qualification: Implementation Problems in Ukraine	45
Obukhovska L. I. Development of Decentralization Process in Ukraine and Experience of Decentralization Reform in Poland	53
Romanenko O. Ye., Syvyi R. P. Implementation of European Union Policy in Public Service Transformation in Ukraine on the Basis of Electronic Governance	64
Tykhonchuk L. H. Structural Modernization of Socio-Economic Relations and Dangerous Isolation in Ukraine's International Economic Activities	74
Fesianov P. O. State Regulation of Radiation Safety in Ukraine: Measures to Improve it	79
Tsetsyk Y. P. Breakdown of Power Structures of the Second Rzeczpospolita Ukrainian National Party on the Volyn Before the Second World War	86
ECONOMIC ISSUES OF PUBLIC ADMINISTRATION	
Andriitso-Ruzaieva A. Y., Zadorozhna Ivanna Essence of Strategic Self-Management Paradigm	93
Antoniuk O. R. The Role of Professional Organizations in the Development of the Services Market (Based on the Activity of the Audit Chamber of Ukraine)	100

Issue's Contents

Valiullina Z. V. Increasing the Importance of Ukraine it Corporations in the Export of Services	109
Hessen A. Ye., Pryz O. V. Problems of Competitiveness of Export Potential of Ukraine	116
Hladchenko A. Y. Potential of Implementation of the European Experience to Achieve Macroeconomic Equality in Ukraine	125
Dzhyndzhoian V. V. Implementation of the Principles of Corporate Social Responsibility of Tourism Enterprises in the Context of «Concepts of Implementation of State Policy in the Field of Promoting the Development of Socially Responsible Business in Ukraine for the Period Up to 2030»	131
Sazonets O. M., Nykonchuk V. M. Methods of Estimating Intellectual Capital at Different Levels of Economic System	142
Salenko A. S. Determination of the Directions of the Development of a High-Tech Corporate Enterprise in Ukraine	148
Sardak S. E., Radziievska S. A. Identification of Local Civilizations and Their Influence on Social and Economic Development	155
Sarychev V. I. Health Efficiency Indicators in the Development of Socio-Environmental and Economic Systems	167

УДК 351.82:332.12

<https://doi.org/10.31713/st3-420191>

JEL D 12, L 74, R 31

Антонова С. Є.,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри державного управління,

документознавства та інформаційної діяльності

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ЖИТЛОВОЇ ПОЛІТИКИ В МІСТІ РІВНЕ

Antonova S. Ye.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Associate Professor of Department of Public Administration,

Documentation and Information Activities

National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

ANALYSIS OF PUBLIC HOUSING POLICY IMPLEMENTATION IN RIVNE

У статті проаналізовано основні показники реалізації публічної житлової політики міста Рівне, висвітлено стан фінансування основних програм, які сприяють ефективному розвитку житлової сфери, виявлено основні напрямки інвестування процесу реформування житлово-комунального господарства, оцінено проблеми стабільного енергозабезпечення та ефективного використання енергоресурсів, від вирішення яких значною мірою залежить рівень економічного і соціального розвитку

The article analyzes the main indicators of the implementation of public housing policy in Rivne, clarifies the state of financing of the main programs that contribute to the effective development of the housing sector, identifies the main directions of investment in the process of housing and communal services reform, assesses the problems of stable energy supply and energy efficiency, energy efficiency the level of economic and social development depends

Ключові слова: видатки бюджету, доступне житло, енергомодернізація житла, зношеність житлового фонду, публічна житлова політика, програми розвитку, реформування.

Keywords: budget expenditures, affordable housing, energy modernization of housing, depreciation of housing stock, public housing policy, development programs, reform.

Постановка проблеми. Згідно зі Звітом Європейської агенції довкілля, гідні житлові щодо забезпечення високої якості умови є одним з найважливіших критеріїв проживання у європейських містах якості міського життя. Тож, в країнах

Європейського Союзу з метою забезпечення комфортності міст однаково важлива роль відводиться як політикам щодо соціально-економічного розвитку та міського планування, так і політиці доступного житла для населення. Крім того, якісне та доступне житло є одним із критеріїв підвищення привабливості міст для постійного проживання, оскільки саме його наявність є передумовою для стійкого та комфортного стилю життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомими у контексті дослідження проблем реалізації публічної політики є роботи багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців, таких як О. Амосов, О. Апостолюк, М. Білинська, Ф. Була, Н. Васильєвою, М. Вигода, В. Воротін, Ж. Гесяк, Н. Грицяк, У. Данн, І. Дегтярьова, О. Ігнатенко, Д. Келінг, Т. Коломієць, М. Кравченко, В. Куйбіда, А. Кузнецовим, І. Кучеренко, О. Кучеренко, А. Люк, Н. Мороз, Н. Олійник, І. Панасенко, Л. Пономаренко, О. Петроє, К. Поллітт, О. Пухкал, І. Рейтерович, Г. Рябцев, С. Ситник, А. Твардоч, С. Телешун, О. Теліженко, В. Тертичка, Ю. Чеберяк, Дж. Шафрітц, К. Шваб та ін.

Метою статті є аналіз результативності реалізації публічної житлової політики в місті Рівне. Основними матеріалами для визначення такої результативності стали «Програма відшкодування відсотків за кредитами, залученими фізичними особами, на впровадження енергозберігаючих заходів у місті Рівному на 2016-2018 роки», «Програма реформування та розвитку ЖКГ на 2015-2019 рр.», «Програма енергозбереження та енергоефективності міста Рівного на 2015-2019 рр.».

Виклад основного матеріалу. На сьогодні житлова політика ще не посіла належного місця в стратегії розвитку Української держави та її адміністративно-територіальних одиниць. Засоби та

інструменти реалізації житлової політики не можуть в повній мірі задовольнити житлові потреби населення, що в свою чергу негативно впливає на його морально-психологічний стан, змушує громадян заробляти на житло замість того, щоб задовольняти інші потреби, загалом загрожує національній безпеці держави. Основна частка всього житлового фонду в нашій країні побудовано ще за радянських часів та не відповідає сучасним економічним умовам. Крім того, існують проблеми щодо надання якісних житлових послуг, утримання житлового фонду в належному стані, адже українці тривалий час жили в умовах державного патерналізму і ще не зовсім готові брати на себе додаткові зобов'язання.

В Україні існує своєрідний еквівалент політики доступного житла, яка має місце у країнах Європейського Союзу. Так, прийнята ще у 1984 році Постанова про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР передбачає надання певним категоріям населення «у безстрокове користування жилих приміщень у будинках державного і громадського житлового фонду, призначених для постійного проживання» [4].

Житловий фонд м. Рівне всіх форм власності становить 4791,2 тис. кв. м загальної площі, з яких близько 58 відсотків збудовано до 1989 року і потребує здійснення комплексного капітального ремонту. Реалізація житлової політики характеризується показниками, представленими в табл. 1. Варто відмітити, що практично по всіх показниках відбувається варіювання значень. Так, видатки міського бюджету на капітальний ремонт житлового фонду, в тому числі і ОСББ у 2017 р. різко скоротилися в порівнянні з 2016 р. Вже в наступному році їх значення

незначно, але все ж збільшилися. Прослідковується позитивна динаміка росту асигнувань, виділених на капремонт внутрішньобудинкових інженерних мереж, а саме впродовж 2016-2018 рр. на ці потреби було надано міським бюджетом 2,2 млн грн. Саме в 2018 р. в порівнянні з 2016 р. їх виділено майже в 4 рази більше.

Абсолютно протилежною є тенденція щодо виділення коштів на ремонт ліфтового господарства. Якщо в 2016 р. було відремонтовано ліфтів на суму 6,1 млн грн, то в наступному році – на 1,9 млн грн менше, в 2018 р. ці асигнування скоротилися ще на 0,8 млн грн.

Таблиця 1

Основні показники реалізації житлової політики м. Рівне

Показники	Роки		
	2016	2017	2018
Кількість міських програм у житловій сфері, од.	5	5	6
Видатки міського бюджету на капітальний ремонт всього житлового фонду, млн грн	30,9	16,5	19,1
Видатки міського бюджету на капітальний ремонт житлового фонду ОСББ, млн грн	11,1	10,4	13,6
Здійснений капремонт внутрішньобудинкових інженерних мереж, млн грн	0,3	0,7	1,1
Кількість відремонтованих ліфтів, од.	62	87	112
Видатки міського бюджету на ремонт ліфтового господарства, млн грн	6,1	4,2	3,4
Видатки міського бюджету на відшкодування частини відсотків за кредитами, залученими населенням на впровадження енергозберігаючих заходів, млн грн	0,3	0,4	0,2
Видатки міського бюджету на відшкодування частини відсотків за кредитами, залученими ОСББ на впровадження енергозберігаючих заходів, млн грн	0,62	0,96	1,1
Видатки міського бюджету по наданню і обслуговуванню пільгового довгострокового кредитування на будівництво (реконструкцію та придбання) житла молодими сім'ями та одинокими молодими громадянами, млн грн	1,9	2,0	2,2

*Джерело: [1; 3; 6; 7; 8; 9; 10; 11].

На сьогодні понад 40% від загального обсягу споживання природного газу в місті споживається населенням. З метою економного споживання енергоресурсів у житлових будинках актуальним стало вжиття енергозберігаючих заходів: утеплення стін будинків, підлоги, горищ та дахів; заміну та встановлення сучасних

енергозберігаючих вікон, вхідних дверей у місцях загального користування. Враховуючи невисокий рівень доходів та низьку платоспроможність населення, впровадження заходів неможливе без підтримки держави та органів місцевого самоврядування. Відповідно в місті Рівне з міського бюджету виділяються кошти на

підтримку напрямів стимулювання населення та ОСББ до впровадження енергоефективних заходів шляхом відшкодування частини суми кредиту, залученого населенням та ОСББ для придбання котлів із використанням будь-яких видів палива та енергії (за винятком природного газу) та на придбання енергозберігаючого обладнання, матеріалів, або так звані "теплі" кредити. Кінцевою метою енергоощадної політики є скорочення витрат на утримання та експлуатацію житлових будинків та квартир. За оцінками експертів, потенціал економії енергії у

житлових будинках дорівнює близько 50%. Станом на сьогодні фізична та моральна зношеність конструкцій житлових будинків, внутрішньобудинкових інженерних систем, низькі теплозахисні властивості огорожувальних конструкцій призводять до значного обсягу споживання енергоресурсів.

Впродовж останніх три роки 2156 рівнян взяли кредити на утеплення своїх осель та відповідно скористалися ресурсами Програми (табл. 2). За цей період залучено більше 40 млн грн, причому із міського бюджету – більше 800 тис. грн, що становить 2%.

Таблиця 2

Відшкодування відсотків за кредитами в рамках Програми відшкодування відсотків за кредитами, залученими фізичними особами, на впровадження енергозберігаючих заходів у місті Рівному на 2016-2018 роки

Період	Кількість мешканців, які залучили кредитні кошти (чол.)	Обсяги залучених кредитних коштів (тис. грн)	Обсяги відшкодування відсотків за кредитами з міського бюджету (тис. грн)
2016	1046	17 087,5	261,9
2017	1017	22 565,1	369,1
2018	93	3 022,7	212,6
Разом	2156	42 675,3	843,6

*Джерело: [3].

В місті Рівне для підвищення ефективності житлової політики розроблена і функціонує Програма реформування та розвитку ЖКГ на 2015-2019 рр. (табл. 3). Заходи, які реалізуються в рамках цієї Програми спрямовані забезпечення функціонування ефективної державної політики у сфері житлово-комунального господарства; надання якісних житлово-комунальних послуг відповідно до вимог щодо їх якості; прозорості при формуванні тарифної та цінової політики на житлово-комунальні послуги; поліпшення якості життя населення в результаті забезпечення

їх якісними житлово-комунальними послугами; зменшення протягом п'яти років обсягів використання енергоресурсів у комунальній енергетиці (в житлових будівлях) до 20%; обладнання протягом п'яти років усіх багатоквартирних будинків побудинковими приладами обліку тепла, холодної та гарячої води; технічне переоснащення підприємств комунального господарства та розвиток комунальної інфраструктури; зниження до рівня експлуатаційної безпеки зношеності житлового фонду та основних фондів житлово-комунального господарства;

приведення витрат і втрат під час надання житлових будинків та відбудову аварійних житлово-комунальних послуг у відповідність об'єктів комунального господарства з вимогами європейських стандартів; протягом п'яти років. виведення з експлуатації аварійних

Таблиця 3

Інвестиції у реформування житлово-комунальної сфери згідно Програми реформування та розвитку ЖКГ на 2015-2019 рр.

Напрямки інвестицій	Всього	у тому числі за роками:				
		2015	2016	2017	2018	2019
Утримання житлового фонду в належному стані	418,2	75,7	79,3	83,4	87,7	92,2
Впровадження засобів обліку споживання комунальних послуг у багатоквартирних будинках	62,2	14,3	16,7	19,2	5,8	6,2
Капітальний ремонт, модернізація ліфтів	67,8	12,0	12,7	13,7	14,3	15,1
Надання підтримки у створенні ОСББ	2,6	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7
Розвиток доріг і вулиць міста	551,6	105,8	106,1	107,7	112,5	119,5
Розвиток мереж зовнішнього освітлення	121,5	20,9	21,7	25,2	25,9	27,6
Реформування у сфері поводження з твердими побутовими відходами, реформування та розвиток об'єктів благоустрою	301,4	52,9	57,8	59,4	63,4	67,9
Реформування систем тепlopостачання	201,3	26,4	31,9	41,9	49,5	51,5
Реформування систем водopостачання і водовідведення	193,7	6,5	47,3	46,4	46,6	46,9
Всього	1 920,2	314,8	373,9	397,4	406,4	427,6

*Джерело: [5].

Для підвищення результативності публічної житлової політики міста реалізуються наразі ще декілька Програм, спрямованих на поліпшення функціонування житлового фонду, а також забезпечення комфортного житлового середовища. Серед них:

- Програма облаштування багатоквартирних будинків сучасними засобами обліку й регулювання води;
- Програма утеплення фасадів

житлових будинків на 2015-2019 роки;

- Програма термомодернізації багатоквартирних будинків міста Рівного на 2017-2020 роки;
- Програма енергозбереження та енергоефективності до 2019 року.

Серед проблем функціонування житлової сфери є й те, що не було створено передумов для енергомодернізації житла перед підвищенням цін на енергоносії в 2017-2018 рр. Унаслідок такої ситуації

відбулась поява нового явища – енергетичної бідності населення, коли більша частина громадян вимушена на шкоду власному здоров'ю і технічному стану житла економити на енерговитратах і звертається за субсидіями. Дана ситуація суперечить вимогам 7-ої глобальної мети сталого розвитку ООН про доступність енергії для населення, яка була затверджена у 2015 р. на саміті ООН з питань сталого розвитку [2].

Одними з найбільш гострих проблем міста на сучасному етапі його розвитку є проблеми стабільного енергозабезпечення та ефективного використання енергоресурсів, від вирішення яких значною мірою залежить рівень економічного і соціального розвитку. На сьогоднішній день зростає вплив чинників, що спонукають до енергозбереження: постійне зростання цін на енергоносії, підвищення адміністративної та економічної відповідальності за перевитрати, нераціональне та неефективне використання паливно-енергетичних ресурсів тощо. Проблема незбалансованого внутрішнього споживання паливно-

енергетичних ресурсів має гостро негативні економічні й соціальні наслідки, обмежуючи потенціал підвищення якості життя українських громадян.

Світова тенденція проблем забезпечення в необхідному обсязі енергоносіями ставить пріоритетним завданням щодо зниження енергоспоживання в усіх сферах – промисловій, житлово-комунальній, бюджетній. Постійне дорожчання паливно-енергетичних ресурсів, відсутність альтернативних джерел енергопостачання вимагає особливої уваги до питань енергозбереження та енергоефективності.

Для нашого міста також, як і для багатьох міст України, характерною є значна енерговитратність. Зважаючи на це, в рамках реалізації житлової політики енергозбереження житлового фонду залишається одним із пріоритетних напрямків діяльності органів влади, про що свідчать дані щодо щорічного фінансування Програми енергозбереження та енергоефективності (рисунок).

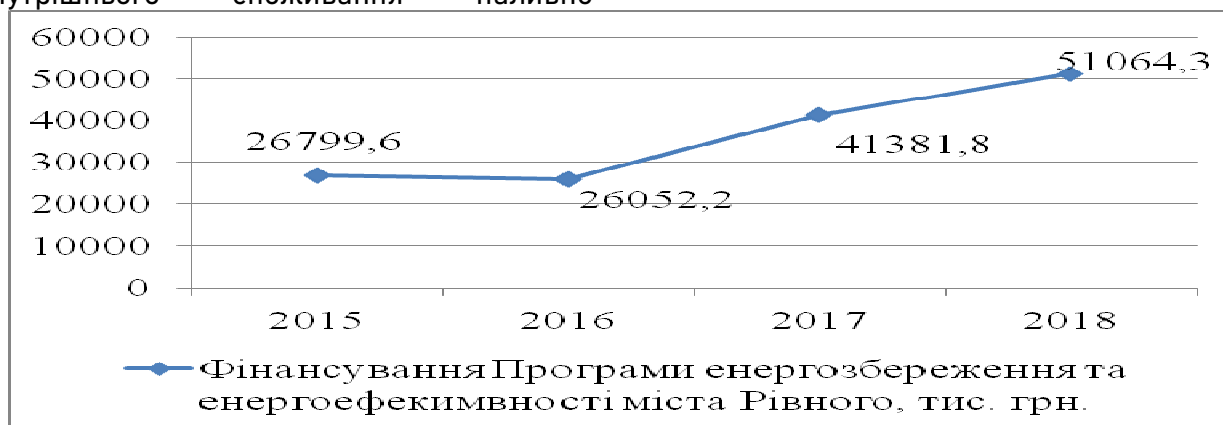

Рисунок. Обсяги фінансування Програми енергозбереження та енергоефективності міста Рівного на 2015-2019 рр.

В цілому питання фінансування житлової сфери міста в 2016-2017 рр. перебувало не на високому рівні, як свідчать дані табл. 4. Відтак, саме в 2016 р. рівень асигнувань, що були виділені на розвиток галузі не досягав навіть 70%. В наступні

роки ситуація дещо покращилася, проте все ж залишається проблемні питання, які нажалі за браком коштів не вдалося вирішити органам місцевого самоврядування.

Таблиця 4

Фінансування розвитку житлового господарства з міського бюджету м. Рівного

Показники	Роки					
	2016		2017		2018	
	план	факт	план	факт	план	факт
Видатки міського бюджету на розвиток житлового господарства всього, млн грн, в т.ч.:	204,6	140,9	298,6	254,3	273,8	262,9
Поточні	107,9	90,4	157,0	151,4	177,3	174,7
Капітальні	96,7	50,5	141,6	102,3	96,5	87,1
Відсоток фінансування, %	68,9		85,2		95,6	

*Джерело: [7; 8; 9].

Висновки. Отже, в умовах хронічного дефіциту коштів на оновлення матеріально-технічної бази житлово-комунального господарства необхідно впроваджувати децентралізовані підходи, спрямовані на розвиток основних форм державно-приватного та муніципально-приватного партнерства, орендних та лізингових відносин, створення мережі комунальних

банків, розвиток співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. особливо важливим є створення необхідних правових, довірчих, майнових відносин у сфері взаємодії приватного капіталу і муніципальної власності для фінансового забезпечення реалізації партнерських проектів комунального і приватного сектору.

Список використаних джерел

1. Дані відділу обліку та розподілу житла Рівненського міськвиконкому. URL: <http://www.city-adm.rv.ua/RivnePortal/kvartiry/Default.html> (дата звернення 10.10.2019).

2. Житлове право України : навч. посіб. / авт. кол. ; за ред. С. Гопанчука, Ю. О. Заїки. Київ : Істина, 2003. 208 с.

3. Звіт про виконання Програми відшкодування відсотків за кредитами, залученими фізичними особами, на впровадження енергозберігаючих заходів у місті Рівному на 2016-2018 роки. URL: <https://economy.rv.ua/> (дата звернення 10.10.2019).

4. Коломієць Т. Житлова проблема в українських містах: що має робити держава? Досвід країн ЄС. URL: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/zhytlova-problema-v-ukrainskykh-mistakh-shcho-maie-robyty-derzhava-dosvid-krain-yes> (дата звернення 10.10.2019).

5. Програми реформування та розвитку ЖКГ міста Рівного на 2015-2019 рр. URL: <http://www.city-adm.rv.ua/RivnePortal/GetFile.ashx?> (дата звернення 10.10.2019).

6. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : Закон України від 14 трав. 2015 р. № 417-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/417-19> (дата звернення 10.10.2019).

7. Оперативна інформація про виконання бюджету міста. URL: http://www.city-adm.rv.ua/RivnePortal/ukr/budget/budget_zvit_2016_vydatky.aspx (дата звернення 10.10.2019).

8. Оперативна інформація про виконання бюджету міста. URL: http://www.city-adm.rv.ua/RivnePortal/ukr/budget/budget_zvit_2017_vydatky.aspx (дата звернення 10.10.2019).

9. Оперативна інформація про виконання бюджету міста. URL: http://www.city-adm.rv.ua/RivnePortal/ukr/budget/budget_zvit_2018_vydatky.aspx (дата звернення 10.10.2019).

10. Офіційний сайт Головного управління статистики в Рівненській області. URL: <http://www.gusrv.gov.ua/> (дата звернення

10.10.2019).

11. Рівне-2030. Стратегія розвитку міста. URL: <http://investrv.org.ua/storage/>

References

1. Dani viddilu obliku ta rozpodilu zhytla Rivnenskoho miskvykonkomu. URL: <http://www.city-adm.rv.ua/RivnePortal/kvartiry/Default.html> (data zvernennia 10.10.2019).

2. Zhytlove pravo Ukrainy : navch. posib. / avt. kol. ; za red. S. Hopanchuka, Yu. O. Zaiky. Kyiv : Istyna, 2003. 208 s.

3. Zvit pro vykonannia Prohramy vidshkoduvannia vidotkiv za kredytamy, zaluchenymy fizychnymy osobamy, na vprovadzhennia enerhozberihaiuchykh zakhodiv u misti Rivnomu na 2016-2018 roky. URL: <https://economy.rv.ua/> (data zvernennia 10.10.2019).

4. Kolomiiets T. Zhytlova problema v ukrainskykh mistakh: shcho maie robyty derzhava? Dosvid krain YeS. URL: <https://mistosite.org.ua/ru/articles/zhytlova-problema-v-ukrainskykh-mistakh-shcho-maie-robyty-derzhava-dosvid-krain-yes> (data zvernennia 10.10.2019).

5. Prohramy reformuvannia ta rozvytku ZhKH mista Rivnoho na 2015-2019 rr. URL: <http://www.city-adm.rv.ua/RivnePortal/GetFile.ashx?> (data zvernennia 10.10.2019).

6. Pro osoblyvosti zdiisnennia prava

[web/source/1/3Y5RA7FQmfCZPWojZWn6Qt2cuwx26-B3.pdf](http://investrv.org.ua/storage/web/source/1/3Y5RA7FQmfCZPWojZWn6Qt2cuwx26-B3.pdf) (дата звернення 10.10.2019).

vlasnosti u bahatokvartyrnomu budynku : Zakon Ukrainy vid 14 trav. 2015 r. № 417-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/417-19> (data zvernennia 10.10.2019).

7. Operatyvna informatsiia pro vykonannia biudzhetu mista. URL: http://www.city-adm.rv.ua/RivnePortal/ukr/budget/budget_zvit_2016_vydatky.aspx (data zvernennia 10.10.2019).

8. Operatyvna informatsiia pro vykonannia biudzhetu mista. URL: http://www.city-adm.rv.ua/RivnePortal/ukr/budget/budget_zvit_2017_vydatky.aspx (data zvernennia 10.10.2019).

9. Operatyvna informatsiia pro vykonannia biudzhetu mista. URL: http://www.city-adm.rv.ua/RivnePortal/ukr/budget/budget_zvit_2018_vydatky.aspx (data zvernennia 10.10.2019).

10. Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia statystyky v Rivnenskkii oblasti. URL: <http://www.gusrv.gov.ua/> (data zvernennia 10.10.2019).

11. Rivne-2030. Stratehiia rozvytku mista. URL: <http://investrv.org.ua/storage/web/source/1/3Y5RA7FQmfCZPWojZWn6Qt2cuwx26-B3.pdf> (data zvernennia 10.10.2019).

УДК 351:002.8

<https://doi.org/10.31713/st3-420192>

JEL B 31, D 02, N 33

Сазонец І. Л.,

д.е.н., професор, завідувач кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Вівсяник О. М.,

аспірант Міжрегіональної академії управління персоналом (м. Київ)

НАУКОВА СПАДЩИНА АНРІ ДЕ СЕН-СІМОНА НА ЕТАПІ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУАЛІЗМУ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ НАУКИ ПРО ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Sazonets I. L.,

Doctor of Economics, professor
Head of the Department of Public Administration,
Documentation and Information Activities
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

Vivsianyk O. M.,

Post-graduate Student
Interregional Academy of Management
Staff (Kyiv)

HENRI DE SAINT-SIMON SCIENTIFIC HERITAGE IN THE STAGE OF INSTITUTIONALISM AS A METHODOLOGICAL TOOL OF STATE GOVERNANCE SCIENCE

В статті досліджено наукова спадщина Анрі де Сен-Сімона на етапі становлення інституалізму як методологічного інструменту науки про державне управління. Визначено характеристики інституалізму як важливої складової науки про державне управління. Визначено основні сфери досліджень Анрі де Сен-Сімона, які базувались на інституційній основі

The article explores the scientific heritage of Henri de Saint-Simon at the stage of establishing institutionalism as a methodological instrument of the science of public administration. The characteristics of institutionalism as an important component of the science of public administration are determined. Identifies the main areas of institutional research based on Henri de Saint-Simon

Ключові слова: становлення, інституалізм, методологічний, наука, державне управління, дослідження

Keywords: formation, institutionalism, methodological, science, public administration, research

Постановка проблеми. Не дивлячись на універсальність інституційної теорії, її багатофункціональність у засобах застосування та мультидисциплінарний характер, слід зауважити, що на теперішній час значна сфера застосування цієї теорії – це наука про державне управління. Державне управління, як і інституційна теорія спирається на аналіз та управління всіма сферами життя суспільства, регулює всі напрями та формує механізми управління економікою, регулює зрушення в ментальній та духовній свідомості суспільства. Держава,

система державного управління значною мірою впливає на розвиток продуктивних сил, стимулюючи розвиток науково-технічного прогресу, соціальних реконструкцій та поширення комунікацій. Будь які структурні елементи суспільно-економічного життя, що регулює система державного управління можуть стати основою для радикальних інституційних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формуванню методологічного інструментарію науки про державне

управління присвятили свої праці багато вчених. Однак, саме інституалізм, як теоретичну основу досліджень в сфері державного управління досліджували не так багато авторів. Серед таких праць необхідно визначити такі як: Шпикуляк О.Г., Прутська О.О., Мазур Г.Ф. «Інституціоналізм як методологія міждисциплінарного синтезу: еволюція сутності й базових концепцій», Дубина М.В. «Теоретична основа інституціоналізму як наукового напрямку економічної науки», Мороз В. Л. «Застосування наукового інструментарію інституціоналізму в межах науки державного управління: теоретико-методологічний аспект». Крім цього, в статті розглядаються інституційні підходи А. Сен-Сімона, які є складовою частиною інституційної системи. В такому ракурсі творчість А. Сен-Сімона практично не досліджувалась науковцями.

Мета статті. Метою статті є дослідження наукової спадщини Анрі де Сен-Сімона на етапі становлення інституалізму як методологічного інструменту науки про державне управління. Запропоноване дослідження поєднує в собі аналіз перших кроків становлення теорії інституалізму із врахуванням наукової спадщини А. де Сен-Сімона та обґрунтування методологічних основ використання інституалізму як інструменту науки про державне управління.

Виклад основного матеріалу. Саме в теперішній час система державного управління суспільно-економічного та політичного життя в Україні знаходяться в стані трансформації. Система державного управління України, вступивши на шлях побудови нової моделі за європейськими зразками, зіштовхнулася з проблемами інституціонального характеру, серед яких: 1) повільна адаптація ринкових інституцій та інститутів; 2) незадовільна модифікація старих і формування ринкових інститутів;

3) неузгодженість ринкових інституцій та інститутів з традиційними; 4) відсутність комплексного бачення концептуальних засад інституціонального забезпечення розвитку економіки й ринку. Саме тому розвиток інститутів та інституцій в Україні слід розглядати як фундаментальну проблему, розкриваючи її в історико-еволюційному ракурсі [1, с. 12–19].

Сучасні оптимальні підходи на державному рівні в сфері інституційного перетворення системи охорони здоров'я повинні спиратися на здобутки інституційної теорії, кращі зразки управління державою, тому важливим є встановлення історичних умов формування інституалізму в цілому та підведення теоретичної основи під проведення інституційних реформ в державі. Отже, до основних причин зародження інституціоналізму варто віднести такі:

– існування об'єктивної необхідності розширити межі дослідження індивіда і відійти від концепції раціональної людини, оскільки вона не повністю відповідала дійсним економічним процесам у суспільстві;

– необхідність застосування міждисциплінарного підходу до пізнання економічних явищ із застосуванням результатів пізнання, що отримані у соціології, психології, політології та інших суміжних сферах науки;

– усвідомлення важливості комплексного пізнання економічних явищ у суспільстві, а також дослідження їх через застосування узагальнених показників, які характеризують економічні процеси у країні, аналізуючи насамперед закономірності функціонування не окремих індивідів, а колективів, об'єднань та груп;

– важливість проведення досліджень динамічних явищ та процесів у сфері економічного розвитку, а не акцентування на статичних процесах, що також мають місце у цій сфері [2, с. 8–11].

Можна виокремити точки дотику та

механізми впливу інституційної теорії та науки про державне управління, що ми знаходимо в праці В. Мороза «Застосування наукового інструментарію інституціоналізму в межах науки державного управління: теоретико-методологічний аспект»:

По-перше, інституціональна теорія є не лише корисною для дослідження у галузі науки «Державне управління», а багато в чому є і визначальною для її змістовно-методологічного наповнення.

По-друге, застосування інструментарію інституціоналізму в межах науки державного управління сприяє підвищенню якості дослідження відповідної проблематики та забезпечує розвиток теоретико-методологічного підґрунтя для організації державно-управлінської діяльності.

По-третє, застосування наукового інструментарію інституціоналізму у межах науки державного управління сприяє формуванню принципово нового погляду на зміст теоретичних та практичних проб лем державно-управлінської діяльності та розширює перелік підходів до їх вирішення.

По-четверте, така базова категорія інституціоналізму, як трансакційні витрати, може стати надійним критерієм у системі оцінювання результативності діяльності інститутів державної влади й органів місцевого самоврядування та їх структурних підрозділів [3, с. 42-48].

Переходячи до короткого аналізу становлення інституціоналізму як науки, необхідно відзначити перший напрям, що зародився в межах інституціоналізму, це – історичний напрям. До числа основоположників історичного напрямку належить Ф. Ліст та його послідовники, представники старої історичної школи В. Рошер, Б. Гільдебранд, К. Кніс (40-60-ті рр. XIX ст.) [4, с. 36-39].

Огюст Конт (1798-1857) запропонував

методи спостереження, порівняння, експерименту та історичного аналізу, які стали головними у інституціональних дослідженнях. Німецький економіст Фрідріх Ліст (1789-1846) одним з перших використовував історичне обґрунтування, політичні, правові і соціальні інститути. До продуктивних сил він відносив політичні та соціокультурні інститути. Б. Гільдебранд (1812-1878), відкидав уявлення про індивіда як людини, яка вільна від впливу суспільних факторів і автономне прагне до досягнення максимальної особистої вигоди [5, с. 91-98].

Держава, система державного управління значною мірою впливає на розвиток продуктивних сил, стимулюючи розвиток науково-технічного прогресу, соціальних реконструкцій та поширення комунікацій. Будь які структурні елементи суспільно-економічного життя, що регулює система державного управління можуть стати основою для радикальних інституційних змін. «Християнство, моногамія, знищення рабства і кріпосного права, престолонаслідування, винахід друкарства, преса, пошта, монетна система, міри ваги і довжини, календар і годинник, поліція безпеки, введення вільного землеволодіння і шляхи сполучення – ось багаті джерела продуктивних сил». Ф. Ліст, користуючись термінологією свого часу, приводить тут важливу думку, згідно з якою для якнайшвидшого розвитку національного господарства необхідне сприятливе інституційне середовище. Використовуючи ідею продуктивних сил, Ф. Ліст включає в інституціональний аналіз цивілізаційні чинники економічного розвитку, які мають безпосереднє відношення до інституціонального середовища [4, с. 36-39].

Слід зазначити, що чверть століття раніше від історичної школи писав свої праці відомий науковець-гуманіст Анрі де Сен-Сімон. (1760-1825). Основний період його творчості припав на реформи та історичні

події Французької революції, Реставрації, 100 днів, тому він аналізував соціальні зрушення, що були пов'язані із цими подіями. Однак, слід визначити, що Сен-Сімон, який не вважається одним з засновників інституційної теорії широко оперував поняттям «інститут», вкладав в нього його відомий зміст та пояснював окремі напрями історичного розвитку, соціальних подій впливом тих чи інших інститутів. Недостатній рівень досліджень теоретичного надбання Сен-Сімона в напрямі становлення інституалізму змусила нас приділити більшу увагу цій проблемі.

У своїй теорії державного управління Анрі де Сен-Сімон виділяв такі актуальні для сьогодення риси як: необхідність вивчення історії технічного прогресу і підкреслював важливість розвитку технічного прогресу для розвитку суспільства, необхідність знищення привілеїв по праву народження і перехід до нової демократичної моделі розвитку суспільства, проголошував наукові підходи в управлінні, зокрема, в питаннях виявлення криз і шляхів їх подолання, розвиток освіти в сфері наук про людину з метою вивчення і задоволення потреб людини, поліпшення її здоров'я. «Наука про людину, заснована на фізіологічних знаннях, буде включена в народну освіту, і ті, які будуть вигодувані цією науковою їжею, досягнувши зрілого віку, будуть користуватися при розгляді політичних питань методом, вживаним в інших галузях фізики в застосуванні до відповідних явищ» [6, с. 214–237].

Основою інституційних поглядів Анрі де Сен-Сімона слід вважати його погляди, що засновані на поєднанні концепцій різних авторів. Зокрема, він дуже високо цинив праці Адама Сміта та Жана Батиста Сея в сфері економіки, Ісаака Ньютона в сфері фізики та основ побудови світу, Рене Декарта в сфері фізичної та філософської концепції, але критикував їх за розрізненість

наукових підходів, відсутність комплексності у проведенні наукових досліджень для сприйняття загальної картини світу. Така комплексність мислення Анрі де Сен-Сімона проявлялася і в більш конкретних питаннях, які він досліджував та роз'яснював науковій спільноті. Зокрема, його інституалізм проявлявся в тому, що він вважав основними рисами «промислової системи» процес перетворення суспільства в загальну асоціацію людей, введення обов'язкового для всіх продуктивної праці, відкриття рівних для всіх можливостей застосувати свої здібності і введення розподілу «за здібностями», державне планування промислового і сільськогосподарського виробництва, перетворення державної влади в знаряддя організації виробництва, поступове утвердження всесвітньої асоціації народів і загальний мир при стирання національних кордонів [7].

Термін «асоціація» дуже часто звучить в його працях, що приводить до висновків, що об'єднання, взаємна діяльність в рамках нових, прогресивних форм об'єднання праці, зусиль, ресурсів, узгодження дій, домовленості в рамках асоціацій (а сьогодні ми б сказали «інститутів») є, за його думкою, фундаментом майбутнього суспільства.

Асоціацію, як угоду, документ, домовленість він розповсюджував з рівня держави, нації на міждержавний рівень. Одним з основних наукових здобутків Анрі де Сен-Сімона була його ідея об'єднання Європи. Союз Англії і Франції він вважав конче необхідним для встановлення нового інституційного порядку, але й створення Парламенту всіх країн Європи також вважав доцільним. «Держава повинна стати знаряддям управління централізованим і плановим виробництвом, перетворити правління людьми на правління речами, а союз держав – на всесвітню асоціацію народів без кордонів в ім'я торжества загальної рівності всезагального миру» [8]. В

цій сентенції Сен-Сімона відображено також його ідею рівності людей. За його думкою, не люди повинні управляти людьми, а економічні обставини, виробнича необхідність повинна приписувати людям, працівникам їх конкретні дії.

Він вказував: «Результатом цих праць буде реорганізація європейського суспільства за допомогою особливої установи, загальної для всіх народів, які його складають. Ця установа, залежно від ступеня освіти кожного народу, буде представлятися йому науковою або релігійною, але вона у всякому разі матиме позитивну політичну дію в приборканні честолюбства народів і королів» [6, с. 214–237]. Виходячи з оригінального тексту, можна припустити, що Анрі де Сен-Сімон розумів відмінності в рівні економічного розвитку держав, їх політичного устрою, основної релігії, яка сповідується народом, але при цьому вважав об'єднання Європи можливим.

В своїй концепції «органічних» періодів, він визначав два періоди розквіту суспільства та досконалості суспільно-політичних інститутів – Стародавній Греція та Рим та епоха Середньоріччя в період XIII сторіччя. Традиційно у вітчизняній науці епоха Еллінізму та Риму вважається прообразом створення сучасних демократичних інститутів, в той час, як Середньовіччя – епоха гонінь на науку та прогрес. Однак, за думкою Анрі де Сен-Сімона великим здобутком Середньовіччя було ствердження світових монотеїчних релігій, що, на його думку, було значним прогресом. У «Нарисі науки про людину» Анрі де Сен-Сімон указує на релігію як на головний політичний інститут і намагається виявити ту роль, яку вона грала протягом всієї європейської політичної історії. Основна думка, яку він намагається тут обґрунтувати, зводиться до наступного: духовенство завжди було найбільш освіченим класом і

його влада ґрунтувалася саме на знанні. Причому основні ідеї, що становлять багаж знань присвячених, ставали, в перебільшеному і спрощеному вигляді, предметом вірувань неосвічених «мас» [9].

За думкою дослідників наукової спадщини Анрі де Сен-Сімона, він «недооцінював роль державних і правових інститутів, найважливішими законами вважав ті, що визначають і регулюють власність, а закони, які закріплюють владу і форми правління державою, – другорядними» [10]. У всіх свої працях Анрі де Сен-Сімон висловлював негативну думку про панівні на той час класи та окремі верстви населення. Так, в своїй праці «Парабола» – на двох боках параболи він представляв необхідні для розвитку держави прошарки суспільства, а на іншому – не потрібні, в тому числі державних службовців та юристів. Однак, не дивлячись на негативне ставлення до державних службовців та юристів, він високо цинив інституційний характер державної влади.

Це ще одна характеристика механізмів державного управління, яка була дана Анрі де Сен-Симоном і набагато випередила свій час. Він обґрунтував важливість впливу інститутів на державне управління. Політико-економічні особливості устрою держави він трактував через поняття «інститут»: «звичайно, форма парламентського уряду вельми краща перед усіма іншими, але це є тільки форма, а установа власності – суть; саме цей інститут служить підставою суспільної будови» [6, с. 214–237].

Цей вислів Анрі де Сен-Сімона в праці «Погляд на власність та законодавство» був наданий у контексті позитивної ролі Парламентського устрою, який все ж таки не має того впливу на суспільство як інститут власності. Таку розбіжність Сен-Сімон вважав недоліком проведення реформ після Французької революції. Розвиваючи теорії

інститут власності після перемоги Французької революції, він вважав, що «інститут приватної власності, таким чином, повинен бути збережений, але формуватися власність буде не через існуючі несправедливі механізми – наприклад, через інститут спадкування, а виключно з праці кожного члена суспільства. Всі політичні, економічні, соціальні проблеми, в тому числі і найважливіша – особистий егоїзм – будуть долатися за допомогою знань. Гармонійне узгодження приватних і громадських інтересів і розумна конкуренція забезпечать свободу, процвітання і політичну стабільність держави» [11]. Інститут власності, за думкою Анрі де Сен-Сімона, був основою епохи індустрії, розвитку промисловості та створення суспільного багатства та справедливого суспільства.

Анрі де Сен-Сімон оперував поняттям «інститут» набагато раніше, ніж інші представники теорії інституалізму і безумовно його думки вплинули на дослідження в цій області вчених більш пізнього часу. Так, щодо королівської влади в роботі «Катехізис промисловців» в 1824 році він дуже чітко описав її концепцію як інститут: «інститут королівської влади має загальний характер, який відрізняє його і ставить його вище всіх інших інститутів. Його існування не пов'язане ні з якою політичною системою взагалі. Цей інститут буде підходити однаково до всіх систем соціальної організації, встановлення яких може вимагати прогрес цивілізації» [6, с. 214–237]. На теперішній час ми можемо побачити існування інституту королівської влади, який підтримується у суспільстві та визначається як позитивний для ідентифікації національної самовизначенності. Можемо відзначити, що сьогодні в Європі: Великобританія – парламентська монархія, Бельгія – королівство, Люксембург – герцогство, Андорра – князівство та ін.

Всього в світі 29 монархій, які розташовані в Європі, Азії, Африці і Океанії [12].

В своїх наукових підходах до побудови системи державного управління для Анрі де Сен-Сімона важливим був лише рівень впливу інституту на управління суспільством. Він визнавав і парламентаризм як вагомий демократичний інститут і королівську владу, якщо вона об'єднує людей, має прочну основу та позитивно впливає на суспільний розвиток і релігію, як інститут, який цементує суспільство, робить основи його функціонування догматичними і не дає розпадатися суспільному устрою. Не дивлячись на всі здобутки в сфері розвитку демократичних інститутів Стародавньої Греції, її релігія не мала того впливу на суспільство, який мав об'єднувати всю країну на основі спільних цінностей. Давньогрецькі держави-поліси були розрізненні економічно та адміністративно, співпрацювали на основах асоціації в економічній та культурній сферах, об'єднували військові зусилля лише під час Перських навал. Така система не дала можливості побудувати потужну державу, якою став пізніше Рим.

Європа епохи Середньоріччя, не дивлячись на наявність де кількох потужних країн в її складі, домінування натурального господарства, при якому вотчина феодала нагадувала за формою ведення господарства скоріше сучасну агропродовольчу корпорацію ніж адміністративно-територіальну одиницю окремої країни, характеризувалась наявністю одного потужного об'єднувального центра – Ватиканом. Цей центр надавав та трактував правила та норми, за якими жила вся Європа та здійснювалася королівська влада в усіх країнах Європи. Цей інститут – монотеїчна релігія був, за думкою Анрі де Сен-Сімона, головним здобутком Середньоріччя.

Проаналізувавши перші наслідки Французької революції, наслідки Наполеонівських війн та тенденції в розвитку економіки, він визначив діяльність класу буржуа як такого, що усвідомив своє місце та роль в конституційному устрої держави, визнавши такий устрій «конституційним інститутами». Анрі де Сен-Сімон пише, що «Хартія їх навчила замислюватися про своє місце в системі конституційних інститутів. Уряд Ста Днів визнав міць комерції та індустрії, вважаючи навіть, що воно і не могло б краще довести щирість своїх ліберальних позицій. З початку Другої Реставрації нова влада затверджується» [13]. І Хартія 184 року і реставрація Наполеона були пов'язані із ліберальними змінами в суспільстві Франції, створення розвитку можливостей для підприємців, що було відзначено Анрі де Сен-Сімоном. Він визначив роль нових Конституційних інститутів в розвитку країни.

У Франції того часу почали складатися умови для розвитку підприємницького сектору, формуватися основи діяльності органів державного управління, які ми сьогодні трактуємо шляхом поняття «сервісна держава». До таких стандартів діяльності держави прагнув Анрі де Сен-Сімон. У своїх працях він зазначав, що «уряди не будуть більше управляти людьми, їх обов'язок обмежиться лише усуненням всього того, що заважає корисним роботам.

Вони будуть мати в своєму розпорядженні мало влади і мало грошей, так як трохи влади і трохи грошей досить для того, щоб досягти мети» [6, с. 214–237]. На теперішній час вчені визначають основні принципи сервісної держави. Наприклад Місюра В.Я. в статті «Сервісна сутність державної політики як основа модернізації державного управління» визначає наступні функції держави: держава – гарант (тобто система інститутів, які забезпечує надання якісних публічних послуг); держава – партнер (інституційно забезпечує сприятливі умови для громадської активності та спонукає громадян до самостійного вирішення проблем в межах чинного законодавства, політичної системи та економічних умов); держава – інстанція нагляду (на основі встановлених правил суспільної і, насамперед, економічної діяльності); держава – виконавець послуг для суспільства (насамперед, завдання безпеки і можливості держави зробити щось для суспільства з меншими витратами) [14].

Можна побачити, що аналіз відносин власності формулювався Анрі де Сен-Сімоном як основи формування суспільно-політичних інститутів на кожні стадії суспільного розвитку. В таблиці подано основні визначення Анрі де Сен-Сімоном участі інститутів в сфері державного управління.

Таблиця

Визначення впливу інститутів на сферу державного управління за Анрі де Сен-Сімоном [складено автором]

№	Інститут	Сфера або спосіб впливу на державне управління за Анрі де Сен-Сімоном
1	Асоціації виробників в сфері економіки	Основними рисами «промислової системи» є процес перетворення суспільства в загальну асоціацію людей, введення обов'язкового для всіх продуктивної праці, відкриття рівних для всіх можливостей застосувати свої здібності і введення розподілу «за здібностями», державне планування промислового і сільськогосподарського виробництва, перетворення державної влади в знаряддя організації виробництва

продовження таблиці

2	Асоціація країн як політичний устрій Європи	Держава повинна стати знаряддям управління централізованим і плановим виробництвом, перетворити правління людьми на правління речами, а союз держав – на всесвітню асоціацію народів без кордонів в ім'я торжества загальної рівності всезагального миру
3	Релігія – основний інститут державності	У «Нарисі науки про людину» Сен-Сімон указує на релігію як на головний політичний інститут і намагається виявити ту роль, яку вона грала протягом всієї європейської політичної історії
4	Парламентаризм як демократичний інститут держуправлінні	Звичайно, форма парламентського уряду вельми краща перед усіма іншими, але це є тільки форма, а установа власності – суть; саме цей інститут служить підставою суспільної будови
5	Інститут власності	Інститут приватної власності, таким чином, повинен бути збережений, але формуватися власність буде не через існуючі несправедливі механізми – наприклад, через інститут спадкування, а виключно з праці кожного члена суспільства. Гармонійне узгодження приватних і громадських інтересів і розумна конкуренція забезпечать свободу, процвітання і політичну стабільність держави
6	Інститут королівської влади	Інститут королівської влади має загальний характер, який відрізняє його і ставить його вище всіх інших інститутів. Його існування не пов'язане ні з якою політичною системою взагалі. Цей інститут буде підходити однаково до всіх систем соціальної організації, встановлення яких може вимагати прогрес цивілізації
7	Конституційні інститути	Хартія їх навчила замислюватися про своє місце в системі конституційних інститутів. Уряд Ста Днів визнав міць комерції та індустрії, вважаючи навіть, що воно і не могло б краще довести щирість своїх ліберальних позицій. З початку Другої Реставрації нова влада затверджується
8	Концепція «сервісної» держави	Уряди не будуть більше управляти людьми, їх обов'язок обмежиться лише усуненням всього того, що заважає корисним роботам. Вони будуть мати в своєму розпорядженні мало влади і мало грошей, так як трохи влади і трохи грошей досить для того, щоб досягти мети

Перші підходи до визначення сфери дії інституалізму, формування його на історичній основі ствердили його як перспективну методологію розвитку науки про державне управління та надали можливість сформуватися новим, більш пізнім напрямкам.

Висновки. Відомий науковець-гуманіст Анрі де Сен-Сімон. (1760–1825 рр.) використовував інституційні підходи в своїх працях. Основний період його творчості припав на реформи та історичні події Французької революції, Реставрації, 100 днів, тому він аналізував соціальні зрушення, що були пов'язані із цими подіями. Однак, Сен-Сімон, який не вважається одним з засновників інституційної теорії широко оперував поняттям «інститут», вкладав в нього його відомий зміст та пояснював окремі напрями історичного розвитку, соціальних подій впливом тих чи інших інститутів. Недостатній рівень досліджень теоретичного надбання Сен-Сімона в напрямі становлення

інституалізму змусила нас приділити більшу увагу цій проблемі. Дослідження Анрі де Сен-Симона значною мірою стосувалися нових інституційних умов побудови прогресивної на той час системи державного управління.

Досліджуючи значення інституційної теорії в процесі становлення методології науки державного управління, основних положень інституційної школи в сфері державного управління, визначено такі риси інституалізму, що роблять його дієвим теоретичним інструментом у формуванні сучасних концепцій застосування механізмів

державного управління в процесах трансформації суспільства, сфер його функціонування і, зокрема, в сфері організації охорони здоров'я, зокрема: застосування міждисциплінарного підходу до пізнання явищ та процесів, потужне використання статистичних даних та методів їх опрацювання, застосування еволюційної концепції до пізнання суспільних явищ, перехід до принципів методологічного холізму, необхідність соціального контролю над економікою, активна економічна і соціальна роль держави.

Список використаних джерел

1. Шпикуляк О. Г., Прутська О. О., Мазур Г. Ф. Інституціоналізм як методологія міждисциплінарного синтезу: еволюція сутності й базових концепцій. *Збірник наукових праць ВНАУ. Сер. Економічні науки*. 2014. №1. С. 12–19.

2. Дубина М. В. Теоретична основа інституціоналізму як наукового напрямку економічної науки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 27(1). С. 8–11.

3. Мороз В. Застосування наукового інструментарію інституціоналізму в межах науки державного управління: теоретико-методологічний аспект. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2012. Вип. 1. С. 42–48.

4. Романишина А. М. Вплив ідей «старої» історичної школи на становлення інституціоналізму. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. Економічні науки*. 2014. Вип. 6. С. 36–39.

5. Горячук В. Ф., Жиленко-Паламарчук І. О. Історичні витоки та етапи формування інституціоналізму. *Економічні інновації*. 2015. Вип. № 60. С. 91–98.

6. Анри де Сен-Симон. Тексти. Утопический социализм. Хрестоматия / под ред. Володина А. И. Москва, 1982. С. 214–237;

7. Анри Сен-Симон. Биография. URL: <https://to-name.ru/biography/klod-anri-de-ruvrua-saint-simon.htm> (дата звернення: 10.10.2019).

8. КЛОД-АНРИ ДЕ РУВРУА СЕН-СИМОН (1760-1825). URL: http://uchebnikirus.com/pravo/istoriya_vchen_pro_derzhavu_i_pravo_-_mironenko_om/klod-anri_ruvrua_sen-simon_1760-1825.htm (дата звернення: 10.10.2019).

9. Ионе В. И. Концепция «позитивной политики» в утопической доктрине Сен-Симона. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-pozitivnoy-politiki-v-utopicheskoy-doktrine-sen-simona/viewer> (дата звернення: 10.10.2019).

10. Клод-Анри де Рувруа Сен-Симон (1760-1825). URL: https://pidruchniki.com/1323102151996/pravo/klod-anri_ruvrua_sen-simon_1760-1825 (дата звернення: 10.10.2019).

11. Воскресенская Н. О. Реформаторские программы и футурологические идеи современных социалистов-утопистов нового времени. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformatorskie-programmy-i-futurologicheskie-idei-evropeyskih-sotsialistov-utopistov-novogo-vremeni> (дата звернення: 10.10.2019).

12. Современные монархии. URL: https://aif.ru/dontknows/infographics/sovremennye_monarhii_mira_infografika (дата звернення: 10.10.2019).

13. Гладышев А. В. «Артисты», «легисты» и «буржуа» (К.А. Сен-Симон о творцах Французской революции). URL: <http://annuaire-fr.narod.ru/statji/Gladyshev-2001.html> (дата звернення: 10.10.2019).

14. Місюра В. Я. Сервісна сутність державної політики як основа модернізації державного управління. *Державне управління:*

удосконалення та розвиток. 2015. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=933> (дата звернення: 10.10.2019).

References

1. Shpykuliak O. H., Prutska O. O., Mazur H. F. Instytutsionalizm yak metodolohiia mizhdystsyplinarnoho syntezu: evoliutsiia sutnosti y bazovykh kontseptsii. *Zbirnyk naukovykh prats VNAU. Ser. Ekonomichni nauky.* 2014. №1. S. 12–19.

2. Dubyna M. V. Teoretychna osnova instytutsionalizmu yak naukovooho napriamu ekonomichnoi nauky. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu.* 2017. Vyp. 27(1). S. 8–11.

3. Moroz V. Zastosuvannia naukovooho instrumentarii instytutsionalizmu v mezhakh nauky derzhavnoho upravlinnia: teoretyko-metodolohichni aspekt. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy.* 2012. Vyp. 1. S. 42–48.

4. Romanyshyna A. M. Vplyv idei «staroi» istorychnoi shkoly na stanovlennia instytutsionalizmu. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser. Ekonomichni nauky.* 2014. Vyp. 6. S. 36–39.

5. Horiachuk V. F., Zhylenko-Palamarchuk I. O. Istorychni vytoky ta etapy formuvannia instytutsionalizmu. *Ekonomichni innovatsii.* 2015. Vyp. № 60. S. 91–98.

6. Anri de Sen-Simon. Teksty. Utopicheskii sotsializm. *Khrestomatiia / pod red. Volodina A. I.* Moskva, 1982. S. 214–237;

7. Anri Sen-Simon. Biografiia. URL: <https://to-name.ru/biography/klod-anri-de-ruvrua-saint-simon.htm> (data zvernennia: 10.10.2019).

8. KLOD-ANRI DE RUVRUA SEN-SIMON (1760-1825). URL: [http://uchebnikirus.com/pravo/istoriya_vchen_pro_derzhavu_i_pravo_-_mironenko_om/klod-anri_ruvrua_sen-](http://uchebnikirus.com/pravo/istoriya_vchen_pro_derzhavu_i_pravo_-_mironenko_om/klod-anri_ruvrua_sen-simon_1760-1825.htm)

[simon_1760-1825.htm](http://uchebnikirus.com/pravo/istoriya_vchen_pro_derzhavu_i_pravo_-_mironenko_om/klod-anri_ruvrua_sen-simon_1760-1825.htm) (data zvernennia: 10.10.2019).

9. Ione V. I. Kontseptsiiia «pozitivnoi politiki» v utopicheskoi doktrine Sen-Simona. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-pozitivnoy-politiki-v-utopicheskoy-doktrine-sen-simona/viewer> (data zvernennia: 10.10.2019).

10. Klod-Anri de Ruvrua Sen-Simon (1760-1825). URL: https://pidruchniki.com/1323102151996/pravo/klod-anri_ruvrua_sen-simon_1760-1825 (data zvernennia: 10.10.2019).

11. Voskresenskaia N. O. Reformatorskie prohrammy i futurolohicheskie idei sovremennykh sotsialistov-utopistov novoho vremeni. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/reformatorskie-programmy-i-futurologicheskie-idei-evropeyskih-sotsialistov-utopistov-novogo-vremeni> (data zvernennia: 10.10.2019).

12. Sovremnyye monarkhii. URL: https://aif.ru/dontknows/infographics/sovremnyye_monarkhii_mira_infografika (data zvernennia: 10.10.2019).

13. Hladyshev A. V. «Artisty», «lehisty» i «burzhua» (K. A. Sen-Simon o tvortsakh Frantsuzskoi revoliutsii). URL: <http://annuaire-fr.narod.ru/statji/Gladyshev-2001.html> (data zvernennia: 10.10.2019).

14. Misiura V. Ya. Servisna sutnist derzhavnoi polityky yak osnova modernizatsii derzhavnoho upravlinnia. *Derzhavne upravlinnia: udoskonallennia ta rozvytok.* 2015. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=933> (data zvernennia: 10.10.2019).

УДК 351.77

<https://doi.org/10.31713/st3-420193>

JEL D 02, F 55, I 18

Зима І. Я.,

к.мед.наук, доцент,

Головний лікар комунального підприємства

«Рівненська обласна клінічна лікарня», м. Рівне

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ОХОРОНОЮ ЗДОРОВ'Я ТА СПІВПРАЦІ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ****Zyma I. Y.,**

PhD in Medical Scienc, Associate Professor,

Chief Physician of the Municipal Enterprise

«Rivne Regional Clinical Hospital», Rivne

**THEORETICAL BASIS OF FORMATION OF PUBLIC HEALTH MANAGEMENT MECHANISM AND
COOPERATION WITH INTERNATIONAL ORGANIZATIONS**

В статті досліджено теоретичні основи формування механізму державного управління охороною здоров'я та співпраці з міжнародними організаціями. Визначено напрями співпраці Міністерства охорони здоров'я з міжнародними організаціями-партнерами. Проаналізовано діяльність міжнародних організацій в регіонах

The theoretical bases of formation of the mechanism of state management of health care and cooperation with international organizations are investigated in the article. The directions of cooperation of the Ministry of Health with international partner organizations have been identified. The activity of international organizations in the regions is analyzed

Ключові слова: основи, механізм, державне управління, охорона здоров'я, міжнародні організації

Keywords: foundations, mechanism, public administration, health care, international organizations

Постановка проблеми. Формування механізмів державного управління є довготривалим історичним процесом, який перетворює первинні системи державного управління в ефективні сучасні системи комплексного управління соціальними, економічними, політичними процесами на основі публічності, прозорості та балансу інтересів. Механізми державного управління, які функціонують в соціальній сфері є найбільш прозорими та поширеними, що зумовлено їх інтегрованістю в життя кожного члена суспільства та великим впливом на якість життя громадян. Це в кінцевому підсумку визначає задоволеність громадян системою державного управління та стабільність державного устрою. Одним з важливіших напрямів функціонування соціальної сфери в країні є система охорони здоров'я. Ця система

характеризується своїми специфічними підходами до управління, комплексністю фінансування, усталеними традиціями та можливістю запроваджувати інновації, як організаційного характеру, так і інформаційно-технологічного. Велика низка проблем, яка постала сьогодні перед системою охорони здоров'я визначила необхідність її трансформації. Основними питаннями, які необхідно вирішувати сучасним науковцям з метою проведення реальної дієвої трансформації системи охорони здоров'я України є пов'язані з трансформацією є дослідження передумов державного управління системи охорони здоров'я, розвиток інституційних механізмів та національних моделей управління системою охорони здоров'я, аналіз та вдосконалення механізмів державного управління окремими сферами трансформації системи охорони здоров'я в Україні, виявлення проблем та формування напрямів трансформації системи державного управління охороною здоров'я в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно визначити, що дослідження механізмів державного управління в різних сферах та рівнях управління проводили такі відомі науковці як: Алейнікова О., Авер'янов В., Амосов О., Бакуменко В., Балашов А., Дацій Н., Драган О., Жовнірчик В., Ковалік О., Малиновський В., Непомнящий О., Пархоменко-Куцевіл О., Радченко О., Романенко Є., Романенко К., Тихончук Л.

Відповідно до тематики дисертації нами були дослідження праці вітчизняних вчених, які формували методологію сучасної науки в процесах дослідження як соціальної сфери в цілому, так і механізмів державного управління системи охорони здоров'я. Серед науковців, які досліджували проблеми системи охорони здоров'я та діяльності закладів охорони здоров'я слід визначити Баєву О., Безтелесну Л., Білинську М.,

Гладуна З., Грицко Р., Єрошкіну Т., Карамішева Д., Лазоришинець В., Орлову Н., Сазонця І., Саричева В., Солоненко Н., Радиш Я.Ф., та інших. Разом з тим, великий обсяг практичної організаційної роботи в сфері практичної трансформації системи охорони здоров'я ставить перед науковцями все нові завдання та потребує систематизації, аналізу, пропозицій щодо кращих практик систем державного управління охороною здоров'я. Саме тому в науці державного управління з'являються нові важливі наукові завдання, які потрібно вирішувати на основі поєднання теоретичних досліджень механізмів державного управління та більш практичних досліджень с сфері вдосконалення державного управління системою охорони здоров'я. Недостатня вирішеність цих питань зумовила вибір мету дослідження, її цільову спрямованість.

Мета статті. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад та розробка науково-практичних рекомендацій щодо функціонування механізму державного управління інституційною трансформацією системи охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу. За нашою думкою, досліджуючи онтологію механізмів державного управління необхідно спиратися на науковців – класиків, що мають виключно широкий світогляд та закладали основи цієї науки. Ці фундатори науки державного управління проводили свої дослідження, розглядаючи історичні, географічні, соціальні, філософські, економічні аспекти проблеми створення ефективних механізмів державного управління. Серед перших європейських мислителів, які всерйоз задумалися над проблемами створення ефективної держави слід виділити таких як Томас Мор, Томазо Кампанелла, Анрі де Сен-Сімон, Джерард Уінстенлі, Габріель де Маблі,

Мореллі, Гракх Бабеф, Шарль Фур'є, Роберт Оуен. Як рівного в цій плеяді необхідно виділити вітчизняного українського мислителя Григорія Сковороду.

В процесі проведення дослідження побудови сучасних механізмів державного управління доцільно також проаналізувати вплив на це питання вчених, які представляють економічну школу. До класиків економічної науки, які зробили найбільший вплив на формування механізмів державного управління та їх найближчих послідовників слід віднести Адама Сміта, Давида Рікардо, Карла Маркса, Олексія Гастева, Михайла Туган-Барановського, Пола Самуельсона, Йосипа Шумпетера, Саймона Кузнеця, Фрідріха Якова фон Хайєка, Василя Леонт'єва, Мілтона Фрідмана, Джеймса Тобіна, Віктора Глушкова.

Виходячи з проведеного наукового аналізу функціональних напрямів механізмів державного управління можна визначити, що механізми державного управління – це сукупність економічних, мотиваційних, політичних, правових, організаційних засобів цілеспрямованого впливу суб'єктів державного управління і впливу на їх діяльність, що забезпечують узгодженість інтересів учасників державного управління, які взаємодіють. Оскільки фактори державного управління можуть мати економічну, соціальну, організаційну і правову природу, комплексний механізм державного управління повинен бути системою економічних, організаційних, мотиваційних, політичних і правових механізмів.

Класифікаційна структура механізму державного управління, який подано в цьому дослідженні містить в собі правове, інформаційне та нормативне забезпечення, використовує методи, важелі та інструменти, спирається на певні види політик, що реалізуються в країні, зокрема політику

сталого розвитку, промислову політику, економічну, соціальну, фінансову та культурну політики [12; 13].

Проблеми розвитку людини, його морального та фізичного здоров'я завжди розглядалися класиками наукової думки. Побудова ефективної системи державного управління та створення ефективних механізмів управління державою неможливо без створення умов вдосконалення та розвитку людської особистості. Наукову методологію висвітлення питань здоров'я людини в нашому дослідженні в площині вдосконалення механізмів державного управління заклали такі авторитетні постаті історії людської думки як Томас Мор, Томазо Кампанелла, Анри де Сен-Симон, Григорій Сковорода та багато інших науковців соціокультурного, економічного, політологічного напрямку досліджень, діяльність яких лишилась поза межами нашого дослідження.

Одним із шляхів розвитку соціальних можливостей національної економіки та ефективним інструментом державного управління, який почав використовуватись на базі запозичення іноземного, перш за все європейського досвіду є процес децентралізації. Вітчизняні вчені вже розробили науково-методичну базу процесу децентралізації. Іноземний досвід не лише копіюється, але й адаптується до українських реалій. З висновків науковців можна побачити, що проблеми територіальних громад в розвитку соціальної сфери та медичного забезпечення зумовлені не тільки скрутним фінансово-економічним станом в країні та в регіонах, але й проблемами, які пов'язані з інфраструктурною нерівністю в розміщенні об'єктів територіальних громад, дефіцитом управлінських кадрів та юридичними складнощами в процесі оформлення прав власності [1; 2; 3].

Аналіз сучасних процесів формування державної системи управління охороною здоров'я в Україні надає уявлення про комплексність та багатосторонність цього процесу. Безумовно головною ланкою системи державного управління системи охорони здоров'я в Україні є жорстка управлінська вертикаль від Міністерства охорони здоров'я до первинних ланок управління в районах та містах. Провідна роль в організації системи охорони здоров'я належить Міністерству охорони здоров'я. Діяльність цього державного органу неможливо уявити без координації з міжнародними організаціями суто медичного та соціального страхування. Такі організації допомагають інтегрувати систему охорони здоров'я України в світову систему, імплементувати європейські та світові стандарти медичного забезпечення в Україні та вирішувати конкретні питання допомоги визначеного кола жителів України, які потерпають від дій на Сході України [4; 10;

11].

В процесі дослідження виявлено, що серед організацій, які в усьому світі відомі як організації суто медичної допомоги, але виконують і благодійні, миротворчі функції є і офіційно зареєстровані в Україні. Так, серед міжнародних організацій такого спрямування діяльності, що офіційно зареєстровані в Україні слід виділити Міжнародну федерацію товариства Червоного хреста і Червоного Напівмісяця, місію Міжнародного Комітету Червоного Хреста, Представництво Всесвітньої організації охорони здоров'я. Також в Україні працюють міжнародні організації соціального, гуманітарного спрямування, серед цілей діяльності яких присутні і заходи в сфері вдосконалення системи охорони здоров'я. До таких організацій необхідно віднести Міжнародну організацію міграції, Дитячий Фонд ООН ЮНІСЕФ, Представництво Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців в Україні, Білорусі та Молдові (таблиця).

Таблиця

Напрями співпраці МОЗ з міжнародними організаціями-партнерами [7; 8; 9]

№	Функція МОЗ	Окремі міжнародні організації – партнери МОЗ	Напрями співпраці в реалізації функцій МОЗ
1	Розробка та реалізація стратегії і тактики розвитку охорони здоров'я в державі	Програма розвитку ООН в Україні; НАТО; Організація Об'єднаних Націй, Всесвітня організація охорони здоров'я – WHO	Участь у розробці та реалізації Концепції реформування системи охорони здоров'я; Моніторинг реалізації Стратегій і Концепцій, що приймаються органами державного управління; Проведення семінарів, конференцій, зустрічей
2	Підготовка проектів законів про медичну допомогу, що виносяться на розгляд Верховної Ради	Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Програма ООН з навколишнього середовища	Внесення змін в уже діючі законодавчі акти; Підготовка проектів законів про медичну допомогу; Участь у розробці проектів Постанов Верховної ради

продовження таблиці

3	Розробка та реалізація цільових комплексних програм, що мають загальнодержавне значення; управління медичною наукою	ЮНІСЕФ-UNICEF, Світовий банк – World Bank, Міжнародний Комітет Червоного Хреста, «Британський медичний журнал» – The BMJ	Участь у розробці Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 рр.; Участь у розробці Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір»; Експертиза Наказу МОЗ України «Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я»
4	Підготовка медичних кадрів;	Спільний зі Світовим банком проект МОЗ України, «Лікарі без кордонів» – Médecins Sans Frontières (MSF)	Програми інституційного управління в галузі вищої освіти; Програми оцінювання іноземних студентів; Програми міжнародного оцінювання компетентностей; Навчання, підвищення кваліфікації, стажування на обладнанні, що поставляється Світовим банком; Нові навчальні дисципліни та оновлення навчальних програм
5	Розробка та реалізація методології і методики ціноутворення в системі медичної допомоги	Міжнародний валютний фонд, Краун Ейджентс – Crown Agents	Перетворення закладів охорони здоров'я в комунальні підприємства; Запровадження основ державно-приватного партнерства; Вдосконалення методології і методики ціноутворення в системі медичної допомоги
6	Розробка та реалізація методології і методики інформаційного забезпечення управління медичною допомогою	Агентство США з міжнародного розвитку – USAID, Швейцарське бюро співробітництва, GIZ – Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH	Започаткування та розвиток телемедицини; Запровадження програми e-Healtz; Запровадження електронних карток пацієнтів; Запровадження єдиного реєстру лікарів; Запровадження on-line реєстрацій хворих
7	Забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя держави	Центр контролю та профілактики захворювань, UNAIDS, Глобальний фонд для боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією	Надання безкоштовних вакцин; Облаштування санітарно-епідеміологічних лабораторій; Волонтерська діяльність в небезпечних регіонах; Поширення основ медичної грамотності для боротьби зі СНІДом, туберкульозом і малярією

Трансформація системи управління медичного забезпечення, вирішення охороною здоров'я проводиться як на основі гуманітарних та соціальних питань, так і співпраці з відомими міжнародними організаціями, що працюють в сфері інституціями. Прикладом такої інституції є

Світовий банк. Діяльність Світового банку в проєкті «Покращення охорони здоров'я на службі у людей» у визначених регіонах України, в тому числі і в Рівненській області відповідає цілям діяльності цієї установи, зокрема його статутній меті – інвестування в розвиток людських ресурсів, зокрема шляхом удосконалювання систем охорони здоров'я [1; 5; 6].

Висновки. Проаналізувавши механізм впливу світових соціальних та медичних інституцій на трансформацію системи охорони здоров'я України необхідно визначити, що головною ланкою системи державного управління системи охорони здоров'я в Україні є жорстка управлінська вертикаль управління від Міністерства охорони здоров'я до первинних ланок

Список використаних джерел

1. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Соціальні інститути в трансформації державної системи управління охороною здоров'я. Рівне : Волинські обереги, 2018. 168 с.

2. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Вдосконалення системи управління охороною здоров'я в Рівненській області на основі впровадження проєкту Світового банку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 49–53.

3. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Соціальні та медичні інституції в трансформації державної системи охорони здоров'я. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 23. С. 108–112.

4. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Передумови трансформації системи охорони здоров'я та матеріальне забезпечення її працівників. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 122–125.

5. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Дослідження проблеми трансформації державної системи охорони здоров'я та діяльності соціальних інститутів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 21. С. 109–113.

6. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Визначення проблем та основних напрямів реформування системи охорони здоров'я України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018.

управління в районах та містах. Провідна роль в організації системи охорони здоров'я належить Міністерству охорони здоров'я. В той же час діяльність цього державного органу неможливо уявити без її координації з міжнародними організаціями суто медичного та соціального страхування. Такі організації допомагають інтегрувати систему охорони здоров'я України в світову систему, імплементувати європейські та світові стандарти медичного забезпечення в Україні та вирішувати конкретні питання допомоги визначеного кола жителів України, які потерпають від дій на Сході України. Серед організацій, які в усьому світі відомі як організації суто медичної допомоги, але виконують і благодійні, миротворчі функції є і офіційно зареєстровані в Україні.

№ 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/Зима> (дата звернення: 15.06.2019).

7. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Міжнародне інституційно-правове забезпечення формування системи управління охороною здоров'я. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 11. URL:

<http://www.dy.nayka.com.ua/Зима> (дата звернення: 15.06.2019).

8. Грицко Р. Ю. Медико-соціальні аспекти управління соціальною сферою в Україні. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2014. Вип. 1. С. 23–26.

9. Солоненко Н. Д. Економіка охорони здоров'я. Київ, 2014. 408 с.

10. Баєва О. В. Основи менеджменту охорони здоров'я. Київ, 2007. 328 с.

11. Баєва О. В., Білинська М. М. Управління підприємницькою діяльністю в галузі охорони здоров'я. Київ : МАУП, 2007. 376 с.

12. Білинська М. М., Радиш Я. Ф. Державне управління реформуванням системи охорони здоров'я в Україні. Київ-Львів : НАДУ, 2012. 240 с.

13. Солоненко І. М., Рожкова І. В. Управління організаційними змінами у сфері охорони здоров'я. Київ : Фенікс, 2008. 276 с.

References

1. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Sotsialni instytuty v transformatsii derzhavnoi systemy upravlinnia okhoronoiu zdorovia. Rivne : Volynski oberehy, 2018. 168 s.
2. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Vdoskonalennia systemy upravlinnia okhoronoiu zdorovia v Rivnenskkii oblasti na osnovi vprovadzhennia proektu Svitovoho banku. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2018. № 24. S. 49–53.
3. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Sotsialni ta medychni instytutsii v transformatsii derzhavnoi systemy okhorony zdorovia. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2018. № 23. S. 108–112.
4. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Peredumovy transformatsii systemy okhorony zdorovia ta materialne zabezpechennia yii pratsivnykiv. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2018. № 22. S. 122–125.
5. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Doslidzhennia problemy transformatsii derzhavnoi systemy okhorony zdorovia ta diialnosti sotsialnykh instytutiv. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2018. № 21. S. 109–113.
6. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Vyznachennia problem ta osnovnykh napriamiv reformuvannia systemy okhorony zdorovia Ukrainy. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. 2018. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/Zyma> (data zvernennia: 15.06.2019).
7. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Mizhnarodne instytutsiino-pravove zabezpechennia formuvannia systemy upravlinnia okhoronoiu zdorovia. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. 2018. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/Zyma> (data zvernennia: 15.06.2019).
8. Hrytsko R. Yu. Medyko-sotsialni aspekty upravlinnia sotsialnoiu sferoju v Ukraini. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, pedahohiky ta psykholohii*. 2014. Vyp. 1. S. 23–26.
9. Solonenko N. D. *Ekonomika okhorony zdorovia*. Kyiv, 2014. 408 s.
10. Baieva O. V. *Osnovy menedzhmentu okhorony zdorovia*. Kyiv, 2007. 328 s.
11. Baieva O. V., Bilynska M. M. *Upravlinnia pidpriumnytskoiu diialnistiu v haluzi okhorony zdorovia*. Kyiv : MAUP, 2007. 376 s.
12. Bilynska M. M., Radysh Ya. F. *Derzhavne upravlinnia reformuvanniam systemy okhorony zdorovia v Ukraini*. Kyiv-Lviv : NADU, 2012. 240 s.
13. Solonenko I. M., Rozhkova I. V. *Upravlinnia orhanizatsiinymy zminamy u sferi okhorony zdorovia*. Kyiv : Feniks, 2008. 276 s.

УДК 338.46.33.012.7-045.52:352.075.1

<https://doi.org/10.31713/st3-420194>

JEL D 73, L 88, R 50

Корбутяк В. І.,

к.т.н., доцент,

доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Фесюк А. М.,

студентка 5 курсу

магістратури за спеціальністю

074 «Публічне управління і адміністрування»,

Національний університет водного

господарства та природокористування, м. Рівне

**ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В
МАЛОЛЮБАШАНСЬКІЙ ОТГ**

Korbutiak V. I.,

PhD, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Public Administration,
Documentation and Information Activities
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

Fesiuk A. M.,

5rd year student magistracy, specialty
074 «Public administration and administration»,
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

**IMPROVING THE QUALITY OF PROVIDING INFORMATION AND
ADMINISTRATIVE SERVICES IN MALOBYBASHANSK UTC**

Досліджено процес проведення адміністративної реформи децентралізації, який є одним з пріоритетних завдань держави. Обґрунтовано необхідність забезпечення доступності та якості інформаційно-адміністративних послуг. Доведено, що набуває важливого значення процес перетворення України на сервісну державу. На прикладі ОТГ визначено, що влада якісно та ефективно надає послуги, органи виконавчої влади максимально наближені до потреб та інтересів людей

The process of administrative reform of decentralization, which is one of the priorities of the state, is investigated. The necessity of providing accessibility and quality of information and administrative services is substantiated. It is proved that the process of transformation of Ukraine into a service state becomes important. On the example of the UTC it is determined that the authorities provide services efficiently and effectively, the executive authorities are as close as possible to the needs and interests of the people

Ключові слова: адміністративна реформа, децентралізація, інформаційно-адміністративні, послуги, якість, ОТГ

Keywords: administrative reform, decentralization, information-administrative, services, quality, UTC

Постановка проблеми. В процесі інститут надання адміністративних послуг реформування державної влади поки що вона не гарантує можливість їх отримання існують певні недоліки через те, що ідея значній кількості громадян через фінансові якості адміністративних послуг для чи організаційні труднощі. громадян не стала пануючою як у свідомості

державних службовців так і в практичній діяльності органів виконавчої влади. Попри всю проблематику, сфера послуг Головною проблемою є те, що попри всі – одна з найбільш перспективних та таких, спроби держави максимально удосконалити умов для отримання адміністративних

послуг – є однією із пріоритетних задач органів державної влади та місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні в державноуправлінській літературі проблемі надання якісних публічних послуг приділяється значна увага. Так, ці питання в загальнотеоретичних положеннях розглядали такі вчені як: Б. Кістяківський [1], В. Авер'янов [2], І. Кулішко [3], В. Тимошук [3], німецький професор О. Люхтенгандт [5], К. Ніколаєнко [4], А. Коляєв [6], А. Чемерис [6], С. Дубенко [7]. Вони теоретично обґрунтували можливості впровадження сучасних західних моделей в Україні, дослідили правові засади надання послуг тощо. Однак питанню підвищення якості надання адміністративних послуг наразі приділяється не достатньо уваги.

Метою статі є вивчення організації надання адміністративних послуг у Малоліубашанській об'єднаній територіальній громаді з метою її вдосконалення для підвищення якості

обслуговування споживачів адміністративних послуг.

Виклад основного матеріалу.

Малоліубашанська сільська об'єднана територіальна громада (ОТГ) – орган місцевого самоврядування в Костопільському районі Рівненської області, адміністративний центр – село Мала Любаша.

Надання різноманітних послуг мешканцям територіальної громади є провідною функцією органів місцевого самоврядування. Тільки через їх кількість і якість населення може оцінити ефективність і спроможність влади в цілому та місцевої зокрема [15].

Адміністративні послуги, що надаються в Малоліубашанській сільській раді відображені в таблиці.

Кількість адміністративних послуг, що надаються в Малоліубашанській ОТГ достатньо висока та відповідає більшості потреб користувачів адміністративних послуг.

Таблиця

Адміністративні послуги, що надаються в Малоліубашанській ОТГ

№ з/п	Вид адміністративної послуги	Законодавчі акти України, якими передбачено надання адміністративної послуги
1.	Державна реєстрація актів цивільного стану	Цивільний кодекс України; ЗУ «Про державну реєстрацію актів цивільного стану»
2.	Реєстрація / зняття з реєстрації мешканців	ЗУ «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»; ЗУ «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»
3.	Нотаріальні послуги	ЗУ «Про нотаріат»
4.	Земельні питання	Земельний кодекс України; ЗУ «Про державний земельний кадастр»; ЗУ «Про землеустрій»; ЗУ «Про оренду землі»; ЗУ «Про оцінку земель»; Наказ міндоходів від 17.01.2014 № 32 «Про затвердження порядку видачі довідки про наявність у фізичної особи земельних ділянок та її форми»

продовження таблиці

5.	Питання місцевого значення	ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»; ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності»; ЗУ «Про особисте селянське господарство»; ЗУ «Про зайнятість населення»; ЗУ «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»; Постанова КМУ «Про затвердження порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу»; Постанова КМУ «Про затвердження положення про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призовників на військову службу за контрактом»; Постанова КМУ «Про затвердження порядку організації та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних»
6.	Соціальні послуги	ЗУ «Про житлово-комунальні послуги»; ЗУ «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»; ЗУ «Про державні нагороди України»; ЗУ «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»

В громадянському суспільстві важливе значення має інститут звернень громадян, який є основним каналом зв'язків громадянина й держави. Права на звернення до Малолюбашанської ОТГ регулюються Конституцією України, Законом України від 02.10.1996 №393/96-ВР «Про звернення громадян» [8], Указом Президента України від 07.02.08 №109/2008 «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційних права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [9].

Мешканці територіальної громади мають право звернутися до посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та

особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

Для оцінки якості надання адміністративних послуг використовують ряд критеріїв, а саме:

1. **Критерій результативності** передбачає відповідь на питання чи отримав споживач адміністративної послуги як результат, на який він очікував (звичайно якщо ці очікування законні).

Результативність роботи в наданні адміністративних послуг Малолюбашанської ОТГ відображена в кількості розглянутих заяв, оформлених документів та сформованих і переданих до органів соціального захисту населення для призначення справ субсидій.

Згідно з рішення сільської ради за 2018 рік було розглянуто 698 заяв, за 2019 рік було розглянуто 748 заяв, що відображено на рис. 1 та 2.

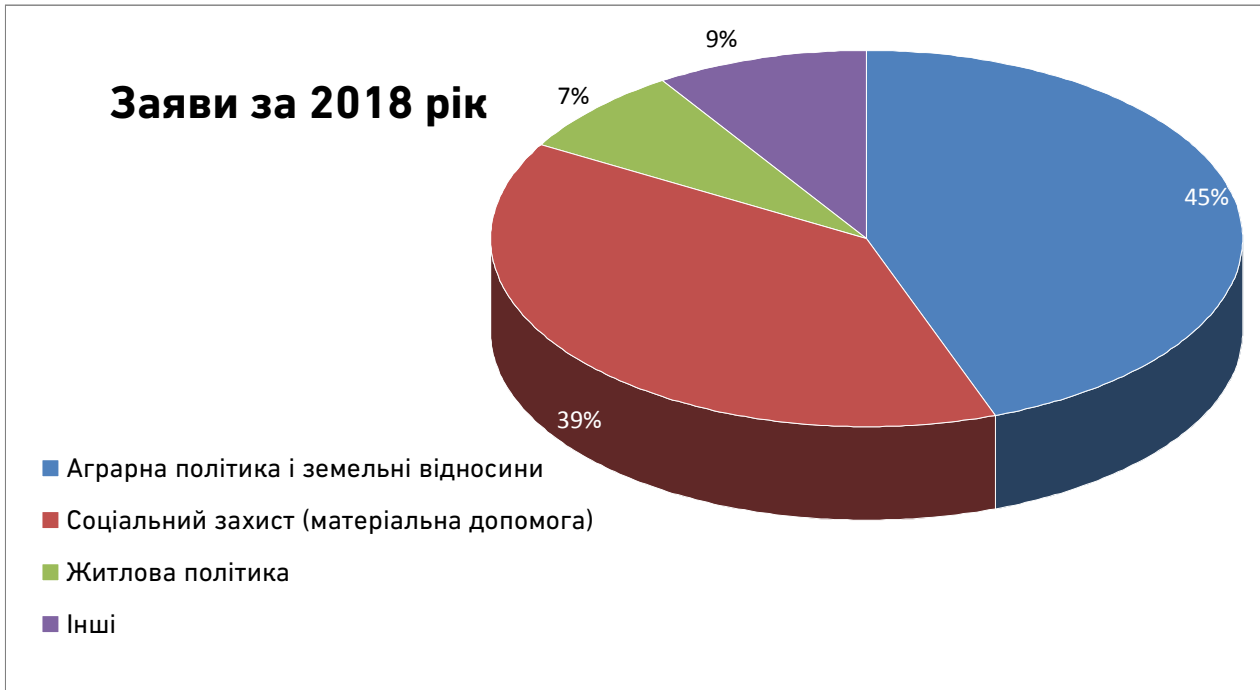

Рис. 1. Кількість розглянутих заява за 2018 рік

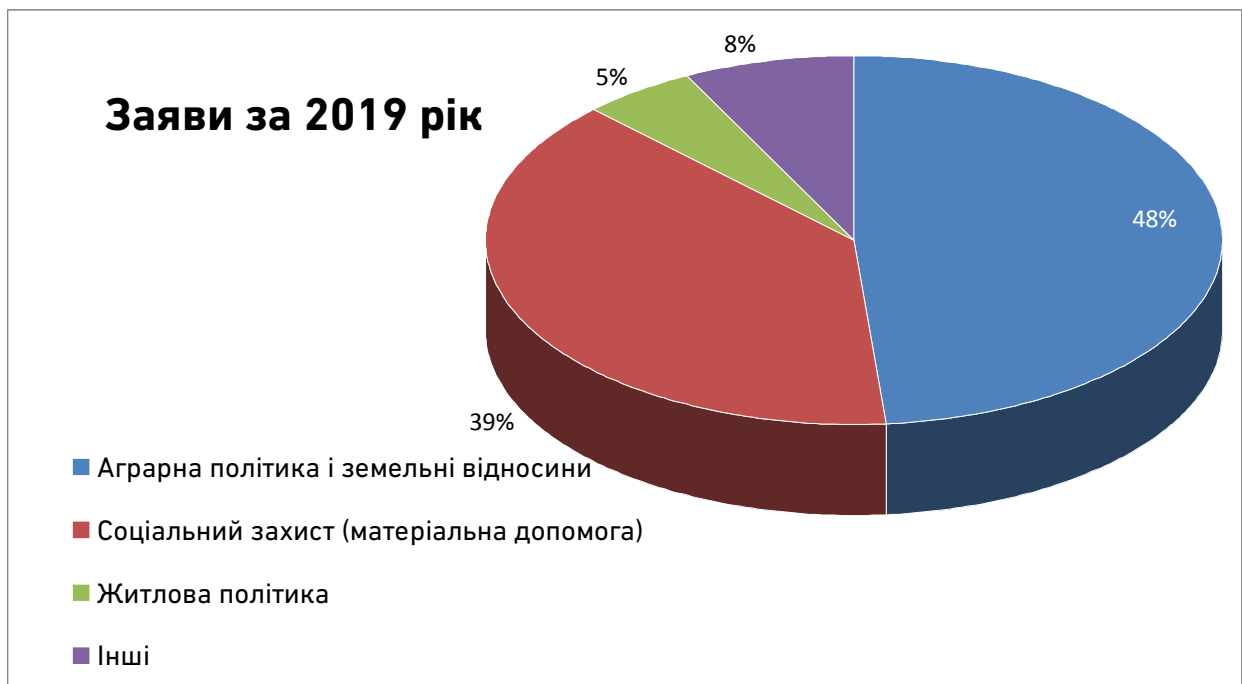

Рис. 2. Кількість розглянутих заява за 2019 рік

2. Своєчасність надання адміністративних послуг – один із найважливіших критеріїв якості надання адміністративної послуги, під яким розуміють надання адміністративної послуги (вирішення справи) у встановлений строк.

В Малолюбашанській ОТГ всі адміністративні послуги були надані вчасно, тобто, у встановлений законом строк.

3. Доступність адміністративної послуги як критерій оцінювання якості надання адміністративних послуг означає, насамперед, фактичну можливість особи звернутися за отриманням необхідної адміністративної послуги.

Перший показник цього критерію наявність інформації про адміністративний орган. Проблемою для споживача може бути невизначеність у питанні до якого фахівця звернутися та як його знайти. Дана інформація повинна бути наявною в достатній кількості джерел, адже це суттєво впливає на рівень доступності послуги.

Інформація про адміністративний орган Малолюбашанської ОТГ розташована на офіційному вебсайті. Проте, її кількість і повнота недостатня. Більшість потрібних даних відсутня або знаходиться в архіві документів, де її складно знайти пересічному громадянину.

Також на офіційному вебсайті Малолюбашанської відсутня статистика відвідуваності, є лише окремі дані по кількості переглядів певних новин чи документів, які може бачити лише адміністратор.

Другий показник критерію доступності – територіальне розташування адміністративного органу, що передбачає врахування таких факторів: місцезнаходження органу, його віддаленість від споживачів, наявність сполучень громадського транспорту тощо.

Малолюбашанська ОТГ має вигідне територіальне розташування, віддаленість й

сполучення громадського транспорту. Проте в ОТГ не передбачена допомога в отриманні адміністративних послуг маломобільним громадянам.

Режим доступу до приміщення адміністративного органу є третім показником критерію доступності. Під ним розуміється доступність адміністративного органу для окремого споживача послуги, тобто можливість останнього потрапити до місця надання адміністративних послуг без необхідності отримання окремого дозволу (перепустки) для входу в приміщення адміністративного органу. В Малолюбашанській ОТГ доступ до приміщення адміністративних органів є вільним та не потребує отримання окремих дозволів.

Четвертим показником, що визначає доступність адміністративної послуги, є доступність бланків заяв та інших формулярів, що стосуються отримання послуги. Звичайно, цей чинник має значення лише у випадку, якщо звернення за послугою має здійснюватися у певній обов'язковій формі шляхом заповнення стандартного формуляра, адже у випадку недотримання форми звернення адміністративний орган буде змушений відмовити у наданні послуги.

В Малолюбашанській ОТГ бланки заяв для отримання адміністративних послуг є та надаються безкоштовно. Але, вони створені не на всі послуги, зокрема, в послугах з земельних питань, оформлення яких проводиться рукописним способом, що займає багато часу.

П'ятим показником є доступність оплати послуги (якщо вона платна). Розмір плати за послугу, як правило, має відповідати собівартості надання даного виду послуг. Стандартом повинно бути визначення плати за надання послуг певного виду у фіксованому розмірі (у формі єдиного платежу). Цей розмір має бути відомим наперед для споживачів, і як правило,

встановлюватися законом або у порядку, визначеному законом. Інформація про розміри та порядок оплати послуги має подаватися разом з інформацією про послугу.

В Малолюбашанській ОТГ оплата послуг не проводиться, безпосередньо, в місці отримання послуги. Для оплати надаються реквізити і користувач має самостійно оплатити послугу деінде і потім принести чек. Термінали в ОТГ відсутні.

Зручність, як критерій оцінки якості надання адміністративних послуг, передбачає визначеність у питанні, наскільки враховано інтереси та споживачів послуг при організації надання адміністративних послуг в окремому органі.

Зручність включає вибір способу звернення за адміністративною послугою – наявність у споживача декількох варіантів поведінки при зверненні до органу за адміністративною послугою. Наявність в особи різних способів звернення до адміністративного органу значно покращує якість надання адміністративних послуг та їх зручність для споживача.

Споживачі адміністративних послуг Малолюбашанської ОТГ можуть отримати послугу звернувшись (безпосередньо) особисто чи надіслати свій запит поштою. Більшість заяв, що надійшли до Малолюбашанської ОТГ за 2018-2019 роки, були отримані поштою, що відображено на рис. 3.

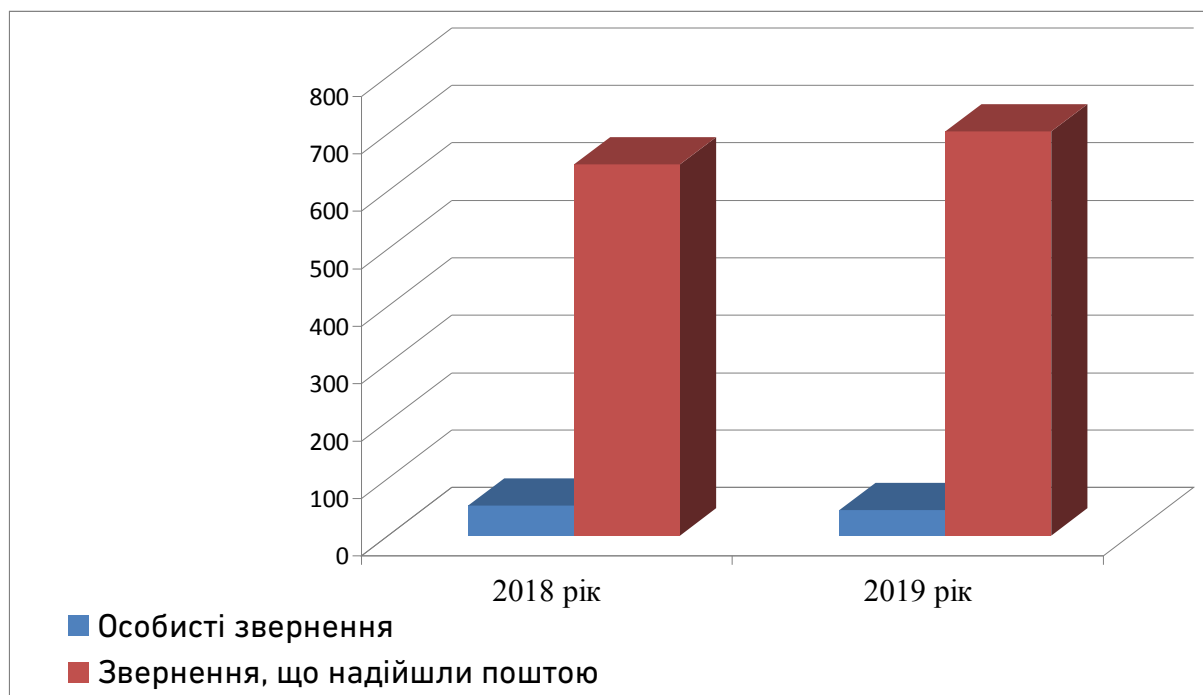

Рис. 3. Заяви за способом звернення

Така різниця свідчить про те, що користувачам зручніше користуватись віддаленими способами звернень. Проте, в ОТГ відсутня можливість звернення через електронну пошту чи вебсайт, що значно б

підвищило якість надання адміністративних послуг.

Для зручності користувачів, що прийшли отримати послугу особисто, в офісах Малолюбашанської ОТГ відсутні

схеми кабінетів, в яких зазначалося б де знаходиться певний відділ (працівники) і вид послуг, які вони надають. Що значно зменшує зручність, адже користувачам доводиться ходити «від кабінету до кабінету» й запитувати хто може йому допомогти.

4. Простота адміністративної послуги полягає в мінімізації кількості інстанцій, залучених до надання адміністративної послуги. Максимум спілкування між органами має здійснюватися всередині адміністрації, а не перекладатись на особу. Прикладами недотримання вимог простоти може розглядатись необгрунтовано складна процедура надання послуги, безпідставне вимагання додаткових документів, довідок тощо, перекладання відповідальності адміністрації на приватну особу.

Працівники Малолюбашанської ОТГ співпрацюють з іншими адміністративними органами та надають допомогу споживачам в оформленні документів та формуванні справ для отримання в них адміністративних послуг.

Організація особистого прийому, як показник у критерії зручності, включає, насамперед, два параметри: час особистого прийому та впорядкованість особистого прийому. На час прийому впливають загальна кількість годин, а також їх зручність, яка визначається наявністю перерв та їх тривалістю, роботою органу у вечірній час, у вихідні дні тощо. Впорядкованість передбачає організацію роботи з прийому споживачів, встановлення черговості обслуговування.

Особистий прийом громадян в Малолюбашанській ОТГ проводиться згідно графіку. Проте, в ОТГ відсутня можливість записатись на прийом заздалегідь, що дозволило б користувачам та працівникам ефективніше використовувати свій час.

5. Під критерієм відкритості розуміється наявність інформації для отримання адміністративної послуги: які документи потрібно подати для отримання послуги,

скільки буде тривати розгляд звернення особи, розмір збору (плати), хто є відповідальним за надання послуги тощо. А також можливість отримання консультативної допомоги. Інформація для отримання адміністративної послуги в вільному доступі відсутня, проте в Малолюбашанській ОТГ є можливість отримання консультації за допомогою мобільного телефону.

Повага до особи є досить суб'єктивним критерієм, адже у більшості випадків ґрунтується на власному особистому досвіді споживача. Проте можуть бути і цілком об'єктивні підстави для оцінки якості надання адміністративних послуг за даним критерієм, зокрема, якщо цей критерій включатиме в себе не лише шанобливе ставлення, а й дотримання принципу рівності.

В Малолюбашанській ОТГ працівники дотримуються принципу рівності та шанобливо ставляться до споживачів адміністративних послуг. Проте в них відсутні «бейджі» з іменем та посадою, що використовуються в багатьох країнах для підвищення дисципліни працівників та підвищення персональної відповідальності.

6. Критерій професійності потрібно розуміти, як рівень кваліфікації працівників адміністративного органу, виявлений при наданні адміністративних послуг, зокрема: знання та дотримання процедури надання послуги, наявність навичок у роботі з клієнтами тощо.

Працівники Малолюбашанської ОТГ мають високий рівень професіоналізму та багаторічний досвід у наданні адміністративних послуг. Проте в деяких працівників старшого віку виникають проблеми з роботою на сучасній техніці та недостатній рівень обізнаності в інформаційних технологіях.

Отже, у результаті проведення оцінки якості надання адміністративних послуг у Малолюбашанській ОТГ виявлено:

1. Невеликий вибір способів

звернення. Користувачі, для отримання адміністративних послуг, можуть звернутись до Малолюбашанської ОТГ лише поштою та під час особистої зустрічі.

2. Незручний спосіб оплати. Оплатити адміністративну послугу в місці звернення неможливо. Потрібно робити це деінде й пізніше принести чек.

3. Недостатня інформованість споживачів адміністративних послуг, що є головною проблемою Малолюбашанської ОТГ.

4. Інформація про Малолюбашанську ОТГ, послуги, що вона надає, способи звернення, необхідний перелік документів, відповідальних осіб, вартість послуг, графік роботи працівників та інше або взагалі відсутня, або надана в неповній мірі і незручний спосіб.

Згідно з вимогами чинного законодавства органам місцевого самоврядування рекомендується використовувати електронні поштові скриньки у доменах *.ukr* або *.gov.ua*. Для делегування органу місцевого самоврядування ОТГ домену у зоні *.gov.ua* необхідно організувати його реєстрацію, відправивши заявку відповідно до вимог, вказаних за адресою: *www.gov.ua*.

Електронна пошта та вебресурси часто виступають єдино прийнятним засобом звернення для осіб, які в силу свого місцеперебування, фізичних можливостей (порушення опорно-рухового апарату, слуху тощо), інших чинників не мають можливості особисто з'явитись до органу влади. Аналогічно попередньо описаному е-інструменту, створення вебсайту у мережі Інтернет є загальноприйнятою нормою та сприяє відкритості, прозорості та доступності органів місцевого самоврядування ОТГ. У Малолюбашанській ОТГ вже створено офіційний вебсайт. Тому, для урізноманітнення способів звернень користувачів для отримання адміністративних послуг на ньому необхідно створити окремий розділ для звернень.

Для реєстрації звернення за допомогою офіційного веб-сайту ОТГ необхідно зайти на нього та перш за все пройти одноразово процес реєстрації. Після авторизації стане доступна форма подання у розділ «Звернення». В якій потрібно стисло та чітко формулювати суть свого повідомлення, не порушуючи в одному зверненні декілька питань.

Інтернет-приймальня має функціонувати відповідно до Конституції України, Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» [10], «Про інформацію» [11], «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [12], «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [13], «Про доступ до публічної інформації» [14], Статуту територіальної громади та інших нормативно-правових актів.

Користувачі можуть надсилати електронні звернення згідно категорії питання шляхом заповнення відповідної форми звернення. Електронне звернення подається державною мовою та автоматично надходить на електронну адресу відповідальної особи.

Запити на інформацію, що відповідають вимогам розглядаються в порядку та в строки, встановлені ст. 20-22 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [14].

Запит на інформацію отримує структурний підрозділ, що відповідає за роботу із запитами на інформацію.

У разі, якщо запитувач порушує питання про ознайомлення з рішеннями виконавчого комітету або сільського голови, розпорядник інформації вчиняє одну з таких дій: надсилає запитувачу його електронну (скановану) копію, вказує посилання (лінк) на нього, де розміщено даний акт, вказує адресу та час для безпосереднього ознайомлення з цим актом.

У електронному зверненні автор має вказати: прізвище, ім'я, по батькові, найменування юридичної особи, поштову адресу та адресу електронної пошти, на яку

він бажає отримати відповідь.

Запит на інформацію має містити: ім'я (найменування) запитувача, які одночасно вважаються його підписом, поштову адресу та адресу електронної пошти, а також номер телефону, якщо такий є, загальний опис інформації або вид, назву, реквізити чи зміст документа, щодо якого зроблено запит, якщо запитувачу це відомо.

Відповіді на електронні звернення надаються відповідальною особою протягом 15 робочих днів після їх отримання електронним листом, що надсилається з адреси електронної пошти відповідальної особи на адресу електронної пошти, вказану автором. Копія відповіді надсилається адміністратору.

У разі потреби в детальному опрацюванні та вивченні електронного звернення відповідальна особа може продовжити строк його розгляду до 30 робочих днів з дня отримання. Якщо питання, порушене у електронному зверненні, перебуває у компетенції іншої посадової особи місцевого самоврядування, відповідальна особа впродовж 24 годин (не пізніше наступного робочого дня) після одержання електронного звернення перенаправляє звернення на іншу категорію питання та повідомляє про це автора.

Відповіді про запити на інформацію, одержані через Інтернет-приймальню та повідомлення про відмову або відстрочку в задоволенні запитів надсилаються на електронну адресу запитувача. Про відмову в розгляді електронного звернення відповідальна особа повідомляє автора електронного звернення протягом 5 робочих днів після отримання електронного звернення електронним листом, надісланим на адресу електронної пошти, вказану автором.

Перевіряти стан виконання звернення або запиту можна в розділі «Перевірка стану послуги». Тому на вебсайті Малолюбашанської ОТГ необхідно створити розділ «Перевірки стану послуги» для

відстежування користувачами прогресу в розгляді звернень.

Для перевірки стану послуги необхідно ввести «код перевірки стану», який був присвоєний зверненню або запиту на етапі його подачі.

Ще один варіант урізноманітнення способів звернення для отримання адміністративних послуг є системи відеоконференцзв'язку Skype, GoogleHangouts – це ті сервіси, які органи місцевого самоврядування можуть застосовувати для організації відеозв'язку. При чому, у разі організації відеоконференцій з чисельністю до 10 одночасних учасників ці сервіси є безкоштовними.

Важливим в підвищенні якості надання адміністративних послуг є обслуговування мобільних користувачів. Для них можна використовувати мобільний центр надання адміністративних послуг – спеціальне авто, повністю облаштоване для двох адміністраторів (працівників) та трьох відвідувачів, яке працює в форматі повноцінного офісу та надає послуги у форматі «єдиного вікна». «ЦНАП на колесах» також обладнаний мобільним чемоданчиком для отримання послуг на дому.

Такий мобільний «ЦНАП у валізі» значно удосконалив процес надання адміністративних та соціальних послуг представникам маломобільних груп населення: особам похилого віку, людям з інвалідністю, жінкам з маленькими дітьми, громадянам, які не можуть самостійно відвідати адміністративний офіс Малолюбашанської ОТГ.

Можливість оплати послуг є важливим елементом у комплексному обслуговуванні відвідувачів. Тому, для підвищення якості надання адміністративних послуг в Малолюбашанській ОТГ, необхідно встановити POS-термінали. Вони дозволять оплачувати адміністративні послуги на місці, що значно зменшить витрати часу користувачів та працівників.

В українській законодавчій термінології

існує таке поняття як «ПТКС» (програмно-технічний комплекс самообслуговування) – апаратно-програмний комплекс, що забезпечує прийом платежів від фізичних осіб в режимі самообслуговування. Найчастіше видами платежів є оплата рахунків мобільних операторів, Інтернетпровайдерів чи комунальних послуг, поповнення депозитних рахунків, тощо. Вони можуть здійснюватися як за допомогою готівки так і платіжної картки. Від банкомата відрізняється тим що не має можливості видавати готівку.

Зручним способом оплати адміністративних послуг є оплата на вебсайті. Завдяки такому сервісу можна значно спростити процедуру надання платних адміністративних послуг. Доступний та зрозумілий інтерфейс дозволяє легко сплатити державне мито чи здійснити інші платежі у будь-який час доби, використовуючи картки діючих в Україні платіжних систем без відвідування

банківських установ. Крім того, в систему внесені коди та суми фіксованих оплат.

Системи електронних платежів універсальні, зручні і легкі у використанні, відсутність черг, можливість відстежити успішність зарахування платежу.

Для оплати адміністративної послуги необхідно перейти в розділ «Оплати послуг» та обрати необхідну послугу. Після чого ввести дані відправника та банківської картки. Погодитись із умовами публічної пропозиції та оплатити.

Найпростішим та найменш затратним способом оплати адміністративних послуг в Малолюбашанській ОТГ може стати оплата на сторінці ПриватБанку. Все, що потрібно – тільки персональний комп'ютер або смартфон та підключення до Інтернету. Для інформування користувачів Малолюбашанській ОТГ необхідно створити інструкцію онлайн-оплати. Наприклад, як інструкція ЦНАП м. Луцька, що відображено на рис. 4.

The screenshot shows the 'Послуги' (Services) section of the website. It features a navigation bar with 'Головна', 'Про центр', 'Новини', 'Нормативні документи', 'Послуги', 'Фото&Відео', and 'Контакти'. Below the navigation, there are tabs for 'Оплата послуг' and 'Оплата податків'. The main content area is divided into several sections:

- ІНФОГРАФІКА**: A dashboard showing statistics. It includes a red bar chart for '403132 Надаю послуг' (Services provided), a blue gauge for 'Обслуговано осіб: 206292' (Number of people served), and a green bar chart for '64657 Надаю консультації' (Consultations provided). A '* Примітка' (Note) link is present.
- ГРАФІК РОБОТИ**: A schedule for the 'Центр надання адміністративних послуг' (Administrative Service Center).

Дінь	Час роботи
ПН, ВТ, СР	9.00-17.00
ЧТ	9.00-20.00
ПТ, СБ	9.00-16.00
без перерви	

Дінь	Час роботи
ПН, ВТ, СР	9.00-17.00
ЧТ	9.00-18.00
ПТ	9.00-16.00
без перерви	

Дінь	Час роботи
ПН, ВТ, СР, ЧТ, ПТ	9.00-16.00
без перерви	
- Дані отримувача**: A table with the following data:

Назва послуги:	Плата за надання інших адміністративних послуг (за реєстрацію місця проживання)
Отримувач:	УК в місті Івано-Франківську
Банк отримувача:	899998 в Казначейство України(ел. адм. подат.)
Код за ЄДРПОУ:	37952250
Рахунок Отримувача:	UA13899998000033214879009002
- Дані відправника**: A form with input fields for:
 - П.І.Б. Платника * (українською мовою)
 - Телефон * (+380 () - - - -)
 - Email * (Ваш e-mail)
 - ІПН * (Ідентифікаційний номер (ІПН))

Рис. 4. Покрокова інструкція оплати послуг через ПБ ЦНАП м. Луцька

Разом з тим передумовою ефективного впровадження автоматизованих систем організації роботи в Малолюбашанській ОТГ має бути проведена така підготовча робота:

1. Затвердження інформаційних карток (ІК) на кожен адміністративну послугу. Також варто скористатися рекомендованими інформаційними картками, які також підготовлені у рамках проекту «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади».

2. Підготовка та затвердження технологічних карток (ТК) адміністративних послуг. ТК будуть підставою для детального моделювання та програмування бізнес-процесів (адміністративних процесів) надання адміністративних послуг, без їх наявності здійснити автоматизацію надання адміністративних послуг буде проблемно.

Підвищення інформованості користувачів адміністративних послуг через офіційний вебсайт Малолюбашанської ОТГ для підвищення якості надання адміністративних послуг неможливе якщо про його існування та функції які він виконує ніхто не знає. Тому, необхідно провести заходи для його популяризації, як online так

і offline.

Сьогодні надзвичайно ефективним інструментом популяризації в мережі є SMM (SocialMediaMarketing – маркетинг у соціальних мережах). SMM передбачає просування в соціальних мережах.

Істотно більш широкому охопленню Інтернетаудиторії слугує інтеграція вебсайту органу місцевого самоврядування ОТГ з соціальними мережами, наприклад, з Facebook, Twitter створення Youtube-каналу для розміщення відеоінформації тощо. Тому, в Малолюбашанській ОТГ створена сторінка на Facebook кількість підписників якої – 110 користувачів. Публікації на ній створюються з різною періодичністю. Посилання на офіційний вебсайт Малолюбашанської ОТГ та його корисні функції відсутні. Головною проблемою є відсутність коментарів та обговорення, що підвищує активність та залучає нових користувачів.

Основний метод SMM – залучення користувачів до спілкування. Слід змусити людей обговорювати публікації. Це можна зробити за допомогою стратегій, що відображені на рис. 5.

Рис. 5. Методи SMM

Саме ці інструменти приносять найбільше трафіку із соціальних мереж. Натомість SMM-активність формує ядро – найлояльніших відвідувачів, які міцно асоціюють себе з аудиторією сайту.

Простішою в користуванні та популярнішою за Facebook є соціальна мережа Instagram. Для створення публікацій в ній не потрібно багато затрат на підбір та редагування інформації. Достатньо якісного фото про події з життя громади або її території чи мешканців. Залучати користувачів можна за допомогою хештерів, які будуть відображати зміст публікації та приналежність до ОТГ. Наприклад користувач зробив красиве фото пов'язане з Малоліубашанською ОТГ, виклав його на своїй сторінці та поставив спеціальні хештеги його фото може бути опубліковане на сторінці ОТГ.

Для популяризації офіційного вебсайту Малоліубашанської ОТГ та, водночас, навчання людей старшого віку користуватись ним можна залучити молодь за допомогою ініціативи «Навчи користуватись сайтом». Молодь під час

Список використаних джерел

1. Кистяковский Б. А. Философия и социология права. Санкт-Петербург, 1998. 375 с.
2. Авер'янов В.Б. Спрямованість на забезпечення прав громадян – демократична сутність влади. *Виконавча влада і адміністративне право*. Київ, 2002. 150 с.
3. Коліушко І. Б., Тимощук В. П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги: зарубіжний досвід і пропозиції для України. Київ : Факт, 2003. 496 с.
4. Ніколаєнко К. В. Адміністративні послуги як різновид публічних послуг. *Держава і право* : зб. наук. праць. 2010. Вип. 47. С. 269–274.
5. Люхтергандт О. Проект Адміністративного процедурного кодексу України та сучасне адміністративне процедурне право. *Юридичний журнал*. 2002. № 5. 27 с.
6. Адміністративні послуги місцевих органів державної виконавчої влади / А. О. Коляєв, М. Д. Лесечко, О. Л. Пастух, А. О. Чемерис Львів,

навчання старших буде робити фото в Instagram та підписувати його хештегами Малоліубашанської ОТГ. Інформацію про ініціативу можна розклеїти в форматі плакатів в школах, на зупинках та інформаційних стендах по всій території Малоліубашанської ОТГ.

Висновки. Питанню підвищення якості надання адміністративних послуг Малоліубашанській ОТГ наразі приділяється не достатньо уваги. Тому, для підвищення якості надання таких послуг необхідно:

- 1) урізноманітнити способи звернення за адміністративними послугами в Малоліубашанській ОТГ;
- 2) розширити способи оплати адміністративних послуг;
- 3) підвищити інформованість споживачів адміністративних послуг в Малоліубашанській ОТГ за допомогою створення окремого розділу «Послуги» на офіційному вебсайті Малоліубашанської ОТГ;
- 4) популяризувати офіційний вебсайт Малоліубашанської ОТГ.

2004. 150 с.

7. Дубенко С. Д., Мельниченко В. І., Плахотнюк Н. Г. Адміністративні послуги органів виконавчої влади: теоретичні підходи до вирішення практичних завдань. Київ : НАДУ, 2008. 44 с.

8. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996.

9. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційних права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування : Указ Президента України від 07.02.2008 р. № 109/2008. *Відомості Верховної Ради України*. 2008.

10. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

11. Про інформацію : Закон України від

02.10.1992 р. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

12. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 27-28. Ст. 182.

13. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 31. Ст. 286.

14. Про доступ до публічної інформації :

References

1. Kystiakovskii B. A. *Filosofii i sotsiologii prava*. Sankt-Peterburh, 1998. 375 s.

2. Averianov V. B. *Spriamovanist na zabezpechennia prav hromadian – demokratychna sutnist vlady*. *Vykonavcha vlada i administratyvne pravo*. Kyiv, 2002. 150 s.

3. Koliushko I. B., Tymoshchuk V. P. *Administratyvna protsedura ta administratyvni posluhy: zarubizhnyi dosvid i propozytsii dlia Ukrainy*. Kyiv : Fakt, 2003. 496 s.

4. Nikolaienko K. V. *Administratyvni posluhy yak riznovyd publichnykh posluh*. *Derzhava i pravo* : zb. nauk. prats. 2010. Vyp. 47. S. 269–274.

5. Liukhterhandt O. *Proekt Administratyvnoho protsedurnoho kodeksu Ukrainy ta suchasne administratyvne protsedurne pravo*. *Yurydychnyi zhurnal*. 2002. № 5. 27 s.

6. *Administratyvni posluhy mistsevykh orhaniv derzhavnoi vykonavchoi vlady* / A. O. Koliaiev, M. D. Lesechko, O. L. Pastukh, A. O. Chemerys Lviv, 2004. 150 s.

7. Dubenko S. D., Melnychenko V. I., Plakhotniuk N. H. *Administratyvni posluhy orhaniv vykonavchoi vlady: teoretychni pidkhody do vyrishennia praktychnykh zavdan*. Kyiv : NADU, 2008. 44 s.

8. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996.

9. Про першоочергові заходи щодо

Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 32. Ст. 314.

15. *Наукові основи та імплементація світових практик місцевого самоврядування та об'єднання територіальних громад* : монографія / І. Л. Сазонець, О. І. Алейнікова та ін. ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. І. Л. Сазонця. Рівне : Волин. обереги, 2017. 216 с.

zabezpechennia realizatsii ta harantuvannia konstytutsiinykh prava na zvernennia do orhaniv derzhavnoi vlady ta orhaniv mistsevoho samovriaduvannia : Ukaz Prezydenta Ukrainy від 07.02.2008 р. № 109/2008. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2008.

10. Про містське самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1997. № 24. Ст. 170.

11. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1992. № 48. Ст. 650.

12. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1998. № 27-28. Ст. 182.

13. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1994. № 31. Ст. 286.

14. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. 2011. № 32. Ст. 314.

15. *Naukovi osnovy ta implementatsiia svitovykh praktyk mistsevoho samovriaduvannia ta obiednannia terytorialnykh hromad* : monohrafiia / І. Л. Сазонця, О. І. Алейнікова та ін. ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. І. Л. Сазонця. Рівне : Волин. обереги, 2017. 216 с.

УДК 351.862.4 (477)

<https://doi.org/10.31713/st3-420195>
JEL A 23, D 78, F 68**Мартинюк Г. Ф.,**

к.п.н.,

доцент кафедри державного управління,
документознавства та інформаційної діяльності
Національний університет водного
господарства та природокористування, м. Рівне**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ****Martyniuk H. F.,**

Ph.D. in Pedagogical

Associate Professor of Department of Public Administration,
Documentation and Information Activities
National University of Water
and Environmental Engineering**FOREIGN EXPERIENCE OF TRAINING ORGANIZATION AND IMPROVEMENT OF CIVIL SERVANTS
QUALIFICATION: IMPLEMENTATION PROBLEMS IN UKRAINE**

У статті узагальнюється досвід організації підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, їх професійного розвитку в таких країнах як Франція, Великобританія та Німеччина. Окреслюються проблеми та шляхи його імплементації в Україні. Визначено відмінності підготовки державних службовців в університетах

The article summarizes the experience of organizing the training and professional development of civil servants, their professional development in countries such as France, the United Kingdom and Germany. The problems and ways of its implementation in Ukraine are outlined. Differences in training of civil servants in universities are determined

Ключові слова: підготовка, підвищення кваліфікації, державні службовці, імплементація, країни, зарубіжний досвід

Keywords: training, advanced training, civil servants, implementation, countries, foreign experience

Постановка проблеми. Реформування вітчизняну практику кращого зарубіжного державної служби вимагає посилення вимог досвіду, що актуалізує дослідження до професіоналізму державних службовців і означеної проблеми. Відтак, одним з посадових осіб місцевого самоврядування, пріоритетних напрямів соціально-ефективності їх навчання. Реалізація цієї економічного розвитку України є якісний мети неможлива без впровадження у розвиток системи підготовки,

перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців.

Досягти високого рівня професіоналізму державних службовців, чого вимагають завдання, поставлені у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженій Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 можна лише завдяки забезпеченню ефективності функціонування системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування. В свою чергу, успішне виконання законів і урядових рішень можливе лише тоді, коли цей процес буде підкріплений злагодженою системою державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, з чітким розподілом повноважень і відповідальності на всіх рівнях управління. Для забезпечення вищезазначеного необхідно здійснювати широкомасштабну підготовку державно-управлінських кадрів, здатних до реалізації діяльності на засадах належного, демократичного врядування.

Закон «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII [5] встановлює і новий підхід до навчання державних службовців, а саме підвищення рівня професійної компетентності державного службовця, що проводиться у відповідних вищих навчальних закладах шляхом підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації за професійними програмами, за програмами спеціальних курсів, тематичних семінарів, тренінгів, стажування або в інших формах. Сьогодні ці сфери потребують як внутрішньої, так і зовнішньої модернізації, що передбачає передусім реформування професійного навчання службовців та посадових осіб місцевого самоврядування як елемента розвитку інституційної спроможності державного управління, підвищення рівня професіоналізму та культури персоналу органів влади, здатності

компетентно і відповідально виконувати управлінські функції, впроваджувати новітні соціальні технології, сприяти інноваційним процесам у державі. Ефективність державного управління залежить від того, наскільки державні службовці (як на центральному, так і місцевому рівнях) розуміють цілі реформ та мають відповідну компетентність задля їхньої реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем підвищення рівня професійної компетентності державних службовців зробили такі вчені, як-от: В. Загорський, Н. Гончарук, Д. Дзвінчук, Т. Кіцак, Н. Колісніченко, Н. Липовська, І. Лопушинський, В. Луговий, А. Мазак, В. Олуйко, Г. Опанасюк, М. Рудакевич, Н. Протасова, М. Терентьев, М. Іжа, В. Яцуба та інші.

Мета статті полягає у обґрунтуванні шляхів удосконалення системи підвищення рівня професійної компетентності державного службовця як складової його діяльності на основі імплементації досвіду країн Європи.

Виклад основного матеріалу. Реформування державної служби України, в сьогоденних умовах її розвитку, вимагає посилення вимог щодо підвищення рівня професійної компетентності, їх відповідальності та ефективності у прийнятті управлінських рішень. Реалізація цієї мети неможлива без врахування та впровадження досвіду систем професійного навчання державних службовців в Європейських країнах у вітчизняну практику. Тому, коли Україна обрала європейський шлях розвитку, важливим є вивчення особливостей навчання державних службовців у розвинених країнах світу, з метою реформування та модернізації системи професійного навчання державних службовців в Україні.

У більшості країн Європейського Союзу

(далі – ЄС) велике значення надається професійній підготовці і перепідготовці державних службовців. Ця проблема складає найважливішу частину державної політики. Пояснюється це тим, що результати навчання державних службовців є умовою як для просування по службі, так і присвоєння чергового рангу, чину, звання і т. ін., підвищення заробітної плати тощо. Прийом на державну службу та просування по ній є органічно пов'язані з безперервним навчанням державних службовців. У Франції, Великій Британії та Німеччині існують чіткі формальні кваліфікаційні вимоги, які полягають у наявності вищої освіти для певних рівнів посад [1, с. 132].

Статус держслужбовця країн ЄС, як правило, закріплений у відповідних правових документах. Обов'язковою умовою для прийому на державну службу є наявність базової освіти і спеціальної профільної підготовки. Крім того, для підвищення професійних навичок у процесі кар'єрного росту державних службовців регулярно повинні відвідувати різні курси перепідготовки, підвищення кваліфікації, проходити стажування і т.д.

На світовому ринку освітніх послуг на сучасному етапі конкурують декілька моделей підготовки державних службовців:

- північноамериканська – передбачає міждисциплінарний підхід, характерним є запровадження освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» і «магістр»;

- французька – державно-централізована система підготовки нечисленної висококваліфікованої еліти, яку забезпечує Національна школа державного управління. Французька модель передбачає інтенсивне навчання майбутніх державних службовців, які вже отримали відповідну вищу освіту чи досвід, до вступу на державну службу;

- німецька – основою підготовки є юридична освіта, доповнена службовою

підготовкою та системою підвищення кваліфікації для державних службовців середнього та нижчого рівнів. Німецька модель вимагає досить високий рівень спеціалізованої підготовки до прийому на службу і відносно незначну забезпечення підвищення кваліфікації;

- англосаксонська – поєднання бізнесу і державного управління. Це модель, де потребується велика частка навичок та знань задля ефективного виконання посадових обов'язків, під наглядом старших службовців, що, в свою чергу доповнюється коротко- та довготерміновими програмами підготовки;

- інші моделі [1, с. 133-134].

В Україні спостерігається поєднання європейської та північноамериканської моделей підготовки державних службовців. У цілому можна говорити про два основні західноєвропейські підходи до підготовки фахівців для державної служби – англосаксонський і французький [6].

Англосаксонський підхід.

Основоположником цього досить традиційного підходу до підготовки кадрів для державної служби є Великобританія.

Велика Британія. Мотивацією для підвищення кваліфікації та перепідготовки державних службовців виступає система щорічної оцінки персоналу. Під час такої оцінки спеціальні менеджери з питань управління персоналом обговорюють з державними службовцями їх потреби у тренінгах та курсах, займаються подальшим планування навчання у процесі кар'єрного зростання.

Керівники відповідають за реалізацію стратегії підготовки і розвитку, і в тому числі за:

- надання своїм підлеглим можливостей і стимулів для розвитку навичок і набуття досвіду, необхідного для виконання завдань, які стоять перед органом управління, і підвищення

ефективності роботи;

- надання співробітникам можливостей для розвитку професійного досвіду і знань відповідно до потреб державної служби, що можуть виникнути в більш віддаленій перспективі;

- надання допомоги співробітникам у складанні практичних і актуальних індивідуальних планів професійного розвитку;

- сприяння оптимальному використанню навчальних ресурсів на робочому місці або в навчальних центрах і на підготовчих курсах.

Кожен співробітник відповідає за:

- прагнення до підвищення ефективності своєї діяльності за допомогою постійного навчання і розвитку;

- збір доказів заслуг і застосування навичок при виконанні посадових обов'язків, щоб показати свою гнучкість і управлінські здібності;

- розвиток у відповідній галузі чи галузях, у яких він може краще показати себе, або які його більше всього цікавлять (кар'єрна спеціалізація);

- представлення своєї кандидатури для заміщення вакантних посад на більш високому рівні, що буде сприяти розширенню досвіду і поглибленню спеціалізації.

У Великобританії підготовка кадрів вважається одним із пріоритетних напрямків. Тому існує широка система семінарських занять, конференцій і освітніх курсів. Вони організуються різними міністерствами і відомствами, у статуті яких є хоча б віддалене згадування про відповідальність за підготовку кадрового складу. Кожне відомство розробляє свої програми підготовки кадрового резерву з урахуванням моніторингу потреб у навчанні персоналу і планування його подальшого застосування. Існує провідний навчальний заклад, де навчається основна маса

службовців середньої і вищої ланки, – Коледж державної служби, утворений у 1970 році. Коледж працює під загальним керівництвом міністерства у справах державної служби і будує свою роботу, виходячи із загального завдання посилення спеціалізації в діяльності державного управління. У коледжі навчаються службовці міністерств і інші посадові особи, які працюють у державному секторі [0, с. 94-98].

Заняття проводяться за програмами підготовки майбутніх керівників. Успішне завершення подібної програми дозволяє одержати кваліфікацію, необхідну для просування аж до 3 класу включно. Існують також спеціальні програми підвищення кваліфікації для керівників 4-7 класів. Фахівці, які обіймають вищі керівні посади 1-2 класу, відвідують спеціально розроблені для них «майстер – класи», присвячені тим проектам, якими вони керують у даний момент.

Крім того, керівникам 1-3 класів адресовані курси, де навчання ведеться за двома основними напрямками. Перший допомагає усвідомити масштаби фундаментальних змін, що відбуваються у світі, їхню значимість для політичного і соціально-економічного життя країни, позитивні і негативні наслідки. Другий – присвячений проблемам ефективного лідерства, управлінню людськими ресурсами. Тривалість навчання в Коледжі 22 тижні (які розподілені на чотири роки).

Що стосується навчання цивільних службовців і всіх службовців суспільного сектора, у Великобританії робиться фактичний наголос на підвищення кваліфікації працюючих. У кожному міністерстві є відповідний відділ, спеціальні співробітники і менеджери по підготовці і навичках; функціонують курси, які працюють за програмами, підготовленими для даного відомства [1, с. 141]. Навчатися можна очно або заочно. Деякі категорії співробітників

(насамперед молодих) одержують певні пільги для відвідування курсів у формі надання вільних днів і т. ін.

Таким чином, у Великобританії відсутня єдина централізована система підготовки кадрів для державної служби, однак існує безліч курсів, програм, семінарів з урахуванням індивідуального підходу до вибору освітньої програми. При всій розмаїтості форм і методів навчання загальними для них є підготовка випускної роботи з проекту, теоретична підготовка в навчальному закладі, набуття практичного досвіду.

Німеччина. Упродовж досить довгого часу Німеччина залишалася законодавицею мод в галузі розвитку державного управління як академічної дисципліни. У 1727 року уперше було організоване навчання тих, хто працював у структурах державного управління, з охопленням досить широкого діапазону предметів. Натомість, структура державного управління розширювалася, ускладнювалася і вимагала більш спеціалізованої підготовки кадрів. Тому в XIX столітті на зміну комплексному підходу до підготовки державних службовців прийшов інший підхід, орієнтований на одержання тими, хто навчається, вузькопрофесійних знань. Категорія всебічно підготовлених чиновників практично зникла. У даний час у німецьких університетах відроджується традиція підготовки висококваліфікованих фахівців на базі широкого міждисциплінарного підходу.

Перевага юридичних дисциплін, яка раніше домінувала у німецькому підході, поступово поступається місцем більш збалансованому варіанту навчальних програм. Правові й економічні дисципліни знаходяться приблизно в рівному співвідношенні і обґрунтовуються необхідними гуманітарними і математичними теоріями. Типовий зміст

програми з підготовки з державного управління в Німеччині такий:

- Вступ в державне управління (лекції з питань структури, предмету, кадрових питань, законодавчих і фінансових основ державного управління, а також відносин між чиновниками, політиками, громадянами і кваліфікованими менеджерами).

- Правові основи модернізації державного управління і (семінар з правових засад і реформування державної служби).

- Управління об'єднаною Німеччиною (семінар з інституціональних і функціональних проблем управління Німеччиною).

- Основні проблеми державного управління в Німеччині (семінар з питань структури, кадрової політики, процесів прийняття рішень і контролю в державному управлінні).

- Еволюція політико-адміністративних рішень (семінар з питань ефективності адміністративної діяльності в Німеччині).

- Проблеми адміністративних реформ (семінар з актуальних процесів реформування центрального і місцевого рівнів управління в Німеччині).

- Політика орієнтації на клієнта (проектні групи, які працюють за темами реструктуризації державного управління).

- Міністерства (семінари з питань організаційних структур, поля діяльності і перспектив реформ міністерств).

- Регіональна інтеграція в Європу (семінар із законодавчих основ і практичного досвіду співробітництва з національними державами).

- Введення євро (ділова гра з оцінки введення євро на центральному і місцевому рівнях у Німеччині) [1, с. 142-143].

У цілому система підготовки фахівців для державної служби в Німеччині поділяється на декілька етапів:

- початкова (базова) підготовка (2 роки), яка відповідає ступеню бакалавра,

але не визнана як окремий ступінь. Мета цієї підготовки полягає в гармонійній інтеграції чиновників нижчої ланки в систему державної служби Німеччини;

- профільна підготовка (2-3 роки), що закінчується одержанням ступеня магістра або диплома про вищу освіту. Мета цього етапу полягає у формуванні лідерських навичок, підготовці керівних кадрів для всіх рівнів державного управління Німеччини [0, с. 102].

У Німеччині одержати освіту за програмою МРА можна в трьох університетах. Дві традиційні академічні програми підготовки державних службовців існують в університетах Потсдама і Констанца, програма підготовки аспірантів – у Вищій школі управлінських наук у м. Шпайєрі. Крім того, існують програми підготовки кадрів для ЄС у Берліні, Гамбурзі, Бонні і Саарбрюкені. Вони доповнюються як новими програмами спеціальних вищих навчальних закладів, так і традиційними академічними програмами з підготовки фахівців для державного управління.

Величезна увага при підготовці кадрів для державної служби приділяється практичній частині. Усі програми передбачають стажування в органах державної служби, яке триває кілька місяців. Навчальні програми Німеччини відрізняються не тільки балансом між правовими й економічними дисциплінами, але і збалансованістю між теоретичними знаннями й одержанням практичних навичок. Подібна збалансованість деяким чином диктує універсальність програм. Країни Північної Європи воліють готувати своїх фахівців саме в Німеччині, у першу чергу, завдяки легкості процесу адаптації німецьких програм під місцеву специфіку.

Німецькі освітні програми відрізняються також більшою гнучкістю в політичній і соціально-економічній обстановці, яка швидко змінюється.

Відбувається це завдяки блочно-модульному принципу їхньої побудови. Централізація системи підготовки кадрів для державної служби залишається дуже високою [3, с. 54].

Важливим фактором успіху німецької освітньої системи і високої якості результатів є орієнтація на безперервність навчання чиновників. Базова підготовка, профільна освіта, курси перепідготовки і підвищення кваліфікації – усі ці етапи підготовки кадрів пов'язані в єдину систему кар'єрного і професійного росту.

Універсальність і збалансованість навчальних програм, централізований підхід і наступність системи підготовки – від базового рівня до програм підвищення кваліфікації, а також гнучкість блочно-модульного принципу побудови навчальних планів – усі ці фактори перетворюють німецьку освітню модель в ефективний і затребуваний на міжнародній арені інструмент підготовки кадрового резерву для систем державного управління (особливо в умовах реформування).

Особливість французького підходу полягає в тому, що державне управління викладається як розділ політичних й адміністративних наук [1, с. 145].

Франція. Особливість французького підходу полягає в тому, що державне управління викладається як розділ політичних й адміністративних наук.

У системі підготовки з державного управління у Франції переважають два типи навчальних закладів: інститути політичних досліджень і університети. Особливе місце в галузі підготовки за цією спеціальністю займають дві вищі школи, які знаходяться при прем'єр-міністрі: Національна школа адміністрації і паризький Інститут політичних досліджень. Підвищення кваліфікації розглядається урядом як спосіб відновлення державного апарата. Інакше кажучи, освіта державних службовців,

залишаючись засобом підвищення соціального статусу і просування по службі, стала інструментом модернізації державної служби. Таким чином, у Франції, як і в Німеччині, система підготовки держслужбовців носить централізований характер і має багаторівневу структуру. Однак якщо німецькі освітні програми відрізняються високим рівнем збалансованості економічних і правових дисциплін, то французький підхід орієнтований на поглиблене вивчення економіки.

Джерела французької «адміністративної науки», яка у своєму сучасному вигляді існує з кінця 1960-х – початку 1970-х років, сягає своїм корінням XIII століття. Характерно, що вищі навчальні заклади, які спеціалізуються на викладанні адміністративного права й історії суспільних інститутів служили своєрідним «інкубатором» правлячої еліти. Особливість французького підходу полягає в тому, що державне управління викладається як розділ політичних і адміністративних наук.

У системі підготовки з державного управління у Франції переважають два типи навчальних закладів: інститути політичних досліджень і університети. Зараз у країні нараховується 74 університети й університетських центра, які поєднують близько 800 навчально-дослідницьких відділень і відділень з підготовки і досліджень. Крім того, існують інститути (з навчання одного предмету), вищі школи (з професійної багатопредметної підготовки) або лабораторії (з проведення досліджень). Підготовка державних службовців для органів державного управління, яка у Франції називається професійною постійною підготовкою, складається з професійної початкової підготовки державних службовців і підвищення кваліфікації, яке організується протягом усієї їхньої кар'єри. При деяких інститутах політичних

досліджень створені центри підготовки кадрів державного управління, які протягом року після одержання диплома готують до вступного конкурсу в ті або інші органи державної служби.

Різні міністерства організовують конкурси прямого набору в корпус державних службовців. Це французька специфіка, яка відрізняє дану модель від британської і німецької.

Фахівців з державного управління зі ступенем магістра випускають університети, інститути політичних досліджень і спеціалізовані навчальні заклади [4, с. 37].

Паризький інститут політичних досліджень – це незалежна від університетів державна установа наукового, культурного і професійного профілю, яка забезпечує підготовку з політичних, економічних і суспільних наук.

Міжнародний інститут державної адміністрації (далі – МІДА) займається підготовкою іноземних службовців, сприяючи поширенню за кордоном методів роботи, які використовуваних французькою адміністрацією [1, с. 148]. Іноземні службовці повинні бути рекомендовані своїми урядами і вже мати ступінь магістра або рівнозначний диплом. Під час навчання службовці можуть працювати над дипломом про вищу фахову освіту в рамках угод між МІДА і паризькими університетами. Інститут видає «Французький журнал державної адміністрації» і керує різними дослідженнями в сфері управлінських наук. Існує близько 50 спеціалізованих шкіл (не враховуючи військових). Серед них: національна школа магістратури для судових магістратів, національна школа митниці, податкова національна школа, національна школа служб казначейства і національний центр територіальної державної служби, який готує адміністраторів і територіальних аташе.

Висновки. З огляду на проведене нами

дослідження, можна констатувати, що кожна держава має свої особливості організації навчання державних службовців. Однак, існують певні відмінності в підходах до підготовки державних службовців в країнах Європи. Таким чином, у Франції, як і в Німеччині, система підготовки державних службовців має централізований характер і багаторівневу структуру, яка ранжується в залежності від цілей навчання і рівня професійної підготовки слухачів. Однак, якщо німецькі програми відрізняються високим рівнем збалансованості економічних і правових дисциплін,

Список використаних джерел

1. Колісниченко Н. М. Державна служба в Європейському Союзі. Європеїзація та розвиток державної служби в Україні : навч. посібник / за загальною ред. М. Бойцуна, О. Рудіка, Я. Мудрого. К. : Міленіум, 2009. 248 с.
2. Опанасюк Г. О. Тенденції підготовки державних службовців у країнах Центральної та Східної Європи. Київ, 2001. 284 с.
3. Організація державної служби в Україні : теорія та практика : навч. посібник / за заг. ред. М. О. Багмета, М. С. Іванова, В. С. Фуртатова. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. 244 с.
4. Підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування – новий якісний рівень. URL: center.kr-admin.gov.ua (дата звернення: 10.10.2019).
5. Про державну службу : Закон України № 889-VIII від 10.12.2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 10.10.2019).
6. Наукові основи та імплементація світових практик місцевого самоврядування та об'єднання територіальних громад : монографія / І. Л. Сазонець, О. І. Алейнікова та ін. ; за наук. ред. д.е.н., проф. І. Л. Сазонця. Рівне : Волин. обереги, 2017. 216 с.

французький підхід орієнтований на поглиблене вивчення економіки.

Відтак, досвід Великої Британії, Німеччини та Франції свідчить, що одним з ключових завдань процесу реформування державної служби стає створення прямої кореляції між службовим просуванням і оплатою праці з рівнем кваліфікації службовця, його компетентністю та діловими якостями. Установлення такого зв'язку надає кожному державному службовцю можливість підвищити зацікавленість і відповідальність за свій професійний рівень.

References

1. Kolisnichenko N. M. Derzhavna sluzhba v Yevropeiskomu Soiuzi. Yevropeizatsiia ta rozvytok derzhavnoi sluzhby v Ukraini : navch. posibnyk / za zahalnoiu red. M. Boitsuna, O. Rudika, Ya. Mudroho. K. : Milenium, 2009. 248 s.
2. Opanasiuk H. O. Tendentsii pidhotovky derzhavnykh sluzhbovtziv u krainakh Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy. Kyiv, 2001. 284 s.
3. Orhanizatsiia derzhavnoi sluzhby v Ukraini : teoriia ta praktyka : navch. posibnyk / za zah. red. M. O. Bahmeta, M. S. Ivanova, V. S. Furtatova. Mykolaiv : Vyd-vo MDHU im. Petra Mohyly, 2007. 244 s.
4. Pidvyshchennia kvalifikatsii derzhavnykh sluzhbovtziv ta posadovykh osib mistsevoho samovriaduvannia – novyi yakisnyi riven. URL: center.kr-admin.gov.ua (data zvernennia: 10.10.2019).
5. Pro derzhavnu sluzhbu : Zakon Ukrainy № 889-VIII vid 10.12.2015 r. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (data zvernennia: 10.10.2019).
6. Naukovi osnovy ta implementatsiia svitovykh praktyk mistsevoho samovriaduvannia ta obiednannia terytorialnykh hromad : monohrafiia / I. L. Sazonets, O. I. Aleinikova ta in. ; za nauk. red. d.e.n., prof. I. L. Sazontsia. Rivne : Volyn. oberehy, 2017. 216 s.

УДК 330.342.146:352

<https://doi.org/10.31713/st3-420196>

JEL H 54, I 18, R 51

Обуховська Л. І.,

Медичний директор

Комунальне підприємство «Рівненська обласна клінічна лікарня»

РОЗВИТОК ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ДОСВІД РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В ПОЛЬЩІ

Obukhovska L. I.,

Medical Director of the

Municipal Enterprise

«Rivne Regional Clinical Hospital»

DEVELOPMENT OF DECENTRALIZATION PROCESS IN UKRAINE AND EXPERIENCE OF DECENTRALIZATION REFORM IN POLAND

У статті досліджено розвиток процесу децентралізації та аналіз створення комунального підприємства центру первинної медико-соціальної допомоги, подано основні показники процесу об'єднання територіальних громад в Україні, проведено порівняння параметрів умов проведення реформ України і Польщі, проаналізовано процес створення комунальне некомерційне підприємство для обслуговування населення всього району на основі об'єднання ресурсів громад регіону

The article investigates the development of the process of decentralization and analysis of the establishment of a communal enterprise of the center of primary medical and social assistance, presents the basic indicators of the process of unification of territorial communities in Ukraine, compares the parameters of the conditions of reforms of Ukraine and Poland, analyzes the process of creating a communal non-profit enterprise to serve the population of all district based on the pooling of community resources of the region

Ключові слова: децентралізація, комунальне підприємство, громади, об'єднання, реформи, Польща, Україна

Keywords: decentralization, communal enterprise, communities, associations, reforms, Poland, Ukraine

Постановка проблеми. Процес пов'язаний із розвитком процесу перетворення закладів охорони здоров'я децентралізації. Такий зв'язок з наукових України в комунальні некомерційні позицій можна пояснити наступними підприємство вирішальною мірою чинниками: по-перше, в ході процесу

децентралізації в системі форм власності все більшої ваги набуває комунальній формі власності в усіх сферах життєдіяльності громад, по-друге заклади охорони здоров'я, які і раніше фінансувалися з бюджетів регіонального рівня отримують новий статус – некомерційних комунальних підприємств, який дозволяє раціональніше використовувати отримані від бюджету кошти та надає нові можливості для самостійного поповнення бюджету підприємства, по-третє – статус комунального підприємства значною мірою відповідає соціальному запиту суспільства на отримання якісних медичних послуг на місцях і тільки в крайніх випадках виникає необхідність звертатися в великі центральні спеціалізовані медичні заклади, або наукові-дослідні інститути цієї сфери, по-четверте, функціонування закладів охорони здоров'я у вигляді комунальних підприємств і тісна співпраця з керівниками громад надає більші можливості в питаннях залучення кваліфікованих медичних кадрів, забезпечення їх житлом, відповідною заробітною платою, надає більше можливостей для подальшого зростання. Ці питання стають не тільки проблемами головного лікаря, або медичного директора, а й керівництва місцевої громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси розвитку децентралізації та створення комунальних підприємств в містах обласного значення та в сільській місцевості, зокрема механізми створення центрів первинної медико-соціальної допомоги досліджує вузьке коло спеціалістів з економічних наук, державного управління, організації медицини. Серед науковців слід особливо визначити Саричева В. [6], Зиму І. і Сазонця І. [5; 7; 8; 9; 10; 11; 12], Сазонець О. [13], Чмель О. [2], Пустовойт Д. [2], Шмігель А. [2]. Однак не всі аспекти процесу трансформації діяльності закладів

охорони здоров'я розглянуто в достатньому обсязі та рекомендовано до впровадження в практичну діяльність.

Мета статті. Тому дослідження процесу діяльності комунальних підприємств – закладів охорони здоров'я щільно пов'язано із дослідженням стану процесу децентралізації. головною метою статті є дослідження розвитку процесу децентралізації та аналіз створення комунального підприємства центру первинної медико-соціальної допомоги.

Виклад основного матеріалу. З початку проведення процесу децентралізації в нашій країні було створено 1029 об'єднаних територіальних громад і на початок 2020 року 49 громад, що вирішили об'єднатися чекають на затвердження свого рішення. З 1029 об'єднаних територіальних громад 44 ОТГ з адміністративними центрами у містах обласного значення, що свідчить про укрупнення міських громад і приєднання приміських населених пунктів до міст. В табл. 1 представлено основні показники процесу об'єднання територіальних громад в Україні.

Необхідно наголосити, що 11,7 млн осіб на теперішній час проживають в ОТГ, що складає 33,3% від загальної чисельності населення України (без урахування тимчасово окупованої території), 246, 8 тис. кв. км площа ОТГ, що складає 44,2% від загальної площі України (без урахування тимчасово окупованої території), 4698 територіальних громад об'єдналися, приєдналися, що складає 42,9% від загальної кількості рад базового рівня (без урахування тимчасово окупованої території), 6263 територіальні громади залишаються необ'єднаними, що складає 57,1% від загальної кількості рад базового рівня (без урахування тимчасово окупованої території) [1].

Таблиця 1

Основні показники процесу об'єднання територіальних громад в Україні [розроблено автором на основі 1]

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Кількість об'єднаних територіальних громад (од)	159	366	665	806	1029
Кількість жителів в об'єднаних територіальних громадах (млн осіб)	1,4	3,1	5,6	8,3	11,7
Площа об'єднаних територіальних громад (тис. кв. км)	36,8	89,6	167,5	193,5	246,8
Кількість об'єднаних територіальних громад, що об'єдналися та приєдналися (од)	814	1782	3176	3738	4968
Кількість необ'єднаних та неприєднаних територіальних громад (од)	10147	9179	7785	7223	6263

Слід зазначити, що за показником концентрації об'єднання громад, на теперішній час 4,6 місцеві громади об'єднанні в одну. По роках тенденція була іншою. У 2015 році в середньому об'єднувалися 5,1 громади, у 2016 році – 4,7, у 2017 році – 4,7, у 2018 році – 4,0, у 2019 році – 4,3. Це може свідчити, про той факт, що невеликі, неспроможні громади вже об'єдналися, а громади, що є самодостатніми не достатньо активно ідуть на об'єднання. В той же час середня чисельність населення однієї громади складає за п'ять років створення об'єднаних громад 11388 осіб. По роках цей показник виглядає наступним чином: 2015 рік – 8711 осіб, 2016 рік – 8359 осіб, 2017 рік – 8417 осіб, 2018 рік – 18964 особи, 2019 рік – 15269 осіб. Останні два роки показують значно вищу кількість жителів в нових об'єднаних громадах, що зумовлено розвитком процесу приєднання ОТГ до міст обласного значення [1].

Якщо врахувати, що для відкриття Центру первинної медичної допомоги, за нормативами кількість населення, який він має обслуговувати повинна складати 15000 осіб, а середня кількість об'єднаної громади складає 11388 осіб, то можна зробити висновок, що не у всіх громадах будуть

відкриті такі центри. Невелика кількість найбільш великих громад в регіонах зможе мати свій Центр первинної медичної допомоги. Безумовно, практично в кожній громаді є можливість відкрити амбулаторію групової практики, яка може взяти на обслуговування 3000 осіб і мати в своєму складі двох сімейних лікарів, або амбулаторію монопрактики, яка розрахована на обслуговування 2000 осіб та може містити в своєму складі одного сімейного лікаря, але найбільш ефективним шляхом може стати об'єднання фінансових потенціалів громад з метою створення спільного Центру первинної медичної допомоги, який зможе взяти на обслуговування мешканців двох або більше громад.

Процес об'єднання територіальних громад проходить нерівномірно за регіонами України. Якщо проаналізувати статистичні матеріали щодо об'єднання територіальних громад, то можна побачити, що протягом п'яти років є області – лідери які проводять цей процес більш активно. В табл. 2 подано результати рейтингування областей України міністерством розвитку громад і територій за показником створення об'єднаних територіальних громад.

Таблиця 2

Рейтинг областей України щодо формування спроможних громад [1]

Область	ЗР	1	2	3	4	5	6	7
Житомирська	1	5	3	3	1	11	3	3
Дніпропетровська	2	2	2	2	1	16	7	1
Чернігівська	3	4	4	4	1	14	2	4
Хмельницька	4	8	5	5	2	9	4	1
Запорізька	5	3	1	1	1	19	9	1
Волинська	6	10	6	6	1	12	6	1
Сумська	7	9	12	12	3	10	1	2
Донецька	8	1	11	11	16	5	9	1
Чернівецька	9	14	8	10	7	6	2	11
Тернопільська	10	16	9	8	4	17	2	6
Миколаївська	11	6	7	9	8	15	9	12
Луганська	12	12	10	7	10	22	11	1
Рівненська	13	21	15	14	9	8	2	1
Ів.-Франківська	14	22	17	18	5	3	2	8
Харківська	15	12	19	19	18	1	5	1
Полтавська	16	11	16	16	6	18	4	7
Херсонська	17	17	14	13	13	20	2	10
Черкаська	18	15	13	15	2	21	10	15
Одеська	19	13	18	17	16	6	8	17
Київська	20	18	22	20	15	4	4	16
Львівська	21	20	21	22	12	7	11	13
Закарпатська	22	24	24	24	14	2	9	9
Вінницька	23	23	23	21	11	13	2	14
Кіровоградська	24	19	20	23	17	23	11	5

В поданій табл. 2 показники рейтингу означають наступне: ЗР – загальний показник рейтингу, 1 – кількість населення ОТГ, 2 – площа ОТГ, 3 – кількість територіальних громад, що не об'єдналися, 4 – райони, що не охоплені об'єднанням, 5 – кількість ОТГ з чисельністю менше 5000 осіб, 6 – ОТГ з адміністративними центрами у містах обласного значення, 7 – покриття перспективними планами.

Ці рейтингові показники та інші показники свідчать, що процес децентралізації та об'єднання територіальних громад проходить в Україні нерівномірно. Аналізуючи першу п'ятірку

регіонів, можна відзначити, що тільки Дніпро і Запоріжжя є великими містами, які є центрами відповідних областей, Житомир, Чернігів та Хмельницький значно менші за кількістю жителів. Крім того, ці області мають різний промисловий потенціал та спеціалізацію в народному господарстві (Дніпропетровська та Запорізька – індустріальні, інноваційні центри, Житомирська – аграрно-промислова область, Хмельницька та Чернігівська – аграрні області). Крім того, ці області різні за природно-кліматичними умовами та географічно знаходяться в різних куточках країни. Тому, мабуть основною причиною

дієвості проведення процесу приватизації є організаційні чинники, що пов'язані з проведенням процесу об'єднання територіальних громад на регіональному рівні.

Необхідно відзначити і перші кроки реформи децентралізації в сфері охорони здоров'я. Так, за часи проведення реформи децентралізації, перетворення лікарняних закладів у комунальні некомерційні підприємства державою було реалізовано 795 проектів в сфері медицини, з них 153 проекти – реконструкція і капітальний ремонт лікарняних закладів в країні. На ці цілі було використано 4, 55 млрд грн. Було придбано 2023 автомобілі для лікарень на суму 0,99 млрд грн. З цих автомобілів 625 – для нових амбулаторій та 1398 – для існуючих амбулаторій. Крім автомобілів було придбано 3969 медичних комплектів на суму 0,413 млрд грн [1].

У зв'язку з цим, актуальним є

порівняння умов проведення процесу об'єднання територіальних громад в Україні та Польщі. Україна та Польща мають схожий політико-адміністративний устрій, тому досвід Польщі, особливості реорганізації регіональних систем, сприйняття реформ в польському суспільстві є важливим для аналізу процесу в Україні. В табл. 3 представлено порівняльні характеристики основних передумов проведення реформи децентралізації в Україні та в Польщі.

Із поданого в табл. 2.3 матеріалу можна побачити, що Україна є дещо більшою за площею та кількістю населення країна ніж Польща. Однак, населення Польщі проживає у 923 містах та 52,5 тисяч селах, в той час, як населення України проживає тільки у 457 містах та 28,6 тисяч селах. Це зумовлює додаткові складності для населення в отриманні різного виду публічних послуг, а особливо послуг в системі медичного обслуговування.

Таблиця 3

Порівняння параметрів умов проведення реформ України і Польщі [2]

№	Параметри	Польща	Україна
1	Площа, тис. км ²	312,7	603,5
2	Населення, млн чол.	38,5	42,5
3	Густота населення (чол. на км ²)	122	77,8
4	Кількість населених пунктів	923 міста, 52,5 тисяч сіл	457 міст, 886 селищ іського типу, 28,6 тисяч сіл
5	Форма державного устрою	Унітарна держава	Унітарна держава
6	Форма державного правління	Республіка	Республіка
7	Різновид форми правління	Парламентська республіка	Парламентсько-президентська республіка
8	Гомогенність населення	Мононаціональна (93,5%)	Мононаціональна (77,8%)
9	Парламент	Двопалатний	Однопалатний
10	Виборча система	Пропорційна	Змішана
11	Виборчий поріг	5%	5%

Крім того, ми можемо побачити, Польща є Парламентською республікою, а Україна Парламентсько-Президентською республікою. Різниця є і в Устрої Парламенту (Сейму та Верховної Ради). В Польщі він двопалатний, а в Україні – однопалатний. Однак, ці два фактори не повинні мати суттєвого впливу на реформу децентралізації, якщо її проведення вже схвалено.

Таким чином, можна визначити відповідність польської моделі децентралізації українським реаліям. В обох країнах інститут самоврядування є основою політичної системи, елементом громадянського суспільства. У кожному випадку єдиним суб'єктом місцевого самоврядування є громада / гміна. Адміністративно-територіальна структура обох країн складається з 3 рівнів: область / воєводство, район / повіт, громада / гміна. У той же час, у Польщі є додаткові утворення «міста на правах округу» та поселення у містах та солецтва у сільській місцевості.

Окремі чинники може бути використаними для визначення різниці між початковими умовами та впровадженням реформ в Україні та Польщі. Ключова відмінність місцевого самоврядування в Україні та Польщі полягає у існуванні в Україні державної адміністрації (префектської установи) на рівні як області, так і району. Хоча в Польщі на рівні округу немає державної адміністрації, на регіональному рівні функціонує інститут воєвод. На відміну від Польщі, де реформи адміністративно-територіального та місцевого самоврядування на базовому рівні (комуни) були розділені в часі (1970 та 1990 рр.), в Україні ці реформи розпочалися одночасно.

Основна відмінність процесу реформ в Україні та Польщі - це підходи до організації реформи, які визначали успішне проведення реформи децентралізації в Польщі, значною мірою сприяючи єдиному «штабу реформ» з боку представників парламенту, уряду, експертів та неурядових організацій, в

Україні існує значна кількість центрів контролю у центрі та недостатній рівень управління реформою на регіональному рівні.

З метою більш детального ознайомлення порівняльних характеристик проведення процесу об'єднання територіальних громад пропонуємо матеріали табл. 3, що підготовлені на основі Аналітично записки «Порівняльний аналіз процесу децентралізації України та Польщі», громадською організацією «Європейський діалог» на замовлення Міжнародного фонду «Відродження».

Слід визнати, що в Україні є недостатньо поширеною інформація щодо проведення реформи децентралізації в Польщі та проведення об'єднання територіальних громад, як її складової частини. Виходячи з матеріалів таблиці, ми можемо визнати також, що на проведення реформи децентралізації на території всієї України значною мірою впливають не вирішення питань щодо тимчасово непідконтрольних територій та анексованої території в Криму.

В цілому шляхи та методи проведення реформи децентралізації, процес об'єднання територіальних громад в Україні відповідає польському зразку і спрямований на суттєве підвищення якості життя в регіонах та особливо в сільській місцевості.

В роботі «Аналіз системи охорони здоров'я в Польщі» ми можемо знайти порівняльну характеристику системи охорони здоров'я Польщі та України, зокрема:

1. Україна схожа на Польщу в тому, що вона страждає від застарілої системи Семашка. Польща пройшла довгий шлях, щоб залишити систему Семашка в минулому. Заробітна плата працівників сфери охорони здоров'я збільшилася. Зазнала змін бюджетна система, а також були реорганізовані лікарні (скорочення кількості підрозділів або зміна профілю лікарні).

Таблиця 3

Порівняльна характеристика процесу децентралізації в Польщі та в Україні (складено автором на основі [2])

№	Характеристики	Аргументація	Можливі наслідки
1	Недостатня відповідність польської моделі децентралізації українським реаліям	Інститут самоврядування є основою політичного устрою, елементом громадянського суспільства. При цьому, єдиним суб'єктом місцевого самоврядування є громада/гміна; Адміністративно-територіальний устрій обох країн складають 3 рівні: область/воєводство, район/повіт, громада/гміна. При цьому, в Польщі наявна додаткові ланки: «міста на правах повіту» та поселення/ дільниці у містах та солецтва у сільській місцевості; Як у Польщі, так і в Україні реформа децентралізації на початковому етапі перебувала під сильним політичним впливом	Необхідно враховувати недостатню відповідність моделей децентралізації з метою усунення дисбалансу у проведенні реформи; Всі Уряди України, що працювали після 2014 року підтримували реформу децентралізації
2	Відмінність стартових умов проведення реформ в Україні і Польщі	На відміну від Польщі, де реформи адміністративно-територіальна та місцевого самоврядування на базовому рівні (гміни) були рознесені в часі (1970 та 1990 роки), в Україні ці реформи стартували одночасно; Суттєвою відмінністю країн є те, що Польща – парламентська, а Україна – парламентсько-президентська республіка, у якій до сьогодні йде боротьба за більші повноваження, зокрема між Президентом і парламентом; Ключовою відмінністю системи місцевого самоврядування в Україні та Польщі є наявність державної адміністрації (інститут префекта) в Україні на рівні, як області, так і району. У той час як у Польщі державної адміністрації на рівні повіту не має, лише на рівні воєводства функціонує інститут воєводи; Перший етап реформи децентралізації у Польщі (1990 рік, запровадження місцевого самоврядування на рівні гмін) проходив у таких же складних економічних умовах, як і в Україні (падіння ВВП, інфляція)	Форма державного устрою Може мати вплив на способи і механізми прийняття рішень під час проведення реформ, та впливати на те, де знаходяться центри прийняття рішень; Запровадження інституту префекта в системі державного управління, що викликає гострі суперечки в суспільстві, побоювання щодо концентрації надмірних повноважень префектів (президентської адміністрації) та навіть централізацію влади; Затягування процесу децентралізації на базовому рівні призводить до затримки децентралізації на рівні районів, областей та в цілому, що вже викликає певне розчарування в суспільстві і посилює позиції її противників

3	Відмінності процесу проведення реформ в Україні і Польщі	На відміну від Польщі, де успішне впровадження реформи децентралізації значною мірою завдячувало наявності єдиного «штабу реформ» із представників парламенту, уряду, експертів та неурядових організацій, в Україні наявна значна кількість центрів управління реформами в центрі та недостатній рівень забезпечення управління на регіональному рівні; Запровадження самоврядування в гміні розпочалось в Польщі у 1990 року на основі Закону «Про територіальне самоврядування». А нова Конституція, яка закріпила децентралізацію місцевої влади була прийнята у 1997 році. Проект Закону про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади (прийнятий у першому читанні Верховною радою 31 серпня 2015 року) блокує пункт, який не має безпосереднього відношення до реформи – про особливості здійснення місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей	Без єдиного центру реформи вирішувати проблеми достатньо складно. Внаслідок незбалансованості реформи не все зроблено у передачі повноважень громадам, спостерігається відставання галузевих реформ, наростає втома громадян від затягування процесу. Особливо гостро це відчувається в регіонах
4	Програми українсько-польської співпраці не в повній мірі орієнтовані на передачу Україні польського досвіду в сфері децентралізації	Польща в достатній мірі надає підтримку (фінансову, експертну) в сфері децентралізації як через міжнародні програми, так і через власні програми, лідерами серед яких є програми Міністерства закордонних справ Польщі	Фінансова підтримка без широкої роз'яснювальної роботи може призвести до несприйняття основних цінностей реформи і всі недоліки в проведенні та реалізації реформи будуть списуватися на невдале копіювання польської моделі
5	Недостатнє поширення в Україні інформації щодо польського досвіду реформ	Інформація щодо досвіду польських реформ в питаннях децентралізації з боку провідних польських експертів, урядовців та громадських діячів в українському медіа-просторі представлена достатньо широко і доступно для різних категорій користувачів. Важливим елементом такої інформації є експертна оцінка перебігу реформ в Україні, порівняння окремих аспектів реформи в Україні та Польщі, демонстрація практичних результатів спільних проектів в Україні	Відповідні порівняння та демонстрації повинні бути орієнтовані на випереджаючи темпи децентралізації в Україні та на нову якість проведення реформи децентралізації без сліпого копіювання

2. Приватний сектор домінує у більшості сфер медичного обслуговування, а державний сектор в основному покриває стаціонарне лікарняне обслуговування. Це дозволяє поліпшити управління ефективністю лікарень і поліпшити розподіл методів лікування. Це приклад, який показує, що приватна медицина не тільки перевищує потреби пацієнтів, а також забезпечує ефективний довготривалий догляд.

3. Медичний туризм є ще однією перспективною сферою, в якій Польща активно розвивається. Оскільки вартість лікування в Польщі нижча, ніж у більшості країн ЄС, велика кількість іноземців приїжджають лікуватися або відпочивати до медичних установ Польщі. Такий вид туризму є дуже сучасним і має великий потенціал в Україні.

4. Також зазнало змін сприйняття сфери охорони здоров'я і лікарів пацієнтами. Тепер громадяни Польщі мають більше шансів побачити кваліфікованого лікаря у клініці з високою якістю обслуговування, ніж просто звернутися до випадкового лікаря [3, с. 13-18].

Слід визначити, що останнім часом в Україні робляться дієві кроки в ході реформування системи охорони здоров'я в регіональному розрізі. Як ми вже зазначали, одним з інструментів формування нової системи охорони здоров'я є об'єднання коштів громад з метою відкриття спільних лікувальних закладів первинної медичної допомоги. Один з перших в Україні договір про співробітництво територіальних громад у формі утворення спільного комунального некомерційного підприємства центром якого є ЦПМСД Млинівської селищної ради. Відповідно до договору створено комунальне некомерційне підприємство для обслуговування населення всього району. Сторонами договору є шість місцевих рад Млинівського району, які представляють

ОТГ: Млинівська селищна, Бокіймівська, Острожецька і Ярославницька сільські ОТГ та ще не об'єднані громади: Мальованська та Підгаєцька сільські ради. Головна мета співпраці – забезпечення наданням первинної медичної допомоги максимально зручною для мешканців району.

На балансі ОТГ знаходиться Комунальне некомерційне підприємство (КНП) «Млинівський ЦПМСД». Окрім Млинівської ОТГ у територію обслуговування КНП входять ще 3 ОТГ та 2 сільські ради, які ще залишились в районі. Надання медичних послуг відбувається за міжмуніципальним договором. Кількість населення, що обслуговує КНП – 35 тисяч осіб. Радіус обслуговування до 45 км. Договір з НСЗУ підписаний у другій хвилі з 01.10.2018 року [4].

Структура закладу: 7 амбулаторій та 33 ФАПі. У закладі працює 146 працівників, 131 штатна одиниця (в тому числі 20 сімейних та 1 педіатр). 100% укомплектованість лікарським та середнім медичним персоналом. У Центрі є своя клініко-діагностична лабораторія. Прийнята програма спільного фінансування КНП ЦПМСД Млинівської ОТГ – 3,5 млн грн [4].

На території району 83% населення уклало декларації з сімейними лікарями, зменшились показники госпіталізації на вторинну ланку на 22%, зменшилась кількість викликів екстренної допомоги до хронічних хворих до 13%, на 30% збільшились відвідування до сімейних лікарів, покращилась рання діагностика хвороб системи кровообігу, розроблено наказ про створення комісії по контролю якості надання ПМСД. У ЦПМСД Функціонує кабінет цілодобової невідкладної допомоги. За 8 місяців 2019 року отримали допомогу 600 жителів [4].

Використовуються телефонні консультації (наявні три номери:

стаціонарний та двох операторів мобільний). Пацієнти мають можливість телефонувати цілодобово. Кількість викликів сімейних лікарів додому зменшилась. Використовується консультування пацієнтів по телефону. Заклад зберіг виїзну допомогу, оскільки навколишні села мають погану транспортну доступність. На всіх ФАПх 1 раз на місяць лікар веде прийом пацієнтів при необхідності частіше. У вівторок, середу та четвер виїзні дні прийомів та консультування [4].

Одним з важливих елементів реформування закладів охорони здоров'я в некомерційні комунальні підприємства – інформаційне забезпечення. У новоствореному ЦПМСД рівень комп'ютеризації – 100%. Частина фінансування забезпечено за кошти субпроекту «Підвищення ефективності лікування та профілактики хвороб системи кровообігу в Рівненській області», частково кошти надали Млинівська та Острожецька ради. В наявності повне забезпечення електрокардіографами (в тому числі портативними), пульсоксиметрами, тонометрами, дитячими та дорослими вагами. Амбулаторії забезпечені згідно 148 наказу МОЗ України. Транспортне забезпечення достатнє – 6 автомобілів [4].

Відповідно до підписаного колективного договору середня зарплата лікаря виросла в 2,5 рази, молодшого персоналу з медичною освітою у 2 рази, інший персонал у 1,5 рази. Бюджет закладу зріс у 2,0 рази [4].

Висновки. Зв'язок децентралізації та якості медичних послуг з наукових позицій можна пояснити наступними чинниками: в ході процесу децентралізації в системі форм власності все більшої ваги набуває комунальні форма власності в усіх сферах життєдіяльності громад, заклади охорони здоров'я, які і раніше фінансувалися з бюджетів регіонального рівня отримують

новий статус – некомерційних комунальних підприємств, який дозволяє раціональніше використовувати отримані від бюджету кошти та надає нові можливості для самостійного поповнення бюджету підприємства, статус комунального підприємства значною мірою відповідає соціальному запиту суспільства на отримання якісних медичних послуг на місцях, функціонування закладів охорони здоров'я у вигляді комунальних підприємств і тісна співпраця з керівниками громад надає більші можливості в питаннях залучення кваліфікованих медичних кадрів; практично в кожній громаді є можливість відкрити амбулаторію групової практики, яка може взяти на обслуговування 3000 осіб і мати в своєму складі двох сімейних лікарів, або амбулаторію монопрактики, яка розрахована на обслуговування 2000 осіб та може містити в своєму складі одного сімейного лікаря, але найбільш ефективним шляхом може стати об'єднання фінансових потенціалів громад з метою створення спільного Центру первинної медичної допомоги, який зможе взяти на обслуговування мешканців двох або більше громад;

основна відмінність процесу реформ в Україні та Польщі – це підходи до організації реформи, які визначали успішне проведення реформи децентралізації в Польщі, значною мірою сприяючи єдиному «штабу реформ» з боку представників парламенту, уряду, експертів та неурядових організацій, в Україні існує значна кількість центрів контролю у центрі та недостатній рівень управління реформою на регіональному рівні;

одним з інструментів формування нової системи охорони здоров'я є об'єднання коштів громад з метою відкриття спільних лікувальних закладів первинної медичної допомоги. Один з перших в Україні договір про співробітництво територіальних громад у формі утворення спільного комунального

некомерційного підприємства центром якого є ЦПМСД Млинівської селищної ради. Відповідно до договору створено комунальне некомерційне підприємство для обслуговування населення всього району. Воно буде обслуговувати мешканців шести місцевих рад Млинівського району, які представляють ОТГ: Млинівська селищна,

Список використаних джерел

1. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Національний проект «Децентралізація». Міністерство розвитку громад та територій. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/> (дата звернення: 10.02.2020).

2. Аналітична записка. Порівняльний аналіз процесу децентралізації України та Польщі / Фонд «Відродження». URL: <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2018/08/Zvit-Zvit1.pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

3. Чмель О., Пустовойт Д., Шмігель А. Аналіз системи охорони здоров'я в Польщі. *Сучасні економічні дослідження*. 2018. № 1. С. 13–18.

4. Офіційний сайт Млинівської селищної ради територіальної громади. URL: <http://smt.mln.rv.ua/> (дата звернення: 10.02.2020).

5. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Соціальні інститути в трансформації державної системи управління охороною здоров'я. Рівне : Волинські обереги, 2018. 168 с.

6. Сазонець І. Л., Саричев В. І. Інституційна трансформація державного управління охороною здоров'я: Україна та іноземний досвід. Рівне : Волинські обереги, 2019. 396 с.

7. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Вдосконалення системи управління охороною здоров'я в Рівненській області на основі впровадження

Бокіймівська, Острожецька і Ярославичська сільські ОТГ та ще не об'єднані громади: Мальованська та Підгаєцька сільські ради. Головна мета співпраці – забезпечення наданням первинної медичної допомоги максимально зручною для мешканців району.

проекту Світового банку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 49–53.

8. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Соціальні та медичні інституції в трансформації державної системи охорони здоров'я. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 23. С. 108–112.

9. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Передумови трансформації системи охорони здоров'я та матеріальне забезпечення її працівників. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 122–125.

10. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Дослідження проблеми трансформації державної системи охорони здоров'я та діяльності соціальних інститутів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 21. С. 109–113.

11. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Визначення проблем та основних напрямів реформування системи охорони здоров'я України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/Зима> (дата звернення: 15.06.2019).

12. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Міжнародне інституційно-правове забезпечення формування системи управління охороною здоров'я. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/Зима> (дата звернення: 15.06.2019).

13. Альшаафі Мохамед Алі, Сазонець О. М. Іноземний досвід управління медичними закладами в інформаційно-комунікаційному середовищі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 14. С. 18–22.

<https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/> (дата звернення: 10.02.2020).

2. Аналітична записка. Порівняльний аналіз процесу децентралізації України та Польщі / Фонд «Відродження». URL:

References

1. Monitorynh protsesu detsentralizatsii vlady ta reformuvannya mistsevoho samovriaduvannya. Natsionalnyi proekt «Detsentralizatsiia». Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii. URL:

<http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2018/08/Zvit-Zvit1.pdf> (data zvernennia: 10.02.2020).

3. Chmel O., Pustovoi D., Shmihel A. Analiz systemy okhorony zdorovia v Polshchi. *Suchasni ekonomichni doslidzhennia*. 2018. № 1. S. 13–18.

4. Ofitsiynyi sait Mlynivskoi selyshchnoi rady terytorialnoi hromady. URL : <http://smt.mln.rv.ua/> (data zvernennia: 10.02.2020).

5. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Sotsialni instytuty v transformatsii derzhavnoi systemy upravlinnia okhoronoiu zdorovia. Rivne : Volynski oberehy, 2018. 168 s.

6. Sazonets I. L., Sarychev V. I. Instytutsiina transformatsiia derzhavnoho upravlinnia okhoronoiu zdorovia: Ukraina ta inozemnyi dosvid. Rivne : Volynski oberehy, 2019. 396 s.

7. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Vdoskonalennia systemy upravlinnia okhoronoiu zdorovia v Rivnenskkii oblasti na osnovi vprovadzhennia proektu Svitovoho banku. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2018. № 24. S. 49–53.

8. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Sotsialni ta medychni instytutsii v transformatsii derzhavnoi systemy okhorony zdorovia. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2018. № 23. S. 108–112.

9. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Peredumovy transformatsii systemy okhorony zdorovia ta

materialne zabezpechennia yii pratsivnykiv. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2018. № 22. S. 122–125.

10. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Doslidzhennia problemy transformatsii derzhavnoi systemy okhorony zdorovia ta diialnosti sotsialnykh instytutiv. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2018. № 21. S. 109–113.

11. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Vyznachennia problem ta osnovnykh napriamiv reformuvannia systemy okhorony zdorovia Ukrainy. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. 2018. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/Zyma> (data zvernennia: 15.06.2019).

12. Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Mizhnarodne instytutsiino-pravove zabezpechennia formuvannia systemy upravlinnia okhoronoiu zdorovia. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. 2018. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/Zyma> (data zvernennia: 15.06.2019).

13. Alshaafi Mokhamed Ali, Sazonets O. M. Inozemnyi dosvid upravlinnia medychnymy zakladamy v informatsiino-komunikatsiinomu seredovyshch. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2018. № 14. S. 18–22.

УДК 35.078:681.518

<https://doi.org/10.31713/st3-420197>

JEL D 73, F 68, L 88

Романенко О. Є.,

д.держ.упр., професор,
професор кафедри публічного адміністрування, проректор
Міжрегіональна академія управління персоналом

Сивий Р. П.,

аспірант кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональна академія управління персоналом

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРУ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Romanenko O. Ye.,

Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Public Administration, Vice-rector
Interregional Academy of Personnel Management

Syvvi R. P.,

Post-graduate Student in the Department of Public Administration
Interregional Academy of Personnel Management

IMPLEMENTATION OF EUROPEAN UNION POLICY IN PUBLIC SERVICE TRANSFORMATION IN UKRAINE ON THE BASIS OF ELECTRONIC GOVERNANCE

В статті досліджується імплементація політики Європейського Союзу у сферу трансформації державної служби в Україні на основі електронного урядування. Визначено причини необхідності запровадження системи електронного урядування, актуальність застосування середовища «Open data», можливості застосування краудінвестингу та краудфандінгу. Визначено актуальність питань електронного урядування, як для державної служби, так і для органів місцевого самоврядування

The article explores the implementation of the European Union's policy in the area of civil service transformation in Ukraine through e-governance. The reasons for the necessity of introduction of the e-government system, the relevance of the use of the Open Data environment, the possibility of using crowdsourcing and crowdfunding are identified. The relevance of e-government issues for both public service and local self-government is determined

Ключові слова: імплементація, політика, Європейський Союз, електронне урядування, «Open data», краудінвестинг, краудфандінг, державна служба, місцеве самоврядування

Keywords: implementation, policy, European Union, e-Government, Open Data, crowdsourcing, crowdfunding, public service, local government

Постановка проблеми. Повноваження державних і місцевих органів влади в Україні в даний час нечіткі. Системи виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також їх відомчі підпорядкування, незбалансовані, їх взаємодія не має достатньої координації, та підпорядкування. Наявні механізми звітності неефективні в контексті прозорості. У більшості місцевих органів влади майже весь документообіг між структурними підрозділами, установами, підприємствами, організаціями та окремі громадяни покладаються на паперових документах; архівні дані страждають від дублювання. Пошук документів обходиться державі дуже дорого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями імплементація політики Європейського союзу у сферу трансформації державної служби в Україні займалися відомі вчені – фахівці з державного управління. Серед таких науковців слід відзначити праці Алейникової О.В., Грицко Р.Ю., Дацій Н.В., Дацій О.І., Драган І.Я., Жовнірчик Я.Ф., Пархоменко-Куцеві О.І., Радченко О.В., Романенко К.М., Сазонець І.Л. Орлова Н.С. та інші відомі автори. Специфікою нашого дослідження є імплементація європейських підходів на систему державної служби в органах державної влади, так і у систему органів місцевого самоврядування. Крім того авторами пропонуються конкретні

інструменти, які є частиною системи електронного уряду, зокрема робота в середовищі системи «Open data» та інші новітні інструменти з арсеналу іноземної практики державного управління.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування інструментів імплементації політики Європейського союзу у сферу трансформації державної служби в Україні на основі процедур електронного урядування.

Виклад основного матеріалу. В даний час Україна реалізує серію амбітних реформ, покликаних об'єднатись зусилля уряду та громадянського суспільства в напрямку трансформації державної служби. Цьому сприяє розвиток інформаційного простору країни, освіти електронного уряду. Серед ключових інструментів для поліпшення роботи державної служби необхідно відзначити технології, які дозволяють використовувати інформацію у формі публічних даних. Проблема підвищення ролі електронного уряду в життєдіяльності сучасного суспільства, соціальних груп і індивіда зараз істотно актуалізувалася в силу ряду причин.

Такою першою причиною виступає відбувається перехід від індустріального суспільства до інформаційного (постіндустріального) соціуму, що органічно пов'язано з динамічним розвитком і функціонуванням нових механізмів і форм здійснення на практиці політичних, громадянських та інших прав і свобод. Електронний уряд неможливо уявити без використання новітніх цифрових, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які дають можливість в чималому ступені підвищувати ефективність функціонування органів державної влади і прийнятих ними рішень. Перед державою стоїть важливе проблема ефективного управління суспільством в постійні зміни соціокультурних, соціо-політичних і

соціоекономічних умовах, щоб домогтися соціальної стабільності і соціального порядку, соціальної безпеки та економічного зростання.

Друга причина полягає в тому, що ІКТ та Інтернет значно впливають на функціонування суспільства, в тому числі і державної служби як інституції. «Інтернет і комп'ютерні мережі в цілому, – підкреслює М. Кастельс [1], – вже стали становим хребтом всіх сучасних суспільств по всьому світу». Це означає, що вся діяльність суспільства, соціальних груп і індивіда, починаючи з фінансової сфери і електронних мас-медіа і закінчуючи політикою та соціальними рухами, концентрується навколо всесвітніх мереж Інтернету. Інтернет являє собою ключову технологію інформаційної епохи, специфіка якої полягає в тому, що вона дає можливість змінювати людську свідомість, надаючи тим самим значний вплив на розвиток економіки, політики, культури. У світлі всього цього стає зрозумілою необхідність електронного уряду (електронної держави, електронного управління), в іншому випадку традиційна держава не зможе функціонувати в умовах інформаційної епохи з її соціальними мережами.

Третя причина зростання значущості функціонування електронного уряду в умовах економічної, фінансової та культурної глобалізації полягає в збереженні правлячими елітами своєї влади. Адже в самому абсолютному вигляді мета здійснюваного політичною елітою державного управління - підтримання мінімально необхідного для стійкості положення цієї пануючої еліти рівня компромісу інтересів еліти та інтересів інших верств суспільства. В умовах глобалізованої інформаційної епохи з її ІКТ та Інтернетом необхідна трансформація державних інститутів управління, яка вимагає втілення на практиці концепції електронного

урядування. Саме електронний уряд дозволяє використовувати сучасні ІКТ, щоб державні структури могли задовольнити потреби суспільства на всіх рівнях - від національного до регіональних і місцевих.

Четверта причина актуалізації значущості електронного урядування – це те, що воно є новою парадигмою державного управління, та детерміновано новітнім етапом розвитку суспільства, який обумовлений виникненням і розвитком ІКТ, що сприяє змінам у всіх областях життєдіяльності суспільства і людини, трансформації способу життя. Зростання ролі інформації і адекватних їй інформаційно-комунікаційних технологій робить істотний вплив на параметри системи державного управління в цілому та державної служби зокрема.

П'ята причина актуалізації наукового

аналізу значимості електронного уряду в інформаційну епоху полягає в тому, що воно дає можливості для здійснення на практиці за допомогою інформаційних механізмів політичних, громадянських і інших прав і свобод; забезпечувати індивідам участь в управлінні соціальними та політичними процесами завдяки електронній демократії; реалізувати творчий потенціал людського капіталу, щоб сприяти соціально-економічному розвитку суспільства; вирішувати протиріччя, що виникають в діяльності соціальних груп.

Враховуючи основну складову електронного урядування – електронний уряд, в контексті обґрунтування перспективних інструментів імплементації політики Європейського союзу у сферу трансформації державної служби в Україні виділяють такі, що представлено на рис. 1.

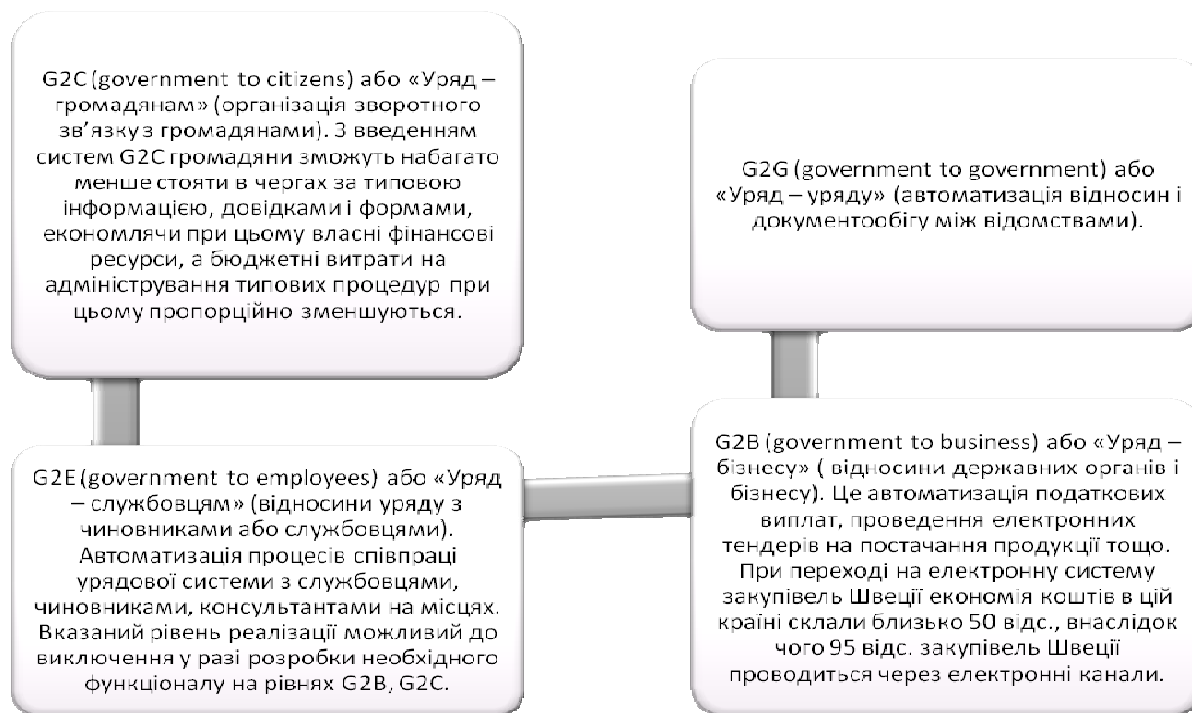

Рис. 1. Рівні інструментів імплементації політики Європейського союзу у сферу трансформації державної служби в Україні [2]

Під час надання адміністративних організаціями особисто, як правило, самі послуг більшість документообігу заявники, проводять процес отримання здійснюються між установами та послуги, що уповільнює процес

документообігу. У деяких органах місцевого самоврядування, комп'ютери навіть не підключені до локальних мереж, таким чином відкрита проблема створення інформаційно-комунікаційної системи. Роботи, що проводяться окремими органами місцевого самоврядування, не мають координації та фінансування. Вищі посадові особи, як правило, приділяють недостатню увагу питанням автоматизації. Поточний стан впровадження електронного урядування та електронного документообігу може бути в цілому оцінені як недостатньо задовільні.

Таким чином, впровадження електронного урядування в органах місцевого самоврядування як інструменту імплементації політики Європейського союзу у сферу трансформації державної служби в Україні наступні проблеми: відсутність єдиних стандартів і правил, узгоджених з міжнародними, для роботи електронної системи документообігу з використанням електронних цифрових підписів, а також підтримку державних інформаційних ресурсів; часткова відсутність стратегічних документів (концепція, стратегія і програма розвитку інформаційного суспільства і електронне управління, основні закони про електронну торгівлю, електронну інформаційну систему електронного уряду та адміністративні послуги); відсутність у національних і місцевих органів влади інтегрованої системи інформації; ресурси і інформаційне співробітництво; обмежений або неіснуючий доступ фізичних осіб і юридичних осіб до державної інформації; недосконалість функціонуючого урядового порталу і національних урядових органів, веб-сайти, які не забезпечують інтерактивну роботу або «єдину точку контакту» надання адміністративних послуг; недостатня якість і кількість наданих в електронному вигляді послуг; недостатня кваліфікація державних службовців і громадян в контексті

функціональності електронного документа національних і місцевих органів влади, тобто системи циркуляції сильно обмежені; відсутня система показників (параметрів) для оцінки електронного урядування; проблеми національної системи електронного цифрового підпису; посилення недобросовісної конкуренції та спроби монополізації електронного документообігу; відсутність і неефективне використання необхідних ресурсів; відсутність точної і достовірної інформації про стан і тенденції в області електронного управління та розробки або відповідних прогнозів; постійні зміни в складі і структурі державних органів; а також відсутність необхідної підтримки з боку вищих державних чиновників [3].

Системи для адміністративних служб в органах місцевого самоврядування повинні стати проектами, які показують обраний підхід міста до вирішення проблеми управління, проблеми демократизації за допомогою інформатизації, а також здійснювати положення чинного законодавства. Основна проблема більшості органів місцевого самоврядування, як і раніше полягає в відомчій ізоляції і відсутність відповідних правил, які перешкоджають вільному обміну інформацією між ними. Також ж інформація дублюється і спотворюється в різних системах, стає недоступною для місцевого управління. Не всі органи місцевого самоврядування доступні для громадськості і організацій на Інтернет. Сайти більшості департаментів і управлінь виконавчої влади міської ради комітети, муніципальні підприємства та органи громадської самоорганізації практично не існують. Мешканці не мають доступу до повної інформації про тарифи, процедури, оплати комунальних послуг або стану їх особових рахунків; немає інформації про приватизацію, будівництво та реконструкції об'єктів. Таким чином виявивши та систематизувавши наявний стан авторської проблематики перспективні інструменти

трансформації державної служби в Україні на засадах «Open data».

Таблиця

Систематизація інструментів трансформації державної служби в Україні на засадах «Open data» [4; 5; 6]

Напрями які реалізовано	Напрями які частково реалізовано	Напрями які не реалізовано
eQueries	eChats	eVoting or eElections
ePetition (supply-side)	eDiscussion forums	eReferenda
eRegistrations	eConsultations	eParliament
eAppeals	ePetition (demand-side)	eCourts
Prozorro	Administrative services (very few)	eEmpowerment
Price of the State	eQueues for administrative services	eRulemaking
OPORA Platform	Open budget	eDismissal (recall from office)
	Smart City portal	

Як свідчить систематизація інструментів трансформації державної служби в Україні на засадах «Open data» рівень інформатизації державного управління в Україні не дивлячись на досить сильні позиції Українських ІТ компаній є досить низьким. Тому в рамках обґрунтування інструментів імплементації політики Європейського союзу у сферу трансформації державної служби в Україні наведемо ряд передових практик які реалізовані в державних службах країн першого світу, проте відсутні в Україні. Разом з тим якщо вони будуть впроваджені, то принесуть значний внесок як у діяльність державної служби України, так і стануть потужним підґрунтям для розбудови інформаційного суспільства в Україні. Слід підкреслити, що дана теза обумовлюється не стільки Євроінтеграційним трендом розвитку національної державної служби скільки світовим трендом. Справа в тому, що рівень міської міграції в усьому світі зростає із загрозливою швидкістю. За оцінками експертів, до 2050 року в міських районах буде проживати 70 відсотків населення світу (більше шести мільярдів чоловік). У

відповідь урядові чиновники інвестують в технології обміну даними, щоб знайти способи більш ефективного надання державних послуг. Тому в рамках обґрунтування інструментів імплементації політики Європейського союзу у сферу трансформації державної служби в Україні наведемо ряд передових практик які реалізовані в державних службах країн першого світу, проте відсутні в Україні [7].

Досить перспективним є напрямок є навігація по відкритих джерелах даних. В рамках цього напрямку в Українській державній службі проектів не існує, але як свідчить зарубіжний досвід діяльність проектів в цій сфері є досить перспективною. Одним з популярних проектів в цій сфері є «Open Data Impact Map», проект Open Data for Development Network (OD4D) є публічною базою даних організацій, які використовують відкриті урядові дані з усього світу. Відкриті дані – це загальнодоступні дані, які можуть бути доступні і повторно використані будь-ким безкоштовно. Карта була розроблена для надання урядам, міжнародним організаціям і дослідникам більш повного розуміння попиту на відкриті дані.

Зіставляючи ці організації з використанням відкритих даних, ми можемо краще ідентифікувати, отримувати відгуки та покращувати найбільш цінні урядові набори даних. Карта включає організації (компанії, некомерційні організації, академічні установи та групи розробників), які використовують відкриті урядові дані для роботи, розробки продуктів і послуг, поліпшення операцій, інформування про стратегію і проведення досліджень. Карта стала можливою завдяки спільноті відкритих даних [8]. Це спільні зусилля, які засновані на попередніх дослідженнях, прикладах з міжнародної мережі регіональних прихильників, онлайн-опитуванні і дослідженнях. Реалізація такого проекту в рамках української державної служби змогла ю вирішити проблему узагальнення всіх існуючих сервісів gov.ua вивести інтегрувати он-лайн сервіси української державної служби до міжнародної спільноти¹.

Обґрунтувавши перспективні напрями для імплементації також важливим питанням залишається підхід до реалізації зазначених напрямів. На нашу думку удосконалення потребує також ініціація проектів в сфері відкритого уряду. На відміну від існуючого механізму державного управління ініціацією створення ініціатив щодо відкритого уряду який є досить фрагментарний, нами пропонується сформувати механізм який би зазувався на наступних підходах.

По-перше, краудінвестинг, – альтернативний фінансовий інструмент для залучення капіталу в стартапи і підприємства малого бізнесу від широкого кола мікроінвесторів. У 2018 році ринок краудінвестинга оцінювався в \$ 400 млн, з них на США припадає приблизно 50%. Ключова відмінність краудінвестинга від

краудфандінга в тому, що інвестори отримують частку в акціонерному капіталі компанії і ризик втрати вкладень [10; 11]. У більшості випадків залучення коштів відбувається через спеціалізовані краудінвестингові платформи. Діяльність цих майданчиків від країни до країни має свої особливості, що враховують всіх місцевих законів. Деякі майданчики проводять попередню оцінку проектів; деякі майданчики лише зводять компанії та інвесторів, інші навпаки виступають єдиним власником частки інвесторів в профінансувати підприємстві. Широко поширений формат, коли в компанії, представлені на майданчику, також інвестують професійні інвестори і бізнес-ангели. У випадку з трансформації державної служби України цей підхід є досить перспективним, якщо реалізовувати такий інструмент в рамках авторської державної платформи чи існуючої програми «Прозоро».

По-друге, це застосування краудфандінгу. Краудфандінг – народно-суспільне фінансування (від поєднання англійських слів crowd funding: crowd – «натовп», funding – «фінансування») – колективне співробітництво людей (донорів, вкладників, жертвує), які добровільно об'єднують свої гроші або інші ресурси разом, як правило через Інтернет, щоб підтримати зусилля інших людей (власників, творців стартап компанії, проекту) або організацій (реципієнтів). Збір коштів може служити різним цілям – допомоги постраждалим від стихійних лих, підтримки з боку уболівальників, підтримки політичних кампаній, фінансування стартап-компаній і стартап-проектів, малого підприємництва та приватного бізнесу, створення вільного програмного забезпечення та ігор, отримання прибутку від спільних інвестицій і багато чому іншому. Загалом перспективні інструменти реалізації трансформації

¹ <http://opendataimpactmap.org/>

державної служби в Україні в умовах Європейської інтеграції представлені на рис. 2.

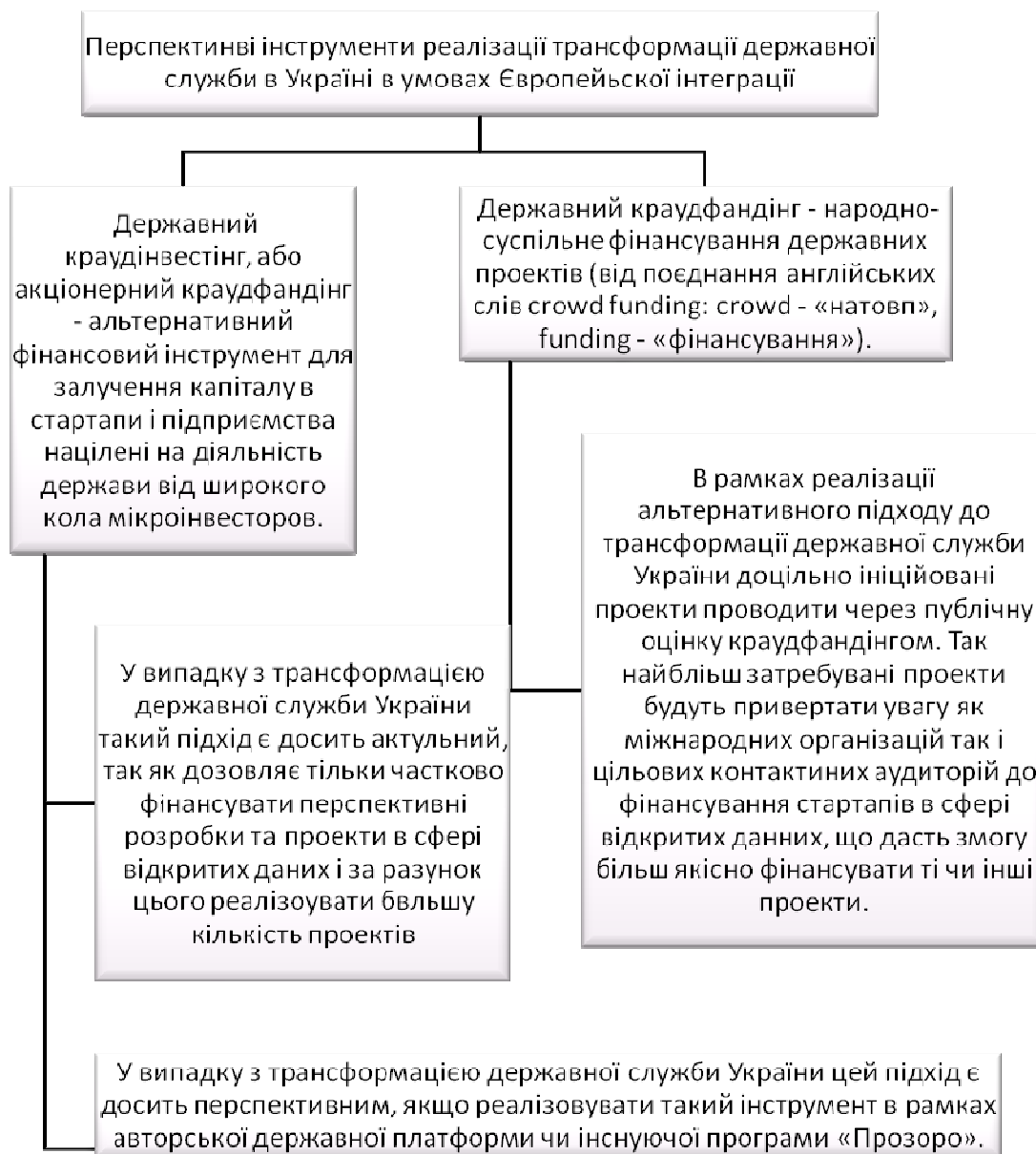

Рис. 2. Перспективні інструменти реалізації трансформації державної служби в Україні в умовах Європейської інтеграції [9]

В рамках реалізації альтернативного підходу до трансформації державної служби України доцільно ініційовані проєкти проводити через публічну оцінку краудфандінгом. Так найбільш затребувані проєкти будуть привертати увагу як міжнародних організацій так і цільових контактних аудиторій до фінансування

стартапів в сфері відкритих даних, що дасть змогу більш якісно фінансувати ті чи інші проєкти. На нашу думку на відміну від існуючого підходу, який базується на формуванні спеціальних комісій, авторський підхід дасть змогу залучити до процесу трансформації більше суб'єктів цільових аудиторій, дасть змогу зробити цей

процес більш прозорим та ефективним. Однак реалізація запропонованих механізмів трансформації державної служби пов'язана не тільки з впровадженням зазначених ініціатив. Реалізація зазначених перспективних проектів авжеж дасть змогу трансформувати державну службу України, та дозволить підвищити ефективність до рівня Європейського Союзу, разом з тим інтенсифікація діяльності органів державної влади у цьому напрямку пов'язана інтенсивною роботою на всіх рівнях державної служби та органів державотворення [12].

Висновки. Основна проблема більшості місцевих органів влади як і раніше знаходиться в сфері відомчої ізоляції адміністративних служб, що ускладнює обмін інформацією між ними. Така ж інформація дублюється і спотворюється в різні системи, які стають недоступними для місцевого управління. Отже, на нашу думку первинними цілями місцевих органів влади є наступні напрями: розробити програми впровадження електронного урядування, які повинні містити підхід міста до вдосконалення процесу управління з

Список використаних джерел

1. Кастельс М. Становление общества сетевых структур. *Новая постиндустриальная волна на Западе*. Москва, 1999. С. 494–505.

2. Schumpeter J. Die Krise des Steuerstaats. *Zeitfragen aus dem Gebiet der Soziologie*. 1918. Vol. 4.

3. Swiss confederation. Public administration. Country profile. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan023324.pdf> (дата звернення: 10.10.2019).

4. Про затвердження Типового порядку здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2004 р. № 1453. *Офіційний вісник України*. 2004. № 44. Ст. 2895. С. 125.

використанням інформатизації; збільшити фінансування електронного управління в місцевому самоврядуванні; прийняти електронний документообіг, в тому числі використання електронних цифрових підписів; забезпечити підготовку і перепідготовку фахівців для потреб місцевого самоврядування по підтримці систем електронного урядування; впровадити стандарти ISO 9001 для реформування процедур локальних структурних підрозділів державних органів з метою впровадження інформаційних технологій в діяльність з управління; розробити і впровадити спеціалізоване програмне забезпечення для автоматизації роботи центрів адміністративних послуг, електронного міста, електронної картки міста, постійно вдосконалювати сайти місцевих органів влади, розширювати їх зміст і забезпечувати зворотний зв'язок для вдосконалення системи управління та онлайн-сервіси; розширити доступ до Інтернету і збільшити швидкість з'єднання в віддалених громадах; прописати в своїх статутах принципи розвитку електронної демократії.

5. Офіційний сайт Європейсько го союзу. *Europe. Consolidated version of the Treaty Establishing the European Community*. URL: http://europa.eu/eur-lex/en/treaties/dat/C_2002325EN.003301.html (дата звернення: 10.10.2019).

6. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 14.09.2000 № 1072/2000. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 10.10.2019).

7. Attard J. et al. A systematic review of open government data initiatives. *Government Information Quarterly*. 2015. Т. 32. № 4. С. 399–418.

8. Carter L. et al. Citizen adoption of e-government Services: Exploring citizen perceptions of online services in the United States and United Kingdom. *Information Systems Management*. 2018. Т. 33. № 2. С. 124–140.

9. Reichman O. J., Jones M. B., Schildhauer M. P. Challenges and opportunities of open data in ecology. *Science*. 2011. T. 331. № 6018. С. 703–705.

10. Джефф Хау. Краудсорсинг. Коллективный разум как инструмент развития бизнеса. *Crowdsourcing: Why the Power of the Crowd is Driving the Future of Business*. М. : «Альпина Паблшер», 2014. 288 с.

11. Дук А. Ю., Джамалдинова М. Д. Краудфандинг как новая форма инновации в

References

1. Kastels M. Stanovlenie obshchestva setevykh struktur. *Novaia postindustrialnaia volna na Zapade*. Moskva, 1999. S. 494–505.

2. Schumpeter J. Die Krise des Steuersstaats. *Zeitfragen aus dem Gebiet der Soziologie*. 1918. Vol. 4.

3. Swiss confederation. Public administration. Country profile. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan023324.pdf> (data zvernennia: 10.10.2019).

4. Pro zatverdzhennia Typovoho poriadku zdiisnennia elektronnoho dokumentoobihu v orhanakh vykonavchoi vlady : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28 zhovt. 2004 r. № 1453. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2004. № 44. St. 2895. S. 125.

5. Ofitsiinyi sait Yevropeisko hosoiuzu. Europe. *Consolidated version of the Treaty Establishing the European Community*. URL: http://europa.eu/eur-lex/en/treaties/dat/C_2002325EN.003301.html (data zvernennia: 10.10.2019).

6. Pro Prohramu intehratsii Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14.09.2000 № 1072/2000. URL: zakon.rada.gov.ua (data zvernennia: 10.10.2019).

инвестировании. *Вопросы региональной экономики*. 2018. Т. 26. № 1. С. 27–33.

12. Наукові основи та імплементація світових практик місцевого самоврядування та об'єднання територіальних громад : монографія / І. Л. Сазонець, О. І. Алейнікова та ін. ; за наук. ред. д.е.н., проф. І. Л. Сазонця. Рівне : Волин. обереги, 2017. 216 с.

7. Attard J. et al. A systematic review of open government data initiatives. *Government Information Quarterly*. 2015. T. 32. № 4. S. 399–418.

8. Carter L. et al. Citizen adoption of e-government Services: Exploring citizen perceptions of online services in the United States and United Kingdom. *Information Systems Management*. 2018. T. 33. № 2. S. 124–140.

9. Reichman O. J., Jones M. B., Schildhauer M. P. Challenges and opportunities of open data in ecology. *Science*. 2011. T. 331. № 6018. S. 703–705.

10. Dzheff Khau. Kraudsorsynh. Kollektivnyy razum kak ynstrument razvytyia byznesa. *Crowdsourcing: Why the Power of the Crowd is Driving the Future of Business*. М. : «Alpyna Pablysher», 2014. 288 s.

11. Duk A. Yu., Dzhamaaldinova M. D. Kraudfandinh kak novaia forma innovatsii v investirovani. *Voprosy rehionalnoi ekonomiki*. 2018. T. 26. № 1. S. 27–33.

12. Naukovi osnovy ta implementatsiia svitovykh praktyk mistsevoho samovriaduvannia ta obiednannia terytorialnykh hromad : monohrafiia / І. Л. Сазонетс, О. І. Алейнікова та ін. ; за наук. ред. д.е.н., проф. І. Л. Сазонца. Рівне : Volyn. oberehy, 2017. 216 s.

УДК 330.101

<https://doi.org/10.31713/st3-420198>

JEL D 02, F 23, H 10

Тихончук Л. Х.,

к.держ.упр.,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

**СТРУКТУРНА МОДЕРНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА НЕБЕЗПЕКА
ІЗОЛЯЦІОНІЗМУ В МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ**

Tykhonchuk L. H.,

PhD in Public Administration,
Associate Professor of International Economic
Relations Department
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

**STRUCTURAL MODERNIZATION OF SOCIO-ECONOMIC RELATIONS AND DANGEROUS
ISOLATION IN UKRAINE'S INTERNATIONAL ECONOMIC ACTIVITIES**

В статті доведено необхідність структурної модернізації суспільно-економічних відносин та небезпеки ізоляціонізму в міжнародній економічній діяльності України. Проаналізовано співпрацю України з міжнародними організаціями, визначено недостатній вплив України на прийняття рішень в цих організаціях. Запропоновано рівні модернізації суспільно-економічної системи

The necessity of structural modernization of socio-economic relations and danger of isolationism in the international economic activity of Ukraine is proved in the article. Cooperation of Ukraine with international organizations is analyzed, insufficient influence of Ukraine on decision making in these organizations is determined. The levels of modernization of the socio-economic system are proposed

Ключові слова: структурна, модернізація, ізоляціонізм, міжнародна, економічна, діяльність, міжнародні організації

Keywords: structural, modernization, isolationism, international, economic, activity, international organizations

Постановка проблеми. Пріоритетними теоретичних, так і практичних задач є напрямками досліджень системи державного дослідження методологічних підходів до регулювання міжнародної діяльності визначення пріоритетів державного України, що є значущими для вирішення як управління в системі глобальних інститутів,

розвиток системи регулювання міжнародної діяльності в середовищі глобальних інститутів, аналіз сучасного стану та вдосконалення механізмів державного регулювання міжнародної економічної діяльності, державне регулювання підтримки міжнародної економічної діяльності, розкриття потенціалу державно-інституційних механізмів регулювання міжнародних економічних конфліктів, учасниками та ініціаторами яких практично завжди є корпорації. Для гармонійної інтеграції України в міжнародну економічну діяльність, необхідно мати відповідність системи суспільно-економічних відносин, ментальності та інституційних систем кращим світовим зразкам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних умовах все більшого значення набуває проблема ефективного використання переваг міжнародної діяльності в забезпеченні балансу між інтересами національних виробників і тенденціями розвитку світового ринку на основі інтеграційних інструментів торговельної політики. Цим проблемам присвячені роботи Гаркуши А., Алтухова І., Бавико О., Щербини Т., Матвеєнко В., Деркача Т., Оніщенко І. та ін. В той же час в сучасній науковій літературі основна увага приділяється правовим основам застосування окремих інструментів торгової політики в світовій практиці в цілому та економічній доцільності. Відповідність систем та інституцій аналізується значно меншою мірою..

Мета статті. Метою статті є дослідження структурної модернізації суспільно-економічних відносин та небезпеки ізоляціонізму в міжнародній економічній діяльності України. Важливою складовою структурної модернізації суспільно-економічних відносин є сучасні методи державного управління.

Виклад основного матеріалу. Ринкові

сили і принципи ринкової моделі стають загальноприйнятими в публічному управлінні. Публічне адміністрування більше схоже на «бізнес». Як і управління бізнесом, державне управління все частіше приділяє увагу ефективності, продуктивності, гнучкості, застосовуючи методи, використовувані головним чином в корпораціях. Іншим виміром зазначених процесів стає інтеграція органів державного управління в глобальну систему міжнародних інституцій яка забезпечує та координує більшість суспільно-економічних відносин. Глобалізація забезпечує більшу свободу вибору для низького рівня влади через революцію інформаційних технологій. Для залучення інвестицій або просування торгівлі органи влади безпосередньо працюють з іноземними урядами і міжнародними корпораціями і тим самим створюють більше робочих місць і стимулюють місцеву економіку. Дослідження імперативів механізму державного управління на сучасному етапі свідчить, що глобальні сили вимагають фундаментальних змін в соціальних, економічних, політичних і адміністративних системах у всіх країнах [1; 2].

Новітні системи державного управління допомагають деяким країнам мати набагато більше переваг, ніж іншим. Важливим виміром зазначених процесів стає інтеграція органів державного управління в глобальну систему міжнародних інституцій яка забезпечує та координує більшість суспільно-економічних відносин. Глобалізація забезпечує більшу свободу вибору для влади через революцію інформаційних технологій. Для залучення інвестицій або просування торгівлі органи влади безпосередньо працюють з іноземними урядами і великими корпораціями і тим самим створюють більше робочих місць і стимулюють місцеву економіку [2; 3].

Проблеми, які стоять на теперішній час перед Україною посилюються диспропорціями, які потрібно нівелювати засобами системи державного управління. До таких диспропорцій автори відносять наступні:

1. Фрагментація технологічного простору, що пов'язана з розривами в структурі ключових виробничих комплексів, насамперед, у проведенні інвестиційної продукції, озброєнь, високотехнологічної продукції. Надмірна технологічна неоднорідність приводить до дисбалансів в ефективності, які, у свою чергу, приводять до обмежень у доступі до ресурсів і створюють бар'єри виходу на ринок для тих виробництв, які не мають досить високі характеристики рентабельності. У результаті все більша частка попиту задовольняється за рахунок імпорту.

2. Надлишкова соціальна диференціація, яка є одним з яскравих проявів загальних структурних диспропорцій в економіці. Проблема полягає не в самій диференціації за рівнем заробітних плат, а в низькому базовому рівні заробітної плати. «Вимивання» найбільш кваліфікованих співробітників з видів діяльності з відстаючим рівнем оплати праці є суттєвим обмеженням. Воно ж заважає збільшенню залучення в трудову діяльність тієї частини працездатного населення, яка зайнята в тіньовому бізнесі.

3. Збільшення доходів населення дозволяє вирішувати завдання по подоланню неадекватної просторової диференціації економіки. Ліквідація міжрегіональних відмінностей вимагає аналізу міжрегіональних зв'язків, вибудовування стратегії розвитку окремих регіонів.

4. Не менш значимим обмеженням розвитку структурного характеру є той факт, що держава розпоршує ресурси на розв'язок ряду побічних завдань, прямо не

пов'язаних з її функціями [7].

Національна економіка інтегрується в міжнародну економічну діяльність, в тому числі і шляхом співпраці з міжнародними організаціями. Систематизуючи теоретичні підходи до механізмів державного регулювання в системі глобальних інститутів в сфері міжнародної діяльності, необхідно зазначити, що найбільш релевантними в контексті застосування інструментів з боку органів державної влади є наступні: по-перше, це продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО ООН) спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй, яка веде спрямовує зусилля на подолання голоду. По-друге, це міжнародна організація праці ООН (МОП ООН). МОП є міжнародною організацією, відповідальною за розробку та контроль за міжнародними трудовими стандартами. По-третє, Всесвітня продовольча програма ООН (МПП ООН). ВПП є похідною продовольчої допомоги системи Організації Об'єднаних Націй. Продовольча допомога є одним із багатьох інструментів, які можуть сприяти продовольчій безпеці, яка визначається як доступ всіх людей у будь-який час до їжі, необхідної для активного та здорового способу життя. По-четверте, це WIPO – глобальний форум з питань інтелектуальної власності, політики, інформації та співпраці. Є самофінансовим агентством Організації Об'єднаних Націй, що налічує 189 держав-членів. Місія цієї інституції полягає в тому, щоб керувати розвитком збалансованої та ефективної міжнародної системи інтелектуальної власності (ІВ), яка дає можливість інновацій та творчості на благо всіх [4; 5].

Однак, щоб стати повноправним членом світової спільноти як економічний партнер, необхідно не тільки інтегруватися з міжнародними організаціями, але й провести докорінну реконструкцію всієї системи економічних відносин всередині

країни. Так, професор В.П. Решетило в системі економічних відносин, що роботі «Економічна глобалізація і дозволить вбудувати Україну в світовий суперечності структурної політики держави» простір (таблиця).
пропонує наступні рівні трансформації

Таблиця

Структурні рівні модернізації: мета та ризики [7]

Рівень модернізації	Мета	Ризики
Наномодернізація	Зміна відношення індивіда до суспільства, покликання, обов'язків	Активний опір громадян, соціальні хвилювання й витрати на їхнє подолання
Мікромодернізація	Реформа усередині та міжфірмових відносин, корпоративного керування, відносин «підприємство – суспільство»	Зниження функціональної активності підприємств наслідками, що й впливають звідси: зниження доходів бюджету, падіння ролі держави як антикризового лідера
Мезомодернізація	Дефрагментація економічного простору, активізація й вирівнювання регіонального розвитку, забезпечення галузевої консолідації, удосконалення інституціональних систем	Порушення ієрархії влади
Макромодернізація	Утворення повномасштабної багатоукладної економіки із прискореним розвитком вищих технологічних укладів, підвищення транспарентності й однорідності економічного простору	Захоплення імітаційною стороною модернізації
Мегамодернізація	Визначення й реалізація місії України у світовому співтоваристві	Небезпека ізоляціонізму

Аналізуючи стан функціонування механізмів державного регулювання міжнародної діяльності в Україні слід зазначити, що хоча Україна є членом більшості міжнародних організацій, які функціонують в сфері наднаціональної координації торгової політики, діяльність державних представників і сам характер взаємодії носять досить формальний характер [5; 6].

Зокрема, в рамках Світової організації торгівлі державне лобіювання інтересів знаходиться на низькому рівні, що підтверджується по-перше, митними ставками, які не є пропорційними. Це є загрозою економічної ізоляції. Багато

комітетів в рамках Світової організації торгівлі не представлені українськими лобістами. Іншим виміром недостатньої ефективності державних механізмів економічного регулювання України на основі міжнародних організацій є декларативний характер відносин та досить слабка інтегрованість українських підприємств в міжнародні спілки, асоціації та інші інституції. Активна робота урядів країн у керівних структурах провідних інституцій світу є за думкою Сазонця І.Л. однією із складових глобальної рівноваги [6].

Висновки. Україні потрібна структурна модернізація економіки та суспільства. Це важливий чинник міжнародної економічної

інтеграції. Досить слабко організовано міждержавне співробітництво України в сфері регіональної торгової інтеграції, та двостороннього співробітництва. Це, по суті, є ознакою економічної ізоляції. Формально двостороннє співробітництво України в торговій сфері представлено досить ефективно, проте як свідчать статистичні

дані, українські підприємства зосередженні в основній своїй масі на країни Європейського Союзу та країни СНД. Залишаються осторонь країни Близького Сходу та Африканський регіон, що говорить про недостатню результативність державних механізмів економічної дипломатії України з зазначеними регіонами.

Список використаних джерел

1. Тихончук Л. Х. Інституційно-економічні засади державного регулювання міжнародної діяльності корпорацій. Рівне, 2018. 308 с.
2. Сазонець І. Л., Тихончук Л. Х. Формування та реалізація загальних принципів комерційної дипломатії на основі діяльності організацій системи ООН. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2016. Вип. 19. С. 51–63.
3. Сазонець І. Л., Тихончук Л. Х. Виміри комерційної дипломатії та економічної політики в регіональних інтеграційних відносинах. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. праць ОРІДУ НАДУ при Президентові України. 2017. № 1(69). С. 104–110.
4. Сазонець І. Л., Тихончук Л. Х. Діяльність глобальних корпорацій та корпоративних альянсів у регулюванні сучасної економіки. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. праць ОРІДУ НАДУ при Президентові України. 2017. № 2(70). С. 102–112.
5. Сазонець І. Л., Тихончук Л. Х. Комерційна дипломатія в умовах торговельних війн ТНК та розвитку національних економік. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. праць ОРІДУ НАДУ при Президентові України. 2017. № 4(72). С. 83–90.
6. Сазонець І. Л., Гладченко А. Ю., Гессен А. Є. Соціально-економічні детермінанти глобальної рівноваги. Рівне : Волинські обереги, 2016. 352 с.
7. Решетіло В. П., Островський І. А. Економічна глобалізація і суперечності структурної політики держави. *Ефективна економіка*. 2016. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5055> (дата звернення: 10.10.2019).

References

1. Tykhonchuk L. Kh. Instytutsiino-ekonomichni zasady derzhavnoho rehulivannia mizhnarodnoi diialnosti korporatsii. Rivne, 2018. 308 s.
2. Sazonets I. L., Tykhonchuk L. Kh. Formuvannia ta realizatsiia zahalnykh pryntsyviv komertsiinoi dyplomatii na osnovi diialnosti orhanizatsii systemy OON. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia*. 2016. Vyp. 19. S. 51–63.
3. Sazonets I. L., Tykhonchuk L. Kh. Vymiry komertsiinoi dyplomatii ta ekonomichnoi polityky v rehionalnykh intehratsiinykh vidnosynakh. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia* : zb. nauk. prats ORIDU NADU pry Prezydentovi Ukrainy. 2017. № 1(69). S. 104–110.
4. Sazonets I. L., Tykhonchuk L. Kh. Diialnist hlobalnykh korporatsii ta korporatyvnykh aliانسiv u rehulivanni suchasnoi ekonomiky. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia* : zb. nauk. prats ORIDU NADU pry Prezydentovi Ukrainy. 2017. № 2(70). S. 102–112.
5. Sazonets I. L., Tykhonchuk L. Kh. Komertsiina dyplomatiia v umovakh torhovelnykh viin TNK ta rozvytku natsionalnykh ekonomik. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia* : zb. nauk. prats ORIDU NADU pry Prezydentovi Ukrainy. 2017. № 4(72). S. 83–90.
6. Sazonets I. L., Hladchenko A. Yu., Hessen A. Ye. Sotsialno-ekonomichni determinanty hlobalnoi rivnovahy. Rivne : Volynski oberehy, 2016. 352 s.
7. Reshetilo V. P., Ostrovskiy I. A. Ekonomichna hlobalizatsiia i superechnosti strukturnoi polityky derzhavy. *Efektivna ekonomika*. 2016. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5055> (data zvernennia: 10.10.2019).

УДК 351.777.5:504.06

<https://doi.org/10.31713/st3-420199>

JEL K 32, Q 53, R 11

Фесянов П. О.,

к.держ.упр.,

доцент кафедри державного управління, документознавства
та інформаційної діяльностіНаціональний університет водного господарства та
природокористування, м. Рівне**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РАДІАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ В УКРАЇНІ:
ЗАХОДИ ЩОДО ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ****Fesianov P. O.,**

PhD in Public Administration,

Associate Professor of Department of Public Administration,

Documentation and Information Activities

National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

STATE REGULATION OF RADIATION SAFETY IN UKRAINE: MEASURES TO IMPROVE IT

У статті проведено аналіз законодавчої баз щодо впровадження та реалізація основних принципів функціонування системи безпеки радіоекологічного комплексу в Україні. Визначено конституційні основи екологічної безпеки. Розглянуто особливості державного регулювання радіаційної безпеки. Обґрунтовано та надано пропозиції щодо вдосконалення чорнобильського законодавства

The article analyzes the legislative bases on the implementation and implementation of the basic principles of the radioecological complex safety system functioning in Ukraine. The constitutional foundations of environmental safety have been identified. The peculiarities of state regulation of radiation safety are considered. Suggestions for improvement of Chernobyl legislation are substantiated and provided

Ключові слова: державне регулювання, радіаційної безпека, охорона навколишнього середовища, екологічна безпека, екологічна політика

Keywords: experience of leading countries, government regulation, radiation safety, environmental protection

Постановка проблеми. Забезпечення Українського народу на конституційному екологічної безпеки і підтримання рівні закріплено як обов'язок держави [1]. екологічної рівноваги на території України, МНС України розробляється концепція подолання наслідків Чорнобильської загальнодержавної програми подолання катастрофи, збереження генофонду наслідків Чорнобильської катастрофи на

2012–2016 роки.

Одним із шляхів вирішення багатьох чорнобильських проблем є наявність необхідної системи законодавства та його ефективне використання у цій сфері правового регулювання. Слід відмітити, що чорнобильське законодавство є досить динамічним та нестабільним, лише до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали в наслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року було внесено понад 40 змін та доповнень. Не дивлячись на величезний масив нормативно-правових актів (прийнято понад 800 документів) вони поки що за усі ці роки не забезпечили повне розв'язання жодної з проблем, які виникли внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. Чинне законодавство потребує відповідної систематизації.

Практика свідчить, що більшість заходів, які здійснює держава в цій сфері, ще далекі від повної їх реалізації. Слід констатувати, що законодавчі акти які регулюють відносини радіаційної безпеки не виконуються на належному рівні, зокрема, й через недофінансування. Простежується й неналежна координація діяльності державних органів, установ, організацій та об'єднань громадян, які покликані вирішити різні проблеми в цій сфері. Цілком зрозуміло, що їх розв'язання можливе лише об'єднавши зусилля влади, науки, всього суспільства та залучаючи міжнародне співтовариство.

Трагічні події в Японії (березень 2011 р.) знову активізували проблеми посилення контролю за використанням атомної енергетики у всьому світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На актуальність проблеми державного регулювання радіаційної безпеки вказують численні теоретичні дослідження та узагальнення як українських, так і зарубіжних вчених. Означені проблеми ґрунтовно розглядали

Д.В. Зеркалов, І.М. Ляшенко, Б.М. Данилишин, А.В. Степаненко, В.О. Владимиров, Г.О. Білявський, Р.С. Фурдуй, І.К. Костіков та ін. фахівці. У своїх дослідженнях вони аналізують особливості екологічної політики й екологічної культури нашої країни та держав світу, визначають міжнародні і внутрішньополітичні парадигми радіаційної безпеки як складової частини національної безпеки України. Критичні технології і інфраструктура атомної енергетики значною мірою пов'язана з національною і військовою безпекою держави. Важливі аспекти цієї тематики досліджував Сазонець І.Л. в своїх працях [10; 11].

У той же час, питання оцінки та контролю за радіаційною безпекою вимагають змін щодо його вдосконалення.

Мета статті – провести аналіз щодо впровадження та реалізація основних принципів функціонування системи безпеки радіоекологічного комплексу в Україні. Розглянути особливості державного регулювання радіаційної безпеки. Надати пропозиції щодо вдосконалення чорнобильського законодавства.

Виклад основного матеріалу. Жодна катастрофа ХХ сторіччя не мала таких тяжких екологічних наслідків, як чорнобильська. Це трагедія не регіонального, навіть не національного, а глобального масштабу. Вже загинуло більш як 50 тис. чоловік із 100 тис., які брали участь у ліквідації наслідків аварії в перший рік. Підірвано здоров'я сотень тисяч людей. Забруднені мільйони гектарів ґрунтів. У водосховищах осіли десятки мільйонів тонн радіоактивного мулу. І це тільки відомі на сьогодні наслідки.

Нині у 39 країнах світу функціонує 443 атомні електростанції, ще у 64 будуються нові атомні реактори і деякі з них розташовані у зоні сейсмічної активності. Аварії, нештатні ситуації, які у ряді випадків супроводжують АЕС, обумовлюють

необхідність перегляду як міжнародних, так і національних стандартів ядерної безпеки. До цього спонукають перш за все уроки Чорнобилю. Минуло 25 років з дня аварії на Чорнобильській атомній електростанції (ЧАЕС) – катастрофи планетарного масштабу, наслідки якої доторкнулися тією чи іншою мірою територій близько 20 держав. Внаслідок катастрофи заражені радіонуклідами понад 145 тис. квадратних кілометрів території України, Білорусії і Росії. В Україні статус постраждалих мають більше ніж 2,1 млн людей. Чорнобильська катастрофа стала національною трагедією, наслідки якої існують донині.

Наслідки чорнобильської аварії для здоров'я нашого народу стали й залишатимуться важким тягарем для нас і, як мінімум, для кількох наступних поколінь. Колективна доза опромінення лише в момент ліквідації аварії становила 200 млн людино-бер. «Віддалені» наслідки вже даються взнаки: в Житомирській і Київській областях, так само як і в Білорусі, значно збільшилася кількість випадків народження мертвих, недоношених і народжено хворих дітей; у 2,5-3 рази зросла кількість випадків серйозних ускладнень вагітності; мутації почастишали з 4 до 10%, і навіть якби вдалося негайно зупинити мутагенний вплив радіації, для зниження рівня мутацій до природного фону треба, щоб змінилося не менш як три покоління людей; загрозливо наростають кількість випадків онкологічних захворювань і смертність.

Територія із сильним радіоактивним забрудненням ґрунту становить 8,4 млн га й охоплює 32 райони шести областей України. Більша частина цих ґрунтів припадає на сільськогосподарські угіддя. Радіонуклідами забруднено також 3 млн га лісу. На територіях із забрудненням цезієм-137 більш як 45 Кі на 1 км² проживає понад 15 тис. чоловік, 15-45 Кі – близько 46 тис., 5-15 Кі – ще 150 тис. Близько 1,5 млн чоловік

проживає на території, де радіоактивний фон перевищує допустимі норми (Київська, Житомирська, Чернігівська, Рівненська, Черкаська, Вінницька, Чернівецька, Кіровоградська, Івано-Франківська області). Дезактиваційні роботи, на які в 1986–1989 рр. були витрачені мільйони, бажаних результатів не дали.

Велику небезпеку криють у собі приблизно 1000 тимчасових могильників навколо АЕС, в яких міститься 40 млн м³ твердих відходів загальною радіоактивністю більш як 200 000 Кі. Не менш небезпечний і «саркофаг» над згорілим четвертим енергоблоком ЧАЕС. Там іще залишилася величезна кількість радіоактивних речовин. Надійність ізоляції цих речовин аж ніяк не гарантована. Могильники вже сьогодні протікають, «саркофаг» із роками стає дедалі радіоактивнішим, конструкції його просідають і деформуються.

Розроблено план, яким передбачено спорудження «саркофага-2», що має накрити весь четвертий енергоблок зі старим «саркофагом». Після закінчення будівництва планується поступове розбирання зруйнованого четвертого енергоблока й вилучення ядерного палива, що залишилося.

У 1990 р. експертна комісія при Держплані колишнього СРСР попередньо оцінила збитки, спричинені катастрофою на ЧАЕС, у 250 млрд руб. Реальні ж збитки визначити поки що важко. Наслідки цього лиха вічні, глобальні, й тепер можна говорити не про їх усунення, а лише про пристосування до них [2, с. 379-380].

На радіаційний стан Дніпровських водних об'єктів вирішальний вплив мають гідрометеорологічні умови та радіаційна ситуація, що складаються безпосередньо на територіях найбільш забруднених радіонуклідами внаслідок аварії на ЧАЕС. Головним джерелом надходження радіонуклідів у Київське водосховище та їх

подальшої міграції по каскаду дніпровських водосховищ залишається р. Прип'ять. Гідрометеорологічні умови, що склались у 30-ти км зоні відчуження не призвели до ускладнень радіаційної ситуації на водних об'єктах зони та дніпровської водної системи. Водність р. Прип'ять на пригирловій ділянці була близькою до середньо багаторічних значень, а гідрологічний режим річки відзначався невисоким весняним водопіллям.

Максимальна (520 Бк/м^3) та середня річна концентрації (225 Бк/м^3) Sr-90 у водах р. Прип'ять в створі м. Чорнобиля були найнижчими за весь після аварійний період, а Cs-137 (відповідно 380 та 106 Бк/м^3) – одними із найнижчих. Значне зниження вмісту радіонуклідів, що виносяться із зони відчуження, відбувається уже в Київському та Канівському водосховищах. Концентрації Sr-90 зменшуються внаслідок розбавлення забруднених вод більш чистими водами Дніпра та Десни. Зниження вмісту Cs-137 у водах водосховищ дніпровського каскаду визначається як процесами розбавлення водами притоків, так і процесами седиментації. Середньорічна концентрація Sr-90 при проходженні забруднених вод по каскаду дніпровських водосховищ від м. Чорнобиля до м. Нова Каховка зменшилась від 225 до 93 Бк/м^3 , а Cs-137 – від 106 до $0,86 \text{ Бк/м}^3$.

Вміст радіонуклідів в поверхневих водах басейну Дніпра у 2000 р. був значно нижчий встановлених норм. Найвища (за межами 30-км зони) радіоактивність води за Sr-90 залишається в Київському водосховищі ($0,09-0,21 \text{ Бк/дм}^3$), що на порядок нижче норми. Активність води водосховищ каскаду була значно нижчою, ніж в минулому році і складала в Канівському водосховищі – $0,09-0,11 \text{ Бк/дм}^3$, в Кременчуцькому – $0,10 \text{ Бк/дм}^3$, в Дніпродзержинському – $0,06 \text{ Бк/дм}^3$, в Дніпровському – $0,09 \text{ Бк/дм}^3$, в Каховському

– $0,07 \text{ Бк/дм}^3$. Радіоактивність води знижувалась вниз по каскаду (середньорічний показник становив від $3,50 \text{ пКи/дм}^3$ в районі нижнього б'єфу Київської ГЕС до $2,08 \text{ пКи/дм}^3$ в районі м. Херсон) і протягом 2000 р. знаходилася нижче установленної норми (норма – 27 пКи/дм^3). Cs-137 практично повністю седиментувався в Київському і Канівському водосховищах.

Концентрація Cs-137 у воді північно-західної частини Чорного моря змінювалась від $10,8$ (у районі гирла Дунаю) до $27,8 \text{ Бк/м}^3$ (у районі м. Тарханкут). На вміст Cs-137 у воді північно-західної частини Чорного моря суттєво впливає річковий стік. Відносно понижені концентрації Cs-137 спостерігались у поверхневих водах, де відчувався вплив прісних, річкових вод, підвищені – у придонному горизонті, де відчувався вплив солоних, морських вод. Середня концентрація Cs-137 у поверхневих та придонних водах цих регіонів складала $14 \pm 2,4$ та $19 \pm 3,2 \text{ Бк/м}^3$ відповідно.

У Азовському морі концентрація Cs-137 у поверхневих водах та у придонному горизонті була майже однакова і складала $8,9$ та $8,7 \text{ Бк/м}^3$, відповідно. У Керченській протоці внаслідок перемішування вод Азовського моря з чорноморськими із збільшеним вмістом Cs-137 концентрація Cs-137 у поверхневих водах та на придонному горизонті складала $18,0$ та $18,7 \text{ Бк/м}^3$.

Середня концентрація Cs-137 у донних відкладах складала $17 \pm 2,4 \text{ Бк/кг}$ і змінювалася від $2,0$ до 46 Бк/кг . Максимальна концентрація Cs-137 одержана в Азовському морі. Це може бути пояснено тим, що мулистий ґрунт, який спостерігався на цій станції, характеризується значною здібністю до сорбції лужних металів, до групи якої відноситься і цезій [3, с. 105-106].

Державне регулювання у сфері подолання наслідків Чорнобильської

катастрофи повинне стати науково обґрунтованим і стабільним. Потрібна така система регулювання з подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, яка б об'єднала всі напрямки: соціальний захист і реабілітація населення, яке постраждало внаслідок катастрофи; екологічне оздоровлення радіоактивно забруднених територій; економічне і соціальне відродження населених пунктів; узагальнення наукових даних та створення більш ефективної нормативно-правової бази щодо розв'язання всіх проблем, пов'язаних з подоланням наслідків Чорнобильського лиха, дозволивши перейти до нової фази – відродження та розвитку.

Найважливішими для забезпечення захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи в Конституції України є такі положення:

1. Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду України є обов'язком держави [ст. 16].

2. Людина, її життя і здоров'я визнаються найвищою соціальною цінністю [ст. 3].

3. Конституція має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативні акти приймаються на основі Конституції і повинні відповідати їй [ст. 8].

4. Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [ст. 50].

5. Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані ним збитки [ст. 66].

У 1994–1995 рр. Верховною Радою України затверджені і введені в дію «Концепція державного регулювання безпеки та управління ядерною галуззю».

Закони України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» і «Про поводження з радіоактивними відходами». У 1998 році введені в дію Закон України «Про радіаційний захист людини від іонізуючих випромінювань» (затверджений 14 січня 1998 р.) та Норми радіаційної безпеки України – НРБУ - 97. Вперше в Україні з часів початку використання ядерної та атомної енергії в основному створена правова та законодавча база з питань використання ядерної енергії і протирадіаційного захисту населення, яка стала частиною створюваної в державі Системи Ядерного законодавства. Аварія на ЧАЕС 1986 р., яка за своїми масштабами стала національною трагедією України, вимагає зміни ставлення як до оцінки впливу радіонуклідів чорнобильського викиду на природне середовище так і до комплексного аналізу впливу усіх чинників катастрофи на організм людини, навколишній тваринний та рослинний світ, водний та повітряний басейни. Чим далі у часі віддаляється Чорнобильська катастрофа, тим більш проявляються зміни у стані природного середовища, ще більше питань на які потрібно дати вичерпні відповіді.

Відповідно до Закону України «Про правовий режим територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» визначено які органи здійснюють радіаційний контроль на територіях забруднених внаслідок Чорнобильської катастрофи а саме, прогностичні оцінки сумарної дози опромінення людей, а також контроль за додержанням норм радіаційної безпеки здійснюються Міністерством охорони здоров'я України.

Загальна оцінка радіаційної обстановки на території зон, що зазнали радіоактивного забруднення, радіоекологічний моніторинг території, методичне керівництво та координація робіт по визначенню радіаційної обстановки

здійснюються Міністерством надзвичайних ситуацій України.

Радіаційний контроль за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарських угідь здійснюється Міністерством аграрної політики та продовольства України, водних ресурсів – Державним агентством водних ресурсів України; підземних вод та корисних копалин – Державною службою геології та надр України, атмосферного повітря на території населених пунктів – Державним комітетом України по гідрометеорології. Радіаційний контроль за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування здійснюється Міністерством аграрної політики та продовольства України та Міністерством охорони здоров'я України.

Радіаційний контроль за рівнями радіоактивного забруднення залізничного, водного, авіаційного та автомобільного транспорту, їх складових частин, вирішення питань про надання дозволу на його переміщення за межі зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення здійснюється міністерствами і відомствами, яким належать вказані транспортні засоби, за участю в необхідних випадках відповідних служб Міністерства внутрішніх справ України.

Радіаційний контроль за вивезенням домашніх і побутових речей, знарядь раці та будівельних матеріалів за межі радіоактивно забрудненої території, з якої передбачається відселення людей, здійснюється органами державного санітарного нагляду та відповідними службами Міністерства надзвичайних ситуацій України, а домашніх тварин – Держпродспоживслужби України.

Контроль за достовірністю і об'єктивністю даних відомчих служб, що здійснюють радіаційний контроль, незалежно від їх підпорядкування покладається на Державну санітарно-

епідеміологічну службу, а метрологічний контроль – на Державну службу технічного регулювання України.

Відомчий радіаційний контроль за рівнями радіоактивного забруднення продукції здійснюється підприємствами, об'єднаннями і організаціями, які її виготовляють [ст. 21].

У державі немає єдиного центрального органу, який за це відповідає. Розпорошеність ресурсів та відповідальності по різних міністерствах призвела до того, що вирішення чорнобильських проблем звелось виключно до ведення статистики. Дієву систему державного управління у цій сфері, передусім на місцях, практично розформовано. Необхідно створити єдиний управлінський центр з розв'язання чорнобильських проблем, поставити перед ним чіткі завдання і терміни.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що з метою вдосконалення діяльності щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, посилення захисту постраждалих громадян, покращення контролю за радіаційною ситуацією, контролю за переміщенням вантажів на кордоні та координації дій служб на які згідно до чинного законодавства покладено ці обов'язки пропонується внести доповнення до Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» та Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційної безпеки»:

- всім органам які здійснюють радіологічний контроль відповідно до ст. 21 Закону України «Про правовий режим територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», щоквартально надавати інформацію Департаменту екологічної безпеки, Мінекоресурсів України за результатами контролю;

- державному органу який здійснює радіологічний контроль відповідно до ст. 23.24. Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційної безпеки» щоквартально надавати інформацію Департаменту екологічної безпеки, Мінекоресурсів України за результатами контролю;

- департаменту екологічної безпеки узагальнювати надану інформацію та проводити постійний моніторинг та ін.

Стратегією держави має стати переконливість заходів та впевненість усіх органів влади у здатності подолати наслідки Чорнобильської катастрофи. Стратегія подолання наслідків катастрофи повинна мати комплексний характер. Необхідно переходити від пасивної концепції захисту постраждалого населення до активної, наступальної концепції ліквідації в Україні наслідків чорнобильського лиха та широко висвітлювати в засобах масової інформації конкретні результати по кожному регіону.

Характерними рисами державного управління у сфері подолання наслідків Чорнобильської катастрофи мають бути наукова обґрунтованість і стабільність. На сьогодні потрібно створити таку систему управління з подолання наслідків

Чорнобильської катастрофи, яка об'єднає всі напрями – соціальний захист постраждалого населення, реабілітацію та розвиток, екологічне оздоровлення радіоактивно забруднених територій.

Необхідно також узагальнити та істотно реформувати нормативно-правову базу, яка могла б урегулювати та забезпечити розв'язання всіх проблем, пов'язаних з подоланням наслідків чорнобильського лиха, забезпечити перехід до нової фази відродження та розвитку. Реалізація змін до чорнобильського законодавства потребуватиме консолідації зусиль експертного середовища, законодавчої та виконавчої влади, мобілізації інформаційних ресурсів. Сьогодні це може бути здійснено лише за умови, що всі учасники процесу це питання розглядатимуть як таке, що має надзвичайну вагу.

Українські атомники мають зробити належні висновки з ситуації, що склалася та продовжує розвиватися на японській атомній електростанції після землетрусу. В подальшому в межах зазначеної проблеми потребує розгляду питання регулювання радіаційної безпеки в провідних країнах світу.

«Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки» (Усунення правової колізії, так як Національний банк України наділено не притаманними йому функціями) : Закон України від 03.08.2006 р. № 70-V.

7. Про охорону навколишнього середовища : Закон України. К., 1991.

8. Про використання ядерної енергії та радіаційної безпеки : Закон України від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР.

9. Качинський А. Б. Про екологічну безпеку України: в пошуках нової концепції. *Розбудова держави*. 1993. № 5.

10. Сазонець І. Л. Економічні основи розвитку оборонно-промислового комплексу України в сучасних геополітичних умовах. *Вісник НУВГП. Економічні науки* : зб. наук. праць. 2013.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30.

2. Білявський Г. О., Фурдуй Р. С., Костіков І. К. *Основи екології*. Київ : Либідь, 2005. 408 с.

3. Зеркалов Д. В. *Екологічна безпека: управління, моніторинг, контроль*. Київ, 2007. 412 с.

4. Про основи національної безпеки України : Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2003. N 39, ст. 351.

5. Про внесення змін до деяких законів України (щодо соціального захисту населення, яке проживає в зонах спостереження) : Закон України від 05.10.2006 р. № 232-V.

6. Про внесення змін до Закону України

Вип. 1(69). С. 127–134.

11. Сазонець І. Л., Ханін І. Г. Напрями розвитку підприємств оборонно-промислового комплексу України в нових геополітичних

умовах. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4598> (дата звернення: 10.02.2020).

References

1. Konstitutsiia Ukrainy : pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 1996. № 30.

2. Biliavskiy H. O., Furdui R. S., Kostikov I. K. *Osnovy ekolohy*. Kyiv : Lybid, 2005. 408 s.

3. Zerkalov D. V. *Ekolohichna bezpeka: upravlinnia, monitorynh, kontrol*. Kyiv, 2007. 412 s.

4. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy : Zakon Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*. 2003. N 39, st. 351.

5. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy (shchodo sotsialnoho zakhystu naselennia, yake prozhyvaie v zonakh sposterezhennia) : Zakon Ukrainy vid 05.10.2006 r. № 232-V.

6. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro vporiadkuvannia pytan, poviazanykh iz zabezpechenniam yadernoi bezpeky» (Usunennia pravovoi kolizii, tak yak Natsionalnyi bank Ukrainy nadileno ne prydamannymy yomu funktsiiamy) :

Zakon Ukrainy vid 03.08.2006 r. № 70-V.

7. Pro okhoronu navkolishnoho seredovyscha : Zakon Ukrainy. K., 1991.

8. Pro vykorystannia yadernoi enerhii ta radiatsiinoi bezpeky : Zakon Ukrainy vid 08.02.1995 r. № 39/95-VR.

9. Kachynskiy A. B. Pro ekolohichnu bezpeku Ukrainy: v poshukakh novoi kontseptsii. *Rozbudova derzhavy*. 1993. № 5.

10. Sazonets I. L. *Ekonomichni osnovy rozvytku oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy v suchasnykh heopolitychnykh umovakh. Visnyk NUVHP. Ekonomichni nauky : zb. nauk. prats*. 2013. Vyp. 1(69). S. 127–134.

11. Sazonets I. L., Khanin I. H. Napriamy rozvytku pidpriemstv oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy v novykh heopolitychnykh umovakh. *Efektivna ekonomika*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4598> (data zvernennia: 10.02.2020).

УДК 94(477.8)«1937-1939»

<https://doi.org/10.31713/st3-4201910>

JEL B 20, F 53, N 44

Цецик Я. П.,

к.і.н., доцент,

доцент кафедри державного управління,

документознавства та інформаційної діяльності

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ПРОТИДІЯ СИЛОВИХ СТРУКТУР ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ УКРАЇНСЬКИМ НАЦІОНАЛЬНИМ ПАРТІЯМ НА ВОЛИНІ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Tsetsyk Y. P.,

PhD in History, Associate Professor,

Associate Professor Department of Public Administration,

Documentation and Information Activities

National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

BREAKDOWN OF POWER STRUCTURES OF THE SECOND RZECZPOSPOLITA UKRAINIAN NATIONAL PARTY ON THE VOLYN BEFORE THE SECOND WORLD WAR

У статті на основі архівних документів детально проаналізовано ключові напрями протидії силових структур Другої Речі Посполитої українським національним партіям напередодні Другої світової війни у Волинському воєводстві. Визначено, які першочергові завдання ставили перед собою вони. Одночасно з цим вивчення та аналіз цих документів дають змогу детально проаналізувати ключові напрями діяльності українських національних партій у регіоні

In the article, on the basis of archival documents, the key directions of counteraction of the power structures of the Second Rzeczpospolita to the Ukrainian national parties before the Second World War in the Volyn Voivodeship are analyzed in detail. It is determined what priority these power structures set before them. At the same time, the study and analysis of these documents make it possible to analyze in detail the key activities of Ukrainian national parties in the region

Ключові слова: політична партія, Волинь, силові структури, відділ безпеки, воєводське управління

Keywords: political party, Volyn, power structures, security department, voivodship administration

Постановка проблеми. На теперішній час є нагальною потреба об'єктивного дослідження суспільно-політичних процесів у Волинському воєводстві у напередодні Другої світової війни та ролі польських силових структур у протидії українському національно-державницькому політичному табору. Незважаючи на наявність значного комплексу праць, які висвітлюють різні напрями політичного життя Волині у міжвоєнний період, питання протидії з боку силових структур Другої Речі Посполитої українським політичним угруповання з'ясована недостатньо. Тому при висвітленні поставлених завдань будуть використані документи, які зберігаються у фондах Державного архіву Волинської області фонд 1 (Волинська воєводська коенда державної поліція м. Луцьк, Волинського воєводства) та фонд 46 опис 9 «Волинське воєводське управління, м. Луцьк Волинського воєводства (відділ безпеки)», детальний аналіз яких за допомогою використання спеціальних історичних методів

дослідження дадуть змогу з'ясувати ключові напрями польських силових структур українським національним політичним угрупованням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання пов'язані з діяльністю силових структур Другої Речі Посполитої на Волині напередодні Другої світової війни розглянуті недостатньо. Так, проблема становлення та особливості діяльності польських силових структур на Волині проаналізовано у монографії О. Разиграєва, але вчений акцентував увагу на процесах, які відбувалися у 1920-х рр. Окремі питання досліджуваної проблеми у контексті політичних процесів, які відбувалися на західноукраїнських землях у досліджуваний період з'ясували Д. Веденєєв, Р. Давидюк, М. Гон, М. Кучерепа, І. Соляр, М. Швагуляк та Я. Цецик.

Мета статті. На основі архівних документів польських силових структур проаналізувати їх протидію українським національним політичним угрупованням

напередодні Другої світової війни.

Виклад основного матеріалу. Такі заходи польської влади, як тиск на партійних активістів, закриття галицьких філій культурно-освітніх та економічних організацій, а також посилення «сокальського кордону» напередодні Другої світової війни досягли своєї мети: вони не лише послабили позиції легальних, але опозиційних до влади партій, а й призвели до припинення діяльності частини їх осередків. Намагаючись протидіяти діяльності націонал-демократів та соціалістів-радикалів польські силові структури змусили частину партійних діячів співпрацювати з ним, що давало можливість активно протидіяти цим політичним структурам. Саме аналіз повідомлень конфідентів поліції дає змогу проаналізувати протидію силових структур міжвоєнної Польщі українським легальним партіям. За даними коменди державної поліції, Рівненська повітова організація націонал-демократів у той час була найчисленнішою та найвпливовішою партійною організацією у краї, налічуючи у своїх рядах близько 200 осіб, а її діяльність була спрямована на організацію та проведення акцій протесту проти колонізації українських земель польськими осадниками [1, арк. 14]. Навесні 1938 р. в Рівному за участю Р. Перфецького та Б. Баран було утворено жіночу секцію УНДО, до складу якої увійшло 10 осіб. Очолила її О. Пахолок [2, арк. 8]. Незабаром до складу цієї секції належало вже 28 осіб, переважно це були мешканки Рівного та навколишніх сіл, члени Союзу українок, дружини відомих діячів партії. Діяла секція при окружному комітеті партії, діяльність її зводилася здебільшого до організації та проведення вистав і нарад. Наприклад, 11 вересня 1938 р. в приміщенні окружного комітету партії відбулася вистава, приурочена до 25-ліття смерті Лесі Українки [3, арк. 2]. Але діяльність жіночої секції

УНДО, на думку керівництва окружного комітету партії, була неефективною. Саме про це йшлося на засіданні її членів 18 травня 1939 р. У своєму виступі керівник Рівненського окружного комітету партії В. Ярмолюк акцентував увагу на тому, що попереднє керівництво секції не проводило роботи й існувало лише «на папері». Тому на цих зборах було обрано нове керівництво секції, очолила її О. Шкурська (член УНДО із середини 1930-х рр., деякий час керувала роботою сільського осередку партії в с. Тютковичах Рівненського повіту, брала активну участь у роботі Союзу українок у Рівному, а заступником стала В. Либак [4, арк. 1]. До складу названої вище секції, згідно з даними польських силових структур, навесні 1939 р. належало близько 50 осіб [4, арк. 5].

Отже, як бачимо польські силові структури були добре проінформовані про діяльність націонал-демократів, і як свідчить аналіз цих документів практично відразу ж після певної події органи влади володіли всією інформацією про ті питання, які розглядалися та знали точку зору тих членів організації, що приймали участь в їх обговоренні.

Аналогічна ситуація була й у волинських осередків УСРП. Однак, незважаючи на таку ситуацію, партійні осередки УСРП на Волині діяли й далі, а в окремих місцевостях регіону навіть утворено нові партійні організації. Так, завдяки діяльності Рівненського повітового секретаріату партії у с. Русивелі в липні 1938 р. утворено сільський осередок партії. До його складу увійшло 13 осіб – як із цього населеного пункту, так і з сусіднього села Пащуків. Тоді ж почалася організація сільського осередку УСРП й у с. Сапожині Рівненського повіту. Члени цього осередку намагалися залучити своїх односельців до партійних рядів і збирали кошти на потреби партії [5, арк. 1].

Ці первинні організації УСРП відразу ж після свого утворення потрапили під пильне око польських силових структур. Тому, враховуючи складність ситуації (близькість польсько-радянського кордону), вони змушені були діяти напівлегально. Так, 14 серпня 1938 р. на полі біля с. Пащуків проведено збори членів місцевого осередку партії. На них П. Ільченко наголосив, що члени УСРП мають активно протидіяти поширенню комуністичної ідеології серед українського населення, бо вона ворожа українській нації [5, арк. 3].

Польські силові структури намагалися знати кожен крок відомих членів партій, які постійно були під наглядом поліції, окрім цього відповідні структури Речі Посполитої володіли величезним обсягом інформації про внутріпартійне життя цього політичного угруповання.

Незважаючи, що на Волині діяльність Організації українських націоналістів (ОУН) розпочалася майже на десять років пізніше ніж у Галичині, наприкінці 1930-х рр. ця політична структура стала найчисельнішою та найвпливовішою у регіоні. Варто відзначити, що антиукраїнська політика польських урядових кіл сприяла радикалізації частини української молоді, а закриття владою українських культурно-освітніх та економічних організацій, посилення репресій проти відомих діячів легальних українських партій також вплинули на зростання лав націоналістичного підпілля.

З моменту утворення націоналістичні осередки потрапили під жорсткий прес з боку польських силових структур, які намагалися припинити діяльність цього нелегального політичного угруповання. При дослідженні цього питання варто відзначити, що проведений нами аналіз документів свідчить, що саме у середовищі нелегальних політичних структур було найбільше конфідентів поліції. Враховуючи

той факт, що націоналістичне підпілля у своїй боротьбі використовувало силові методи політичної боротьби, акти саботажу, політичні вбивства, які викликали широкий суспільний резонанс, то це ще більше сприяло протистоянню організації з польськими силовими структурами. Хоча на Волині на відміну від Галичини членами націоналістичного підпілля не було здійснено актів політичного терору. Лише була спроба організувати замах на волинського воєводу Г. Юзевського, але виконавець 15 річний О. Куц був затриманий поліцією напередодні. Ще одним фактом, який стимулював активізацію протидії ОУН з боку польської влади було те, що у 1937 р. В. Сидор видав інструкцію щодо створення військових відділів з місцевої молоді. За його дієвої участі на Волині було створено окремі повстансько-бойові відділи «Вовки». До першої групи «Вовків» входило 25 бойовиків під проводом В. Макара (Сіроманця). Другий такий відділ почали створювати на Горохівщині, але у зв'язку з масовими арештами (у тому числі й самого В. Сидора) ці плани так і не були реалізовані. До них оунівське підпілля повернулося лише в 1939 р., коли в умовах ескалації напруження та загрози війни ОУН почала відновлювати свої повстанські загони [6, с. 250-251]. Польські силові структури намагалися володіти всією інформацією по плани націоналістичного підпілля. Варто відзначити, що серед вищого керівництва ОУН на Волині були особи, які таємно співпрацювали з поліцією й надавали надзвичайно важливу інформацію. Узимку 1937 р. члени ОУН з Волині запланували розпочати підготовку до повторного замаху на волинського воєводу Г. Юзевського. Про це, зокрема, йшлося на конспіративній зустрічі членів ОУН 26 грудня 1937 р. у Львові. Роблячи вигляд, що прогулюються на площі біля собору святого Юра, члени націоналістичного підпілля Л. Горбачевський,

Л. Либак та М. Дзівак, а вони входили до керівного складу Рівненської обласної ексекютиви ОУН обговорили плани підготовки повторного замаху на воєводу Г. Юзевського. Свою позицію члени націоналістичного підпілля обґрунтовували тим, що діяльність воєводи завдавала шкоди українському населенню регіону, а його внутрішня політика була спрямована на відрив Волині від Галичини (зокрема, Г. Юзевський забороняв розповсюджувати на Волині навіть легально видану в Галичині українську періодику та книги). Також ними було підняте питання підготовки та проведення «терористично-саботажних акцій» спрямованих на подолання «сокальського кордону», активізації на Волині роботи «Волинської ланки» Союзу українських студентських організацій у Польщі. Інформація про цю зустріч та плани націоналістів стала відома польській поліції на другий день після її проведення [7, арк. 2].

Досліджуючи протидію діяльності ОУН з боку польських силових структур напередодні Другої світової війни, слід зауважити, що, окрім політичної та саботажно-терористичної діяльності, оунівці також збирали інформацію про військові об'єкти і стан Збройних сил Речі Посполитої. Влітку 1939 р. польська контррозвідка встановила, що перед ОУН поставлено завдання розгорнути активну шпигунську діяльність для збору інформації про дислокацію польських військ на території Західної України, їхнє озброєння, військові склади [6, с. 261]. Під час арешту членів Луцької повітової ексекютиви ОУН А. Нагорного і С. Поліщука та члена ОУН С. Миколайчука поліція знайшла докази того, що вони збирали відомості про дислокацію та озброєння польських військ. У своєму поясненні з цього приводу С. Миколайчук 23 березня 1939 р. писав: «З нагоди, що в цім місяці якраз тривають

маневри польської армії на наших землях, є можливість приглянутися до їх перебігу, себто звернути увагу на перебіг боїв, а де стоять на квартирах, на розквартирування і на забезпечення на постоях! То є як пильнують вночі, як вдень, де знаходиться зброя чи при кожному чи в магазині. Спеціальну на гармати протипанцирні, на станиці Радійові, то є чи нарікають чи є змучені, чи голодні як умундировані. Одним словом мати очі і вуха на все, що оточує». Пояснення подібного змісту дали також заарештовані С. Поліщук та Т. Мартинюк [8, арк. 14, арк. 20-21].

Таким чином, на території Волині польську силову структуру володіли значним обсягом інформації про членів націоналістичного підпілля, насамперед про їх керівництво, а більшість відомих членів ОУН неодноразово затримувалися поліцією. Щодо низових ланок то враховуючи конспірацію, яка була в організації то їх встановити було значно важче, часто у тогочасних документах зафіксовані лише їхні псевдоніми, а іноді взагалі відсутня інформація про членів. Той факт, що оунівці збирали інформацію військового характеру ще більше посилював протидію організації з боку польських силових структур й не лише поліції, відділів безпеки, а й польської військової контррозвідки.

Наприкінці 1938 – на початку 1939 рр. націоналістичне підпілля провело низку саботажних акцій у Галичині, багато членів виїхали на Закарпаття де взяли участь у формуванні Карпатської Січі, серед них були й вихідці з Волині. Щодо проведення саботажних акцій то волинські націоналісти у цьому напрямі були досить пасивними. Цю відносну пасивність місцевих ланок ОУН можна пояснити тим, що волинські націоналістичні організації були знекровлені арештами. Саме в цей період у багатьох місцевостях краю проходили політичні процеси проти членів ОУН. Лише наприкінці

1938-го – на початку 1939 р. у краї 642 члени ОУН були засуджені до різних термінів ув'язнення [6, с. 258], а за період із січня до 17 серпня 1939 р. на Волині поліція затримала 754 особи за підозрою в належності до ОУН [9, арк. 5]. Арешти членів підпілля охопили майже всю територію регіону. Так, лише 30 грудня 1938 р. за підозрою в належності до ОУН у Кременецькому повіті поліція затримала чотири особи [10, арк. 45]. Деяких із них поліція заарештовувала за належність до лав націоналістичного підпілля уже не вперше. Зокрема, щодо діяльності заарештованих членів ОУН із Кременеччини наголошувалося, що деякі з них раніше вже притягувалися до кримінальної відповідальності за участь у підпільній діяльності ОУН у Кременецькому повіті. Після звільнення вони знову долучилися до підпільної праці в лавах націоналістичного підпілля [10, арк. 60-68]. У ході арештів членів ОУН поліція вилучила значну кількість вогнепальної зброї. За період із січня по серпень 1939 р. у краї в членів націоналістичного підпілля було вилучено 42 одиниці вогнепальної зброї та значну кількість військового спорядження [9, арк. 5]. Одночасно поліція фіксувала, що в ряді місцевостей до ОУН вступали колишні члени КПЗУ [11, арк. 25]. Паралельно з цим в одному з рапортів підготовлених відділом безпеки Волинського воєводського управління увага акцентувалася на тому, що

служба безпеки націоналістичного підпілля шукала зрадника, який сприяв арешту великої кількості членів ОУН у регіоні. З цією метою, вони рекомендували одному зі своїх високопоставлених співробітників тимчасово припинити контакти з конфідентом, який був серед керівництва організації на Волині.

Висновки. Отже, як бачимо, польські силові структури напередодні Другої світової війни заарештували багатьох членів націоналістичного підпілля у краї. Це їм вдалося зробити завдяки отриманій інформації від свого конфідента, який входив до керівництва підпілля. Це свідчить, про те що польські силові структури володіли великим обсягом інформації про націоналістичне підпілля.

Таким чином, протидіючи українським національним партіям польські силові структури намагалися мати в їх середовищі своїх конфідентів, завдяки яким вони отримували величезний обсяг інформації про внутріпартійне життя, про їх плани. Однак найбільш активно у цьому напрямі вони працювали проти діючої у підпіллі ОУН, адже на відміну від легальних політичних структур дана організація будучи нелегальною використовувала силові методи боротьби. Аналогічно вони також і протидіяли й іншим політичним структурам що функціонували у краї.

Список використаних джерел

1. Державний архів Волинської області (далі ДАВО). Ф. 1. Оп. 2. Спр. 5959. Арк. 14.
2. ДАВО. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 7701. Арк. 8.
3. ДАВО. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 7733. Арк. 2.
4. ДАВО. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 8010. Арк. 1, Арк. 3.
5. ДАВО. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 7732. Арк. 1, Арк. 3.

6. Кучерепа М. М., Цецик Я. П. Українські національні партії на Волині (1921–1939). Луцьк : Видавництво ВНУ імені Лесі Українки, 2011. 304 с.

7. ДАВО. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 7057. Арк. 2.
8. ДАВО. Ф. 191. Оп. 1. Спр. 1285. Арк. 14, Арк. 20-21.
9. ДАВО. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 8086. Арк. 5.
10. ДАВО. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 5307. Арк. 45, Арк. 60-68.
11. ДАВО. Ф. 46. Оп. 9. Спр. 4636. Арк. 25.

References

1. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti (dali DAVO). F. 1. Op. 2. Spr. 5959. Ark. 14.
2. DAVO. F. 1. Op. 2. Spr. 7701. Ark. 8.
3. DAVO. F. 1. Op. 2. Spr. 7733. Ark. 2.
4. DAVO. F. 1. Op. 2. Spr. 8010. Ark. 1, Ark. 3.
5. DAVO. F. 1. Op. 2. Spr. 7732. Ark. 1, Ark. 3.
6. Kucherepa M. M., Tsetsyk Ya. P. Ukrainski natsionalni partii na Volyni (1921–1939). Lutsk : Vydavnytstvo VNU imeni Lesi Ukrainky, 2011. 304 s.
7. DAVO. F. 1. Op. 2. Spr. 7057. Ark. 2.
8. DAVO. F. 191. Op. 1. Spr. 1285. Ark. 14, Ark. 20-21.
9. DAVO. F. 1. Op. 2. Spr. 8086. Ark. 5.
10. DAVO. F. 1. Op. 2. Spr. 5307. Ark. 45, Ark. 60-68.
11. DAVO. F. 46. Op. 9. Spr. 4636. Ark. 25.

УДК 005.7

<https://doi.org/10.31713/st3-4201911>

JEL B 41, V 12, O 35

Андрійцьо-Рузаєва А. Ю.,

асистент кафедри менеджменту

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Задорожна Іванна

студентка II курсу

спеціальність «Менеджмент»

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

СУТНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ

Andriitso-Ruzaieva A. Y.,

Assistant, Management Department

National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

Zadorozhna Ivanna,

2nd year student

specialty Management

National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

ESSENCE OF STRATEGIC SELF-MANAGEMENT PARADIGM

Зміст статті ґрунтується на дослідженні певних ментальних та етичних характеристик особистості в розподілі на цінності, принципи та навички, що формують її «етику особистості» та «етику характеру». Встановлено, що будь який опис зазначених категорій для конкретного індивіда, або певної соціальної групи, створює розуміння встановленої парадигми і може вказувати напрямок подальшого розвитку, а отже формує сутність стратегічної парадигми самоменеджменту

The paper is based on the study of certain mental and ethical characteristics of an individual with regard to the distribution of values, principles and skills that form his or her «personality ethics» and «temper ethics». The author substantiates that any description of these categories for a particular individual or a certain social group creates an understanding of the established paradigm and can indicate the direction of further development, and therefore forms the essence of strategic self-management paradigm

Ключові слова: парадигма, стратегія, самоменеджмент, ціннісні орієнтації, цінності, принципи, навички, моделі

Keywords: paradigm, strategy, self-management, value-based orientations, values, principles, skills, models

Постановка проблеми. Розвиток інформаційних технологій сприяє утворенню, оцифруванню та обміну досягненнями у різних галузях науки, сферах діяльності у світовому масштабі. На сьогоднішній день у самоменеджменті як теоретиками так і практиками, динамічно формується база знань про те, як індивід повинен себе пізнавати, керувати собою та займатися безперервним саморозвитком у всіх сферах власної життєдіяльності. Існує безліч дописів про те, які навички на даний час є найзатребуванішими, які необхідно приживлювати і культивувати, щоб зреалізувати себе як високоефективну людину на основі фундаментальних принципів загальнолюдської ефективності. Знання розрізнені, і кожен автор має власну точку зору, аргументи та рекомендації, через що існує певна проблема сприйняття, розуміння та тлумачення цих різних і в той же час подібних досягнень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій підтвердив думку автора про відсутність узагальненого дослідження для виявлення подібних між собою та кардинально різних парадигм самоменеджменту у стратегічній перспективі. Існують самостійні і розрізнені знання у таких галузях як філософія, психологія, управління. Детальніше зупинившись на останній, слід зазначити, що науковий напрям стратегічного управління, представляють всесвітньо визнані вчені, серед яких Р. Акофф, І. Ансофф, Г. Мінцберг, М. Портер, П. Кругман, Д. Шендел, К. Хаттен, Д. Хіггенс, Д. Пірс, Р. Робінсон, К. Ендрюс, Дж. Коул, О. Віханський, М. Туленков та вітчизняні В. Герасимчук, В. Маркова, С. Кузнєцова, Т. Пічугіна, С. Ткачова, О. Ткаченко, В. Василенко, І. Ігнат'єва, Г. Кіндрацька, А. Наумов, А. Наливайко, А. Поважний, В. Стадник, З. Шершньова. Як результат, за останні п'ять десятиліть сформувалися окремі школи стратегічного управління, які

мають специфічні відмінності й особливості, а застосування стратегічного управління та його інструментарію, на думку О. Вишневського, вийшло далеко за межі бізнес-середовища і проникло в соціальну сферу та сферу державного (муніципального) управління [1, с. 8].

Поняття «парадигми» також давно вийшло за межі використання як чисто філософської категорії Платона. Поняття введене в філософію позитивистом Г. Бергманом, широко поширене американським фізиком Куном, через його теорію парадигм, для позначення провідних представників і методів одержання нових даних в періоди екстенсивного розвитку знання [2]. Сьогоднішня знайомить пошукача як з окремою парадигмою для всіх природничих наук, іншою – лише для астрономії, фізики, біології чи молекулярної біології, ще одна – для таких високоспеціалізованих та езотеричних областей, як вірусологія або гена інженерія.

У широкому сенсі парадигма може бути визначена як набір переконань, цінностей і технік, поділюваних членами даного наукового співтовариства, набір правил, принципів і понять, які були сформовані стосовно чого-небудь, і врешті решт, як часто кажуть інтернет-блогери «картина світу» [3] або «карта місцевості» за С. Кові.

Аналогічно двом попереднім, у методологічному плані, через власний фундаментально-прикладний характер «самоменеджмент» за своїм суспільним статусом є сучасною комплексною науковою дисципліною, що межує з акмеологією, предметом якої є вивчення об'єктивних та суб'єктивних чинників, котрі сприяють або не сприяють досягненню вершин розвитку людини; з праксеологією, яка вивчає загальну теорію людської діяльності. Також самоменеджмент виступає як системостворюючий чинник інтеграції різних наукових знань (філософії, біології,

соціології, психології, кібернетики тощо), необхідних сучасній людині для вирішення практичних задач [4, с. 6].

В концептуальному плані вивчення самоменеджменту починається із Л. Зайверта, М. Вудкока і Д. Френсіса, В. Карпічева, В. Андрєєва, А. Хроленко, Х. Швальбе, у 90-х продовжують Ф. Русинов, Б. Будзан, Н. Лукашевич, у двохтисячних – К. Кінан, С. Кові, Р. Шарма, М. Орликовський І. Добротворський В. Колпаков, О. Крикун, А. Чкан, Т. Немченко, В. Нетепчук, Н. Лугова.

Мета статті. Попри наявність усіх доволі глибоких досліджень невіршеною раніше частиною проблеми є відсутність стратегічної парадигми самоменеджменту, сутність якої, на нашу думку, полягає в роботі над собою з метою розвитку принципів та навиків, які здатні сформувані характер особистості у довгостроковій перспективі (продовж усього життя з можливістю передачі даної парадигми наступним поколінням). Мова йде про термінальні цінності особистості, такі як цілісність, справедливість, терпимість, працелюбність та професійність, простота, щастя, турбота, повага та підтримка оточуючих. Дані якості формують ядро особистості, ідеально коли вони закладаються від народження, стають діючими правилами гри, і дозволяють закладати міцні довгострокові взаємовідносини між людьми, що є першочерговими факторами успішної життєдіяльності.

Тому, перед автором постала наступна постановка завдання: дослідження та окреслення сутності стратегічної парадигми самоменеджменту окремої особистості закладних на фундаментальних принципах людської ефективності, реалізація яких забезпечується наявними сильними термінальними, а вже потім інструментальними цінностями (етичною поведінкою).

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що попри загальний вектор руху людської цивілізації на «мир та безпеку», «успішність» – де «ваше відношення визначає ваш стан», «у посмішки більше друзів ніж у байдужості», «людина може досягти усе, що розуміє та у що вірить» спостерігається загальна криза духу масової культури, що проявляється у таких квінтенсенсіях, як: страх та незахищеність, мені це потрібно саме зараз, звинувачення та віктемізація, відчуття безвиході, нестача балансу життя, а що я за це отримаю, незадоволення потреби у розумінні, конфлікти та безкомпромісність, відсутність духовного розвитку.

При вивченні даного питання привертає увагу дослідження Стівеном Кові американської літератури, яка присвячена парадигмі досягненню успіху впродовж останніх двохсот років. Проаналізувавши написане, автор виявив вражаючу для нього річ – за останні 50 років література стала нести поверхневий характер, рекомендувала до застосування інструменти та прийоми самоменеджменту, розраховані на досягнення швидкого ефекту у короткостроковій перспективі. За словами автора прописувався «соціальний аспірин» або «соціальний пластир» здатний зняти напругу та гостроту проблем досягнення успіху, однак «глибинні, хронічні прояв хвороби залишаються не поміченими, що провокує повторні запалення знову і знову».

В свою чергу, спробувавши проаналізувати випадкові чотири моделі самоменеджменту, систематизувавши їх елементи через основні складові, перспективу дії та виміри людської природи, стає очевидним їх характер та спрямування. Результати наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Основні складові авторських моделей самоменеджменту систематизованих*
через призму вимірів людської природи (за С. Кові)

М	Принципи самоменеджменту С. Кові [5, с. 69]	Модель принципів самоменеджменту Р. Шарми [6]	Модель принципів самоменеджменту Ф. Витовицького [7]	Модель термінальних цінностей В. Нетепчука [8, с. 39]
Інтелект	Персональне бачення – бути активним	Мислення, розум	Ціль життя	Матеріально-забезпечене життя
	Персонального лідерства – починати, маючи уявлення про ціль	Цілі, мрії	Самоаналіз – коригування життя	Впевненість у собі (саморозвиток)
	Персонального управління	Управління часом	Часові виміри	Продуктивне життя
Тіло	Міжособистісного лідерства – спочатку робить те, що необхідно зробити спочатку	Тіло, душа	Вимогливість	Свобода
Серце	Емпатійного спілкування – дбати про вигоду кожного	Самодисципліна	Смирення	Щастя інших
	Творчої співпраці – досягати синергії	Безкорисливі добрі справи	Внутрішній світ	Наявність добрих та вірних друзів (змістовне дозвілля)
Дух	Збалансованого самовідновлення	Щасливе насичене життя	Ідеальне життя	Кохання, сімейне життя

* – систематизовано автором

М – Чотиривимірний модель людини

Як бачимо, попри загальну на перший погляд схожість складових, у трьох моделях вживається поняття «принципів», в одній – термінальних цінностей. У всіх чотирьох, на думку їх авторів, вектор дії спрямовується на довгострокову перспективу, але при перевірці на глибинність перші три моделі формують характер більше у духовному вимірі, остання – в інтелектуальному – плані зосереджена на матеріально-забезпеченому

житті. До речі, на підтвердження гіпотези С. Кові про втрату фундаментальних принципів формування людського життя, переважна кількість студентів (більше 50%), при опитуванні на наявність термінальних (довгострокових) цінностей на перші позиції ставлять саме матеріально-забезпечене, продуктивне, успішне життя, побудову кар'єри, а вже потім духовні складові.

Проаналізувавши інструментальні

цінності (етичні інструменти та підходи для фундаментальних принципів та мети життєдіяльності) переважна частина опитаних студентів демонструє елементи парадигми швидкої дії, лишень 30-40% –

стратегічної парадигми, двоє із чотирьох формують свій світогляд на основі різних релігійних законів, сутність яких дуже влучно систематизовані С. Кові і поданих нами у табл. 2.

Таблиця 2

Розподіл парадигм за чотирма вимірами природи людини [5, с. 27]

Чотири виміри природи людини	Короткострокові підходи масової культури (парадигма швидкої дії)	Стратегічний принцип самоменеджменту (парадигма довгострокового успіху)
Тіло	Підтримка певного способу життя, вирішення проблем за допомогою медицини	Попередження захворювань приведенням образу життя у відповідність з усталеними універсальними принципами здорового способу життя
Інтелект	Перегляд масмедія, установка «розважайте мене»	Постійне вдумливе читання, безперервна самоосвіта
Серце	Використання взаємовідносин з іншими людьми для задоволення власних егоїстичних інтересів	Отримання максимального задоволення та радості від уважного слухання, поважаючи співрозмовника, від служіння іншим
Дух	Широке розповсюдження атеїзму та цинізму	Прагнення до ідеалу принципів та духовних законів

Таким чином, використання тільки стратегій і різноманітних тактик впливу на інших для досягнення власних прагматичних цілей (наприклад, змушувати «мотивувати» інших (підлеглих) працювати більше і продуктивніше, позитивно і добре відноситися до керівництва та колег), коли власний характер не є досконалим, відрізняється нещирістю та дволикістю, то ні самоменеджмент, ні стиль управління, ні процес управління, ні результати діяльності бізнесу не досягнуть довгострокового успіху. Дволикість завжди породжує недовіру, відчуття маніпулювання, де безсилим виявляється навіть метод добрих людських відносин та позитивне мислення. Тільки власна щирість, великодушність та доброзичливість є запорукою ефективності. На думку У. Дж. Джордона «Кожен індивід наділений чудотворною силою – не видимою, нечутною та неосяжною – впливати на інших людей самим своїм

життям, людина постійно випромінює свою сутність – те, якою вона є насправді, а не те, якою вона хоче здаватися».

Насправді стратегія неможлива без тактики, як і тактика без конкретної стратегії, але остання повинна буди першочерговою, всеохоплюючою і тою, що задає загальний напрям руху, довгостроковою та фундаментальною. Основні поняття, які супроводжують цей процес зображені на рис. 1.

Подані на рис. 1 критерії, систематизовані автором, детально розкривають сутність «стратегічної парадигми самоменеджменту».

Отже, чим глибше індивід усвідомлює власну стратегічну парадигму, формуючи та постійно досліджуючи її та свій життєвий досвід, порівнюючи та удосконалюючи останній, тим відповідальнішим і уважнішим стає до думки інших, краще сприймає чужі погляди, формуючи таким чином найбільш

повне уявлення про реальність, а отже, має об'єктивнішу точку зору. Індивід зосереджений у першу чергу на сутності та процесі, на вирішенні глибоких хронічних

проблем, концентрується на усім відомим принципах, очікувана дія яких спрямована на довгостроковий результат, є послідовним у мотивах, установках та поведінці.

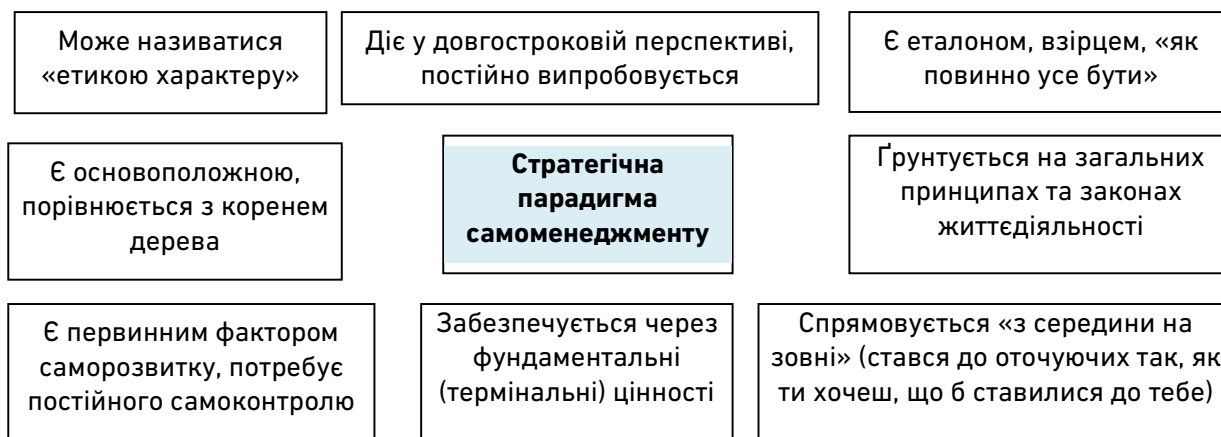

Рис. 1. Критерії сутності «стратегічної парадигми самоменеджменту»

Загалом парадигми завжди випробовуються, володіють силою, оскільки створюють призми, через які сприймається світ. Сила зміни парадигми може бути миттєвою або повільною, простою або складною сукупністю подій, індивідуальною або суспільною, переважно якісною і актуальною, особливо якщо є загроза життю.

Розвивати самоменеджмент як науку, на нашу думку, слід у фундаментальному напрямку, наприклад за С. Кові – до розвитку етики характеру, тобто, ознайомлення та опанування принципів, які не мають конкретної приналежності до якого-небудь віросповідання чи релігії. Ці принципи є загальнолюдськими, філософськими та етичними, не потребують доказу і визначають природу, свідомість та совість кожного індивіда, не залежно від умов його життя, статусу, професії та досягнень, його особистим сприйняттям чи не сприйняттям.

Підбір та перенесення у навчальний процес даної стратегічної парадигми

самоменеджменту дозволяє формувати у студентів новий рівень мислення, покращити мотивацію, формувати ефективні навички, що необхідні для саморозвитку та реалізації професійної діяльності.

Практична реалізація передачі сутності стратегічної парадигми самоменеджменту можлива за наявності у учасників процесу стратегічного мислення.

Стратег у самоменеджменті, на думку В.М. Колпакова, – це керівник, який реалізує стратегічний план своїх дій через його повторення в інших масштабах, здійснивши перехід від загального плану життя до менш загального повсякденного плану. Стратегічний загальний план повинен бути абстрактним, а щоденні плани – конкретнішими [9, с. 402]. Даний автор приділяє значну увагу дослідженням таких питань як: роль місії та мети в стратегічному мисленні, одержання організованої діяльності при функціонуванні та розвитку, «розумової піраміди» у стратегічному управлінні, як подана на рис. 2.

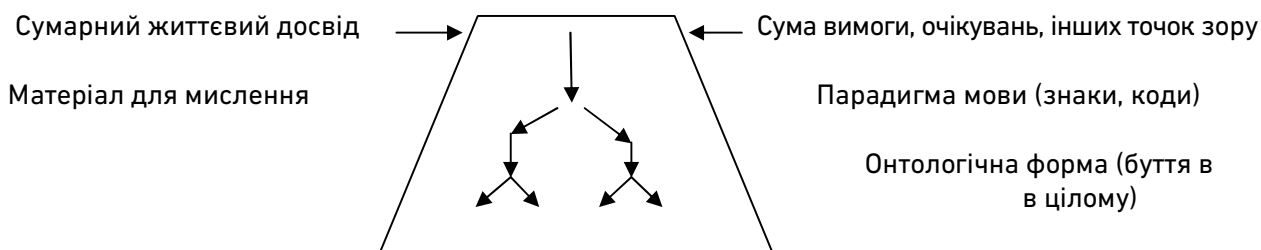

Рис. 2. Піраміда стратегічного мислення В. Колпакова [9, с. 413]

У суспільстві де люди досягають своєї мети разом з іншими, на думку В. Лугової необхідно володіти навиками зв'язку спільних знань, умінь і бажань, тобто володіти стратегічними інструментами планування з чітким усвідомленням свого місця у заданій цілості.

О. Анісімов стверджує, що стратегічний самоменеджмент також відрізняється від тактичного. У першому результаті стратегічного управління вважається поява нової якості та збільшення системного потенціалу для досягнення цілей, змінюється орієнтація в плануванні: від принципу «з минулого в майбутнє» переходять до принципу «з майбутнього в сьогодення» [10].

На онтологічному рівні, обидва автори, підкреслюють закономірність залежності кінцевого результату від процесу організації його досягнення – вищі результати розвитку людини реалізуються через опанування нею тільки досконалих форм.

Форми, методи, інструменти стратегічного самоменеджменту дослідженні і вивчені В. Колпаковим з лабораторною точністю з максимальним залученням категорій стратегічного управління та планування практична реалізація яких, може вдатися тільки досвідченим стратегам. Етапи стратегічного

самоменеджменту Колпакова: Оцінка життєвої ситуації і прогнозування її розвитку (вивчення історії та розвитку людської цивілізації); уточнення картини світу і місії; необхідність визначення цілі зумовлена вимогою закону цілепокладання; самовизначення до стратегічної мети; задум досягнення стратегічної мети; оцінка обстановки і прийняття рішення; вибір стратегії життя, уточнення життєвої філософії та системи цінностей; планування життя (розроблення плану життя, цільової комплексної програми, стратегіями, сценарію; стратегічна самоорганізація та контроль [12] потребують більш детальнішого розгляду, щоб виокремити характерні для заданої стратегічної парадигми самоменеджменту ознаки.

Висновки. Резюмуючи вище сказане, зазначимо, що дані дослідження мають перспективний характер. На разі, потребує вивчення такий напрям у самоменеджменті як – «лайф-менеджмент» запропонований В. Андрєєвим [13]. Лайф-менеджмент, менеджмент життя або життєвий менеджмент – нова система технологій в управлінні власним життям, рівень функціонування, стратегічне чи тактичне спрямування якого потребують окремого детального розгляду.

Список використаних джерел

1. Вишневський О. С. Загальна теорія стратегування: від парадигми до практики використання : монографія. Київ, 2018. 156 с.

2. Гуревич П. С. Філософія. URL: <https://stud.com.ua/28803/filosofiya> (дата звернення: 15.03.2020).

3. Термін «парадигма» URL: <https://termin.in.ua/paradyhma/> (дата звернення: 15.03.2020)..

4. Юрик Н. Є. Самоменеджмент : курс лекцій. Тернопіль. 2015. 89 с.

5. Кови С. Р. Семь навыков высокоэффективных людей: мощные инструменты развития личности / пер. с англ. 12-е изд. М. : Альпина Паблишер, 2017. 396 с.

6. Робин С. Шарма. Монах, который продал свой «феррари» / пер. с англ. К. Вронский. София. 288 с.

7. Витовицкий Ф. Каковы твои мысли, такова и жизнь твоя... / пер. с серб. А. Логинова. Минск : «Издательство Дмитрия Харченко», 2013. 125 с.

8. Нетепчук В. В. Самоменеджмент : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2013. 354 с.

9. Колпаков В. М. Самоменеджмент : навч. посіб. Київ, 2008. 528 с.

10. Лугова В. М., Голубев С. М. Основы

самоменеджменту та лидерства : навч. посіб. Харків, 2019. 212 с.

11. Анисимов О. С. Цивилизационные катастрофы и стратегическое мышление. Москва, 2006. 345 с.

12. Колпаков В. М. Організація праці менеджера. Київ, 2005. 232 с.

13. Андреев В. И. Саморазвитие менеджера. Москва, 1995. 158 с.

References

1. Vyshnevskiy O. S. Zahalna teoriia stratehuvannia: vid paradyhmy do praktyky vykorystannia : monohrafiia. Kyiv, 2018. 156 s.

2. Hurevych P. S. Filosofiia. URL: <https://stud.com.ua/28803/filosofiya> (data zvernennia: 15.03.2020).

3. Termin «paradyhma» URL: <https://termin.in.ua/paradyhma/> (data zvernennia: 15.03.2020)..

4. Yuryk N. Ye. Samomenedzhment : kurs lektsii. Ternopil. 2015. 89 s.

5. Kovi S. R. Sem navykov vysokoefektivnykh liudei: moshchnye instrumenty razvitiia lichnosti / per. s anhl. 12-e izd. M. : Alpina Pabliher, 2017. 396 s.

6. Robin S. Sharma. Monakh, kotoryi prodal svoi «ferrari» / per. s anhl. K. Vronskii. Sofiia. 288 s.

7. Vitovitskii F. Kakovy tvoi mysli, takova i zhizn tvoia... / per. s serb. A. Lohinova. Minsk : «Izdatelstvo Dmitriia Kharchenko», 2013. 125 s.

8. Netepchuk V. V. Samomenedzhment : navch. posib. Rivne : NUVHP, 2013. 354 s.

9. Kolpakov V. M. Samomenedzhment : navch. posib. Kyiv, 2008. 528 s.

10. Luhova V. M., Holubiev S. M. Osnovy samomenedzhmentu ta liderstva : navch. posib. Kharkiv, 2019. 212 s.

11. Anisimov O. S. Tsivilizatsionnye katastrofy i stratehicheskoe myshlenie. Moskva, 2006. 345 s.

12. Kolpakov V. M. Orhanizatsiia pratsi menedzhera. Kyiv, 2005. 232 s.

13. Andreev V. I. Samorazvitie menedzhera. Moskva, 1995. 158 s.

УДК 351.82

<https://doi.org/10.31713/st3-4201912>

JEL G 28, H 83, M 42

Антонюк О. Р.,

д.е.н., доцент

професор кафедри державного управління,

документознавства та інформаційної діяльності

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РОЗВИТКУ РИНКУ ПОСЛУГ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ АУДИТОРСЬКОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ)

Antoniuk O. R.,

Doctor in Economics, Associate Professor

Professor of the of Public Administration,

Documentation and Information Activity Department

National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

THE ROLE OF PROFESSIONAL ORGANIZATIONS IN THE DEVELOPMENT OF THE SERVICES MARKET (BASED ON THE ACTIVITY OF THE AUDIT CHAMBER OF UKRAINE)

Аналіз розвитку методично-організаційного забезпечення аудиторської діяльності було здійснено з використанням історичного підходу через призму діяльності професійної організації – Аудиторської палати України, що дало змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки розбіжностей між теорією та практикою здійснення аудиторської діяльності в Україні. Проаналізовано основні напрями діяльності професійної організації за останні роки, встановлено особливості діяльності у сфері розробки та прийняття нормативних документів, належного методичного забезпечення та контролю суб'єктів аудиторської діяльності

The analysis of the development of methodological and organizational support of the audit activity was carried out using the historical approach through the lens of the activity of a professional organization - the Audit Chamber of Ukraine, which made it possible to establish the causal relationship between the theory and practice of audit activity in Ukraine. The basic directions of activity of a professional organization in recent years are analyzed, the peculiarities of activity in the sphere of development and adoption of normative documents, proper methodological support and control of the subjects of audit activity are established

Ключові слова: професійне регулювання, ринок, ринок аудиторських послуг, професійна організація

Keywords: professional regulation, market, market of audit services, professional organization

Постановка проблеми. Функціонування ринкової економіки в Україні обумовило необхідність створення якісно нової системи управління та адекватної системи фінансової звітності, високого ступеню її достовірності. Достовірна фінансова інформація є суттєвим елементом для успішного функціонування ринкової економіки в будь-якій країні. Підприємці отримали можливість широкого пошуку самих ефективних результатів діяльності, нестандартних підходів, пов'язаних з підвищеним ризиком, потребою надійної достовірної фінансової інформації для оперативного прийняття рішень. Розвиток аудиторських послуг, розширення їх складу та змістовного наповнення не завжди збігаються з нормативними документами, які регламентують порядок їх виконання, що впливає на методичні та

організаційні питання їх надання, якість цих послуг. З початку формування ринок аудиторських послуг в Україні зазнав суттєвих змін, у тому числі в частині зміщення акценту на послуги, відмінні від аудиту та завдань з надання впевненості, частка інших аудиторських послуг за період з 2011 по 2017 роки перебувала у межах від 37,3% до 50,6% зі сталою тенденцією до збільшення. Якщо у 2006 році консультаційні послуги становили 27,42% у загальній структурі аудиторських послуг, то у 2017 році – 47,2%, бухгалтерські послуги у 2006 році становили 6,93%, а у 2017 році їх частка була 31,8%¹. У сфері виконання

¹ Дані Аудиторської палати України. URL: <http://www.apu.com.ua>

послуг з ведення бухгалтерського обліку, надання аудиторських, консультаційних послуг, в т.ч. з оподаткування в Україні кількість суб'єктів аудиторської діяльності, що належать до малих практик становлять біля 95%, що корелюється з тенденціями європейських аудиторських фірм, що належать до так званих середніх та малих (75%-99,3%)². Ця тенденція вказує на проблематику у методичному забезпеченні провадження аудиторської діяльності аудиторськими фірмами малих та середніх практик та відповідно роль професійних організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль професійних організацій у формуванні ринку послуг, а також її роль у процесі забезпечення якості роботи суб'єктів аудиторської діяльності є питанням актуальним та таким, що висвітлюється у науковій дискусії саме в контексті новоприйнятих нормативних документів. Незважаючи на значні напрацювання з теорії та практики аудиту українських вчених М.Т. Білухи, В.П. Бондаря, Ф.Ф. Бутинця, Я.А. Гончарука, Г.М. Давидова, І.М. Дмитренко, Н.І. Дорош, С.Я. Зубілевич, С.В. Івахненко, А.М. Кузьмінського, Є.В. Мниха, К.О. Назарової, Н.М. Проскуріної, О.Ю. Редько, В.С. Рудницького, В.В. Рядської, В.Я. Савченко, О.О., Б.Ф. Усача, Н.С. Шалімової та інших, у вітчизняній економічній літературі немає достатнього висвітлення питань розгляду діяльності професійної організації аудиторів України в частині надання різних аудиторських послуг.

Мета статті. Метою статті є аналіз діяльності Аудиторської палати України на національному рівні, розкриття її впливу на формування ринку аудиторських послуг через регуляторну діяльність, забезпечення якості надання аудиту фінансової звітності та інших аудиторських послуг.

Виклад основного матеріалу. На підставі дослідження динаміки розвитку ринку аудиту та аудиторських послуг в Україні за період з 2014 по 2017 рік було встановлено тенденції складу аудиторських послуг, що надаються клієнтам та динаміка зміни їх кількісних та якісних показників. Аналіз складу аудиторської діяльності вказує на наступні тенденції:

- у 2006 році аудиторські послуги становили 48,9% у загальній структурі аудиторських послуг, а у 2017 році 53,5%. Подібна тенденція спостерігається впродовж останніх років, що свідчить про збільшення попиту на аудиторські послуги;

- частка супутніх послуг аудиту за період 2011-2017 рр. перебуває в інтервалі від 8,9% до 12,5% з тенденцією до коливань за роками;

- частка аудиторських послуг за період 2011-2017 рр. перебувала у межах 37,3%-50,6% зі сталою тенденцією до збільшення таких послуг у 2011-2016 роках. Аналіз змістового наповнення аудиторських послуг чітко визначив перевагу у наданні консультаційних послуг, що в середньому в останні 10 років становить 55%, а також послуги з ведення обліку. Слід зазначити, що суб'єкти аудиторської діяльності активно надають послуги з відновлення бухгалтерського обліку та представлення інтересів замовника з питань обліку, аудиту, оподаткування в державних органах, організаціях або в суді;

- завдання з надання впевненості за останні шість років мають тенденцію до зменшення (за винятком незначного збільшення у 2017 році) та в середньому за період аналізу становлять 47,9% [1].

Певний період часу на ринку аудиторських послуг відбуваються об'єднавчі процеси, результатом яких стає укрупнення суб'єктів підприємництва для здійснення аудиторської діяльності. З метою адаптації механізмів регулювання аудиторської діяльності в Україні до

² Database Amadeus.
<https://amadeus.bvdinfo.com/version-201729/home.serv?product=amadeusneo>

URL:

сучасних вимог, визначених законодавством Європейського Союзу, Аудиторська палата України упродовж 2016 року здійснювала свою діяльність відповідно до стратегічних напрямів, цілей та завдань, визначених Концепцією діяльності АПУ на 2016-2017 роки, затвердженою рішенням АПУ від 26.05.2016 р. № 325/8 [1], а також відповідно до схвалених щодо її реалізації доручень, виконання яких мали на меті створити сприятливі умови для переходу від діючої системи регулювання аудиторської діяльності в Україні до нової системи регулювання, що відповідає вимогам європейського законодавства у сфері аудиторської діяльності.

Одночасно АПУ як регулятор професії, реалізуючи програми роботи упродовж 2016-2017 років керувалася такими пріоритетами:

- забезпечення безперервного функціонування системи регулювання аудиторської діяльності;
- укладання фундаменту нової системи регулювання аудиторської діяльності;
- забезпечення еволюційності переходу з однієї системи регулювання на іншу;
- мінімізація ризиків можливої некомпетентності нових персоналій в системі регулювання, що відповідає вимогам європейського законодавства у сфері аудиторської діяльності [1].

Тенденції розвитку аудиторської діяльності мають протилежності – кількість суб'єктів аудиторської діяльності за 2012-2017 роки вказує на загальну тенденцію до їх зменшення при одночасному збільшенні щорічного середнього доходу на одного суб'єкта аудиторської діяльності. Ринок аудиту та аудиторських послуг в Україні має свої національні та регіональні особливості, адже представлено вітчизняними аудиторськими фірмами (аудиторами) і міжнародними аудиторськими фірмами.

Офіційні дані свідчать про нерівномірний розподіл наданих суб'єктами аудиторської діяльності аудиторських послуг, а також суттєве коливання кількості і вартості послуг у різних регіонах, яке залежить у більшості випадків від концентрації промислових підприємств, платоспроможності самих замовників аудиту та їхнього розуміння вартості та якості аудиторських послуг.

Якість фінансової звітності залежить від високої якості стандартів бухгалтерського обліку, нормативів (законоположень) та якісно проведеного аудиту. Забезпечення достовірності фінансової звітності суб'єктів господарювання залежить від належної організації аудиторської діяльності, ключова роль в чому належить професійній організації, якою є в Україні Аудиторська палата України.

Законом України «Про аудиторську діяльність» (втратив чинність, зараз діє Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність») була встановлена норма, відповідно до якої на Аудиторську палату України покладено повноваження, зокрема, щодо здійснення заходів із організації контролю якості аудиторських послуг в Україні. Початок діяльності Аудиторської палати в Україні припадає на 1993 рік (таблиця), дату прийняття Закону України «Про аудиторську діяльність». На цьому етапі одним з найважливіших повноважень АПУ було здійснення контролю за дотриманням аудиторськими фірмами та аудиторами вимог Закону України «Про аудиторську діяльність», стандартів аудиту, норм професійної етики аудиторів. Контрольні функції, визначені Законом, здійснює Комітет з контролю за аудиторською діяльністю. На виконання цієї норми з 2007 року при АПУ працює Комітет з контролю якості аудиторських послуг. Положенням про цей структурний підрозділ визначено, що предметом діяльності Комітету з контролю за аудиторською діяльністю є

здійснення зовнішніх перевірок систем контролю якості аудиторських фірм та аудиторів.

У 2008 році аудиторські фірми та аудитори України знаходились на етапі впровадження та розвитку систем контролю за якістю аудиторських послуг відповідно до

Міжнародного стандарту контролю якості та Положення з національної практики контролю аудиторських послуг. У 2008 році відповідно до Плану зовнішніх перевірок співробітниками Комітету перевірено 19 аудиторських фірм [1].

Таблиця

Діяльність Аудиторської палати України в історичному аспекті

Роки	Основні (визначальні) напрями роботи	Пріоритетні та постійні напрями діяльності
1	2	3
1993	Створення Аудиторської палати України. Напрацювання Закону України «Про аудиторську діяльність» (22.04.1993 р.).	Впровадження стандартів аудиту в національну практику. Сертифікація аудиторів. Ведення Реєстру аудиторських фірм та аудиторів. Контроль якості аудиторських послуг. Моніторинг і законодавче регулювання аудиту. Зовнішні зв'язки та інформаційне забезпечення аудиту.
1999	Створення регуляторної бази провадження аудиторської діяльності в Україні. Затвердження Національних нормативів аудиту, Кодесу професійної етики аудиторів України.	
2003	Переклад Міжнародних стандартів аудиту та впровадження їх в якості національних в Україні [2]	
2007	Створення Комітету з контролю якості аудиторських послуг. Започаткування здійснення зовнішніх перевірок систем контролю якості аудиторських фірм та аудиторів [3].	
2008	Впровадження та розвиток систем контролю за якістю аудиторських послуг. Започаткування Планів зовнішніх перевірок суб'єктами аудиторської діяльності.	
2009	Започаткування та прийняття рішення про постійне удосконалення професійних знань аудиторів України.	
2010	Створення комісій: - комісія зі стандартів та практики аудиту; - комісія з сертифікації та освіти аудиторів; - комісія з контролю якості та професійної етики; - комісія з моніторингу та законодавчого регулювання аудиту; - комісія з зовнішніх зв'язків та інформаційного забезпечення аудиту; - дисциплінарна комісія.	
2012 - 2014	Прийняття та реалізація Стратегії діяльності Аудиторської палати України на 2012-2017 рр., пріоритетами якої є: 1) захист інтересів користувачів фінансової та іншої економічної інформації; 2) задоволення внутрішніх потреб професійного ринку аудиту України; 3) забезпечення визнання важливої ролі аудиторської професії в суспільстві; 4) покращення регуляторної діяльності у сфері аудиту	

продовження таблиці

2014 - 2015	Адаптація законодавства України про аудиторську діяльність до законодавства ЄС. Розробка двох законопроектів про аудиторську діяльність, робота над новою редакцією Закону України «Про аудиторську діяльність».	
2016	Затвердження Концепції діяльності Аудиторської палати України на 2016-2017 роки, реалізація якої має забезпечити безперервність функціонування системи регулювання аудиторської діяльності. Зміни в сферах регулювання аудиторської діяльності (таких, як порядок сертифікації осіб, що мають намір стати аудиторами, порядок удосконалення професійних знань аудиторів, порядок організації контролю якості аудиторських послуг та здійснення дисциплінарних проваджень); щодо забезпечення прозорості діяльності АПУ, зокрема через відкритість АПУ перед суспільством та ін.	
2017	Напрацювання та робота з прийняття нового Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р.)	

Джерело: розроблено автором

Знаковим для 2009 року в роботі Аудиторської палати України було прийняття рішення про постійне удосконалення професійних знань аудиторів України. Постійне удосконалення професійних знань є обов'язковою умовою для продовження чинності сертифіката аудитора та його перебування в Реєстрі аудиторських фірм та аудиторів АПУ. Удосконалення професійних знань практикуючих аудиторів здійснюється за затвердженими АПУ актуальними програмами, які охоплюють як вивчення передового досвіду практики аудиту, так і ознайомлення зі змінами законодавства України, яке за останні роки дуже часто змінюється.

Основні напрямки діяльності АПУ в 2010 р.:

- впровадження стандартів аудиту в національну практику;
- сертифікація аудиторів;
- ведення Реєстру аудиторських фірм та аудиторів;
- контроль якості аудиторських послуг;
- моніторинг і законодавче регулювання аудиту;
- зовнішні зв'язки та інформаційне

забезпечення аудиту.

Аудиторською палатою України у 2010 році було проведено широку роз'яснювальну роботу з пропаганди престижності аудиторської професії, її значимості для забезпечення в Україні функціонування незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів користувачів фінансової та іншої економічної інформації. Крім цього продовжувалась робота, започаткована у 2008 році стосовно зовнішніх перевірок систем контролю якості аудиторських послуг. Так, у 2010 р. АПУ було здійснено 167 зовнішніх перевірок систем контролю якості аудиторських послуг, створених аудиторськими фірмами. За результатами здійснених зовнішніх перевірок систем контролю якості АПУ були прийняті відповідні рішення. Кожна третя аудиторська фірма, яка перевірялась (56 з 167), успішно пройшли зовнішній контроль якості професійних послуг.

Діяльність АПУ у 2013 році координувалась відповідно до напрямів Стратегії діяльності Аудиторської палати України на 2012-2017 роки, затвердженої рішенням АПУ від 05.07.2012 р., яка передбачає наступні пріоритети:

перший пріоритет – захист інтересів користувачів фінансової та іншої економічної інформації;

другий пріоритет – задоволення внутрішніх потреб професійного ринку аудиту України;

третій пріоритет – забезпечення визнання важливої ролі аудиторської професії в суспільстві;

четвертий пріоритет – покращення регуляторної діяльності у сфері аудиту.

У процесі діяльності АПУ враховувала внутрішні вимоги до аудиторської професії, що включають такі напрями:

1) забезпечення зростання ринку аудиторських послуг, через розробку нового Закону про аудиторську діяльність, що дасть змогу розширити перелік суб'єктів господарювання та операцій, які підлягають обов'язковому аудиту, що, в свою чергу, передбачає створення нових ринків та подолання недобросовісної конкуренції на ринку аудиторських послуг;

2) забезпечення цінності суб'єктів аудиторської діяльності та сертифіката аудитора через створення умов щодо отримання сертифіката аудитора, які унеможливають випадковість та відносно простоту його отримання, обов'язковість попереднього стажування з наданням позитивного відгуку претенденту від суб'єкта аудиторської діяльності;

3) забезпечення ролі професійних громадських організацій та об'єднань у розвитку аудиторської діяльності через створення умов, які забезпечать користь членства в професійних організаціях та об'єднаннях для залучених до них аудиторів, а також через розробку механізму акредитації професійних організацій і об'єднань;

4) поліпшення регуляторної діяльності у сфері аудиту шляхом внесення певних змін до Закону, а саме: законодавчого забезпечення та визнання місця АПУ як головного координаційного органу в системі

суспільного нагляду за аудиторською діяльністю та її суб'єктами в Україні.

Діяльність АПУ у 2014 році здійснювалась у руслі Стратегії діяльності Аудиторської палати України на 2012–2017 роки, затвердженої рішенням АПУ від 05.07.2012 р. Основними перешкодами для розвитку вітчизняного ринку аудиторських послуг у той період була недосконалість Закону України «Про аудиторську діяльність», слабе розуміння значення аудиту у вітчизняному бізнес-середовищі, також досить багато експертів відзначали як перешкоду слаборозвинений фінансовий ринок України і наслідки кризи. Отже, було уточнено пріоритети у розвитку аудиторської діяльності, серед яких першочерговими кроками для поліпшення ситуації на ринку аудиторських послуг мають бути дерегуляція галузі, прийняття в новій редакції Закону про аудиторську діяльність та просвітницька робота серед підприємців про значення аудиту. Вказані заходи вимагають законодавчого закріплення, сприятимуть задоволенню євроінтеграційних прагнень України та приведенню законодавства про аудиторську діяльність до законодавства ЄС.

Після підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом особливу увагу було приділено питанням адаптації законодавства України про аудиторську діяльність до законодавства ЄС. Згідно з Угодою про Асоціацію з ЄС Україна зобов'язується поступово наблизити своє законодавство до законодавства ЄС. Зокрема, вимоги Директиви 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради про обов'язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності, зі змінами, внесеними Директивою 2014/56/ЄС Європейського Парламенту та Ради, мають бути впроваджені протягом трьох років з дати набрання чинності цієї Угоди.

В умовах проголошеної Україною політики євроінтеграції важливим залишається питання імплементації

європейських стандартів ведення аудиторської діяльності, що відображені в Директиві 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради про обов'язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності, зі змінами, внесеними Директивою 2014/56/ЄС (зі змінами) Європейського Парламенту та Ради та Регламенту (ЄС) № 537 від 16.04.2014 р. «Про особливі вимоги до обов'язкового аудиту суб'єктів суспільного інтересу», до вітчизняного законодавства.

Упродовж 2015 року було зроблено важливі кроки на шляху до адаптації законодавства України про аудиторську діяльність до законодавства Європейського Союзу. На підтримку політики щодо необхідності приведення норм національного законодавства про аудиторську діяльність до законодавства ЄС, упродовж 2015 року суб'єктами законодавчої ініціативи було запропоновано два законопроекти про аудиторську діяльність. У процесі роботи над новою редакцією Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», АПУ постала перед різноманітними викликами щодо забезпечення стабільного функціонування системи аудиторської діяльності в Україні. Відповідно, ключовим завданням регулятора на 2016 рік було визначено створення сприятливих умови для переходу від діючої системи регулювання аудиторської діяльності в Україні до нової системи регулювання, що відповідатиме вимогам європейського законодавства. Так, з метою адаптації механізмів регулювання аудиторської діяльності в Україні до сучасних вимог, Аудиторська палата України рішенням АПУ від 26.05.2016 р. № 325/8 затвердила Концепцію діяльності Аудиторської палати України на 2016-2017 роки, реалізація якої повинна була забезпечити безперервність функціонування системи регулювання аудиторської діяльності і сприяти задоволенню

євроінтеграційних прагнень України. Їх виконання дозволило створити сприятливі умови для переходу від діючої системи регулювання аудиторської діяльності в Україні до нової системи регулювання, що відповідає вимогам європейського законодавства у сфері аудиторської діяльності.

Аудиторська палата України упродовж 2016 року здійснювала свою діяльність за такими напрямками, зокрема, щодо змін в сферах регулювання аудиторської діяльності (таких, як порядок сертифікації осіб, що мають намір стати аудиторами, порядок удосконалення професійних знань аудиторів, порядок організації контролю якості аудиторських послуг та здійснення дисциплінарних проваджень); щодо забезпечення прозорості діяльності АПУ, зокрема через відкритість АПУ перед суспільством та ін.

Одним із основних принципів реалізації Концепції діяльності Аудиторської палати України на 2016-2017 роки було визначено принцип мінімізації впливу регулятора на процеси сертифікації та удосконалення знань аудиторів. Упродовж 2016 року представники Аудиторської палати України працювали у складі робочої групи з питань підтримки реформи у сфері аудиторської діяльності в Україні в частині доопрацювання та остаточного узгодження проекту Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», який у 2017 році був поданий до Верховної Ради України та у подальшому прийнятий. У 2017 році АПУ продовжувала здійснювати свою діяльність за напрямками удосконалення регулювання аудиторської діяльності та реалізації заходів забезпечення принципу відкритості АПУ перед суспільством та прозорості діяльності. Вдосконалення аудиторської діяльності вже в світлі положень нового Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» продовжується за

новою стратегією на основних напрямках якої наголошує Каменська Т.О. [4, с. 199-201].

Висновки. Отже, сучасна історія розвитку аудиторської діяльності в Україні має свої особливості, що відображає становлення аудиторської діяльності та формування її методичної бази провадження. Слід зазначити пріоритет у розвитку саме аудиту фінансової звітності та регуляторної бази щодо аудиту, при цьому розвиток аудиторських послуг не був в основному пріоритеті, що пояснюється об'єктивними причинами. В останні роки Аудиторська палата України враховує процеси з метою адаптації законодавства України про аудиторську діяльність до

законодавства країн Європейського Союзу. Необхідність вивчення розвитку національної системи аудиторської діяльності з урахуванням впливу соціально-економічного середовища, в якому вона функціонує, стало викликом та поштовхом до перегляду та вдосконалення методологічних та методичних питань процесу виконання аудиторських послуг. Формування та управління аудиторськими послугами на макро- та мікрорівнях є динамічним процесом, який повинен регулюватись професійними аудиторськими організаціями в інтересах усього суспільства, її регулювання – найважливіша задача з точки зору професійних організацій.

Список використаних джерел

1. Звіти Аудиторської палати України до Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.apu.com.ua/1064-zvit-do-kmu> (дата звернення: 15.03.2020).
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. *Видання 2016-2017 рр.* Київ : Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2017. URL: <http://www.apu.com.ua> (дата звернення: 15.03.2020).
3. Організація аудиторськими фірмами та аудиторями системи контролю якості аудиторських послуг : Положення національної практики контролю якості аудиторських послуг 1, рішення АПУ від 27 .09. 2007 року № 182/4. URL: <http://apu.com.ua/files> (дата звернення: 15.03.2020).
4. Каменська Т. О. Стратегія розвитку Аудиторської палати України в умовах реформування. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах сталого розвитку* : зб. матеріалів V доп. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 90-річчю від дня народження д.е.н., проф. В.В. Сопка (Київ, 07 грудня 2018 року). Київ : КНЕУ, 2018. С. 199–201.

References

1. Zvity Audytorskoi palaty Ukrainy do Kabinetu Ministriv Ukrainy. URL: <http://www.apu.com.ua/1064-zvit-do-kmu> (data zvernennia: 15.03.2020).
2. Mizhnarodni standarty kontroliu yakosti, audytu, ohliadu, inshoho nadannia vpevnenosti ta suputnikh posluh. *Vydannia 2016-2017 rr.* Kyiv : Mizhnarodna federatsiia bukhhalteriv, Audytorska palata Ukrainy, 2017. URL: <http://www.apu.com.ua> (data zvernennia: 15.03.2020).
3. Orhanizatsiia audytorskymy firmamy ta audytoramy systemy kontroliu yakosti audytorskykh posluh : Polozhennia natsionalnoi praktyky kontroliu yakosti audytorskykh posluh 1, rishennia APU vid 27 .09. 2007 roku № 182/4. URL: <http://apu.com.ua/files> (data zvernennia: 15.03.2020).
4. Kamenska T. O. Stratehiia rozvytku Audytorskoi palaty Ukrainy v umovakh reformuvannia. *Oblik, analiz, audyt ta opodatkuvannia: suchasna paradyhma v umovakh staloho rozvytku* : zb. materialiv V dop. Mizhnar. nauk.-prakt. conf., prysviachenoї 90-richchiu vid dnia narodzhennia d.e.n., prof. V.V. Sopka (Kyiv, 07 hrudnia 2018 roku). Kyiv : KNEU, 2018. S. 199–201.

УДК 334.726:004.9:658.589

<https://doi.org/10.31713/st3-4201913>

JEL L 86, M 15, M 51

Валіулліна З. В.,

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ЗРОСТАННЯ ЗНАЧЕННЯ ІТ-КОРПОРАЦІЙ УКРАЇНИ В ЕКСПОРТІ ПОСЛУГ**Valiullina Z. V.,**

PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of International Economic Relations,

National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

INCREASING THE IMPORTANCE OF UKRAINE IT CORPORATIONS IN THE EXPORT OF SERVICES

Здійснено оцінку кількості фахівців ІТ-ринку України, розглянуто приріст річних показників кількості співробітників в компаніях України в сучасних умовах. На основі аналізу сучасних тенденцій розвитку ІТ-ринку України визначено 10 найбільших ІТ-корпорацій України. Досліджено експорт послуг та визначена частка експорту комп'ютерних послуг в загальному експорті послуг. Визначені проблеми функціонування ІТ-корпорацій в Україні та запропоновано заходи щодо підвищення ефективності їх діяльності, які ґрунтуються на науково-технічному та інноваційному розвитку

The estimation of the number of specialists in the IT-market of Ukraine is made, the increase of annual indicators of the number of employees in the companies of Ukraine in the current conditions is considered. Based on the analysis of current trends in the development of the Ukrainian IT market, the 10 largest Ukrainian IT corporations have been identified. The export of services and the share of exports of computer services in total exports of services have been investigated. Problems of functioning of IT corporations in Ukraine are identified and measures are proposed to increase the efficiency of their activities based on scientific, technical and innovative development

Ключові слова: ІТ-корпорація, ІТ-ринок, експорт, інформатизація, середовище, розвиток

Keywords: IT corporation, IT market, export, informatization, environment, development

Постановка проблеми. Корпоративний країн, що розвиваються, стали світ вже переживав сплески злиттів та найважливішими гравцями згідно даної поглинань, проте їх кількість не може тенденції. На сьогодні саме корпорації зрівнятися з обсягами мегаугод, укладених сектору інформаційно-комунікаційних за останні двадцять років. Корпорації з технологій формують та змінюють

інституційне середовище міжнародного бізнесу. Сектор ІТ продовжує демонструвати високі показники власного розвитку. ІТ-корпорації справляють важливий ланцюговий ефект на економіку. Генеруючи високий дохід і наймаючи працівників за відносно високою середньою заробітною платою, ІТ-сектор також допомагає іншим секторам підвищити продуктивність, працювати більш ефективно та швидше впроваджувати інновації. І це крім того, що інформаційні технології виступають рушійною силою розвитку на різних ринках і можуть створити трансформаційну цінність бізнесу в широкому діапазоні галузей і ринків. Саме тому роль великих ІТ-корпорацій у даному секторі як особливого інституту сучасного світогосподарського розвитку є надзвичайно важливою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тенденціям функціонування ІТ-корпорацій в інформаційно-інституційному середовищі та їх впливу на економіку України займаються як зарубіжні так і вітчизняні вчені, зокрема, Р.О. Винничук [1], Л.Є. Довгань, І.П. Малик, Т.В. Склярчук [1], О.М. Сазонець [2], І.Л. Сазонець [3] О.В. Журавльов [4], Л.І. Федулова, М.П. Чайковська, А.А. Чухно та інші. Проте систематичне та комплексне дослідження, яке враховує важливість розвитку ІТ-корпорацій, виявляє проблеми та обґрунтовані перспективні тенденції їх розвитку в Україні залишається недостатньо розкритим та потребує подальшого опрацювання.

Мета статті. Методи дослідження, використані у процесі написання статті, передбачають застосування загальнонаукових та емпіричних прийомів економічної науки, що ґрунтуються на системному підході. Крім цього, у процесі роботи застосовувались такі загальні методи досліджень, як теоретичного узагальнення та індукції, дедукції. Метою даної статті є проведення аналізу тенденцій

функціонування ІТ-корпорацій в інформаційно-інституційному середовищі.

Виклад основного матеріалу. За даними ІТ Асоціації України, в нашій країні стрімко зростає значущість ІТ-послуг в структурі українського експорту. Так, у 2017 році комп'ютерні послуги посіли 3-тє місце серед експорту послуг з України, а за результатами першого півріччя 2018 року обігнали трубопровідний транспорт і стали другою найбільшою галуззю з експорту послуг, займаючи понад 20% від усіх послуг, що експортуються Україною. Відповідно до опитування компаній, абсолютна більшість доходів вітчизняного ІТ-бізнесу має іноземне походження, переважно розробники співпрацюють з США, Великою Британією, Німеччиною, Канадою, Ізраїлем, Швецією та Швейцарією [5].

Українська ІТ-індустрія – одна з небагатьох, що одночасно демонструє збільшення обсягів валютної виручки та ріст податкових виплат до Бюджету, входить в ТОП-3 за обсягом експорту послуг, підвищуючи рейтинг України на глобальному ринку. ІТ-індустрія продовжує створювати нові робочі місця з високими зарплатами і надає можливості для подальшого нарощування експортного потенціалу України, звісно, за умов зваженої державної політики відносно інноваційних галузей. Фізичні особи-підприємці вже традиційно являються важливою складовою української ІТ-екосистеми, отже, при поточній системі оподаткування протягом останніх років сума податків, сплачених ІТ-індустрією щорічно збільшується на 27-30%. Зважаючи на значні здобутки порівняно молодій галузі, ІТ-індустрія потребує виважених кроків у державному регулюванні. Поспішні рішення можуть призвести до недоотримання доходу в Державний бюджет та відтоку кращих спеціалістів галузі за кордон [5].

Для характеристики корпорацій України у сфері інформаційно-

комунікаційних технологій важливо мали фахівців у цій сфері, що відображено в дослідити показники кількості компаній, які табл. 1.

Таблиця 1

Кількість компаній, які мали фахівців у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, од [6]

Показник	Кількість підприємств, які мали фахівців у сфері ІКТ	Кількість підприємств, які проводили навчання у сфері ІКТ		Кількість підприємств, які здійснювали набір фахівців у сфері ІКТ
		навчальні курси для фахівців	навчання для інших співробітників	
Усього підприємств	10660	1943	2039	4663
у тому числі із середньою кількістю працівників, осіб				
до 50	5503	803	929	2642
50-249	3514	647	643	1249
250 і більше	1643	493	467	772

Кількість фахівців ІТ-ринку України у 2017 зросла на 3 512 людини, що на 7% більше в порівнянні з першим півріччям. Якщо порівнювати річні показники, зростання сумарної кількості співробітників в компаніях ТОП-25 в 2017 році то показник динаміки мав тенденцію до збільшення більше ніж на 13% у порівнянні з 2016 роком.

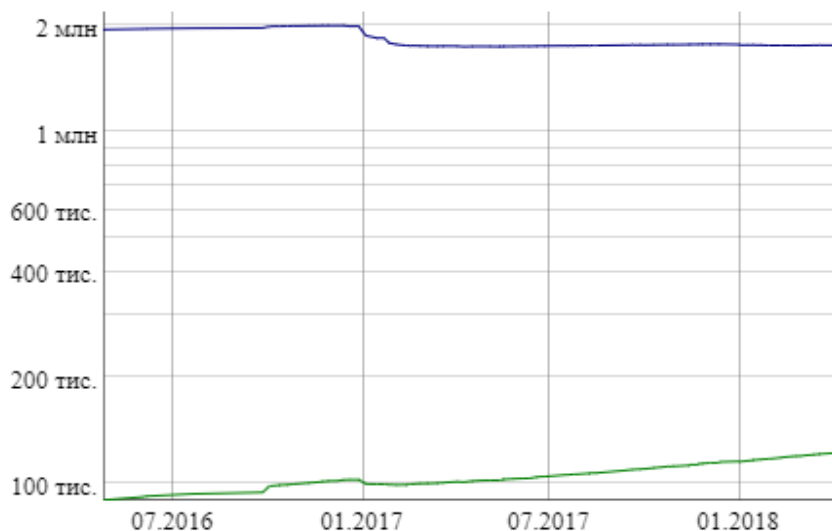

Рис. 1. Зміна кількості ФОПів в Україні [7]

Число програмістів в Україні щороку зареєстрованих ФОПів-айтішників. Відтоді стабільно зростає, до квітня 2016 року не було доступних даних про кількість ринку України відтоді з'явилося більше

30 тисяч нових зареєстрованих ІТ-спеціалістів.

Зазначена тенденція є нетипово для українських ФОПів, оскільки загальне число зареєстрованих ФОПів зменшилось на 186 тисяч (10%). Проте загальна кількість ФОПів-айтішників за період з 2016 по 2018 рік мала тенденцію до збільшення (33 тисячі, або 37%). Отже за даними рис. 1 можемо стверджувати, що ІТ-галузь щороку в Україні має нарощує темпи та швидко розвивається.

Згідно даних Держкомстату зростаючу

динаміку впродовж 2000-2018 рр. мають показники кількості підприємств, які здійснювали набір фахівців у сфері ІКТ.

Необхідно відмітити, що у другому півріччі 2017 кількість фахівців ІТ-ринку України мала зростаючу динаміку та збільшилась на 3 512 людини, що на 7% більше в порівнянні з першим півріччям. Відмітимо, що позитивною тенденцією починаючи з 2014 року є позитивний приріст річних показників кількості співробітників в компаніях України (рис. 2).

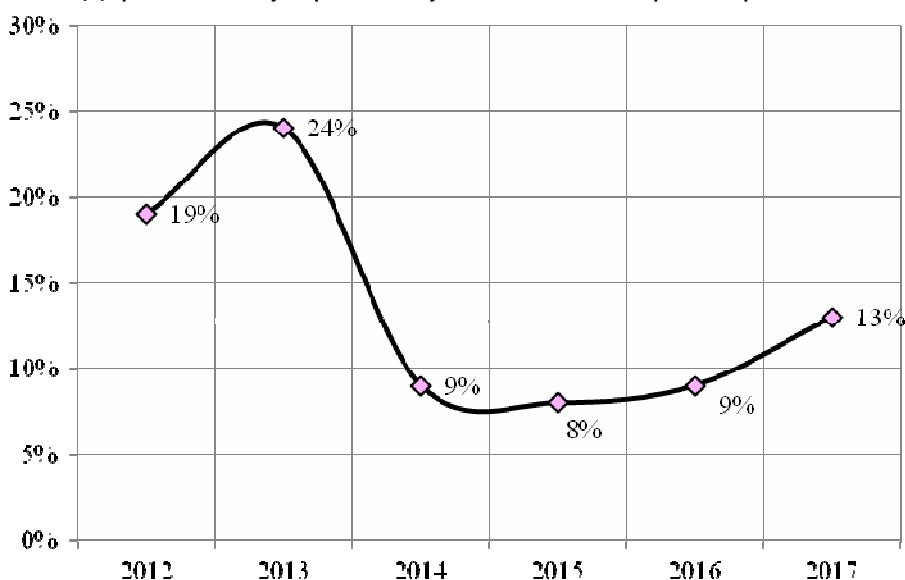

Рис. 2. Приріст річних показників кількості співробітників в компаніях України [8]

Виходячи з аналізу приросту річних показників кількості співробітників в компаніях України, можемо стверджувати, що кількість спеціалістів активніший ріст відбувався лише в 2012 та 2013 рр. (19% і 24% відповідно).

Впродовж 2017 та 2018рр. кількість спеціалістів в найбільших ІТ-корпораціях України мала тенденцію до збільшення більше ніж на третину зокрема, з 43 тис. до 58 тис., що є позитивною тенденцією для розвитку ІТ-корпорацій України.

Для повноти аналізу проаналізуємо 10 найбільших ІТ корпорацій України станом на 2018 рік. Слід відмітити, що в умовах сьогодення з'являються нові офіси в Києві,

Львові, Харкові та Рівному, а також за межами України офіси відкривали в Малазі, Берліні, Варшаві, Кракові, Торонто, Турині, Лондоні, Бухаресті, Ейндховені, Шарлотт, Чикаго і навіть в Токіо й Сеулі.

Лідер рейтингу EPAM – заснована 1993 року у США та Білорусі, ІТ-корпорація надає послуги з виробництва програмного забезпечення під замовлення, з консалтингу. Офіси з обслуговування клієнтів присутні в Україні, США, Західній, Центральній та Східній Європі. В корпорації працює більше 30 тис. осіб. В Україні приріст у 2018 році виріс на рекордну кількість фахівців – 900 осіб. За 2017 рік компанія виросла на 900 осіб (19,5%), з них 600 –

технічні фахівці. За даними компанії, активне зростання в другому півріччі викликаний приходом нових проектів в області Digital Transformation і AI / Big Data. Партнерами IT-корпорації є Microsoft, Google, Adobe, Amazon, Sitecore, SAP.

Одна з найбільших IT-корпорацій України – SoftServe, заснована в 1993 році в м.Львів, займається консалтингом та надає послуги у сфері цифрових технологій. На даний час офіси корпорації розміщені в Україні, США, Центральній та Східній Європі в яких працює більше 8 тис. чоловік. В Україні корпорація SoftServe має постійну тенденцію до зростання, зокрема у 2017р. – 372 осіб

(9%). Основними клієнтами корпорації є: IBM, Logitech, Cisco, Panasonic, Pearson, Zilliant, Kronos, Kony, Nordea та інші.

Luxoft, третя найбільша IT-компанія України. Основним видом діяльності є надання послуг з розробки програмного забезпечення. В Україні працює з 2005 року, а заснована у 2000 році в РФ. В Україні у 2017 році показав приріст в 55 фахівців. За 2016 рік чисельність компанії зростає на 220 осіб (6%). Корпорація є членом GENIVI Alliance. Основними клієнтами є такі відомі корпорації як ABBYY, Wiley, Sike, Accessbank, Aplana, Emerson, Лабораторія Ксаперського та інші.

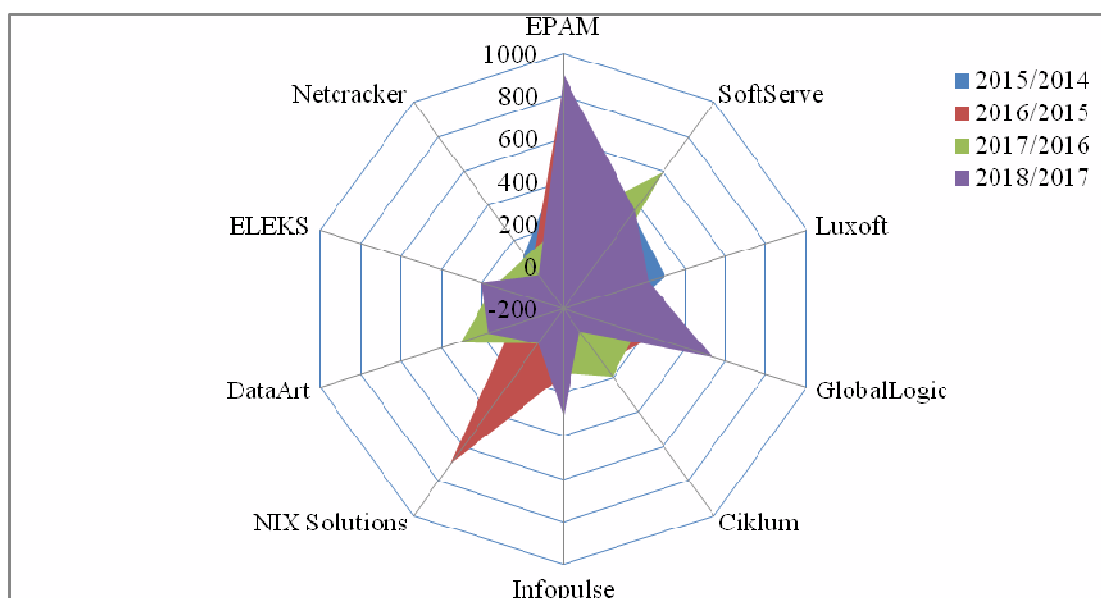

Рис. 3. Приріст фахівців по досліджуваних IT-корпораціях

Зауважимо, що оплата праці в IT-організаціях ставить близько 80-85% від усіх затрат, у той час як аренда приміщення не більше 7%, податкове навантаження – близько 5%. Середня заробітня плата працівника в Україні ставить близько 2500 дол.

Проведене дослідження засвідчило, що найкращими країнами Центральної та Східної Європи за зовнішнім аутсорсингом в IT є Україна – 33%, Росія – 21%, Румунія – 9%, Сербія – 8%, Польща – 7%. Відмітимо, що із

країн Центральної та Східної Європи за IT-фрілансерським аутсорсингом Україна посідає 1 місце, а в світі є третьою країною за позаштатним аутсорсингом після США, Індії.

Зауважимо, що IT-сфера складає 3% ВВП України, і це в першу чергу досягається завдяки орієнтації на зовнішній ринок.

Українські IT-аутсорсингові корпорації співпрацюють з різними галузями, розробляючи різні види програмного забезпечення. Статистика говорить про те, що все ще найбільш затребуваною є індустрія

розваг (включаючи ігри) – 16,2% від усієї маси замовлень. Ця область позначена як найбільш динамічно розвинена, оскільки кількість ігор та розважальних програм збільшується.

Для повноти аналізу розглянемо в

табл. 2 експорт комп'ютерних послуг за 2008-2016 рр. Слід відмітити, що в умовах сьогодення експорт комп'ютерних послуг лише набирає оборотів в Україні і в майбутні періоди планується тенденція до нарощення даних показників.

Таблиця 2

Експорт комп'ютерних послуг за 2008-2016 рр.

Показник	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Експорт послуг, млн дол. США	10130	11936	14180	14096	14233	11521	9737	9863
Експорт комп'ютерних послуг, млн дол. США	236	525	823	647	932	1102	997	1145
Експорт комп'ютерних послуг, % до попереднього року	97	108	150	169	144	181	90	115
Експорт комп'ютерних послуг, % до 2008 року	97	105	157	266	383	453	410	471

Примітка. Складено автором за [9].

Як видно з табл. 3, обсяг експорту комп'ютерних послуг зменшувався лише у 2009 та 2015 році. А за період 2008-2016 рр. мав тенденцію до збільшення і виріс у

4,7 рази на фоні загального зменшення експорту послуг на 20% за той же період (рис. 4).

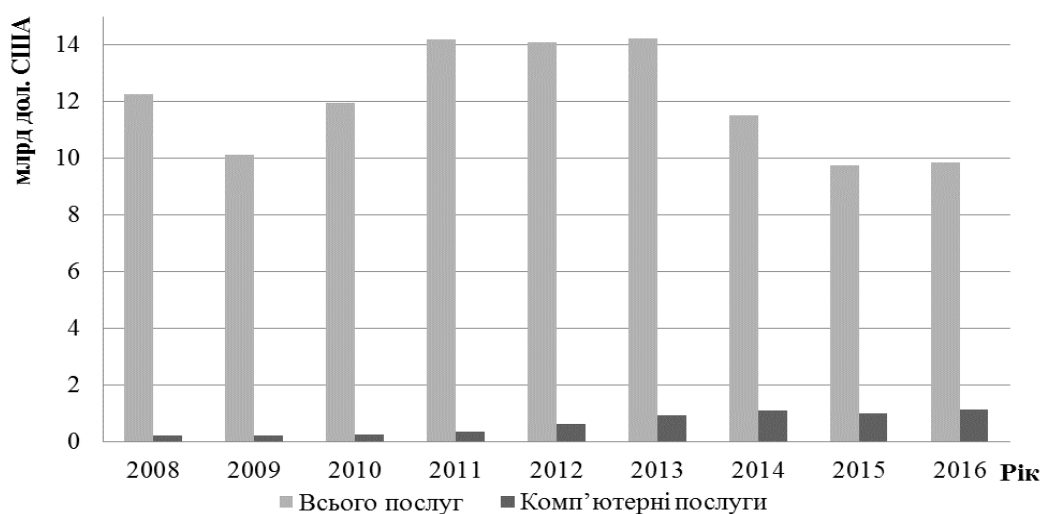

Рис. 4. Динаміка експорту послуг за 2008-2016 рр. [9]

Як видно з рис. 4, за останні роки вплив ІТ-галузі на економіку України зростає. Так, за період з 2008 по 2016 роки частка

комп'ютерних послуг в експорті послуг зросла з 2 до 11,6% (рис. 5).

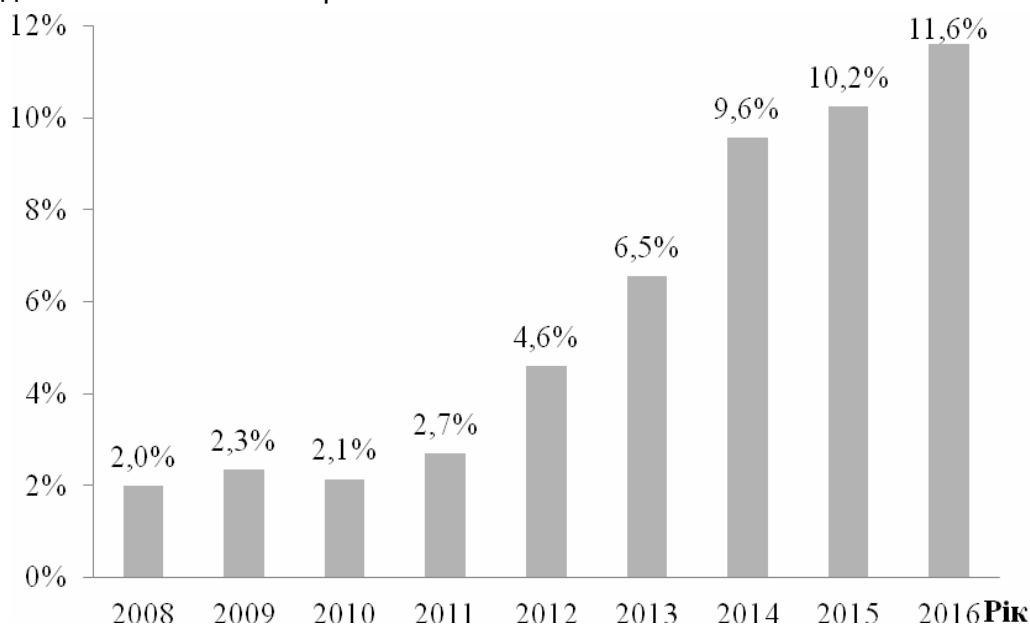

Рис. 5. Зміна частки експорту комп'ютерних послуг в загальному експорті послуг за 2008-2016 рр.

Висновки. Проведений аналіз функціонування ІТ-корпорацій в інформаційно-інституційному середовищі засвідчив, що в Україні стрімко зростає значущість ІТ-послуг, 85% ІТ-корпорацій віддають перевагу Київській, Харківській, Львівській, Дніпропетровській та Одеській областям. Лідерство за показниками володіння часткою ринку України вже сім років поспіль зберігають EPAM, SoftServe та Luxoft. Визначено, що ІТ-корпорації сприяють забезпеченню і утриманню інноваційного лідерства країни в умовах зростання уваги до соціальної відповідальності та трансформації

інституційного середовища діяльності ІТ-корпорацій. Відтак, можемо стверджувати, що корпорації, які є інноваційними лідерами, демонструють специфіку та формують еталон сучасної боротьби за ринки та світове інноваційне лідерство.

Таким чином, запорукою розвитку цифрової трансформації став той факт, що людині і будь-якому бізнесу стали доступні технології та комп'ютерні потужності, що раніше здавалися недосяжними. На сьогодні саме технології надають будь-якій компанії можливість змінити власну бізнес-модель таким чином, щоб диференціюватися від світового ринку.

Список використаних джерел

1. Винничук Р. О., Склярчук Т. В. Особливості розвитку ІТ-ринку в Україні: стан та тенденції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика.* 2015. № 833. С. 3–8.
2. Сазонець О. М., Ідріссі Сулейман. Українські реалії зростання ІТ в контексті світової інформаційної асиметрії. *Стратегія і тактика державного управління.* 2018. № 1-2. С. 36–41.

3. Сазонець І. Л. Інноваційні методи управління діяльністю підприємств в умовах інформаційної економіки. *Економіка та держава.* 2018. № 5. С. 10–13.

4. Журавльов О. В., Сімачов О. А. Статистичне дослідження ринку ІТ-послуг в Україні. *Статистика України.* 2018. № 4. С. 25–33.

5. У 2018 році ІТ-індустрія поповнить бюджет України на 10 млрд гривень. URL: <https://itukraine.org.ua/ukra.html> (дата звернення: 10.10.2019).

6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2019).

7. Скільки IT-спеціалістів в Україні: підрахунок за даними Мін'юсту. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/how-many-devs-in-ukraine/> (дата звернення: 10.10.2019).

8. ТОП-50 IT-компаній України, январь-2018: рост 13% за год и переход порога «5000 специалистов». URL: <https://dou.ua/lenta/articles/top-50-jan-2018/> (дата звернення: 10.10.2019).

9. Богуш В., Юдін О. Інформаційна безпека держави. Київ : «МК-Прес», 2005. 432 с.

References

1. Vynnychuk R. O., Skliaruk T. V. Osoblyvosti rozvytku IT-rynku v Ukraini: stan ta tendentsii. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Lohistyka. 2015. № 833. S. 3–8.

2. Sazonets O. M., Idrissi Suleiman. Ukrainski realii zrostannia IT v konteksti svitovoi informatsiinoi asymetrii. *Stratehiia i taktyka derzhavnoho upravlinnia*. 2018. № 1-2. S. 36–41.

3. Sazonets I. L. Innovatsiini metody upravlinnia diialnistiu pidpriemstv v umovakh informatsiinoi ekonomiky. *Ekonomika ta derzhava*.

2018. № 5. S. 10–13.

4. Zhuravlov O. V., Simachov O. A. Statystychnе doslidzhennia rynku IT-posluh v Ukraini. *Statystyka Ukrainy*. 2018. № 4. S. 25–33.

5. U 2018 rotsi IT-industriia popovnyt biudzhет Ukrainy na 10 mlrd hryven. URL: <https://itukraine.org.ua/ukra.html> (data zvernennia: 10.10.2019).

6. Ofitsiynyi sait Derzhavnoho komitetu statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (data zvernennia: 10.10.2019).

7. Skilky IT-spetsialistiv v Ukraini: pidrakhunok za danymy Miniustu. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/how-many-devs-in-ukraine/> (data zvernennia: 10.10.2019).

8. TOP-50 IT-kompanii Ukrainy, yanvar-2018: rost 13% za hod i perekhod poroha «5000 spetsialistov». URL: <https://dou.ua/lenta/articles/top-50-jan-2018/> (data zvernennia: 10.10.2019).

9. Bohush V., Yudin O. Informatsiina bezpeka derzhavy. Kyiv : «MK-Prес», 2005. 432 s.

УДК 338.22

<https://doi.org/10.31713/st3-4201914>

JEL D 51, F 14, L 50

Гессен А. Є.,

к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту туристичної діяльності ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», м. Дніпро

Приз О. В.,

к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту туристичної діяльності ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», м. Дніпро

ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Hessen A. Ye.,

PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Economics and Management Tourist Activity
«Dnipropetrovsk Humanitarian University», Dnipro

Pryz O. V.,

PhD in Economics,

Associate Professor of the Department of Economics and

Management Tourist Activity

«Dnipropetrovsk Humanitarian University», Dnipro

PROBLEMS OF COMPETITIVENESS OF EXPORT POTENTIAL OF UKRAINE

У статті представлені результати дослідження сучасного стану конкурентоспроможності галузей економіки України з експортною спрямованістю. Доведено, що сьогодні в Україні лише невелику кількість галузей економіки є конкурентоспроможними на зовнішніх ринках. Визначено, що експортоорієнтовані галузі вітчизняної економіки включають: видобувну промисловість, металургію, сільське господарство, харчову промисловість і хімічну промисловість. Обґрунтовано, що одним з напрямків підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу є збільшення виробництва доданої вартості високотехнологічних галузей і експорту проміжних і кінцевих продуктів. Визначено, що зміни в галузевій структурі необхідні для збільшення несировинних доданої вартості.

The article examines the current state of the sectors of the economy of Ukraine from the position of their competitiveness. Marked sectors of the economy of Ukraine, participating in competition in international markets. It is proved that investments in high-tech industries, export of semi-finished products and finished products are the main task, which allows to increase added value. It is determined that it is necessary to change the sectoral structure by reducing the raw material component. It is concluded that reforming the structure of the Ukrainian economy is possible only after refusing to export raw materials and semi-finished products.

Ключові слова: міжнародна торгівля, зовнішньоекономічний баланс, конкурентоспроможність, експортний потенціал, проблемні галузі.

Keywords: international trade, foreign trade balance, competitiveness, export potential, problem sectors.

Постановка проблеми. Важливе місце в економічному розвитку будь-якої країни займає міжнародна торгівля, яка долає обмеженість ресурсів і вузькість внутрішнього регіонального і національного ринку, створює можливість масового виробництва, підвищує ступінь завантаження устаткування, підвищує ефективність впровадження нових технологій, збільшує накопичення, темпи економічного зростання і більш раціональне використання ресурсів країн. Розвиток міжнародних торгових відносин пов'язує всі країни світу в одну виробничий ланцюжок, функціонування якої зумовлює синхронізацію економічних циклів всіх економік світу. Рівень участі в міжнародній торгівлі визначає міжнародну конкурентоспроможність національної економіки, її готовність і здатність

створювати розвинені конкурентні переваги [1].

За результатами попереднього аналізу слід зазначити, що в Україні сьогодні лише невелика кількість галузей економіки є конкурентоспроможними на зовнішніх ринках, а ті галузі, які орієнтовані на експорт, пропонують закордонну сировину або продукцію з низькою доданою вартістю. Така товарна структура експорту робить країну вразливою для зовнішніх змін і ставить під сумнів можливість посилення конкурентної позиції на міжнародних ринках, навіть якщо існують преференційні угоди. Та все це робить актуальним обрану тему дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень показує, що проблема міжнародної конкурентоспроможності галузей промисловості є предметом вивчення для широкого кола науковців (наприклад, Халдар, Рао, Момая, Хуан, Су). В Україні роботи Андриевой Н., Зінковської Д. (2016), Буби В. (2017), Горянської Т. (2012), Дугінца Г. (2017), Йохн М. (2017), Мазаракі А. (2016) присвячені визначенню напрямку підвищення конкурентоспроможності експортно-орієнтованих виробництв в сучасних умовах. Крім того, актуальність проблеми дослідження підтверджується численними спробами провести громадські слухання і зустрічі з метою визначення подальших спільних дій влади та бізнесу щодо виконання вимог ЄС з метою підвищення конкурентоспроможності українських галузей, їх інтеграції в Європейський ринок, а також роботою наукових та громадських організацій. Значною мірою питання інтеграції суб'єктів господарської діяльності України в світову та європейську економіку розглядаються в монографії Сазонця І.Л., Гладченко А.Ю., Гессена А.Є. «Соціально-економічні детермінанти глобальної рівноваги» [10]. Незважаючи на численні наукові роботи,

присвячені обраним напрямом досліджень, теоретичні засади та практичні аспекти даної проблеми все ще потребують вдосконалення, особливо з урахуванням трансформації міжнародної торгівлі. Таким чином, мета дослідження – визначити, які галузі, орієнтовані на експорт, заслуговують державної підтримки, і які інструменти і методи слід використовувати для цієї мети.

Мета статті. Мета даного дослідження полягає в тому, щоб визначити, які експортно-орієнтовані галузі заслуговують державної підтримки і які інструменти і методи слід використовувати для цієї мети. Теоретичною і методологічною основою дослідження стали наукові праці провідних українських і зарубіжних вчених в області міжнародної торгівлі, підвищення міжнародної конкурентоспроможності, а також державного регулювання цих процесів. В результаті дослідження були використані загальнонаукові методи діалектики, спостереження, вимірювання та формалізації, а також методи системного і статистичного аналізу. Зокрема, для виявлення експортоорієнтованих галузей вітчизняної економіки використовувалася методологія розрахунку індексу виявлених конкурентних переваг. Аналітичні дані Конференції Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку (UNCTAD) та Державного комітету статистики України стали інформаційною базою для апробації запропонованого підходу.

Виклад основного матеріалу. Важливе місце в економічному розвитку будь-якої країни займає міжнародна торгівля, яка долає обмеженість ресурсів і вузькість внутрішнього регіонального і національного ринку, створює можливість масового виробництва, збільшує ступінь завантаження устаткування, підвищує ефективність впровадження нових технологій і технологій, збільшує накопичення, темпи економічного зростання, більш раціональне використання

ресурсів країн. Розвиток міжнародних торгових відносин пов'язує всі країни світу в одну виробничий ланцюжок, функціонування якої зумовлює синхронізацію економічних циклів всіх економік світу.

Оцінка конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів відкритих економічних систем являє собою складну багатофакторну задачу, яка зводиться до інтерпретації та оцінці набору показників, що характеризують різні аспекти діяльності підприємства, що формують його конкурентоспроможність [2].

Сьогодні розроблено безліч показників, що відображають вплив використання факторів виробництва конкретної галузі в певний період, формують її конкурентні переваги. Ці ефекти визначаються багатьма факторами, які вказують на конкурентоспроможність галузі, зокрема, обсяг і ефективність праці, обсяг і ефективність реального (майнового) капіталу, а також рівень і ефективність використання знань. Використання таких показників дозволяє оцінити економічне становище конкретної галузі економіки. Найбільш часто використовуваним

інструментом для емпіричного аналізу спеціалізації зовнішньої торгівлі країни і оцінки переваг є розкритий індекс порівняльних переваг, який називається індексом Баласса (1965; 1987)

$$B = \frac{X_{ij} / X_i}{X_{nj} / X_n},$$

де X_{ij} – експорт товару j з країни i ;

X_i – загальний експорт країни i ;

X_{nj} – загальний експорт товару j у світі;

X_n – загальний експорт країн світу.

Цей індекс вказує, як ставиться частки експорту досліджуваної галузі в загальному експорті досліджуваної країни до частки експорту галузі в загальному обсязі світового експорту (або в союзі країн, наприклад, ЄС, СНД та ін.). Якщо значення індексу більше 1, порівняльну перевагу вважається виявленим, тобто сектор або галузь в цілому щодо більш спеціалізовані з точки зору експорту. Дослідження показують, що згідно з індексом Баласса порівняльну перевагу країни можна розділити на певний товар (групу товарів) на чотири типи (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Інтерпретація порівняльних переваг країни в продуктах галузі з використанням індексу Баласса

Значення індексу	Зміст обмежень індексу
$0 < B \leq 1$	Відсутність відносної переваги в експорті продукції галузі
$1 < B \leq 2$	Слабке порівняльну перевагу при експорті продукції галузі
$2 < B \leq 4$	Значне порівняльну перевагу в експорті продукції галузі
$4 < B$	Сильне порівняльну перевагу в експорті продукції галузі

Відносне порівняльну перевагу може бути визначено як на глобальному рівні, так і на регіональному або субрегіональному рівнях або обмежено аналізом торгівлі між двома країнами. Результати аналізу зовнішньоторговельної активності України в

2012-2019 роках показують, що за останні 4 роки експорт збільшився на 41,1%, а імпорт – на 51,03%. Але до кінця 2019 роки сформувалося негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу (-3633,1 млн) (табл. 2).

Таблиця 2
 Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами і послугами України в 2012-2019 рр.,
 млн дол. США *

Країни / рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019**
Загальний обсяг експорту	80895,8	74832,3	64106,8	46804,2	45112,7	52329,6	57280,9	63675,6
Товари	67779,8	62305,9	53901,7	38127,1	36362,8	43266,6	47335,0	50060,3
Країни СНД	24911,3	21672,1	14882,3	7806,1	6030,5	6917,5	7025,2	7134,5
Інші країни	25930,6	24060,3	22016,5	17305,8	16834,6	18814,6	20152,8	21313,0
Країни ЄС	16937,9	16573,5	17002,9	13015,2	13497,7	17534,5	20157,0	20752,3
Послуги	13116	14233,2	11520,8	9736,6	9631,4	10446,6	11637,9	15237,5
Країни СНД	5811,1	5814,9	4034,3	3544,8	3642,1	3737,7	3701,3	3758,9
Країни ЄС	3750,2	4195,7	3991,6	2927,9	2950,9	3379,3	3979,9	4288,0
Інші країни	3554,7	4222,6	3494,9	3263,9	3038,4	3329,6	7936,6	8475,4
Загальний обсяг імпорту	89774,6	83346,5	60750,6	42976,0	44571,1	54955,0	63493,7	67308,7
Товари	83135,4	75834,6	54428,7	37516,4	39248,6	49598,5	26570,1	28557,3
Країни СНД	34317,9	27741,5	17276,9	10485,5	8563,8	11475,6	13209,1	13922,4
Країни ЄС	26033,9	26766,9	21069,1	15330,2	17138,2	17321,1	23216,5	24996,2
Інші країни	22783,6	21326,2	16082,7	11700,7	13546,6	20795,8	43978,5	46612,8
Послуги	6639,2	7523	6373,1	5523	5304,7	5359,2	6308,8	6527,9
Країни СНД	1238,2	1466,5	1204	839,6	824,5	639,4	688,5	723,6
Країни ЄС	3641,2	4212	3148,8	2750,1	2336,7	2503,0	3355,8	3563,8
Інші країни	1759,8	1844,5	2020,3	1933,3	2143,5	2216,8	5620,3	5963,1

* Щоб уникнути подвійного обліку, загальний обсяг товарів і послуг розраховується за формулою: разом (товари і послуги) = товари + послуги - вартість послуг з переробки товарів з метою продажу за кордон.

** Дані не є уточненими.

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України [5].

Отже, як видно з наведених вище даних, не дивлячись на певні труднощі і значне падіння обсягів торгівлі, в останні два роки спостерігається позитивна тенденція розвитку. Слід також зазначити, що, за даними Державної служби статистики, в останні два роки найбільші обсяги експорту складають сировина, а імпорт – це високотехнологічні товари і складні хімічні сполуки (табл. 3).

Таблиця 3
 Основні товарні групи українського експорту та імпорту в Україну в 2016-2018 рр. *

Код и назва товару за UNCTAD	Експорт		Імпорт	
	у доларах США	у % до загального обсягу	у доларах США	у % до загального обсягу
II. Продукти рослинного походження	8093693,7	22,3	1284816,5	3,3
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	3962975,8	10,9	245957,3	0,6
V. Мінеральні продукти	2728764,8	7,5	8495024,4	21,6
VI. Продукція хімічної та суміжних галузей промисловості	1558173,2	4,3	5619505,4	14,3
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	8338854,6	22,9	2306476,1	5,9
XVI. Машини, обладнання та механізми; електрообладнання	3637946	10	7889365,2	20,1
Всього	36361711,2	100	39249797,2	100

продовження табл. 3

2017	II. Продукти рослинного походження	9215790,5	21,3	1388759,3	2,8
	III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	4586261,9	10,6	247992,7	0,5
	V. Мінеральні продукти	3937262,6	9,1	12498833,5	25,2
	VI. Продукція хімічної та суміжних галузей промисловості	1644131,6	3,8	6547008,0	13,2
	XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	10124389,6	23,4	3025511,2	6,1
	XVI. Машини, обладнання та механізми; електрообладнання	4283395,6	9,9	9919709,1	20,0
	Всього	4326622,3	100	49598545,6	100
2018	II. Продукти рослинного походження	9886,1	20,9	1529,2	2,07
	III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	4496,5	9,5	267,4	0,5
	V. Мінеральні продукти	4339,6	9,2	14191,9	24,8
	VI. Продукція хімічної та суміжних галузей промисловості	1871,3	4,0	7058,3	12,3
	XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	11632,7	24,6	3575,2	6,3
	XVI. Машини, обладнання та механізми; електрообладнання	4654,7	9,8	11955,2	20,9
	Всього	47335,0	100	57187,6	100

* Дані за 2016-2017 рр. наведено без урахування тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим, міста Севастополя та частини зони проведення АТО.

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України [5]

Така товарна структура експортно-імпорتنних операцій є показником залежності сфери зовнішньої торгівлі України від змін зовнішнього середовища. Складні суспільно-політичні умови за останні 4 роки привели до деформації в характеристиках концентрації і диверсифікації українського експорту. Таким чином, довгий час імпорт залишається набагато більш розвиненим і широким, ніж український експорт. Трансформація географічної структури експорту з СНД в ЄС призвела до скорочення ринку товарів з високою доданою вартістю і збільшення поставок сировини і товарів низької якості. Сказане дозволяє стверджувати, що для України питання підвищення конкурентоспроможності експортно-

орієнтованих галузей є стратегічно важливим завданням.

Для виявлення експортно-орієнтованих галузей вітчизняної економіки нами був розрахований індекс виявлених конкурентних переваг України. Розрахунки, проведені відповідно до UNCTAD (2018), показали, що серед 223 предметів, за якими були проведені розрахунки, тільки для 47 цей показник більше 1. Цей високий показник в основному представлений для сировини (первинних зливків із заліза – 68,4, ячмінь – 43,28, кукурудзяний корм – 42,84, яйця – 13,52, рослинні жири – 41,4), в той час як для готової продукції коефіцієнт залишається низьким (фруктові соки – 5,02, шоколад і солодощі – 3,04, тютюнові вироби – 3,9) (табл. 4). Ця ситуація свідчить про те,

що без реформування структури вітчизняної економіки не буде істотних змін в національній економіці, оскільки при незмінності спеціалізації вітчизняного бізнесу основними статтями експорту, як і раніше будуть залишатися сировину і напівфабрикати, а не – готовий виріб.

Згідно з результатами розрахунків, експортно-орієнтовані галузі вітчизняної економіки включають в себе: видобувну промисловість, металургію, сільське господарство, харчову промисловість і хімічну промисловість (див. табл. 4). У той же час основними факторами, що впливають на експортну позицію цих галузей, є наявність в країні природних ресурсів, що дозволяє виробляти продукцію високої якості за

нижчими цінами, ніж у конкурентів.

Конкурентоспроможність товарів і послуг традиційно складається з двох складових: якісної та цінової. Фактично, успіхом конкурсу є ті підприємства, які здатні пропонувати споживачам товари, які повністю відповідають вимогам за розумну ціну, що, в свою чергу, повинно забезпечувати компанії дохід, достатній для покриття її витрат і інвестування в розвиток. Як видно з наведеної таблиці, для більшості експортно-орієнтованих галузей сьогодні Україна в основному має цінові конкурентні переваги, які виникають в результаті наявності у країни ресурсних і географічних передумов для виробництва.

Таблиця 4

Конкурентні переваги експортно-орієнтованих галузей економіки України

Промисловість (частка в експорті,%)	Індекс порівняльних переваг над основними статтями експорту	Фактори конкурентоспроможності
Гірничодобувна промисловість (4.7)	Камінь, гравій, пісок – 4,66, залізна руда і концентрати – 11,43, алюмінієва руда – 5,98	Наявність природних ресурсів
Металургійна промисловість (27.8)	Злитки, первинні форми заліза або сталі; напівфабрикати – 68,4	Наявність природних ресурсів. Через неефективну модернізації виробництво є енергоємним. Переважна більшість підприємств випускають продукцію з невеликим ступенем переробки
Сільське господарство (19.7)	Масло та інші жири, отримані з молока – 1,42, яйця – 13,52, пшениця – 22,15, ячмінь – 43,28, кукурудза – 42,84, інші злаки – 6,78, тютюнові вироби – 3,9, корми для тварин – 5,14, олійне насіння 2,85, рослинні масла і масла очищені – 41,4	Наявність природних ресурсів, а також давні традиції сільського господарства; велика частина населення живе в сільській місцевості, займається сільським господарством і є постачальником сільськогосподарської сировини для великих сільськогосподарських підприємств
Харчова промисловість (5.1)	Фруктові соки – 5,02, шоколад та кондитерські вироби – 3,04	Наявність сировинної бази, досить висока якість, висока внутрішня конкурентоспроможність, що дозволяє підприємствам накопичувати ресурси для розвитку
Хімічна промисловість (7)	Неорганічні хімічні елементи – 3.53	Наявність кваліфікованих кадрів, а також науково-дослідних інститутів і підприємств

Джерело: розраховано за даними UNCTAD (2018) [9]

Однак потенціал цих галузей використовується не повністю. Наприклад, в Україні є всі умови для забезпечення виробництва органічних продуктів харчування високоякісним, екологічно чистою сировиною за рахунок існуючого збалансованого та органічного сільського господарства, яке характеризується низьким рівнем пестицидів і хімічних добрив, достатньою кількістю дрібних ферми і кваліфіковану працю.

Однією з причин відносно низькою конкурентоспроможності експорту є те, що Україна знаходиться на більш низькому рівні технологічного розвитку, ніж розвинені країни. Це може бути підтверджено зростаючою залежністю українського машинобудування від імпорту високотехнологічної продукції – як кінцевої, так і комплектуючої продукції, використовуваної при складанні верстатів відомих зарубіжних брендів. Подолання технологічної відсталості допоможе створити при обов'язковій підтримці держави інноваційні парки і кластери. Це, в свою чергу, дозволить нам вийти на новий рівень українського експорту – експорту товарів з високою доданою вартістю. Також теоретично можливо перенести деякі європейські виробництва в Україні через відносно низьку вартість робочої сили. Однак на практиці цього практично не існує через ризики неповернення інвестицій, враховуючи поточний стан справ в економіці України. Альтернативою залучення ПІІ може стати стратегія підтримки вітчизняного бізнесу шляхом створення умов для виходу з «тіні» власного капіталу українських підприємств.

Ще однією проблемою низької конкурентоспроможності є орієнтація тих виробників, які пропонують якісну сировину на експорт. В результаті вітчизняна готова продукція виробляється з використанням імпоротної сировини, яка не завжди високої якості, з огляду на, що українські виробники

намагаються знайти найдешевші джерела поставок, а високоякісна сировина, яку можна використовувати для виробництва на сто відсотків вітчизняного виробництва. Продукція експортується за кордон. В цілому проблеми, з якими в даний час стикаються експортно-орієнтовані галузі України, носять системний характер. Їх основна причина – відсутність реформ, які дозволили б промислому комплексу країни розвиватися відповідно до вимог сучасного ринку. Існуюча державна конкурентна політика фрагментована, пріоритети державної підтримки та способи її надання не визначено. Кредитні ресурси, отримані за кордоном, використовуються для фінансування соціальних потреб, а не економічного розвитку, що відбивається в низьких показниках конкурентоспроможності вітчизняних галузей. Таким чином, з огляду на слабку підтримку уряду і відсутність ініціативи з боку бізнесу, можна очікувати лише погіршення ситуації для вітчизняних виробників, оскільки скасування імпортних мит на європейські товари дасть іноземному постачальнику можливість збільшити Компонент цінової конкурентоспроможності на українському ринку, який є одним з чинників зростання імпорту в останні роки.

Висновки. Підводячи підсумок, слід зазначити, що сьогодні найбільш конкурентоспроможними вітчизняними товарами на зовнішніх ринках є товари сировинних секторів економіки, що свідчить про значні відмінності у внутрішній економіці в порівнянні з країнами, які є світовими технологічними і економічними лідерами. Аналіз дозволив встановити, що основними проблемами низької конкурентоспроможності є енергетична залежність, нерозвиненість інфраструктури і відсутність збалансованої державної політики з підтримки експортно-орієнтованих галузей. У той же час необхідно враховувати, що дії однієї

держави не можуть надати позитивного впливу на конкурентну позицію вітчизняного бізнесу. Підприємства, які виступають в якості основних суб'єктів міжнародних відносин, повинні брати активну участь в цьому процесі, шукати іноземних партнерів і адаптувати продукцію до вимог міжнародних ринків. Тому серед основних напрямків підвищення конкурентоспроможності підприємств експортно-орієнтованих виробництв відзначимо:

- розвиток асоціацій вертикальної інтеграції, які дадуть виробникам такі конкурентні переваги, як мінімізація залежності від постачальників, усунення коливань цін на сировину. Замкнутий цикл виробництва цих конструкцій включає вирощування, зберігання і переробку сировини для виробництва і реалізації готової продукції. Таким чином, досягається економія коштів, ефективне управління ресурсами і потоками інформації.

Список використаних джерел

1. Дугинец Г. Трансформация украинских внешнеторговых потоков в контексте объединения Украина-ЕС. *Журнал европейской экономики*. 2017. № 16 (3). С. 317–329.

2. Йохна М. Концептуальна модель еволюції суб'єктів підприємництва в конкурентному середовищі. *Вісник Хмельницького національного університету. Бюлетень Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 2 (2). С. 7–11.

3. Баласса Б. Либерализация торговли и выявленное сравнительное преимущество. *Манчестерская Школа*. 1965. № 33. С. 99–123.

4. Баласса Б., Бауенс Л. Внутриотраслевая специализация в многострановых и многоотраслевых рамках. *Экономический журнал*. 1987. Том 97. С. 923–939.

5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2019).

6. Халдар А., Рао С. Н., Момая К. С. Может ли гибкость в корпоративном управлении повысить международную конкурентоспособность? Данные из индустрии, основанной на знаниях в Индии. *Глобальный журнал гибких систем управления*.

- збільшення як виробництва доданої вартості у високотехнологічних секторах, так і експорту проміжних і кінцевих товарів, в яких воно втілено. Йдеться, перш за все, про необхідність збільшення доданої вартості, не пов'язаної з сировиною, тобто доданої вартості високотехнологічних галузей, таких як хімічна промисловість. Це пов'язано як з необхідністю зміни галузевої структури економіки, так і зі зміною структури, створеної в зонах доданої вартості.

З огляду на, що повноцінна участь українських виробників у міжнародній конкуренції ще далеко, на даному етапі важливим завданням є збереження існуючих позицій на міжнародному ринку, які в нинішніх умовах розвитку країни можуть опинитися під загрозою. Тому подальші дослідження будуть спрямовані на вдосконалення механізму державної підтримки експортно-орієнтованих галузей України.

2016. №17 (4). С. 389–402.

7. Мазаракі А. Зовнішня торгівля України: XXI століття. Київ, 2016. 342 с.

8. Хуан Х., Су Л. Сравнительное исследование международной конкурентоспособности сферы услуг между материковым Китаем и Тайванем. *Тайваньский научно-исследовательский журнал*. 2014. № 2. С. 10.

9. UNCTAD (2018). UNCTADstat. URL: <http://unctadstat.unctad.org> (дата звернення: 10.10.2019).

10. Сазонец І. Л., Гладченко А. Ю., Гессен А. Є. Соціально-економічні детермінанти глобальної рівноваги. Рівне : Волинські обереги, 2016. 352 с.

References

1. Duhynets H. Transformatsiya ukraynskykh vneshnetorhovyykh potokov v kontekste obyedyneniya Ukrayna-ES. *Zhurnal evropeiskoi ekonomyky*. 2017. № 16 (3). S. 317–329.

2. Yokhna M. Kontseptualna model evoliutsii subiektiv pidpriemnytstva v konkurentnomu seredovyshchi. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Biuletyn Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*. 2017. № 2 (2). S. 7–11.

3. Balassa B. Liberalizatsiia torhovli i

- vyiavlennoe sravnitelnoe preimushchestvo. *Manchesterskaia Shkola*. 1965. № 33. S. 99–123.
4. Balassa B., Bauvens L. Vnutriotraslevaia spetsializatsiia v mnohostranovykh i mnohooteraslevykh ramkakh. *Ekonomicheskii zhurnal*. 1987. Tom 97. S. 923–939.
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (data zvernennia: 10.10.2019).
6. Khaldar A., Rao S. N., Momaia K. S. Mozhet li hibkost v korporativnom upravlenii povysiti mezhdunarodnuu konkurentosposobnost? Dannye iz industrii, osnovanoi na znaniakh v Indii. *Hlobalnyi zhurnal hibkikh sistem upravleniia*. 2016. №17 (4). S. 389–402.
7. Mazaraki A. Zovnishnia torhivlia Ukrainy: XXI stolittia. Kyiv, 2016. 342 s.
8. Khuan Kh., Su L. Sravnitelnoe issledovanie mezhdunarodnoi konkurentosposobnosti sfery usluh mezhdu materikovym Kitaem i Taivanem. *Taivanskii nauchno-issledovatel'skii zhurnal*. 2014. № 2. S. 10.
9. UNCTAD (2018). UNCTADstat. URL: <http://unctadstat.unctad.org> (data zvernennia: 10.10.2019).
10. Sazonets I. L., Hladchenko A. Yu., Hessen A. Ye. Sotsialno-ekonomichni determinanty hlobalnoi rivnovahy. Rivne : Volynski oberehy, 2016. 352 s.
7. Mazaraki A. Zovnishnia torhivlia Ukrainy:

УДК 330.82:334

<https://doi.org/10.31713/st3-4201915>

JEL E 32, F 23, L 10

Hladchenko A. Y.,

Ph.D. in economic science

Assistant professor

Neijiang Normal University, China

POTENTIAL OF IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN EXPERIENCE TO ACHIEVE MACROECONOMIC EQUALITY IN UKRAINE

Гладченко А. Ю.,

к.е.н., доцент факультету економіки

Neijiang Normal University, Китай

ПОТЕНЦІАЛ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ДОСЯГНЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ В УКРАЇНІ

The article substantiates the expediency of enhancing cooperation on international banking, regional levels as an effective international institution to provide the macroeconomic balance of the Ukrainian economy. In article identify of weaknesses in the latest system of state measures within the framework of the implementation of the concept of sustainable development. Also article reveals the basic aspects, which, in our opinion, are of fundamental importance

У статті обґрунтовано доцільність активізації співробітництва на міжнародному банківському та регіональному рівнях як ефективного міжнародного інституту для забезпечення макроекономічного балансу економіки України. У статті визначено слабкі місця в новітній системі державних заходів у рамках реалізації концепції сталого розвитку. Також у статті розкрито основні аспекти, які, на наш погляд, мають принципове значення

Keywords: cooperation, international, banking, regional, levels, institution, sustainable development

Ключові слова: співробітництво, міжнародний, банківський, регіональний, рівні, інституція, сталий розвиток

Formulation of the problem. The strengthening of economic interdependence of the countries as a result of international regional integration and globalization of foreign economic relations provides a powerful impetus to the development of state economic systems at the supranational, regional and world levels. At the same time, the growing imbalances in the development of the world economy and its regional segments, the growing instability and instability of the world economic situation, make the constant change in the configuration and activity of economic field. These above-mentioned fluctuations are external to public authorities. In order to reduce the inevitable contradictions in this regard, a constant search and institutionalization of the coinciding national, regional and global interests is needed. In this regard, scientific research in the field of international integration of the state power system in the conditions of globalization of the world economy is in demand in the theoretical and practical plans, as they make a contribution to the development of modern approaches to the management of economic processes of regional cooperation of states and the search for effective mechanisms for its implementation, together with this scientific work in the field of developing an integrated model of economic equilibrium in Ukraine for today is not conducted.

In recent decades, including under the influence of the globalization of the world economy, the practice of public administration of the processes of international economic integration has been enriched with new experiences, the study of which will be relevant, since it allows clarifying, expanding traditional scientific ideas about the process of

achieving macroeconomic equilibrium. In the conditions of activation of integration processes in the modern world on all continents there is an update of the old and the emergence of new functional dimensions of the positioning of integration groups, the diversification of their organizational forms, evolution towards a deeper division of labour in the format of regional economic ties. A variety of integration models allows most states, regardless of their position in the world, their potential and level of development, to find their place in these processes. The world and regional states see integration as a powerful instrument of their political and economic domination. Developing countries regard it as an opportunity to strengthen their positions in the world economic arena and better protect national interests in the face of globalization of the world economy. However, another positive aspect of regional economic integration is the possibility of using tools for ensuring macroeconomic balance, not available at the national level of government. Regional economic integration can be an effective tool for public administration of macroeconomic equilibrium in Ukraine. However, unfortunately, this resource is not used properly, as the theoretical basis is fragmentary, and the proposed further recommendations are laid out for the first time.

Analysis of recent publications. The mentioned problem set out in the writings of such authors as: Voytovich R. [1], D. Lukyanenko [2], I. Sazonets [4]. Such international institutions as: World Bank [5].

The objectives of the study. Taking into account the importance of these issues for the state's economic policy, the aim of the article

is to identify the potential of the implementation of the European experience in managing the stabilization of the economy.

Main results of the study. According to the characteristics of the current projects of the European Investment Bank in addressing the problems of public administration, macroeconomic equilibrium, integration is an effective tool for many European Union countries. Since the beginning of 2017, the activity of the said institution in Ukraine is aimed at supporting small and medium-sized enterprises (SMEs) in the Eastern Partnership countries. These programs came under the auspices of EU4Business: support for national authorities, helping to change and improve laws and regulations, building a better regulatory framework to increase investor confidence; Support for Business Support Organizations (BSOs) as a member organization allows dialogue between government and business. EU4Business can organize PPD (public-private dialogue), cooperation and networking; direct support for small and medium-sized enterprises (SMEs), for example, through funding, training, coaching and consulting, import and export support and partner search.

Thus, an important part of managing the macroeconomic equilibrium in Ukraine is the implementation of a sustainable development strategy based on the policy of the European Union. However, at the expense of what funds this strategy will be implemented, the order of the Presidential Decree is rather fragmented. According to the Decree of the President of Ukraine «On the Strategy of Sustainable Development» Ukraine 2020» [4] in paragraph 5. The means of realization of the Strategy (social contract) emphasize that the main precondition for the Strategy implementation is a social contract between the authorities, business and civil society, where each the party has its own area of responsibility. The responsibility of the authorities is to carry out reforms, to ensure balance of interests

between civil society, the state and business, to work transparently and qualitatively on new approaches, to guarantee the observance of human rights. Business responsibility is to support and develop the state, the business environment and civil society, to pay well taxes, to invest efficiently in the economy of the state, to adhere to the principles of honest work and competition. The responsibility of civil society is to control the power, live in accordance with the principles of dignity and strictly adhere to the Constitution of Ukraine and the laws of Ukraine. Thus, today there are no real state mechanisms for implementation of the main document in the area of sustainable development of the Presidential Decree «On the Strategy of Sustainable Development» Ukraine-2020».

However, in our opinion, the application of the above-mentioned instrument is possible only through programs within the framework of regional integration agreements. As already emphasized, the European Union is the leader in the implementation of the concept of sustainable development. The policy of sustainable development in the European Union is aimed at achieving a continuous improvement in the quality of life of citizens and well-being. This includes the pursuit of macroeconomic equilibrium while preserving the natural environment and promoting social justice. Economic, environmental and social aspects are part of the development strategy (EU SDS), adopted in 2001 and reconstructed in 2006. Therefore, in our opinion, should be substantiated, the shortcomings of the latest system of implementation of the system of sustainable development in Ukraine. It should be noted that today a lot of analytical reports and scientific works are devoted to this problem. However, at the same time, it should be emphasized that the pace of implementation of the sustainable development strategy by state authorities remains in the same place as during the approval of normative documents. And the

basis of the article of financing involves budget spending, which at present is a rather ambiguous prerogative. The bottom line is that most scientific public events have a fairly low

level of effectiveness, as evidenced by the existing Ukrainian state system for implementing the concept of sustainable development, which is presented in Fig. 1.

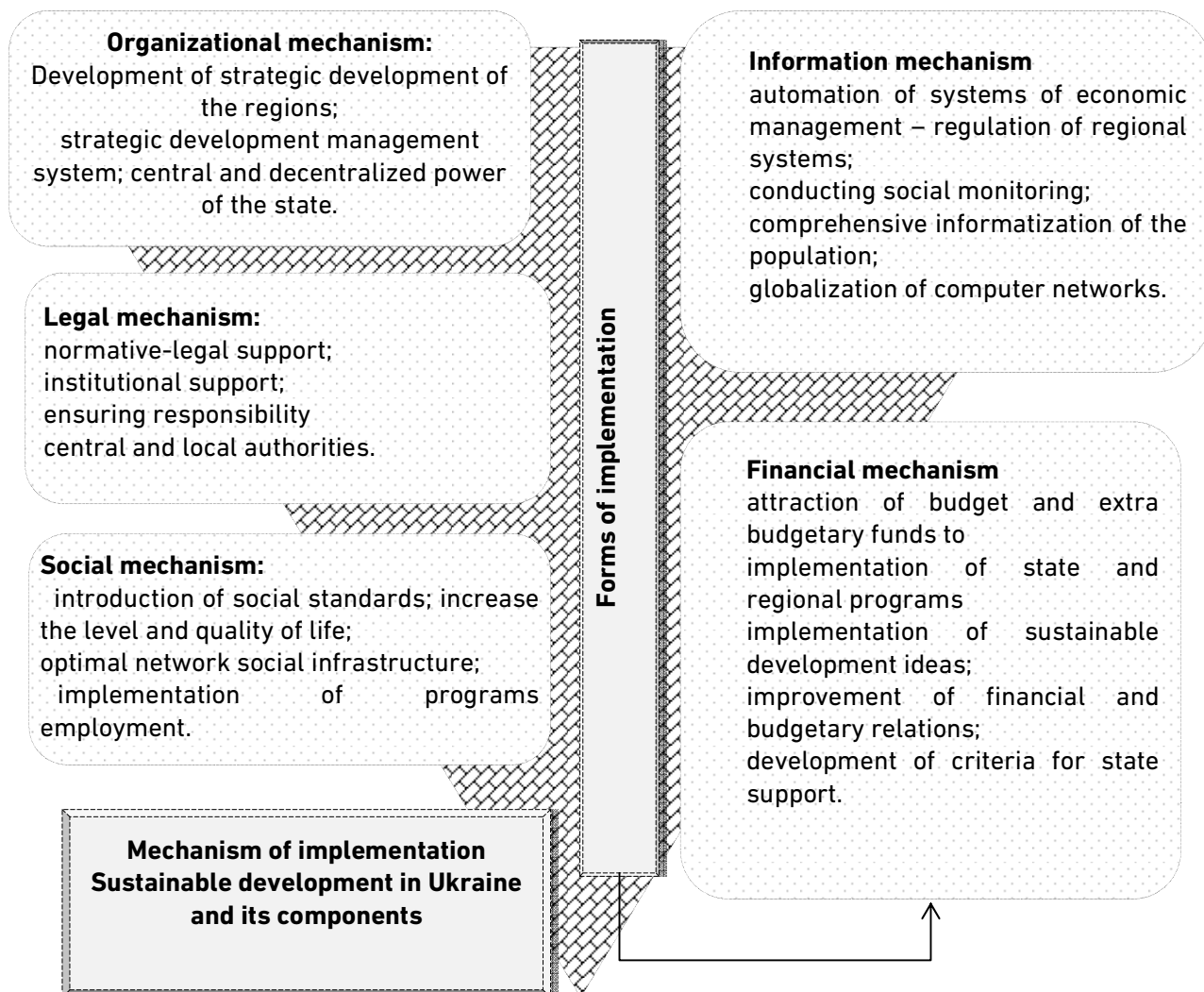

Fig. 1. Systematic component of the state mechanism of implementation Concepts of Sustainable Development in Ukraine [made on the basis of 4]

It should be noted that the disadvantages of the latest system of state measures within the framework of the implementation of the concept of sustainable development of Ukraine are the following aspects which, in our opinion, are of paramount importance. First, it is a fairly tight vertical orientation of goals, methods for the implementation of sustainable development. Each region has its own rather specific problems; in such circumstances, a

single national policy is ineffective. Secondly, it is a concentration of sources of funding from the state budget. As the realities of public administration in Ukraine show, financing from the budget is not an effective mechanism for implementation. In contrast to the Ukrainian realities of public administration and the implementation of sustainable development in the European Union, there are quite a few other instruments for the realization of

sustainable development. For example, the environmental component of sustainable development in the European Union is based on a tax reform that is diametrically opposed to the newest system of public administration in this area. The aim of the tax reform was to improve the environment. Tax reform meant: paying taxes in different ways. Basically, the tax reform has nothing to do with how much the tax has been paid before.

Within the framework of this concept, the tax burden is not determined by how taxes are paid, but the size of government spending. The principle of tax reform highlighted the fact that

the EU began to pay for the consumption of resources, the use of hazardous substances, as well as for «non-ecological» behavior. As a result, the cost of using resources and hazardous substances and emissions of pollutants grew. This made the company save on resources, find less hazardous substances, and reduce environmental pollution as a result of the production, use and disposal of goods and products. In general, some of the economic and financial instruments for providing the environmental component of sustainable development of the EU are presented in Fig. 2.

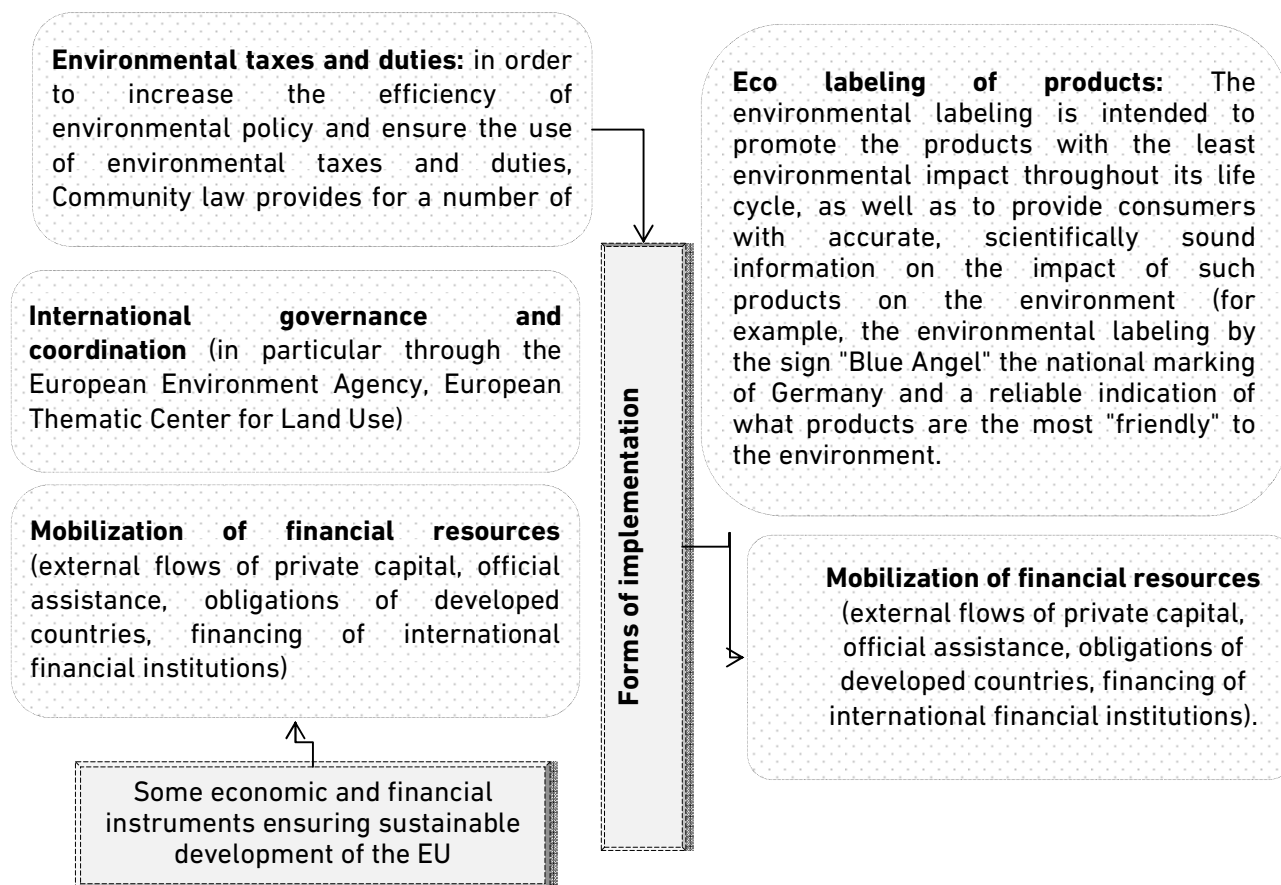

Fig. 2. Some economic and financial instruments for providing the environmental component of EU sustainable development [made on the basis of 8; 9]

Conclusions. Conclusions As part of the regional development banks has been author's research, the expediency of substantiated as a rather effective intensifying cooperation with international, international institution to ensure state

governance of stabilization and achievement of a balance in the Ukrainian economy. An important conclusion of the author's analysis of the identification of weaknesses in the latest system of state measures within the framework of the implementation of the concept of sustainable development. Among the basic are the following aspects, which, in our opinion, are of fundamental importance. First, it is a fairly rigid vertical orientation of goals, methods, and forms of implementation of sustainable development. Each region has its own rather specific problems of state co-ordination of the concept of sustainable

Список використаних джерел

1. Войтович Р. Вплив глобалізації на систему державного управління. К. : Вид-во НАДУ, 2007.

2. Лук'яненко Д., Кальченко Т. Стратегії глобального управління. *Міжнародна економічна політика*. 2008. № 1-2. С. 5-43.

3. Організація об'єднаних націй. URL: <http://www.un.org/ru/index.html> (дата звернення: 10.10.2019).

4. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: доповідь Президента України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 10.10.2019).

5. Світовий Банк (World Bank Open Data). URL: <http://data.worldbank.org/> (дата звернення: 10.10.2019).

6. Insurance regulation for sustainable development. URL: <http://www.cisl.cam.ac.uk/publications/publication-pdfs/insurance-regulation-report.pdf> (дата звернення: 10.10.2019).

7. Statistics of UNCTAD. URL: [http://unctad.org/en/Pages/DIAE/FDI%20Statistics/World-Investment-Report-\(WIR\)-Annex-Tables.aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/FDI%20Statistics/World-Investment-Report-(WIR)-Annex-Tables.aspx) (дата звернення: 10.10.2019).

8. Insurance regulation for sustainable development. URL: <http://www.cisl.cam.ac.uk/publications/publication-pdfs/insurance-regulation-report.pdf> (дата звернення: 10.10.2019).

9. The Role of Government Regulation and Leadership in Increasing Sustainability. URL: <http://patimes.org/role-government-regulation->

development, but they are not equally effective at the national level. Secondly, it is a concentration of sources of funding from the state budget. As the realities of public administration in Ukraine show, financing from the budget is not an effective mechanism for implementation. In such circumstances, in the author's analysis, it is substantiated that only the integration of public authorities into the institutional system of the European Union can ensure the efficient and rapid deployment of sustainable development projects that will stabilize and achieve economic equilibrium.

leadership-increasing-sustainability/ (дата звернення: 10.10.2019).

10. Сіцінський А. С. Історична наукова думка щодо сутності управлінської діяльності в органах державної влади. *Вісник Академії митної служби України. Сер. Державне управління*. 2009. № 1. С. 38-44.

11. Сазонець І. Л. Вплив державної політики високотехнологічного розвитку на національну та військову безпеку України. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2016. Вип. 1(73). С. 120-126.

References

1. Voitovych R. Vplyv hlobalizatsii na systemu derzhavnoho upravlinnia. K. : Vyd-vo NADU, 2007.

2. Lukianenko D., Kalchenko T. Stratehii hlobalnoho upravlinnia. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*. 2008. № 1-2. S. 5-43.

3. Orhanizatsiia obiednanykh natsii. URL: <http://www.un.org/ru/index.html> (data zvernennia: 10.10.2019).

4. Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020» : dopovid Prezydenta Ukrainy. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (data zvernennia: 10.10.2019).

5. Svitovyi Bank (World Bank Open Data). URL: <http://data.worldbank.org/> (data zvernennia: 10.10.2019).

6. Insurance regulation for sustainable development. URL: <http://www.cisl.cam.ac.uk/publications/publication-pdfs/insurance-regulation-report.pdf> (data

zvernennia: 10.10.2019).

7. Statistics of UNCTAD. URL: [http://unctad.org/en/Pages/DIAE/FDI%20Statistics/World-Investment-Report-\(WIR\)-Annex-Tables.aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/FDI%20Statistics/World-Investment-Report-(WIR)-Annex-Tables.aspx) (data zvernennia: 10.10.2019).

8. Insurance regulation for sustainable development. URL: <http://www.cisl.cam.ac.uk/publications/publication-pdfs/insurance-regulation-report.pdf> (data zvernennia: 10.10.2019).

9. The Role of Government Regulation and Leadership in Increasing Sustainability. URL: <http://patimes.org/role-government-regulation-leadership-increasing-sustainability/> (data

zvernennia: 10.10.2019).

10. Sitsinskyi A. S. Istorychna naukova dumka shchodo sutnosti upravlinskoï diïalnosti v orhanakh derzhavnoi vlady. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser. Derzhavne upravlinnia*. 2009. № 1. S. 38–44.

11. Sazonets I. L. Vplyv derzhavnoi polityky vysokotekhnolohichnoho rozvytku na natsionalnu ta viiskovu bezpeku Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Ekonomichni nauky*. 2016. Vyp. 1(73). S. 120–126.

УДК 338.24:346.7

<https://doi.org/10.31713/st3-4201916>

JEL L 83, R 58, Z 10

Джинджоян В. В.,

к.е.н., доцент

завідувач кафедри економіки та менеджменту туристичної діяльності
Дніпровського гуманітарного університету, м. Дніпро

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ «КОНЦЕПЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ
ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В
УКРАЇНІ НА ПЕРІОД ДО 2030 РОКУ»**

Dzhyndzhoian V. V.,

PhD in Economics, Associate Professor

Head of the Department of Tourism Economics and Management

Dnipro Humanities University, Dnipro

**IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLES OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF TOURISM
ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF «CONCEPTS OF IMPLEMENTATION OF STATE POLICY IN
THE FIELD OF PROMOTING THE DEVELOPMENT OF SOCIALLY RESPONSIBLE BUSINESS IN
UKRAINE FOR THE PERIOD UP TO 2030»**

В статті досліджено реалізацію принципів корпоративної соціальної відповідальності туристичних підприємств в контексті «Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року». Визначено напрями та принципи імплементації складових соціальної відповідальності в Україні та їх запровадження в діяльності туристичних підприємств

The article explores the implementation of the principles of corporate social responsibility of tourism enterprises in the context of the «Concept of implementation of state

policy in the field of promoting the development of socially responsible business in Ukraine for the period up to 2030». The directions and principles of implementation of social responsibility components in Ukraine and their implementation in the activity of tourism enterprises are defined

Ключові слова: принципи, корпоративна, соціальна, відповідальність, концепція, державна політика

Keywords: principles, corporate, social, responsibility, concept, state politics

Постановка проблеми. Проводячи дослідження напрямків розвитку корпоративної соціальної відповідальності туристичних підприємств, необхідно визначити, що ця діяльність базується на основних загальновідомих підходах. Одним з головних підходів є досягнення економікою необхідного масштабу та визначених показників. Такий підхід визначається більш конкретними економічними макропоказниками. Одним з таких показників є рівень макроекономічної стабільності. Без досягнення макроекономічної стабільності по-перше не будуть вирішені ключові проблеми соціального та економічного забезпечення широких верств населення і інструмент КСВ відповідно не буде ефективним, а по-друге, діяльність підприємств буде недостатньо ефективною і виділення коштів на реалізацію великих соціальних програм буде неможливим. Ще одним показником є ефективність діяльності державних і приватних інституцій. Взаємодія з державними органами влади, спадкоємність влади, стабільне законодавство є також важливими чинниками проведення великих соціальних програм та розвитку такого процесу як соціальне інвестування. Ефективність та розмір ринку товарів та праці, як важлива передумова розвитку КСВ з однієї сторони, зумовлює наявність достатньої купівельної спроможності населення та відповідно, можливість споживання туристичних послуг, а з іншої – створює конкурентні передумови розвитку

туристичних послуг та основи для підвищення якості цих послуг за доступною ціною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед авторів, що досліджували проблеми соціальної діяльності підприємств, зокрема і в сфері туризму слід визначити таких як: Бойко М.Г. [4], Притула М.Ю. [1], Погуда Н. В. [2], Грищенко О.Ф. [5], Розметова О.Г. [6], Сазонець І.Л. [7; 8]. Ці автори поєднували в своїх працях дослідження корпоративної соціальної відповідальності і діяльності туристичних підприємств, але в основному ці дослідження стосувалися складової, що стосується «зеленого» туризму. В своїй роботі ми хочемо більш комплексно розкрити цю тему та ув'язати її з державною програмою.

Мета статті. Основною метою статті є визначення напрямів реалізації принципів корпоративної соціальної відповідальності туристичних підприємств в контексті «Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року» з орієнтацією загальноновизнаних принципів КСВ в Україні та короткостроковими та довгостроковими завданнями Концепції.

Виклад основного матеріалу. На формування системи КСВ в країні впливають показники синтетичного характеру такі як: рівень розвитку фондового ринку, якість інфраструктури, рівень розвитку бізнесу,

інноваційний та технологічний розвиток в Україні подана на рисунку [1, с. 38-45].
 країни. Система складових та принципів КСВ

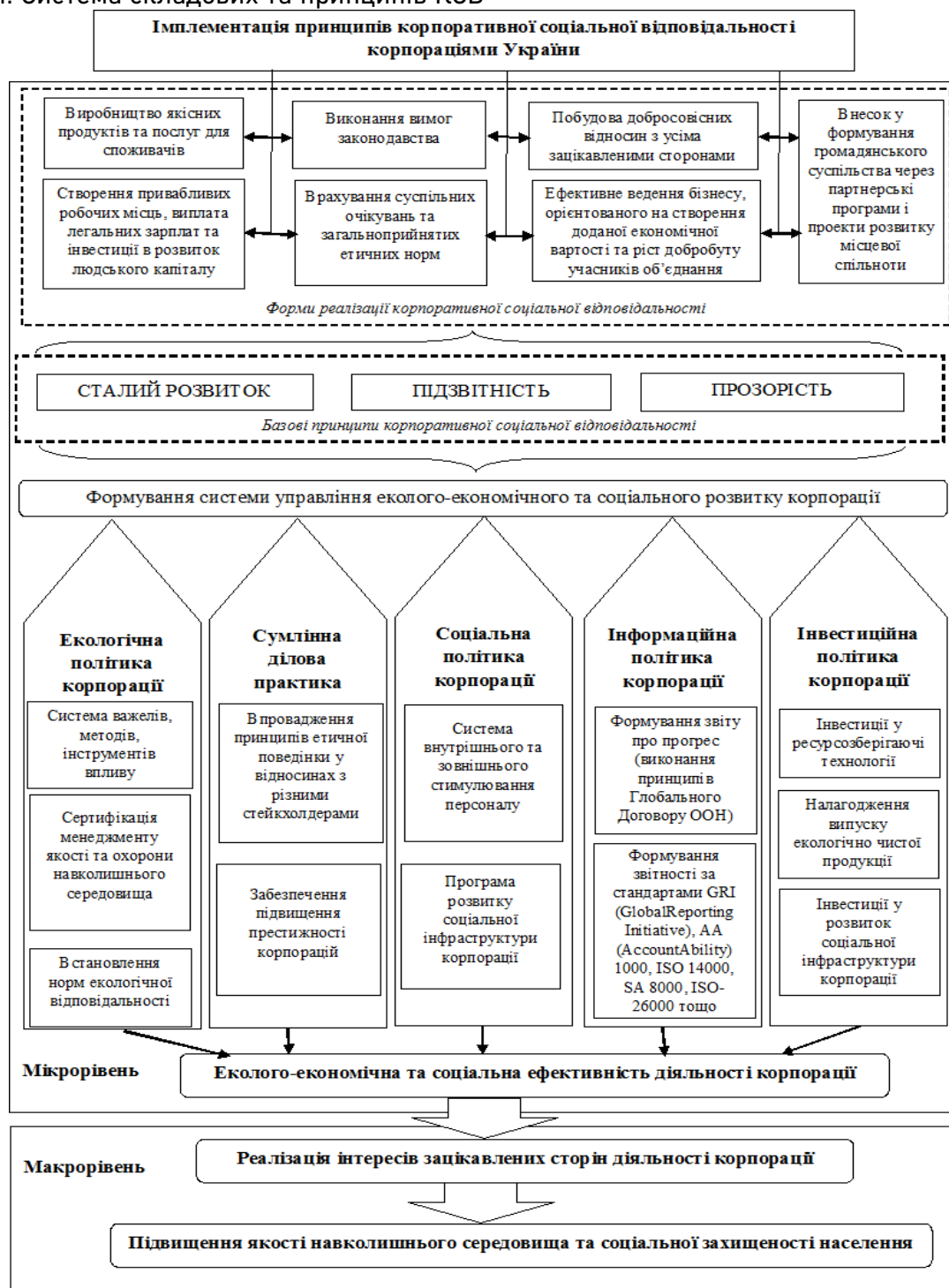

Рисунок. Імплементация принципів і складових КСВ в Україні

Основними принципами КСВ в Україні, дотримання законів, діалог зі як і в усьому світі вважаються наступні: стейкхолдерами, дотримання міжнародних підзвітність, прозорість, етична поведінка, норм поведінки в бізнесі, дотримання прав

людини. Реалізація цих принципів впливає на велику кількість сфер соціально-економічної діяльності підприємств, серед яких основними є: корпоративне управління, дотримання прав людини, ефективні трудові відносини, сумлінна ділова практика, екологічні практики, відносини із споживачами, розвиток і підтримка громад.

Діяльність туристичних підприємств в сфері корпоративної соціальної відповідальності в Україні узгоджується з основними напрямками, що запропоновані ООН. Зокрема, напрями корпоративної соціальної відповідальності прописані в Глобальному договорі ООН. Ці напрями реалізуються 10 прагненнями рекомендаційного характеру:

1) підтримка та повага до прав людини у сфері їхнього впливу на основі міжнародних принципів;

2) гарантії того, що організації не будуть підтримувати порушення прав людини;

3) сприяння свободі асоціацій та визнання права на ефективні загальні переговори;

4) скасування будь-якої обов'язкової або примусової праці;

5) скасування дитячої праці;

6) скасування дискримінації щодо зайнятості та професії;

7) сприяння програмам профілактики, що забезпечують охорону навколишнього середовища;

8) вжиття ініціатив для сприяння підвищенню екологічної відповідальності;

9) розвиток екологічно чистих технологій і зростаюча поширеність;

10) боротьба з усіма формами корупції [2].

Прагнення ООН рекомендаційного характеру було закріплено в нормативних документах Уряду України. Одним з головних документів, що було розроблено в цій сфері є «Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період

до 2030 року», яка була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р [3].

В поданій Концепції основними напрямками розвитку соціально відповідального бізнесу, що реалізуються суб'єктами господарської діяльності, в тому числі туристичними підприємствами на добровільних засадах у сфері охорони навколишнього природного середовища є:

- впровадження інноваційних екологічно безпечних та енергоефективних технологій;

- запобігання негативному впливу на навколишнє природне середовище;

- утилізація відходів [3].

Ми вже аналізували міжнародні програми сталого розвитку та ініціативи UNWTO з питань збереження довкілля та розвитку «зеленого» туризму, що налає можливість повну тотожність розвитку напрямів туристичних підприємств та загальних підходів розвитку КСВ в країні. Туристичні підприємства України, як і всесвітньо відомі транснаціональні туристичні корпорації з метою реалізації соціальних програм, програм сталого розвитку повинні приєднуватися до глобальних соціальних ініціатив. Серед таких ініціатив основними є ініціативи UNWTO, зокрема: «Біорізноманіття», «Заходи в сфері протидії зміні клімату», «Глобальна ініціатива туризму», «Енергоефективні рішення в готелях», «Єдина планета», «Ефективність ресурсів у туризмі», «Малі острові, що розвиваються», «Сприяння подорожам».

Соціально-економічні передумови розвитку туристичної діяльності чітко позиціонується у Порядку денному ООН на 2030 рік. Саме тому «Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року» розроблена на вказаний термін та гармонізується за своїми показниками із документами ООН. Однак для виконання

цього порядку денного необхідні чіткі рамки реалізації, адекватне фінансування та інвестиції в технології, інфраструктуру та людські ресурси. Саме тому така організація як UNWTO розробила та втілює в життя програми, що пов'язані із соціальним розвитком та намагається повернути туристичні підприємства до виконання цих локальних програм.

В поданій Концепції основними напрямками розвитку соціально відповідального бізнесу, що реалізуються суб'єктами господарської діяльності, в тому числі туристичними підприємствами на добровільних засадах у сфері зайнятості населення є:

- розроблення стратегій соціальної відповідальності суб'єктів господарської діяльності з урахуванням інтересів громади і суспільства;

- створення нових робочих місць;

- публікація звітів про управління;

- здійснення благодійних заходів, спрямованих на підтримку соціально незахищених верств населення;

- співпраця із суб'єктами освітньої діяльності з метою підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників, підвищення рівня професійної підготовки здобувачів освіти, сприяння навчанню протягом життя та підтримка обдарованої молоді;

- щорічне оприлюднення публічного звіту, що містить інформацію про здійснення суб'єктами господарської діяльності заходів із запровадження стандартів ведення соціально відповідального бізнесу [3].

У відповідності до представлених напрямів видами туристичної діяльності, що реалізують соціальну відповідальність туристичних підприємств є наступні: участь туристичних підприємств у розвитку туристичних програм у регіонах, що спрямовані на висвітлення культурної, історичної спадщини унікальних пам'яток природи в даній місцевості, економічний

розвиток, прозорість діяльності та створення нових робочих місць на основі зростання головних офісів та відкриття філій, здійснення благодійних заходів, спрямованих на підтримку соціально незахищених верств населення, розвиток програм освітнього туризму, як короткотермінових – курсів іноземної мови, ознайомчих, так і довготермінових, здійснення заходів бізнес туризму, корпоративного навчання, тренінгів, семінарів.

В поданій Концепції основними напрямками розвитку соціально відповідального бізнесу, що реалізуються суб'єктами господарської діяльності, в тому числі туристичними підприємствами на добровільних засадах у сфері розвитку трудових відносин є:

- налагодження діалогу з профспілковими організаціями, сприяння укладенню колективних договорів;

- забезпечення об'єктивності оцінки професійних якостей і розміру винагороди за добросовісне та результативне виконання професійних обов'язків працівників;

- створення можливостей для забезпечення зайнятості молоді та полегшення доступу працівників до здобуття освіти;

- створення безпечних та ергономічних умов праці, проведення оздоровчих та культурних заходів;

- впровадження сучасних систем управління безпекою та гігієною праці;

- формування переліку соціальних гарантій, зокрема щодо медичного страхування працівників з метою стимулювання трудової активності;

- сприяння працевлаштуванню працівників суб'єкта господарської діяльності, звільнених внаслідок реорганізації;

- формування корпоративної культури [3].

У відповідності до представлених

напрямів видами туристичної діяльності, що реалізують соціальну відповідальність туристичних підприємств є наступні: участь туристичних підприємств у профспілкових об'єднаннях та створення власних профспілок, ефективні методи оцінки праці працівників, формування системи соціальних, компенсаційних пакетів працівникам підприємства. Такі соціальні пакети можуть містити в собі: медичне страхування, страхування для членів сім'ї, оплату мобільного зв'язку, оплату проїзду/бензину, службову техніку/апаратуру, надання додаткової оплачуваної відпустки, навчання в корпоративному університеті, компенсацію транспортних витрат, відвідування спортзалу/басейну, подорож по країні та/або за кордон, надання оздоровчо-курортних путівок з частковою оплатою, надання путівок до літніх оздоровчих таборів з частковою оплатою, організацію заходів для дітей співробітників, допомога на лікування. Таким чином туристичні підприємства повною мірою зможуть стати учасниками проектів корпоративної соціальної відповідальності до 2030 року.

Проводячи виявлення розвитку КСВ безпосередньо в туристичних організаціях, необхідно визначити, що за думкою окремих авторів формування соціально відповідального туристичного бізнесу передбачає реалізацію таких основних напрямів:

- забезпечення можливостей по задоволенню потреб споживачів;
- ефективний розвиток і взаємозв'язок закону та інформації у формуванні системи туристичного бізнесу;
- підвищення якості правової і інформаційної культури суспільства;
- стабільний соціально-економічний розвиток країни, що ґрунтується на пріоритетах нормативно-правової бази, попередження політичних, природних і техногенних кризових явищ;

- створення нових моделей виробництва для туризму, раціоналізація структури особистої мотивації та споживання [4].

Отже, концепція соціальної відповідальності бізнесу взаємопов'язана з концепцією сталого розвитку туризму і визнається одним з інструментів її реалізації.

Корпоративна соціальна відповідальність детально викладена в основних положеннях Мережі Глобального Договору ООН, які забезпечують напрямки, які використовуються для управління організацією, що належить до мережі. Ці напрями реалізуються 10 прагненнями рекомендаційного характеру [2]. Важливими ці напрями є і для туристичних підприємств.

1) підтримка та повага до прав людини у сфері їхнього впливу на основі міжнародних принципів. Для туристичних підприємств цей напрям є особливо важливим у зв'язку з інтернаціональним характером їх діяльності, діловими, бізнес-відносинами з колегами практично в усіх куточках планети. Крім того, туристична діяльність повинна забезпечувати повагу до клієнтів туристичних компаній – відпочиваючих в усіх країнах не залежно від системи державного управління країн – реципієнтів, релігійних переконань місцевих жителів, побутових звичок та гендерних норм;

2) гарантії того, що організації не будуть підтримувати порушення прав людини. Звісно, що порушення прав людини для клієнтів туристичних підприємств є неприпустимим і може значно вплинути на репутацію фірми і відповідно, фінансові результати її діяльності. Для клієнтів туристичних підприємств прописуються процедури та правила в туристичних угодах, правилах проживання в готелях, правилах поведінки на пляжах, туристичних об'єктах, поведінки в літаках, потягах, які не впливають на їх права. Якщо існують правила і процедури, які ущемляють права

туристів, то туристичні підприємства повинні уникати співпраці з установами, що встановлюють такі правила. В діловій практиці функціонування туристичних підприємств виникають спірні питання щодо відносин адміністрації та членів трудового колективу. Такі взаємовідносини повинні вирішуватися в межах чинного законодавства;

3) сприяння свободі асоціацій та визнання права на ефективні загальні переговори. Цей напрям корпоративної соціальної відповідальності Глобального договору ООН активно реалізується туристичними підприємствами України. Туристичні підприємства України є членами багатьох національних та міжнародних туристичних об'єднань. Саме в сфері соціальної діяльності, соціального туризму працюють такі організації як: Всесвітня асоціація з питань дозвілля і відпочинку (World Leisure and Recreation Association – WLRA), Міжнародна асоціація «Скал Клабс» (Association Internationale des «SKAAL CLUBS» – AISC), Міжнародна федерація організацій соціального туризму (International Federation of Popular Travel Organization – IFPTO), Міжнародна федерація працівників транспорту (International Transport Workers Federation – ITF), Міжнародна федерація соціального туризму (Federation Internationale du Tourisme Social – FITS), Міжнародна федерація туристичних асоціацій залізничників (Federation Internationale Des Associations Touristiques de Cheminots – FIATC), Міжнародне бюро із соціального туризму (Bureau International du Tourisme Social – BITS), Міжнародний союз асоціацій з туризму і культурних зв'язків поштових і телекомунікаційних служб (Union Internationale des Organismes Touristiques et Culturels des Postes et des Telecommunications UTCPTT). Співпрацюють туристичні підприємства з міжнародними організаціями та об'єднаннями в таких сферах як: авіап перевезення, страхування, розміщення,

молодіжний, студентський туризм та обмін, регіональні туристичні організації, асоціації органів управління туристичною діяльністю та ін.;

4) скасування будь-якої обов'язкової або примусової праці. У зв'язку з особливістю своєї діяльності, яка потребує кваліфікованих фахівців, розширенні міжнародні зв'язків, знання іноземних мов, на туристичних підприємствах не відзначаються випадків примусової праці. Безумовно, на передодні туристичного сезону попит на тури зростає, а відповідно зростають і обсяги роботи, однак, туристичні підприємства працюють в межах трудового законодавства;

5) скасування дитячої праці. Дитяча праця є притаманною для виробничого процесу в легкій, переробній промисловості, тіншовій економіці и значною мірою використовується ще в країнах Центральної та Південної Америки, Африки, Східно-Південної Азії. За характером своєї діяльності туристичні підприємства не можуть використовувати дитячу працю. Крім того, основні туристичні підприємства працюють в інституційно розвинутих країнах світу і клієнти компаній не будуть звертатися за послугами в такі компанії. Безумовно, непоодинокими є випадки, коли в готелях в країнах названих регіонів використовується дитяча праця. Туристичні підприємства повинні уникати таких ситуацій різними шляхами;

6) скасування дискримінації щодо зайнятості та професії. Дискримінації щодо зайнятості та професії є однією з негативних характеристики світового ринку праці і проблемою, яку вирішують всі країни. Підприємства України, в тому числі і туристичні підтримують Директиву 2000/78/ЄС щодо протидії дискримінації у сфері зайнятості та професійної діяльності. Усунення такої дискримінації стосується у відповідності до Директиви усіх осіб приватного та публічного секторів, у т. ч.

державних органів. Підставами для дискримінації вважаються релігії чи віросповідання, обмеженні фізичні можливості, вік, сексуальна орієнтація. Права людей не повинні підлягати дискримінації в таких сферах як працевлаштування, професійне навчання, умови праці, членство в організаціях працівників і роботодавців;

7) сприяння програмам профілактики, що забезпечують охорону навколишнього середовища. Туристичні підприємства, як відомо активно заохочуються до програм охорони навколишнього середовища Серед ініціатив охорони навколишнього середовища за інформацією Грищенко О.Ф. ми можемо виявити такі як: очищення від забруднення або підтримання чистоти на певних територіях; охорона та захист флори та фауни; використання органічних, біорозкладних та/або перероблених матеріалів, які необхідні у процесі надання туристичної послуги; використання екологічно чистої енергії (таких як вітер, геотермальні джерела, сонячне світло тощо), технологій очищення і відновлення ресурсів; скорочення відходів виробництва (як енергії, так і матеріалів) та максимально непомітна інтеграція туристичного об'єкта у навколишнє середовище (наприклад, еко-дружні будівлі); використання екологічно чистих об'єктів та методів, в тому числі користування еко-транспорт (електромобілями, велосипедами), застосування натуральних та безпечних для навколишнього середовища чистячих і миючих засобів, підтримка та розвиток органічного сільського господарства; навчання суспільства принципам та ідеям свідомого та еко-дружного туризму [5].

8) вжиття ініціатив для сприяння підвищенню екологічної відповідальності. Екологічна відповідальність є важливою частиною реалізації програм з

корпоративної соціальної відповідальності. Важливою складовою практичної діяльності в сфері екологічної відповідальності корпорацій є підготовка не фінансових корпораціями в сфері екологічної відповідальності за міжнародними стандартами. Такі звіти в нашій країні готують як правило іноземні корпорації (філії іноземних корпорацій), або підприємства, що працюють на світових ринках. В зв'язку з тим, що практично всі туристичні підприємства працюють на світових ринках послуг, підготовка таких не фінансових звітів в сфері корпоративної соціальної відповідальності та екологічної відповідальності корпорацій є для них усталеною практикою;

9) розвиток екологічно чистих технологій і зростаюча поширеність. Однією з організацій, які розгортають масштабні програми із впровадження екологічно чистих технологій є UNWTO. Туристичні підприємства України, як і всесвітньо відомі транснаціональні туристичні корпорації з метою реалізації соціальних програм, програм сталого розвитку повинні приєднуватися до глобальних соціальних ініціатив. Серед таких ініціатив основними є ініціативи UNWTO, зокрема: «Біорізноманіття», «Заходи в сфері протидії зміні клімату», «Глобальна ініціатива туризму», «Енергоефективні рішення в готелях», «Єдина планета», «Ефективність ресурсів у туризмі», «Малі острові, що розвиваються», «Сприяння подорожам».

У відповідності до Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року (таблиця) та проведених власних досліджень, необхідно визначити пріоритетними завданнями в сфері розвитку корпоративної соціальної відповідальності туристичних підприємств України наступні:

Таблиця 1

Порівняльна характеристика напрямів КСВ в Концепції та в діяльності туристичних підприємств

Короткострокові завдання Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року	Довгострокові завдання Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року	Напрями корпоративної соціальної відповідальності туристичних підприємств, що запропоновані в процесі проведення досліджень [6]
<p>Створення сприятливих правових, фінансових та організаційних умов для розвитку соціально відповідального бізнесу;</p> <p>створення нових робочих місць, зокрема для внутрішньо переміщених осіб та осіб з інвалідністю;</p> <p>створення безпечних та здорових умов праці, зниження рівнів виробничого травматизму та професійної захворюваності;</p> <p>забезпечення рівних можливостей для працівників у вирішенні питань працевлаштування без дискримінації за ознакою статі;</p> <p>зменшення рівня забруднення стічних вод; відновлення земель для органічного виробництва;</p> <p>забезпечення відкритості та доступності інформації про діяльність суб'єкта господарської діяльності; збільшення кількості добровільних публічних звітів (інтегрованих та/або нефінансових) суб'єктів господарської діяльності, що містять інформацію про здійснення суб'єктами господарської діяльності заходів із впровадження стандартів ведення соціально відповідального бізнесу;</p> <p>зменшення проявів корупції;</p>	<p>Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави, досягнення цільових показників Цілей сталого розвитку для України;</p> <p>забезпечення розвитку соціально відповідального бізнесу як пріоритету державної політики;</p> <p>підвищення рівня конкурентоспроможності держави і макроекономічних показників;</p> <p>збільшення обсягу ринків товарів та послуг; зростання рівня оплати праці та зайнятості населення;</p> <p>підвищення ділової репутації бізнесу; покращення якості дорожньої інфраструктури;</p> <p>забезпечення інноваційного та технологічного розвитку;</p> <p>підвищення якості людського капіталу;</p> <p>забезпечення раціонального використання природних ресурсів, зниження рівня енергоспоживання та зменшення обсягу викидів, зниження впливу виробничої діяльності на навколишнє природне середовище та збереження біорізноманіття, що досягається шляхом здійснення суб'єктами господарської діяльності</p>	<p>В межах внутрішньої корпоративної соціальної відповідальності туристичного підприємства доцільно формувати програми «внутрішніх» інвестицій, які спрямовані на:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розвиток персоналу, підвищення професійно-кваліфікаційного рівня працівників; • формування корпоративної культури; • рекреація та оздоровлення працівників та членів їх сімей; • додаткове медичне та соціальне страхування співробітників і членів їх сімей; • залучення та підтримка молоді, в тому числі і в освітніх програмах; • спортивні програми; • надання матеріальної допомоги. <p>Крім того, внутрішня корпоративна соціальна відповідальність туристичного підприємства може включати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Роботу зі створення умов безпеки праці персоналу. 2. Забезпечення стабільності заробітної плати, а також індексацію в умовах інфляції. 3. Підтримання соціально значимої заробітної плати. 4. Надання допомоги працівникам у критичних ситуаціях, підтримка ветеранів праці, що вийшли на пенсію. 5. Гідне ставлення до працівників (повага до особистості, відсутність расової, релігійної,

<p>поширення кращого досвіду соціально відповідального бізнесу щодо етичної та добросесної поведінки; покращення якості товарів і послуг; зменшення шкоди для здоров'я або навколишнього природного середовища, що виникає в результаті споживання та/або утилізації товарів низької якості; розвиток інноваційної діяльності; створення та функціонування індустриальних (промислових) парків; посилення співпраці з центральними та місцевими органами виконавчої влади щодо розслідувань стосовно порушення конкуренції; зменшення випадків порушення антимонопольного законодавства; зменшення кількості позовів щодо неправильного нарахування сум податків; збільшення кількості суб'єктів господарської діяльності, що розробляють і реалізують власні стратегії розвитку і діяльності та проекти соціальної відповідальності; забезпечення інтеграції вітчизняних фахівців з питань розвитку соціально відповідального бізнесу до європейського та світового фахового середовища.</p>	<p>екологічних інновацій та створення системи екологічного менеджменту; покращення репутації вітчизняного бізнесу як соціально відповідального; запровадження єдиного підходу до сприйняття розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні всіма групами заінтересованих осіб; сприяння розвитку системи публічного звітування з метою підвищення рівня поінформованості суспільства щодо провадження суб'єктами господарської діяльності соціально відповідальної діяльності; активізація інвестиційних та інноваційних процесів; підтримка розвитку торговельно-економічного, науково-технічного та інвестиційного співробітництва України з іноземними державами на засадах взаємної вигоди шляхом дотримання міжнародних стандартів з ведення соціально відповідального бізнесу вітчизняними суб'єктами господарської діяльності; збільшення обсягу залучених іноземних інвестицій у вітчизняну економіку.</p>	<p>політичної та гендерної дискримінації). Зовнішня корпоративна соціальна політика туристичного підприємства може бути спрямована на:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Спонсорство і корпоративну благодійність. 2. Сприяння охороні навколишнього середовища (використання екологічно орієнтованих технологій). 3. Взаємодія з місцевим співтовариством і місцевою владою щодо розвитку території. 4. Готовність брати участь у запобіганні кризових ситуацій і ліквідації наслідків. 5. Відповідальність перед споживачами послуг (надання якісних послуг з відповідним рівнем безпеки). <p>Основними напрямками соціального партнерства туристичного бізнесу і влади можуть бути наступні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • участь у фінансуванні ініційованих владою масштабних інвестицій в туристичні об'єкти; • утримання об'єктів природоохоронного фонду; • підтримка діяльності та формування бази рекреаційних, освітніх і культурних установ; • допомога в організації культурно - дозвільної діяльності; • проведення просвітницьких проектів для населення; • підтримка інноваційних проектів, спрямованих на розвиток місцевої громади, в т.ч. на підвищення культурного рівня населення; • підтримка незахищених груп населення шляхом створення соціальних туристичних пакетів.
---	--	--

постійне надання рекомендацій туристичним підприємствам з боку державних органів влади, міжнародних організацій в сфері екологічної відповідальності та залучення представників цих підприємств, або представників асоціацій цих підприємств до розробки законодавства та нормативних документів в цій сфері;

формування системи не фінансової звітності в Україні і приєднання до цієї системи туристичних підприємств, включення в таку звітність показників корпоративної соціальної відповідальності та боротьби з корупцією;

залучення туристичних підприємств до участі в національній системі подолання корупції, сумлінної ділової практики, економічної доброчесності, дотримання принципів КСВ;

участь туристичних підприємств у заходах щодо захисту прав споживачів,

сумлінної конкуренції, попередження економічного шахрайства;

проведення спільних інформаційних, роз'яснювальних заходів представників влади та туристичних підприємств щодо доброчесної поведінки та роботи на користь місцевої громади;

дотримання в процесі діяльності умов та принципів Сталого розвитку, як на рівні світових завдань, так і сталого розвитку в Україні. Приєднання до ініціатив сталого розвитку, соціально відповідальне інвестування у відповідності до цих принципів;

підтримка інноваторів, готельних мереж, авіакомпаній, перевізників на місцях, екскурсійних компаній які впроваджують інновації у будь якому вигляді і намагання поширити ці інновації на всі туристичні програми та проекти.

Список використаних джерел

1. Притула М. Ю. Європейський досвід управління процесом раціонального природокористування. *Стратегія і тактика державного управління*. 2016. № 1-2. С. 38–45.

2. Погуда Н. В., Павловська К. Ю. Впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності у діяльність підприємств туризму. *Ефективна економіка*. 2019. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7103> (дата звернення: 24.12.2019).

3. Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020> (дата звернення: 24.12.2019).

4. Бойко М. Г. Корпоративна соціальна відповідальність в туризмі: передумови формування та реалізації, *Ефективна економіка*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3603> (дата звернення: 24.12.2019).

5. Грищенко О. Ф., Косторнова О. С. Дослідження перспектив використання зеленого

маркетингу в туризмі. *Ефективна економіка*. 2017. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5723> (дата звернення: 24.12.2019).

6. Розметова О. Г. Корпоративна соціальна відповідальність підприємств сфери туризму. *Країнознавство*. 2011. № 1. С. 169–182.

7. Сазонець І. Л. Концептуальні основи державного регулювання розвитку рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 6. С. 5–8;

8. Сазонець І. Л. Оціночні параметри якості рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 7. С. 15–18.

References

1. Prytula M. Yu. Yevropeyskyi dosvid upravlinnia protsesom ratsionalnoho pryrodokorystuvannia. *Stratehiia i taktyka derzhavnoho upravlinnia*. 2016. № 1-2. S. 38–45.

2. Pohuda N. V., Pavlovska K. Yu. Vprovadzhenia pryntsyviv korporatyvnoi sotsialnoi vidpovidalnosti u diialnist pidpriumstv turyzmu. *Efektivna ekonomika*. 2019. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7103> (data zvernennia: 24.12.2019).

3. Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi spriannia rozvytku sotsialno

vidpovidalnoho biznesu v Ukraini na period do 2030 roku»: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 sichnia 2020 r. № 66-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020> (data zvernennia: 24.12.2019).

4. Boiko M. H. Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist v turyzmi: peredumovy formuvannia ta realizatsii, *Efektivna ekonomika*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3603> (data zvernennia: 24.12.2019).

5. Hryshchenko O. F., Kostornova O. S. Doslidzhennia perspektyv vykorystannia zelenoho marketynhu v turyzmi. *Efektivna ekonomika*. 2017. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=572>

3 (data zvernennia: 24.12.2019).

6. Rozmetova O. H. Korporatyvna sotsialna vidpovidalnist pidpriemstv sfery turyzmu. *Krainoznavstvo*. 2011. № 1. S. 169–182.

7. Sazonets I. L. Kontseptualni osnovy derzhavnoho rehuliuвання rozvytku rekreatsiinoi diialnosti sanatorno-kurortnykh pidpriemstv. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2017. № 6. S. 5–8;

8. Sazonets I. L. Otsinochni parametry yakosti rekreatsiinoi diialnosti sanatorno-kurortnykh pidpriemstv. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2017. № 7. S. 15–18.

УДК 330.14.014

<https://doi.org/10.31713/st3-4201917>

JEL D 24, E 22, O 33

Сазонець О. М.,

д.е.н., професор,
завідуюча кафедрою міжнародних економічних відносин
Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне

Никончук В. М.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університету імені академіка С. Дем'янчука»

МЕТОДИ ОЦІНКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Sazonets O. M.,

Doctor of Economics
Head of the Department of International Economic Relations,
National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

Nykonchuk V. M.,

Ph.D., Associate Professor of Management
Private Higher Education Establishment
«Academician Stepan Demianchuk
International University of Economics and Humanities»

METHODS OF ESTIMATING INTELLECTUAL CAPITAL AT DIFFERENT LEVELS OF ECONOMIC SYSTEM

В статті розкрито основні підходи до оцінки інтелектуального капіталу. Визначено рівні оцінки інтелектуального капіталу та особливості його оцінки в корпораціях. Проаналізовано систему факторів впливу на складові інтелектуального капіталу та показників їх вимірювання. Визначено основні методи оцінки інтелектуального капіталу та їх класифікацію

The article describes the main approaches to the assessment of intellectual capital. The levels of valuation of intellectual capital and peculiarities of its valuation in corporations are determined. The system of factors of influence on the components of intellectual capital and indicators of their measurement is analyzed. The basic methods of estimation of intellectual capital and their classification are defined

Ключові слова: інтелектуальний капітал, людський капітал, структурний капітал, споживчий капітал, вартість, методи оцінки

Keywords: Keywords: intellectual capital, human capital, structural capital, consumer capital, value, methods of valuation

Постановка проблеми. В умовах інноваційної економіки головна роль у формуванні додаткового продукту та соціально-економічного розвитку країни відіграє інтелект людини. Її творчі, креативні здібності виходять на перший план серед ресурсів підприємства, що призводить до формування нового виду ресурсу – інтелектуального ресурсу. Це зумовлює активізацію досліджень в напрямках визначення сутності, оцінки, механізмів нарощування інтелектуального капіталу. Визначення оптимального методу оцінки інтелектуальних ресурсів залишається проблемною зоною. Складність вибору методів для оцінки інтелектуального ресурсу обумовлена низкою фактором, серед яких можна виділити різноманітність визначень інтелектуального капіталу, невідчутність та нематеріальну сутність, унікальність окремих його елементів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі можна знайти багато публікацій, пов'язаних з проблемою оцінки інтелектуального капіталу. Окремі аспекти згаданої проблематики висвітлено у працях

Г. Беккера [1], Грішної О.А. [2], Судомир С.М. [6], Саліховой О.Б. [8], Сазонець І.Л., [9; 10; 11], Саленко А.С. [9; 10; 12] та ін. Однак дослідження носять загальний характер і недостатньо увага приділяється методиці оцінки інтелектуального капіталу в національній економіці.

Метою статті є систематизація та аналіз основних підходів до оцінки та методів дослідження інтелектуального капіталу.

Виклад основного матеріалу. Вартість інтелектуального капіталу аналізується та оцінюється різними шляхами за допомогою різних інструментів на відповідних рівнях. За масштабом розглянутого об'єкта підходи до оцінки інтелектуального капіталу поділяють на три рівні (рисунок).

Оцінка інтелектуального капіталу на рівні країн визначається за допомогою міжнародних рейтингів. Вони дають можливість порівняти рівень розвитку країн, наукового потенціалу та технологічного прогресу. До міжнародних рейтингів відносять Knowledge Economy Index (оцінка умови для ефективного використання знань

в економічному розвитку), Knowledge Index (оцінка здатності країни до генерації та поширення знань), Індекс розвитку людського потенціалу (вимірювання рівня

життя, грамотності, тривалості життя), Global Competitiveness index, The Global Innovation Index (оцінка освіти, кваліфікації, результатів і ефективності їх використання).

Рисунок. Рівні оцінки інтелектуального капіталу

Оцінки інтелектуального капіталу на мезорівні визначається через аналіз ефективності інвестицій у людський капітал. Методологічний аспект оцінювання рівня ефективності інвестицій в людський капітал ґрунтується на ключових позиціях методу «витрати-вигоди». Використання даного методу доцільно тоді, коли необхідно зробити вибір інвестиційних проектів враховуючи вигоду, яка припадає на одиницю витрат [2]. Зазначений методологічний апарат оцінки ефективності інвестицій в людський капітал враховує різні інформаційні потоки, які характеризують комплекс витрат на розвиток людини, що здатна в майбутньому принести економічний і соціальний ефект в залежності від сфери її діяльності.

На мікрорівні оцінка інтелектуального капіталу в тій чи іншій мірі сконцентрована на оцінці вартості людського капіталу організації або на оцінці віддачі від вкладених інвестицій в людський капітал організації, що у свою чергу відіграє істотну роль у визначенні вартості підприємства при продажу. Вивчення впливу працівників на фінансові показники суб'єктів господарювання є основним критерієм при аналізі можливостей кар'єрного росту, підвищення кваліфікації, успішного управління персоналом. Перші дослідження природи інтелектуального капіталу то

методів його оцінки було проведено саме на макрорівні. Класичною роботою в цій сфері є робота Вільямса і Картера "Характеристики технічної прогресивності фірм", що була опублікована у 1959 р., Вільямс і Картер запропонували оригінальну авторську методику оцінки інтелектуальної спроможності корпорацій, за якою розподілили 150 корпорацій на три класи:

«прогресивний» (progressive) – ті, що перебувають в авангарді відкриттів прикладної науки і техніки і швидко освоюють нові ідеї та здатні сприймати надбання суміжних областей;

«непрогресивний» (non-progressive) – ті, що взагалі не зацікавлені у науці та техніці, і спрямовані на продовження своїх традиційних методів, навіть не вивчаючи альтернативи;

«помірно прогресивний» (moderately progressive) – велика середня група, до якої належать ті, що не є технологічними лідерами або повністю не зацікавлені в наукових досягненнях [8].

Відомий вітчизняний вчений в сфері технологічного розвитку корпорацій) визначав складові технологічного рівня корпорацій(підприємницьких структур), які ми можемо інтерпретувати як складові рівня інтелектуального капіталу корпорацій (таблиця).

Таблиця

Складові високотехнологічного підприємництва
[складено автором за 9]

№	Складова	Значення та роль в системі
1	Технологічний підприємець	Визнаний провідний каталізаторв процесі промислового формування та зростання. Зазвичай не один технологічний підприємець є залученим до процесу зростання технологічної компанії.
2	Університети	Головні ролі університетів у високотехнологічному підприємстві: освіта, заснування нових високотехнологічних компаній на базі університетів та розвиток університетських spin-off компаній та інкубаторів, взаємодія з високотехнологічними компаніями через кластери та технопарки.
3	Кластери	Включають в себе компанії, що займаються схожим бізнесом, власників унікальних знань, які потрібні для посилення конкурентоспроможності кожної компанії окремо і групи в цілому, а також інші організації, які забезпечують бізнес критичною масою знань, технологій та грошовими коштами.
4	Технологічні парки	Сучасний спосіб отримання нового технологічного знання і об'єднання інформації на локальному, ситуаційному, організаційному і структурному рівні. Технопарк надає можливість комплексних рішень.
5	Корпорації	Великі корпорації є основою для створення нових венчурних підприємств, spin-off компаній, розвитку підприємств всередині корпорації, проведення потужних внутрішньо корпоративних дослідних робіт.
6	Капітал	Один з головних елементів розвитку будь якого бізнесу, формування якого в сучасних умовах проводиться за рахунок власних та привласнених коштів.
7	Ринок/споживачі	Ринок високотехнологічних товарів характеризується такими властивостями як: техпідтримка, після продажне обслуговування, інтернаціоналізація, створення стратегічних альянсів з метою виробництва нового продукту, стрімких моральний знос, функціональна співставлення товарів.
8	Уряд	Вирішує три головних завдання: єдинство стратегій(політик), інститутів(служб), обслуговуючих програм.
9	Консультанти	Необхідність консультантів базується на наступному: інформаційний розрив у цифровому суспільстві, різні технічні та технологічні можливості різних компаній, відсутність необхідних знань в команді.

Значна кількість впливових складових високотехнологічного підприємництва формує і складну структуру оцінки інтелектуального капіталу на всіх рівнях економічної системи. Існує три підходи до оцінки інтелектуального ресурсу: перший

підхід заснований на теорії людського капіталу; акцентує увагу на людині, його базових якостях, здібностях. Другий підхід основа теорії інтелектуального капіталу; домінуючою є оцінка фінансових показників підприємства, пов'язаних з використанням

нематеріальних активів та особливостей організаційної структури підприємства. Третій підхід розглядає систему відносин з виробництва нових знань та інтелектуальних здібностей індивідів. Це потребує глибокого вивчення названих процесів, оскільки взаємодія всіх компонентів інтелектуального капіталу може проявлятися лише в дуальній їх цілісності і органічній єдності.

Оцінка інтелектуального капіталу повинна проводитися на основі використання системного та комплексного підходів в процесі якісних змін людського, структурного (організаційного) та споживчого (клієнтського) капіталів. На першому рівні працівники формують знання, досвід, освіту, мотивацію та здатність адаптуватися. Суб'єкти за інтересами формують частину інтелектуального капіталу, яка уособлює відносини з клієнтами, їх задоволеність і лояльність, розуміння їх потреб в розробці продуктів, процесів тощо. Структурний капітал формує ресурси, до яких належать процеси підприємства, якість управління ними та контроль за результатами.

За своєю сутністю всі складові інтелектуального капіталу пов'язані в часових рамках. Так, знання і здібності працівників втілюються в організаційних процесах і зв'язках з діловими партнерами, які, в свою чергу, створюють базу для стійких відносин з клієнтами; співпраця з партнерами та клієнтами сприяє накопиченню досвіду, розвитку знань і здібностей працівників.

Сучасні концепції інтелектуального капіталу ґрунтуються на тому, що люди генерують, зберігають та використовують знання (людський капітал), передають його через взаємодію один з одним (споживчий капітал) і як результат формують нове інтелектуальне знання (організаційний капітал). В означеній концептуальній тріаді первинним є людський капітал. Вони покладені в основу визначення

інтегрованого індексу інтелектуального з доповненнями автора [3]. Таким чином, інтегрований індекс інтелектуального капіталу набере вигляду:

$$I_{ік} = \frac{1}{3}(I_{лк} + I_{ок} + I_{ск}), \quad (1)$$

де $I_{ік}$ – інтегрований індекс інтелектуального капіталу; $I_{лк}$ – людського розвитку; $I_{ок}$ – індекс організаційного капіталу; $I_{ск}$ – індекс споживчого капіталу.

При проведенні оцінки інтелектуального капіталу на сьогоднішній день використовують велику кількість різноманітних методів, які дають як кількісну, так і якісну характеристику показників.

Найбільш відома типологія методів оцінки інтелектуального капіталу, використовувана Н. Бонтисом і Д. Люти [4; 5]. Дослідники виділяють методи прямої оцінки інтелектуального капіталу: оцінюють різні елементи інтелектуального капіталу з використанням інтегральної оцінки. Методи ринкової капіталізації: ґрунтуються на порівнянні ринкової капіталізації компанії і вартості її акціонерного капіталу. В якості недоліку даних методів можна відзначити залежність вартості акцій від ринкової кон'юнктури, спекулятивних настроїв.

Також вчені розглядають окрему групи методів рентабельності активів. В основі цих методів лежить порівняння середньогалузевої рентабельності і отриманої на підприємстві. Перевагою даних методів є можливість порівнювати між собою підприємства в рамках однієї галузі. Недоліком даних методів є імовірність завищення ефективності інтелектуального капіталу в силу наявності інших факторів перевищення середньогалузевих показників.

Індикаторні методи передбачають використання індексів та індикаторів, які характеризують основні елементи інтелектуального капіталу та ефективність їх

використання.

З нашої точки зору заслуговує на увагу метод інтегральної оцінки, який дозволяє оцінювати якісні та кількісні характеристики інтелектуального ресурсу. У найпростішому вигляді являє собою комбінацію показників з відповідними ваговими коефіцієнтами. Вагові коефіцієнти можуть визначатися як за допомогою експертної оцінки, так і ґрунтуючись на факторному аналізі. Інтегральна оцінка людського капіталу на основі якісних і кількісних показників, характеризують елементи людського капіталу. В найпростішому вигляді являє собою комбінацію показників з відповідними ваговими коефіцієнтами. Людська складова в даній групі методів оцінюється в основному статистичними показниками, що

характеризують кількість вчених і дослідників, рівень освіти в регіоні.

Висновки. Таким чином, залежно від суб'єктів за інтересами формується система факторів та показників на макrorівні, мезорівні, мікрорівні та особистісному рівнях. Кожна система оцінки об'єкту дослідження вимагає інформаційного забезпечення, його повноти і адекватності. В цілому методика оцінка інтелектуального капіталу дає можливість визначити успішність розвитку економіки знань, встановити взаємозв'язок між накопиченим інтелектуальним капіталом і рівнем розвитку регіонів, складання оптимальної стратегії інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Беккер Г. С. Человеческое поведение: экономический подход. *Избранные труды по экономической теории*. Москва. 2003. 672 с.

2. Грішнова О. А. Людський розвиток. Київ : КНЕУ, 2006. 308 с.

3. Никончук В. М. Соціально-економічний розвиток суспільства. *Сталий розвиток*. 2014. № 1 (23). С. 26–31.

4. Никончук В. М. Формування інтелектуального потенціалу в сучасних умовах. *Формування конкурентоспроможної економіки: теоретичні, методичні та практичні засади : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль, 26-27 квітня 2012 р.)*. Тернопіль, 2012. С.102–104.

5. Никончук В. М. Концепція сталого розвитку регіону. *Інноваційна економіка*. 2012. № 10. С. 6–9.

6. Судомир С. М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія. Київ, 2015. 483 с.

7. Nykonchuk V., Kozakevych A. Theoretical aspects of human persjnal potential. *Sammelwerk der wissenschaftlichen artikel*. 2015. Vol. 1. P. 153–157.

8. Саліхова О. Б. Високотехнологічні виробництва: від методології оцінки до піднесення в Україні : монографія. Київ, 2012.

624 с.

9. Сазонець І. Л., Саленко А. С. Детермінанти лібералізації високотехнологічного підприємництва в умовах постіндустріального переходу : монографія. Рівне : Волинські обереги, 2019. 184 с.

10. Сазонець І. Л., Саленко А. С. Постіндустріальний перехід та еволюція корпоративного високотехнологічного підприємництва. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. Рівне : НУВГП, 2018. № 2(82). С. 212–221.

11. Сазонець І. Л. Інноваційні методи управління діяльністю підприємств в умовах інформаційної економіки. *Економіка та держава*. 2018. № 5. С. 10–13.

12. Саленко А. С. Науково-методичні підходи до визначення виробництв як високотехнологічних країнами світу та міжнародними організаціями. *Стратегія і тактика державного управління* : зб. наук. праць. Рівне, 2019. № 1-2. С. 26–31.

References

1. Bekker H. S. Chelovechesкое povedenie: ekonomicheskii podkhod. Izbrannye trudy po ekonomicheskoi teorii. Moskva. 2003. 672 s.

2. Hrishnova O. A. Liudskiy rozvytok. Kyiv : KNEU, 2006. 308 s.

3. Nykonchuk V. M. Sotsialno-ekonomichnyi

rozvytok suspilstva. *Stalyi rozvytok*. 2014. № 1 (23). S. 26–31.

4. Nykonchuk V. M. Formuvannia intelektualnoho potentsialu v suchasnykh umovakh. *Formuvannia konkurentospromozhnoi ekonomiky: teoretychni, metodychni ta praktychni zasady* : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (m. Ternopil, 26-27 kvitnia 2012 r.). Ternopil, 2012. S.102–104.

5. Nykonchuk V. M. Kontsepsiia staloho rozvytku rehionu. *Innovatsiina ekonomika*. 2012. № 10. S. 6–9.

6. Sudomyr S. M. Formuvannia systemy upravlinnia rozvytkom silskohospodarskykh pidpriemstv: teoriia, metodolohiia. Kyiv, 2015. 483 s.

7. Nykonchuk V., Kozakevych A. Tteoretical aspects of human persjnal potential. *Sammelwerk der wissenschaftlichen artikel*. 2015. Vol. 1. P. 153–157.

8. Salikhova O. B. Vysokotekhnolohichni vyrobnytstva: vid metodolohii otsinky do pidnesennia v Ukraini : monohrafiia. Kyiv, 2012. 624 s.

9. Sazonets I. L., Salenko A. S. Determinanty

liberalizatsii vysokotekhnolohichnoho pidpriemnytstva v umovakh postindustrialnoho perekhodu : monohrafiia. Rivne : Volynski oberehy, 2019. 184 s.

10. Sazonets I. L., Salenko A. S. Postindustrialnyi perekhid ta evoliutsiia korporatyvnoho vysokotekhnolohichnoho pidpriemnytstva. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Ekonomichni nauky*. Rivne : NUVHP, 2018. № 2(82). S. 212–221.

11. Sazonets I. L. Innovatsiini metody upravlinnia diialnistiu pidpriemstv v umovakh informatsiinoi ekonomiky. *Ekonomika ta derzhava*. 2018. № 5. S. 10–13.

12. Salenko A. S. Naukovo-metodychni pidkhody do vyznachennia vyrobnytstv yak vysokotekhnolohichnykh krainamy svitu ta mizhnarodnymy orhanizatsiiamy. *Stratehiia i taktyka derzhavnoho upravlinnia* : zb. nauk. prats. Rivne, 2019. № 1-2. S. 26–31.

УДК 330.101.542

<https://doi.org/10.31713/st3-4201918>

JEL H 11, L 26, M 10

Саленко А. С.,

головний державний ревізор-інспектор
ДПІ у Печерському районі ГУ ДФС у м. Києві

ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО КОРПОРАТИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Salenko A. S.,

Chief state inspector
STI in the Pechersk district of the Main Office
State Fiscal Service in Kyiv

DETERMINATION OF THE DIRECTIONS OF THE DEVELOPMENT OF A HIGH-TECH CORPORATE ENTERPRISE IN UKRAINE

В статті визначено напрями розвитку високотехнологічного корпоративного підприємництва в Україні. Систематизовано чинники лібералізації високотехнологічного підприємництва, які поділяються на категорії за змістом та охопленням економічної сфери. Проаналізовано форми отримання фінансування на високотехнологічні проекти.

Проаналізовано думки експертів з приводу різних сфер розвитку високотехнологічного корпоративного підприємництва

The article describes the directions of development of high-tech corporate entrepreneurship in Ukraine. The factors of liberalization of high-tech entrepreneurship are divided into categories according to the content and coverage of the economic sphere. The forms of obtaining financing for high-tech projects are analyzed. Experts' opinions on different spheres of development of high-tech corporate entrepreneurship are analyzed

Ключові слова: напрям, розвиток, високотехнологічне, корпоративне, підприємництво, експерти

Keywords: direction, development, high-tech, corporate, entrepreneurship, experts

Постановка проблеми. Стан системи розвитку корпоративного сектора та підприємницьких структур, що працюють в сфері високотехнологічного підприємництва залишався практично незмінним до останнього часу. Сьогодні прийнято низку законодавчих актів та нормативних документів, що наближають систему підприємництва України до світового зразку, роблять її більш ефективною та одночасно ставлять на сучасні ринкові рейки господарювання. В основу економічної реформи підприємництва покладено фундаментальні підходи ліберальної економіки, соціального забезпечення громадян, можливостей розширеного відтворення робочої сили та підготовку фахівців високого рівня у сфері високих технологій. На теперішній час проблемі управлінні підприємництвом у сфері високих технологій не присвячено достатньо уваги в наукових джерелах з економіки та управління корпораціями. Слід визначити, що в університетах та наукових установах підготовлено підручники з організації підприємництва, які мають спрямованість на вдосконалення навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед авторів, що присвятили дослідження темі розвитку підприємництва взагалі та високотехнологічного

підприємництва слід визначити І. Сазонця [9] та О. Саліхову [6]. Матеріали на які спирався автор при підготовці поданого дослідження відносяться до існуючої законодавчої та нормативної бази. Методологічною основою дослідження стали положення, які визначено авторами колективної монографії «Україна та її регіони на шляху до інноваційного суспільства» під заг. ред. Дубницького В.І. [10]. Крім того при підготовці питань анкети, що стосуються загальних підходів до розвитку підприємства в Україні автор спирався на монографії «Формування та функціонування механізму корпоративного управління на промислових підприємствах» (під заг. ред. Пономаренка В.С.) [11], «Стратегічні вектори регіональних трансформаційних зрушень» (під заг. ред. Галушкіної Т.П.) [12], «Організаційна поведінка підприємництва в умовах мінливого середовища» А.М. Колосова [13], «Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади» Ястремської О.М. [14] та монографію Безтелесної Л.І. «Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку» [15]. При підготовці питань анкети, що стосуються проблем розвитку саме високотехнологічної сфери автор спирався на такі монографії як: «Високотехнологічні виробництва: від

методології оцінки до піднесення в Україні» Саліхової О.Б. [6], «Розвиток світового господарства та глобальні інформаційні системи» Сазонець О.М. [16], «Інформаційні системи і технології в економіці та управлінні» (під заг. ред. Трофімова В.В.) [17], «Інвестиційно-інноваційний потенціал регіону: критерії оцінки та проблеми формування» Н.П. Мешко [18].

Мета статті. Головною метою проведеного в статті дослідження було виявлення найбільш важливих проблем та напрямів забезпечення розвитку підприємницької діяльності із застосуванням ринкових механізмів та в той же час високого ступеня використання нових технологій шляхом використання нових форм управління цими процесами та використання переваг інформатизації.

Виклад основного матеріалу. Чинники лібералізації високотехнологічного підприємництва поділяються на категорії за змістом та охопленням економічної сфери. До першої категорії необхідно віднести традиційні важелі ринкової економіки, які було теоретично обґрунтовано А. Смітом. До другої категорії чинників слід віднести засоби державного регулювання економіки. Такі засоби стимулювали розвиток високих технологій перш за все у військовій сфері, а потім ці технології переносились у цивільну площину. Найбільш яскравим прикладом такої трансформації є зародження Інтернету. До третьої категорії чинників відноситься інтернаціоналізація економічного життя, процеси економічної глобалізація, які становляться для нашої країни основою таких негативних факторів як інтелектуальна міграція та «утечка мозгов». До четвертої категорії чинників необхідно віднести комерціалізацію науки і освіти. Підприємницькі, корпоративні структури, інституційні установи, що працюють на ринку високих технологій пропонують на теперішній час великі можливості щодо участі науковців в грантових проектах,

конкурсах стартапів, челенджах, хакатонах та інших формах виявлення творчих здібностей та продажу наукового продукту. До п'ятої категорії чинників лібералізації високотехнологічного підприємництва відноситься нові організаційно-правові форми співпраці університетів і підприємницьких структур.

Аналізуючи форми отримання фінансування на високотехнологічні проекти ми можемо виділити наступні: фінансування із бюджету корпорації; грантова форма отримання коштів; форма фінансування шляхом підтримки діяльності інжинірингових шкіл; підтримка діяльності spin-out компаній, що створенні спільно науково-освітніми установами та підприємницькими структурами для реалізації високотехнологічних проектів; підтримка діяльності start-up компаній, що створенні спільно науково-освітніми установами та підприємницькими структурами для реалізації високотехнологічних проектів на основі пропозицій творчих колективів. В корпоративних структурах значна увага приділяється розвитку системи фінансування високотехнологічного підприємництва шляхом підтримки start-up компаній. З метою виявлення ідей, що можуть бути покладені в основу розвитку таких компаній, проводяться щорічні конкурси стартапів. Конкурс стартапів Vernadsky Challenge, який проводився у 2018 році виявився найбільш потужним за охопленням аудиторії та за якістю наданих проектів в Україні.

З метою проведення дослідження напрямів розвитку високотехнологічного корпоративного підприємництва було організовано опитування експертів, що працюють в органах державної влади або є особами, що працюють в органах місцевого самоврядування, мають свій бізнес, метою якого було вивчення питань запровадження світових підходів до розвитку системи

управління високотехнологічним підприємством в Україні та визначення ставлення представників органів державної влади та бізнес-середовища до виявлення головних напрямів формування системи управління високотехнологічним підприємством.

Основні завдання дослідження розроблені у відповідності до завдань, та пріоритетів Асоціації Україна – ЄС у сфері розвитку бізнесу та економічного співробітництва. Вони полягають у з'ясуванні проблем, що перешкоджають розвитку системи високотехнологічного підприємства в Україні, а також у визначенні пріоритетних видів підтримки, яких потребують підприємці та корпоративні структури з метою здійснення відповідальної місії в Україні – розвитку високотехнологічного підприємства.

В дослідженні приймали дослідження експерти, що навчаються за магістерськими програмами «Державна служба» та «Місцеве самоврядування» спеціальності «Публічне управління та адміністрування» в Національному університеті водного господарства та природокористування. Всього було опитано 50 осіб – слухачів програми, серед яких осіб, що отримали вищу освіту – 50, що складає 100% експертів. Серед експертів – працівники, що мають великий стаж роботи – понад 5 років. Така категорія складає 48 осіб, або 96% від загальної кількості опитуваних. 2 особи мають стаж роботи менше 5 років, що складає 4%. За кваліфікаційної ознакою 25 осіб працюють в сфері організації управління економічними та управлінськими процесами, що складає 50% від загальної кількості опитуваних, 13 осіб – в сфері організації публічних комунікацій, організації діяльності ЗМІ, соціального управління, що складає 26%, 12 осіб – в сфері юридичного забезпечення господарчих процесів та надання адміністративних послуг, що складає 24%

від загальної кількості опитуваних. За напрямом першої освіти, 19 осіб – мають інженерну спеціальність, що складає 38% від загальної кількості опитуваних, 19 осіб – економісти та менеджери, що складає 38% від загальної кількості опитуваних, 8 осіб – юристи, що складає 16% від загальної кількості опитуваних, 4 особи – філологи, що складає 8% від загальної кількості опитуваних.

За віковою структурою, серед опитуваних превалюють досвідчені фахівці. Вікова група 44-60 років складає найбільшу кількість опитуваних – 18 осіб, або 36% від загальної кількості опитуваних. Вікова група 25-43 роки складає 17 осіб, або 34% від загальної кількості опитуваних, а найстарша вікова група – 60 та більше років налічує 15 осіб, що складає 30% від загальної кількості опитуваних.

У відповідях на перше питання, яке є одним з головних за сутністю питань анкети – «Визначте, будь ласка, головні чинники, що сприяють ефективній діяльності суб'єктів підприємства в сфері високих технологій» (рисунок) експерти вирішили, що пріоритетними чинниками, які сприяють розвитку підприємства в сфері високих технологій є 1.8 – «Розвиток нових форм організації високотехнологічного бізнесу», 1.9 – «Підготовка менеджерів сфери високих технологій», 1.10 – «Повна реалізація всіх функцій менеджменту у нових високотехнологічних підприємницьких структурах», 1.11 – «Запровадження нових форм оплати праці в підприємстві високих технологій». Чинники, які в меншій мірі впливають на розвиток високотехнологічного підприємства це 1.2 – «Ефективна та доступна для розуміння система інституційного забезпечення процесу», 1.4 – «Створення системи підтримки експортерів високотехнологічної продукції», 1.7 – «Інтеграція підприємців в систему трансферу технологій».

Таким чином, експерти зробили

наголос на більш конкретних засобах досягнення мети в підприємницькому середовищі підприємницькими високотехнологічними структурами – створення власної ефективної системи менеджменту з меншою орієнтацією на інституційні заходи держави в цій сфері, зокрема підтримки експортерів та трансферу технологій. Можливо це можна пояснити тим, що підприємницькі високотехнологічні

структури, особливо ті, що працюють в сфері інформаційного бізнесу вже довгий час працюють за ustalеними схемами експорту своєї продукції шляхом передавання її через електронні мережі і поки що не потребують державної підтримки в цьому питанні. Схеми роботи таких структур та окремих підприємців на умовах аутсорсінгу надають такі можливості.

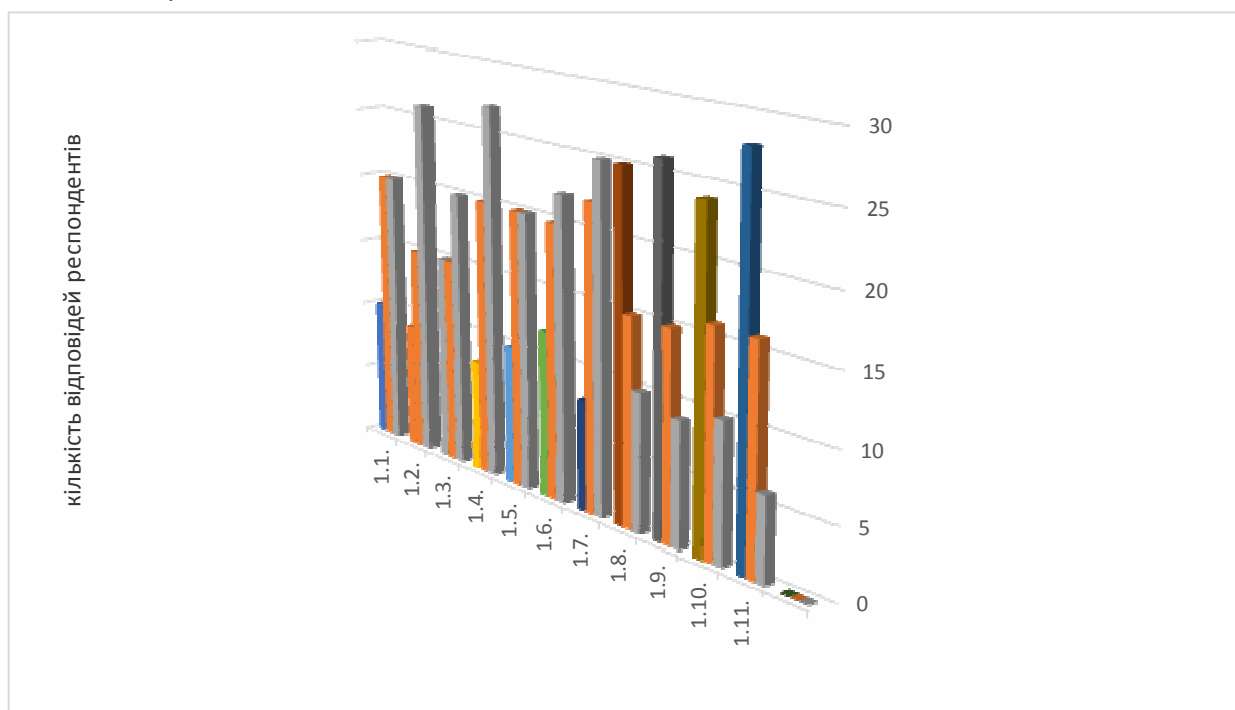

Рисунок. Відповіді респондентів на запитання «Визначте, будь ласка, головні чинники, що сприяють ефективній діяльності суб'єктів підприємництва в сфері високих технологій» [19]

Найбільш популярні за відповідями пункти анкети наголошують на соціально-економічному підґрунті розвитку підприємництва, матеріальному достатку всіх членів суспільства, економічних механізмах та високотехнологічних пріоритетах розвитку підприємництва. Більш соціальні та гендерні особливості знайшли меншу підтримку у респондентів. Також не дуже важливим вважають респонденти вплив міжнародних організацій на розвиток підприємництва. Дослідження свідчить про необхідність створення інфраструктури

розвитку підприємництва, тому найбільш важливі відповіді стосуються комплексних проблем розвитку підприємництва: права, фінансів, зав'язків;

Висновки. Спираючись на матеріали проведеного дослідження є доцільним сформулювати наступні висновки:

вирішення перш за все економічних та управлінських аспектів організації системи функціонування підприємництва в країні є резервом розвитку економіки. Безумовно, суспільство значною мірою впливає на розвиток тих чи інших сфер підприємництва.

Зокрема населення негативно відноситься до розповсюдження тютюнопаління, продажу алкоголю, азартним іграм, комп'ютерним іграм та деяким іншим видам підприємницької діяльності, але в цілому ці обмеження не є вирішальними. Також експерти вважають, що кваліфікація кадрів, які готуються університетами України та навчальними закладами інших форм та рівнів є задовільною для розвитку підприємництва;

державі необхідно продовжувати політику на підтримку та розвиток галузей, що входять до групи високих технологій, тому що експерти вважають, що здобуття якісної конкурентної освіти в сфері сучасних технологій є проблемою. Дійсно великою проблемою є відсутність значного припливу інвестиційних ресурсів в економіку України і, зокрема, в сферу високотехнологічного підприємництва, що і було відзначено експертами. Необхідно визначити, що доволі очікуваним є неприйняття експертами чиннику «Недостатній рівень оплати праці в сфері високих технологій» як важливого. Дійсно, в сфері високих технологій, які виходять на експортні позиції міжнародних ринків оплата праці є конкурентною. Особливо це стосується сфері інформаційної діяльності;

тісно пов'язані між собою чинники захисту прав інтелектуальної власності та

комерціалізації освіти сприймаються експертами як головні і це є ознакою інтеграції України в світове технологічне середовище, що зумовлено вимогами інтеграції економіки України та ЄС. В той же час відзначені як не дуже вагомні проблеми, що пов'язані із поточною діяльністю ЗВО України;

перспективи розвитку високотехнологічного бізнесу в Україні більшою мірою або з модернізацією системи управління та функціонування старих державних високотехнологічних підприємств, в яких вже досягнуто відповідний рівень концентрації кадрів та технологій, або зі створенням принципово нових високотехнологічних підприємницьких структур – особливо в сфері ІТ-технологій. Нові для нашої економічної дійсності «гібридні» форми підприємницької діяльності в сфері високих технологій підтримують недостатня кількість експертів;

експерти доволі високо оцінювали всі запропоновані позиції, але обирали відповіді, що пов'язані із внутрішніми можливостями економіки розвивати високотехнологічне підприємництво. Питання на які експерти відповідали не так позитивно спрямовані більше на коопераційні заходи, в тому числі з іноземними партнерами.

університету України «Київський політехнічний інститут». 2015. № 12. С. 417–424.

4. Валиулліна З. В. Концептуалізація діяльності корпорацій в інформаційно-інституційному середовищі. Рівне, 2018. 232 с.

5. Продан І. Модель технологічного підприємництва. URL: <http://igup.urfu.ru/docs/Bank%20English> (дата звернення: 10.12.2019).

6. Саліхова О. Б. Високотехнологічні виробництва: від методології оцінки до піднесення в Україні. Київ, 2012. 624 с.

7. ОЕСР. Стаття. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 10.12.2019).

Список використаних джерел

1. Ромусик Я. В. Розвиток високотехнологічної сфери малого та середнього бізнесу. *Ефективна економіка*. 2014. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4319> (дата звернення: 10.12.2019).

2. Кашуба О. М. Підприємництво в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Економіка і держава*. 2015. № 6. С. 103–106.

3. Гавриш О. А. Диференціація промислових підприємств як інноваційно функціонуючих виробничо-економічних систем. *Економічний вісник Національного технічного*

8. Варшавский А. Е. Наукоемкие отрасли и высокие технологии: определение, показатели, техническая политика, удельный вес в структуре экономики России. *Экономическая наука современной России*. 2000. № 2. С. 61–83.

9. Сазонец І. Л. Вплив державної політики високотехнологічного розвитку на національну та військову безпеку України. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2016. Вип. 1(73). С. 120–126.

10. Украина и её регионы на пути к инновационному обществу : монография в 4 т. / под общ. ред. В. И. Дубницкого и И. П. Булеева ; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти, Донец. экон.-гуманитар. ин-т, Акад. экон. наук Украины. Донецк : Юго-Восток, 2011.

11. Пономаренко В. С., Ястремська О. М. Формирование и функционирование механизма корпоративного управления на промышленных предприятиях. Харків : ХНЭУ, 2008. 446 с.

12. Стратегічні вектори регіональних трансформаційних зрушень : монографія / Т. П. Галушкіна, В. Є. Реутов, Л. М. Качаровська ; за наук. ред. д-ра экон. наук., проф. Т. П. Галушкіної НАН України, Ін-т пробл. ринку та экон.-екол. дослідж. та ін. Сімферополь : Фенікс, 2009. 320 с.

13. Колосов А. М. Організаційна поведінка підприємства в умовах мінливого середовища (150 питань теорії і практики організації). Луганськ, 2010. 344 с.

14. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади. Харків, 2004. 472 с.

15. Соціальний концепт суспільних та економічних процесів національного розвитку : колективна монографія / Л. І. Безтелесна, І. Л. Сазонець та ін. ; за наук. ред. д.е.н., проф. Безтелесної Л. І. Рівне : Волин. Обереги, 2015. 184 с.

16. Сазонець О. М. Розвиток світового господарства та глобальні інформаційні системи. Донецьк, 2010. 288 с.

17. Трофимов В. В. Информационные системы и технологии в экономике и управлении. Москва, 2009. 521 с.

18. Мешко Н. П. Інноваційний розвиток країн світової економіки в умовах глобалізації. Донецьк, 2008. 345 с.

19. Сазонець І. Л., Саленко А. С. Детермінанти лібералізації високотехнологічного підприємництва в умовах постіндустріального переходу. Рівне : Волинські обереги, 2019. 185 с.

References

1. Romusyk Ya. V. Rozvytok vysokotekhnolohichnoi sfery maloho ta serednoho biznesu. *Efektivna ekonomika*. 2014. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4319> (data zvernennia: 10.12.2019).

2. Kashuba O. M. Pidpryemnytstvo v Ukraini: problemy i perspektyvy rozvytku. *Ekonomika i derzhava*. 2015. № 6. S. 103–106.

3. Havrysh O. A. Dyferentsiatsiia promyslovykh pidpryemstv yak innovatsiino funktsionuiuchykh vyrobnycho-ekonomichnykh system. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*. 2015. № 12. S. 417–424.

4. Valiullina Z. V. Kontseptualizatsiia diialnosti korporatsii v informatsiino-instytutsiinomu seredovyshchi. Rivne, 2018. 232 s.

5. Prodan I. Model tekhnolohichnoho pidpryemnytstva. URL: <http://igup.urfu.ru/docs/Bank%20English> (data zvernennia: 10.12.2019).

6. Salikhova O. B. Vysokotekhnolohichni vyrobnytstva: vid metodolohii otsinky do pidnesennia v Ukraini. Kyiv, 2012. 624 s.

7. OESR. Stattia. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki> (data zvernennia: 10.12.2019).

8. Varshavskii A. E. Naukoemkie otrasli i vysokie tekhnolohii: opredelenie, pokazateli, tekhnicheskaiia politika, udelnyi ves v strukture ekonomiki Rossii. *Ekonomicheskaiia nauka sovremennoi Rossii*. 2000. № 2. S. 61–83.

9. Sazonets I. L. Vplyv derzhavnoi polityky vysokotekhnolohichnoho rozvytku na natsionalnu ta viiskovu bezpeku Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Ekonomichni nauky*. 2016. Vyp. 1(73). S. 120–126.

10. Украина и ее регионы на пути к инновационному обществу : монография в 4 т. / под общ. ред. В. И. Дубницкого и И. П. Булеева ; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти, Донец. экон.-гуманитар. ин-т, Акад. экон. наук Украины. Donetsk : Yuho-Vostok, 2011.

11. Ponomarenko V. S., Yastremska O. M. Formirovaniie i funktsionirovaniie mekhanizma korporativnogo upravleniia na promyshlennykh predpriiatiiakh. Kharkiv : KhNEU, 2008. 446 s.
12. Stratehichni vektory rehionalnykh trasformatsiinykh zrushen : monohrafiia / T. P. Halushkina, V. Ye. Reutov, L. M. Kacharovska ; za nauk. red. d-ra ekon. nauk., prof. T. P. Halushkinoi NAN Ukrainy, In-t probl. rynku ta ekon.-ekol. doslidzh. ta in. Simferopol : Fieniks, 2009. 320 s.
13. Kolosov A. M. Orhanizatsiina povedinka pidpriemstva v umovakh minlyvoho seredovyscha (150 pytan teorii i praktyky orhanizatsii). Luhansk, 2010. 344 s.
14. Yastremska O. M. Investytsiina diialnist promyslovykh pidpriemstv: metodolohichni ta metodychni zasady. Kharkiv, 2004. 472 s.
15. Sotsialnyi kontsept suspilnykh ta ekonomichnykh protsesiv natsionalnogo rozvytku : kolektyvna monohrafiia / L. I. Beztelesna, I. L. Sazonets ta in. ; za nauk. red. d.e.n., prof. Beztelesnoi L. I. Rivne : Volyn. Oberihy, 2015. 184 s.
16. Sazonets O. M. Rozvytok svitovoho gospodarstva ta hlobalni informatsiini systemy. Donetsk, 2010. 288 s.
17. Trofymov V. V. Informatsionnye systemy i tekhnolohii v ekonomike i upravlenii. Moskva, 2009. 521 s.
18. Meshko N. P. Innovatsiinyi rozvytok krain svitovoi ekonomiky v umovakh hlobalizatsii. Donetsk, 2008. 345 s.
19. Sazonets I. L., Salenko A. S. Determinanty liberalizatsii vysokotekhnolohichnogo pidpriemnytstva v umovakh postindustrialnogo perekhodu. Rivne : Volynski oberehy, 2019. 185 s.

УДК 339

<https://doi.org/10.31713/st3-4201919>

JEL F 01, N 30, O 12

Сардак С. Э.,

д.э.н., доцент,
профессор кафедры экономики и менеджмента
туристической деятельности,
Днепропетровский гуманитарный университет, г. Днепр

Радзиевская С. А.,

к.э.н., доцент,
доцент кафедры теоретической и прикладной экономики,
Государственный университет инфраструктуры и технологий, г. Киев

ИДЕНТИФИКАЦИЯ ЛОКАЛЬНЫХ ЦИВИЛИЗАЦИЙ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ

Sardak S. E.,

Doctor of Economics, Associate Professor
Dniprovskii University of the Humanities, Ukraine

Radziievska S. A.,

PhD in Economics, Associate Professor
State University for Infrastructure and Technology, Ukraine

IDENTIFICATION OF LOCAL CIVILIZATIONS AND THEIR INFLUENCE ON SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

Рассмотрена историческая периодизация формирования цивилизационного подхода. Определен потенциал локальных цивилизаций в XXI веке. Исследована цивилизационная структура мировой экономики. Предложен подход к идентификации принадлежности стран к современным локальным цивилизациям. Определены доминирующие локальные цивилизации и их влияние на социально-экономическое развитие общества

The historical periodization of the formation of a civilizational approach is considered. The potential of local civilizations in the 21st century is determined. The civilizational structure of the world economy is investigated. An approach is proposed to identify countries belonging to modern local civilizations. The dominant local civilizations and their influence on the socio-economic development of society are determined

Ключевые слова: цивилизация, цивилизационный подход, локальная цивилизация, страна, мировая экономика, государство

Keywords: civilization, civilizational approach, local civilization, country, world economy, nation

Постановка проблемы. В научном пространстве сформирована теория цивилизаций, которая в XXI веке динамично развивается в рамках исследований по истории экономики, политэкономии, геоэкономии, глобальной и транснациональной экономики, социальной экономики. Рассмотрение цивилизационных аспектов позволяет выделить различия, определить особенности функционирования и оптимизировать развитие глобальных экономических субъектов.

В рамках цивилизационного подхода главное внимание уделяется самим цивилизациям, прежде всего, рассматриваются вопросы их идентификации, характеристики и формирования. Но постепенно, потенциал цивилизационного подхода начинает применяться при исследовании широкого круга социально-экономических аспектов развития самих локальных цивилизаций и их взаимодействия в мировой экономике [1].

Анализ последних исследований и публикаций. Изучая становление цивилизационного подхода в истории,

отметим, что его зарождение начало формироваться в глубокой древности и осуществляется перманентно. Однако при этом можно выделить исторические периоды формирования цивилизационного подхода, что обусловлено научным вкладом ряда ученых (табл. 1).

Цель статьи. Целью статьи является идентификация локальных цивилизаций и их влияние на социально-экономическое развитие с учетом исторических периодов формирования цивилизационного подхода и цивилизационной структуры мировой экономики. Главной задачей статьи является определение доминирующих локальных цивилизаций в мировой экономике. Для выполнения данной задачи в статье поставлены и достигнуты следующие цели: рассмотрение исторических периодов формирования цивилизационного подхода; определение потенциала локальных цивилизаций в XXI веке; исследование цивилизационной структуры мировой экономики; предложение авторского подхода к идентификации принадлежности стран к современным локальным цивилизациям.

Изложение основного материала. Сам термин «цивилизация» (от лат. «civilis» – гражданский, государственный) уже несколько столетий используется в научной литературе, и получил широкое распространение. В период до середины XVIII века происходило формирование научных основ понимания культурных отличий народов, предпринимались попытки временной периодизации развития общества, разрабатывались основы ведения торговли и управления. В то время термин «цивилизация» имел юридическое

значение и означал судебное решение, которое переводит уголовный процесс в разряд процессов гражданских. Однако со временем данный термин приобрел социокультурное значение (как стадия развития культуры, противопоставленной дикости и варварству) и стал служить для обозначения такого общества, где господствуют принципы нравственности и нормы закона, уважение к правам человека и свобода, т.е. общества правильного, цивилизованного.

Таблица 1

Исторические периоды формирования цивилизационного подхода*

№	Время	Характеристика	Фундатеры
1.	До начала XVIII в.	Формирование научных основ понимания: культурных отличий народов, временной периодизации развития общества, ведения торговли и управления.	Геродот, Фукидид, Полибий, Тит Ливий, Платон, Аристотель, Лукреций Кар, Сыма Цянь, Блаженный Августин, Аль-Бируни, Ибн Хальдун
2.	Начало XVIII в.	Возникновение и использование термина «цивилизация» в юридическом значении. Применение научного подхода к природным, культурным, географическим и историческим отличиям народов. Использование в терминологии цивилизационных аспектов.	Дж. Вико, Ш. Л. де Монтескье, Ф. М. Аруэ (Вольтер)
3.	Середина XVIII в.	Устойчивое использование термина «цивилизация» в социокультурном значении и его популяризация в научной литературе. Отождествление цивилизации с культурой.	В. Р. де Мирабо, Н. А. Буланже, П. А. Гольбах, А. Фергюсон
4.	Конец XVIII – начало XIX в.	Применение термина «цивилизация» в контексте периодизации мировой истории («дикость», «варварство», «цивилизация») и определения стадии развития общества.	А. К. Шторх, Д. Дидро, М.-Ж. Кондорсе
5.	Первая треть XIX в.	Идентификация различий между обществами, находящимися на стадии цивилизационного развития и использование термина «цивилизация» во множественном значении.	П. С. Балланш, Э. Э. Бюрнуфа, Х. Лассен, А. фон Гумбольдт, Ф. Гизо, А. Л. Метлинский
6.	Середина XIX – начало XX в.	Зарождение изучения «локальных цивилизаций». Становление, популяризация и развитие цивилизационного подхода в разных сферах науки.	Ш. Ренувье, Ж. Гобино, Г. Рюккерт, Г. Т. Бокль, Л. Г. Морган, Н. Я. Данилевский, Ф. Энгельс, О. Шпенглер, Н. А. Бердяев, В. И. Вернадский, Л. Февр

продовження табл. 1

7.	Середина XX – начало XXI в.	Формирование цивилизационного подхода и теории «локальных цивилизаций». Фундаментальная адаптация и прикладное применение цивилизационного подхода в социально-гуманитарных науках.	Ф. Конечна, А. Тойнби, П. Сорокин, Ф. Бродель, Д. Белл, Э. Тоффлер, С. Хантингтон, Л.Н. Гумилёв, Е. Б. Черняк, Б. Н. Кузык, Г. В. Осипов, Ю. В. Яковец, О. А. Платонов, В. Н. Тростников, Н. М. Морозов, А. С. Филипенко, Ю. Н. Пахомов, Ю. В. Павленко, М. З. Згуровский, А. Д. Гвишиани, Е. А. Коппель, О. М. Химяк, Т. В. Кальченко, С. Э. Сардак, С. А. Радзиевская, Н.И. Михальченко, Я.С. Калакура, О.А. Рафальский, М.Ф. Юрій
8.	Конец XX – начало XXI в.	Многокритериальное понимание, критика, методологические проблемы и трансформация цивилизационного подхода.	И. Валлерстайн, Б. С. Ерасов, Н. Н. Моисеев, Л. Б. Алаев, М. Я. Бобров, Н. Н. Крадин, Ю. И. Семёнов, В. А. Шнирельман, Ю. В. Жулий

* составлено авторами.

Следует отметить, что фундаторы становления цивилизационного подхода (равно как и другие мыслители, повлиявшие на становление теории локальных цивилизаций) не всегда использовали термин «цивилизация», что, впрочем, не мешает им считаться родоначальниками данной теории. Так Н. Данилевский называл эти крупные культурные системы «культурно-историческими типами», О. Шпенглер – «высокими культурами», А. Тойнби – «цивилизациями», А. Кребер – «моделями культуры, основанными на высших ценностях», Ф. Нортроп – «культурными системами» или «мировыми культурами», Н. Бердяев – «великими культурами», П. Сорокин – «крупными культурными системами и суперсистемами», Л. Н. Гумилев использовал категорию «этнос».

Таким образом, отметим, что при идентификации структуры мировой экономики в целом, и ее отдельных элементов в частности, можно констатировать наличие линейно-стадиального, формационного, геополитического и стадиального подходов, которые являются альтернативой цивилизационного подхода, который в экономической теории прошел длительный исторический период

становления и перманентно развивается. При этом, в результате длительного генезиса, в XXI ст. потенциал термина «цивилизация» расширился, стал иметь разные значения и понимается, как [2-3]:

уровень общественного развития и материальной культуры, достигнутый той или иной общественно-экономической формацией, а также степень и характер развития культуры определенных эпох и народов;

совокупность проявлений достигнутой степени общественного развития;

современная культура, прогресс, образование;

то, что является достижением современного прогресса;

третья ступень в развитии человеческой культуры, которому предшествуют два других – время дикости и варварства;

в некоторых идеалистических теориях – эпоха деградации и упадка в противовес целостности и органичности культуры;

в общефилософском значении – социальная форма движения материи, обеспечивающая её стабильность и способность к саморазвитию путём саморегуляции обмена с окружающей средой (человеческая цивилизация в масштабе

космического устройства);

в историко-философском значении – единство исторического процесса и совокупность материально-технических и духовных достижений человечества в ходе этого процесса (человеческая цивилизация в истории Земли);

стадия всемирного исторического процесса, связанная с достижением определённого уровня социальности (стадия саморегуляции и самопроизводства при относительной независимости от природы, дифференцированности общественного сознания);

локализованное во времени и пространстве общество (локальные цивилизации являются целостными системами, представляющими собой комплекс экономической, политической, социальной и духовной подсистем и развивающиеся по законам витальных циклов).

В целом, можно констатировать, что в XXI в. теория цивилизаций динамично развивается в направлениях определения концепта характеристики и описания цивилизаций, а также разработки инструментария измерения показателей и механизмов оптимизации экономического развития. Однако заметим, что сейчас

цивилизационный подход не является четко унифицированным и в силу ряда причин подвергается критике. Например, в названиях цивилизаций наблюдается пересечение территориальных, религиозных, национальных, социально-политических признаков. Люди, принадлежащие к цивилизациям не имеют унифицированных общих ценностей, отличается их уровень жизни, состояние бытовых условий и уровень производства (это прослеживается даже на примере наиболее развитого регионального объединения – ЕС). Кроме того, население страны может по своему мировоззрению, культуре и образу жизни принадлежать к различным локальным цивилизациям. Поэтому вышеприведенные аспекты обуславливают необходимость продолжения дальнейших исследований в этом направлении.

При применении цивилизационного подхода к анализу структуры мировой экономики, неоднократно осуществлялись попытки ввести критерии разграничения цивилизаций. С учетом многокритериальности в определении цивилизаций, рассмотрим подходы в сфере идентификации современной цивилизационной структуры мировой экономики (табл. 2).

Таблица 2

Цивилизационная структура мировой экономики*

№	Авторы	Критерии идентификации	Локальные цивилизации
1.	Н. Я. Данилевский [4]	Язык, политическая независимость народов, влияние чуждых предшествовавших или современных цивилизаций, формирование федерации или политической системы государств, однонаправленный жизненный цикл, вероисповедание	11 цивилизаций: египетская; китайская; ассирийско-вавилоно-финикийская, халдейская или древнесемитическая; индийская; иранская; еврейская; греческая; римская; ново-семитическая или арабийская; германо-романская или европейская; восточноевропейская, славянская, всеславянская или русская.

продовження табл. 2

2.	А. Тойнби [5]	Религия и форма её организации, а также территориальный признак удаленности от места возникновения цивилизации	21 цивилизация: андская, арабская, вавилонская, дальневосточная основная, дальневосточная в Кореи и Японии, эллинская, египетская, западная, индийская, индуистская, иранская, мексиканская, древнекитайская, майянская, минойская, православная христианская основная – в Византии и на Балканах, православная христианская в России, сирийская, хеттская, шумерская, юкатанская.
3.	С. Хантингтон [6]	Территориальный и религиозный признак	8 цивилизаций: западная, православная, исламская, китайская, индийская, японская, латиноамериканская, африканская (южнее Сахары).
4.	Э. Д. Фролов [7]	Общность геополитических условий, исконное языковое родство, единство или близость экономического и политического строя, схожесть культуры (включая религию) и менталитета	14 цивилизаций: древнеегипетская; шумерская; вавилонская; древне-еврейская; античная (греко-римская); византийская; арабская; новая западно-европейская (с заморскими зонами расселения европейцев в Северной Америке, Австралии, Новой Зеландии); латино-американская; славяно-русская; индийская; китайская; японская; древне-американская цивилизация (потомки ацтеков, инков и майя).
5.	Г. В. Осипов, Б. Н. Кузык, Ю. В. Яковец [8]	Наука, образование, культура, этика, идеология	12 цивилизаций: североамериканская, латиноамериканская, западноевропейская, восточноевропейская, евразийская, японская, китайская, индийская, буддийская, мусульманская, африканская, океаническая.
6.	А.С. Филипенко [9]	Территориальный и религиозный признак	8 цивилизаций: западная, конфуцианская, исламская, индуистская, латиноамериканская, африканская, православно-славянская, японская.
7.	М. З. Згуровский, А. Д. Гвишиани [10]	Вера, изменения, конфликты, свободы, идентификация, мысли, знания, природа, политика, составляющие социума; ценность жизни человека, свобода личности в обществе, статус женщины в обществе, степень проникновения религии, этническая однородность, открытость или закрытость к другим культурам, традиционализм в культуре, политический радикализм	12 цивилизаций: западная-североамериканская, западная-европейская, конфуцианская, японская, исламская-арабская, исламская-тюркская, исламская-малайская, индуистская, славянская восточно-православная, славянская западно-католическая, латиноамериканская, африканская.

продовження табл. 2

8.	І.Л. Сазонець, В.В. Джинджоян [15]	Взаимосвязь всех участников хозяйственной деятельности, наличие горизонтальных связей и чувства солидарности; другая мотивация процесса труда индивида, несводимость ее только критериям деньги / прибыль; неприятие только количественных показателей потребления благ в качестве показателя качества жизни; представление о хозяйственной деятельности как целостную цель экономической системы; отражение в экономике духа культуры	6 цивилизаций. В общем виде существуют особенности рыночно-либеральной модели экономики, исламской модели, конфуцианской и буддийской. В сфере деятельности корпораций, корпоративных отношений выделяют англо-саксонскую модель, европейскую (Рейнскую), азиатскую (Японский) модели.
----	--	--	--

* составлено авторами.

Н. Я. Данилевский в книге «Россия и Европа» (1871) сформировал теорию культурно-исторических типов человечества. Согласно его учению, общечеловеческой цивилизации нет и быть не может. В целом выводы Н. Я. Данилевского о природе цивилизации сводятся к тому, что каждая цивилизация имеет самобытный характер и развивается по собственным законам, что обусловлено: 1) языковыми факторами, 2) политической независимостью составляющих ее народов, 3) влиянием чуждых предшествовавших или современных цивилизаций, 4) формированием федерации или политической системы государств, 5) однонаправленным жизненным циклом [4, с. 113-114]. Также Н. Я. Данилевский отмечал особое значение вероисповедания и влияние религии. Культурно-исторические типы, или самобытные цивилизации, расположенные в хронологическом порядке: 1) египетский, 2) китайский, 3) ассирийско-вавилонско-финикийский, халдейский, или древнесемитический, 4) индийский, 5) иранский, 6) еврейский, 7) греческий, 8) римский, 9) ново-семитический, или арабийский, и 10) германо-романский, или европейский. К ним отнесены еще и два аме-

риканские типа – мексиканский и перуанский, погибшие насильственной смертью и не успевшие совершить своего развития.

А. Тойнби сформировал теорию развития локальных цивилизаций и выделил двадцать одну цивилизацию (андская, арабская, вавилонская, дальневосточная основная, дальневосточная в Корее и Японии, эллинская, египетская, западная, индийская, индуистская, иранская, мексиканская, древнекитайская, майянская, минойская, православная христианская основная – в Византии и на Балканах, православная христианская в России, сирийская, хеттская, шумерская, юкатанская), из которых остается существовать только десять и часть из них находятся под угрозой ассимиляции с западной [5].

С. Хантингтон на основе территориального и религиозного признаков, выделяет восемь современных цивилизаций: западную, православную, исламскую, китайскую, индийскую, японскую, латиноамериканскую, африканскую (южнее Сахары) [6].

Э. Д. Фролов отмечает, что основными критериями возведения отдельного

культурного очага в ранг значимой исторической цивилизации являются общность геополитических условий, исконное языковое родство, единство или близость экономического и политического строя, культуры (включая религию) и общность менталитета, а также выделяет ряд наиболее значимых исторических цивилизаций: древнеегипетская, шумерская, вавилонская, древнееврейская, античная (греко-римская), византийская, арабская, новая западноевропейская (с заморскими зонами расселения европейцев в Северной Америке, Австралии, Новой Зеландии), латиноамериканская, славяно-русская, индийская, китайская, японская, а также древние американские цивилизации ацтеков, инков и майя, значение которых, однако, в силу их изоляции и перерыва в развитии, несопоставимо с вышеперечисленными [7].

Г. В. Осипов, Б. Н. Кузык и Ю. В. Яковец по пяти факторам, которые отражают различные составляющие духовной жизни и воспроизведения (наука, образование, культура, этика, идеология) идентифицируют двенадцать локальных цивилизаций пятого поколения: североамериканская, латиноамериканская, западноевропейская, восточноевропейская, евразийская, японская, китайская, индийская, буддийская, мусульманская, африканская, океаническая [8]. Данный подход получил поддержку и иных ученых [11], которые выделили группы цивилизаций, цивилизации и ведущие страны:

цивилизации Европы:
западноевропейская (Германия, Франция, Великобритания, Италия),
восточноевропейская (Польша, Румыния),
евразийская (Россия, Украина, Казахстан);

цивилизации Америки и Океании:
североамериканская (США, Канада),
латиноамериканская (Бразилия, Мексика),
океаническая (Австралия, Филиппины);

цивилизации Азии и Африки: японская (Япония), китайская (КНР), индийская (Индия),

буддистская (Вьетнам, Таиланд, Республика Корея), мусульманская (Египет, Алжир, Иран, Турция, Пакистан, Индонезия), африканская (ЮАР, Нигерия, Эфиопия).

А. С. Филипенко основательно определяет исторические аспекты становления цивилизационного подхода в истории начиная с XVIII века, отмечая наличие всемирной – общечеловеческой цивилизации (неолитическая, восточно-рабовладельческая, античная, раннефеодальная, доиндустриальная, индустриальная, постиндустриальная) и 8 локальных цивилизаций по территориальному признаку (западная, конфуцианская, исламская, индуистская, латиноамериканская, африканская, православно-славянская, японская) [9]. Также А. С. Филипенко отмечает, что основу современного цивилизационного знания составляют 5 цивилизационных парадигм (общеисторическая, философско-антропологическая, социокультурная, технологическая, экономическая), которые предоставляют возможность составить целостное представление о цивилизационных процессах.

М. З. Згуровский и А. Д. Гвишиани согласно двум группам критериев (вера, изменения, конфликты, свободы, идентификация, мысли, знания, природа, политика, составляющие социума; ценность жизни человека, свобода личности в обществе, статус женщины в обществе, степень проникновения религии в общественную жизнь, этническая однородность, открытость или закрытость к другим культурам (цивилизациям), традиционализм в культуре и мышлении (консерватизм), радикализм в политической жизни) определяют двенадцать цивилизаций: западная-североамериканская, западная-европейская, конфуцианская, японская, исламская-арабская, исламская-тюркская, исламская-малайская, индуистская, славянская восточно-православная,

славянская западно-католическая, латиноамериканская, африканская [10].

Учитывая, что современное общество не однородно и все население мира можно охарактеризовать по многим критериям (прежде всего, это женщины признаки, возраст, принадлежность к гражданству стран, национальность, статус, состояние, образованность, владение языками, конфессиональная принадлежность, участие в трудовых процессах, культура и т.д.), можно констатировать наличие локальных цивилизаций, в рамках которых формируется общность людей с доминирующими характеристиками ее представителей (биологические характеристики, мировоззрение, устойчивые модели поведения, ценности, обычаи, динамические способности и т.д.).

То есть цивилизационный подход основывается на двух ключевых аспектах. Первый – это территория, и второй – это общность людей имеющих подобность (схожесть).

Однако, как справедливо отмечают приверженцы и критики цивилизационного подхода – главным проблемным вопросом является нахождение аппарата (механизма) критериальной идентификации локальных цивилизаций. Причем если до конца XIX – середины XX века цивилизации были более-менее рассредоточены по территориям, то в XXI веке в силу глобализации население многих территорий уже не имеет четкой цивилизационной идентичности.

На наш взгляд, вышеприведенный методологический коллапс научного развития цивилизационного подхода возник в силу сложности (а также затратности, неэтичности, отсутствия законодательной базы) статистического оценивания части показателей, определяющих принадлежность отдельного человека, малых и больших групп, государств и региональных объединений к той или иной локальной цивилизации. Причем, сложность статистического

оценивания объясняется:

нечеткой идентификацией категорий основоформирующих сознательную и бессознательную общность людей (например, мировоззрение, духовность, родина, отечество, совесть, и т.д.);

нежеланием людей респондировать или же сознательное сокрытие показателей идентифицирующих цивилизационную принадлежность (например, конфессиональная принадлежность и мера воцерковленности, поддержка доминирующей идеологии и лояльность к институту государства и т.д.);

отсутствие достоверной методики определяющей корреляцию показателя с цивилизационной принадлежностью;

отсутствие унифицированной методики измерения показателя (например, непонятно, как достоверно на научной основе измерить принадлежность стран к той или иной локальной цивилизации);

отсутствие правового механизма (или же его запрещающее действие) измерения показателя (например, определение национальности методом ДНК-генеалогии);

высокой динамикой изменения показателей, обуславливающей сложность идентификации цивилизационной принадлежности отдельного человека или страны в целом (например, за счет высокой интенсивности миграционных и туристических потоков констатируется сложность определения доминирующего языка и культуры индивидуумов);

филигранность понимания территориальной рассредоточенности локальных цивилизаций и их центров притяжения (например, Австралия и Новая Зеландия, встречается и в составе западной цивилизации, и в северо-Американской, и к Океанической).

Таким образом, в пределах цивилизационного подхода можно констатировать наличие группы показателей идентификации цивилизационной принадлежности, которые по состоянию на

начало второго десятилетия неприемлемо статистически измерять, а также группы показателей, которые могут служить идентификаторами и могут быть измеренными.

Основываясь на результатах авторского исследования в области параметризации и оценки глобального развития человеческих ресурсов [12], нами предлагается

идентифицировать локальные цивилизации по шести параметрам. При этом по каждому параметру мы определяем определяющие статистически доступные для измерения показатели (приведенные международными организациями, органами государственной власти стран, интеграционными объединениями) (табл. 3).

Таблица 3

Показатели идентификации локальных цивилизаций*

№	Параметр измерения	Пояснение параметра	Определяющие статистически доступные показатели для измерения
1.	Природный	Территория размещения населения.	Континентальная принадлежность. Главный регион концентрации стран представителей цивилизации.
2.	Биологический	Физиологические характеристики населения.	Раса, национальность, народность, этнос, этнические группы или статусно-общественно определенная принадлежность. Фактическая продолжительность жизни, ожидаемая продолжительность жизни при рождении, заболевания, инвалидность.
3.	Технический	Состояние развития науки, техники, технологий, производства.	Технологический уклад. Антропогенная активность (активно-техногенная или пассивно-антропогенная). Численность объектов интеллектуальной собственности. Численность научно-исследовательских структур и их работников. Состояние индустриализации (доиндустриальный, индустриальный или постиндустриальный). Наличие ядерного оружия. Космические агентства, участие в космических программах. Участие в военных блоках.
4.	Экономический	Рациональность использования ресурсов и осуществления процессов производства, распределения, обмена и потребления.	Статус страны в международных рейтингах (развитая, развивается). Тип экономической системы (натуральная экономика, административно-командная, переходная, трансформационная, рыночная). Ранжирование по макроэкономическим показателям: объем ВВП, объем ВВП на душу населения, уровень бедности и тому подобное.
5.	Социальный	Реализация социально-культурных потребностей	Доминирующий язык. Показатели социально-культурного развития (продолжительность образования, численность грамотных, численность социально-культурных объектов).
6.	Управленческий	Властное влияние на ресурсы и процессы для достижения определенных результатов	Продолжительность независимости. Гражданство. Политическая система. Религиозная принадлежность. Мера интегрированности в региональные объединения.

* составлено авторами.

В рамках данного исследования, авторы применяют два упрощения. Первое, это выделение двух групп локальных цивилизаций по численности их представителей – многочисленные и малочисленные цивилизации. Второе, это применение качественной, а не количественной характеристики локальной цивилизации на основе метода индивидуальной экспертной оценки. На основе данных допущений, авторы идентифицируют девять многочисленных локальных цивилизаций: западная (Европа, Северная Америка, Австралия, Новая Зеландия – главные центры притяжения США, Англия, Германия, Франция); китайская (территория КНР); индийская (территория Индии); латиноамериканская (территория Латинской Америки); исламская (территория Азии и Северной Африки); буддийская (территория Южной, Юго-Восточной и Восточной Азии); восточноевропейская (территория Евразии); африканская (территория Африки южнее Сахары); японская (территория Японии).

В это же время, к группе малочисленных локальных цивилизаций можно отнести древне-американскую цивилизацию (потомки ацтеков, инков и майя – в настоящее время они составляют около 1% мирового населения), североамериканскую (0,3%), семитско-иудейскую (0,19%), океаническую (0,006%), а также многочисленные микроцивилизационные общества: остатки древних цивилизаций, колыбельные цивилизации, искусственные сообщества и поселения (в том числе, сестейдинг, экопоселения).

Выводы. В статье изучены восемь исторических периодов формирования цивилизационного подхода с приведением их временного интервала, особенностей и фундаторов. Определен терминологический и смысловой потенциал локальных цивилизаций в XXI веке, который позволяет рассматривать локальные цивилизации.

Исследована цивилизационная структура мировой экономики по имеющимся характеристикам ведущих ученых-международников. Идентифицированы девять доминирующих локальных цивилизаций по шести категориальным признакам, позволяющим установить цивилизационную структуру стран.

При этом, отметим, что процесс глобализации, исторически обусловил определенную трансформацию имеющихся цивилизаций в направлении их гомогенизации, когда их традиционные различия характерные для конца XX в. начали постепенно «размываться». В начале XXI века, в результате развертывания НТП (прежде всего за счет распространения компьютерных технологий, формирования Интернета, транснационализации производства, развития средств коммуникации и транспорта) в сферах науки, образования и экономики произошли коренные изменения и в территориальных пределах существующих цивилизаций начала увеличиваться численность населения которая по своему менталитету начала быть представителями других цивилизаций. Также можно констатировать наличие населения, имеющего «размытый» цивилизационный менталитет или сознательно отторгается от одной цивилизации, формируя «позацивилизационный» сегмент. Соответственно, каждая страна отличается от другой по мере ее принадлежности к той или иной цивилизации и в мировой экономике уже нет «чистых» или «стоцентных» стран-представителей локальных цивилизаций.

В конце второго десятилетия XXI века в мировой экономике доминирует западная цивилизация, подъем которой во многом обусловлен распространением в религиозной плоскости протестантизма, в политической – демократизации общества, формирования модели «плавильный котел» и региональной интеграцией, а в экономической –

распространением либерализма. Однако логика развертывания исторической динамики человеческого развития свидетельствует о неизбежности изменения данной доминантной ситуации путем длительных цивилизационных конфликтов.

Список використаних джерел

1. Сардак С. Е. Вплив цивілізаційних та культурних чинників на економічний розвиток. *Економіка та суспільство*. 2017. № 9. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/17.pdf. (дата звернення: 10.12.2019).

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2007. 1736 с.

3. The New Encyclopedia Britannica (1978): in 30 vol. *Micropedia: Ready Reference and Index*. Vol. II. Library of Congress. Chicago. P. 956–957.

4. Данилевский Н. Я. Россия и Европа / составление и комментарии Ю. А. Белова ; отв. ред. О. Платонов. М. : Институт русской цивилизации, 2008. 816 с.

5. Тойнби А. Дж. Постижение истории : сборник / пер. с англ. Е. Д. Жаркова, М., Рольф, 2001. 640 с.

6. Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*. № 3(72). P. 22–49.

7. Фролов Э. Д. Проблема цивилизаций в историческом процессе. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер. 2 История*. 2006. № 2. С. 96–100.

8. Осипов Г. В., Кузык Б. Н., Яковец Ю. В. Перспективы социокультурной динамики и партнерства цивилизаций. М. : ИНЭС, 2007. 283 с.

9. Філіпенко А. С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку. К. : Знання України, 2002. 189 с.

10. Глобальное моделирование процессов устойчивого развития в контексте качества и безопасности жизни людей (2005–2007/2008 годы) / научн. рук. проекта М. З. Згуровский, А. Д. Гвишиани. К. : Политехника, 2008. 331 с.

11. Перспективы геополитической динамики и взаимодействия цивилизаций. Глобального прогноза «Будущее цивилизаций» на период до 2050 года / под ред. Ю. В. Яковца, А. И. Агеева, Т. Т. Тимофеева. М. : МИСК, 2009. Ч. 7. 210 с.

Полученные результаты позволяют определить цивилизационную структуру стран и региональных объединений, что дает основание для дальнейших исследований в сфере анализа и прогноза их социально-экономического развития [13–14].

12. Global factors which influence the directions of social development / S. Sardak, M. Korneyev, A. Simakhova, O. Bilskaya. *Problems and Perspectives in Management*. 2017. № 15(3). P. 323–333.

13. Sardak S., Radziyevska S., Prysiazhniuk Y. Civilizational structure of regional integration organizations. *Przegląd Strategiczny*. 2019. № 12. P. 59–79.

14. Current trends in global demographic processes / S. Sardak, M. Korneyev, V. Dzhyndzhoian, T. Fedotova, O. Tryfonova. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. № 16(1). P. 48–57.

15. Сазонец І. Л., Джинджоян В. В. Економічна антропологія в системі методологій дослідження соціальних процесів. *Вісник НУВГП. Економічні науки* : зб. наук. праць. 2019. Вип. 3(87). С. 83–102.

References

1. Sardak S. E. Vplyv tsyvilizatsiinykh ta kulturnykh chynnykh na ekonomichni rozvytok. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2017. № 9. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/17.pdf. (data zvernennia: 10.12.2019).

2. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. dopov. ta SD) / uklad. i holov. red. V. T. Busel. K. ; Irpin : VTF Perun, 2007. 1736 s.

3. The New Encyclopedia Britannica (1978): in 30 vol. *Micropedia: Ready Reference and Index*. Vol. II. Library of Congress. Chicago. P. 956–957.

4. Danilevskii N. Ya. Rossiia i Evropa / sostavlenie i kommentarii Yu. A. Belova ; otv. red. O. Platonov. M. : Institut russkoi tsivilizatsii, 2008. 816 s.

5. Toinbi A. Dzh. Postizhenie istorii : sbornik / per. s anhl. E. D. Zharkova, M., Rolf, 2001. 640 s.

6. Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*. № 3(72). P. 22–49.

7. Frolov E. D. Problema tsivilizatsii v istoricheskom protsesse. *Vestnik Sankt-Peterburshkoho universiteta. Ser. 2 Istoriia*. 2006.

№ 2. S. 96–100.

8. Osipov H. V., Kuzyk B. N., Yakovets Yu. V. *Perspektivy sotsiokulturnoi dinamiki i partnerstva tsivilizatsii*. M. : INES, 2007. 283 s.

9. Filipenko A. S. *Tsyvilizatsiini vymiry ekonomichnoho rozvytku*. K. : Znannia Ukrainy, 2002. 189 s.

10. *Hlobalnoe modelirovanie protsessov ustoichivoho razvitiia v kontekste kachestva i bezopasnosti zhizni liudei (2005-2007/2008 hody)* / nauchn. ruk. proekta M. Z. Zghurovskii, A. D. Hvishiani. K. : Politehnika, 2008. 331 s.

11. *Perspektivy heopoliticheskoi dinamiki i vzaimodeistviia tsivilizatsii. Hlobalnoho prohnoza «Budushchee tsivilizatsii» na period do 2050 hoda* / pod red. Yu. V. Yakovtisa, A. I. Aheeva, T. T. Timofeeva. M. : MISK, 2009. Ch. 7. 210 s.

12. *Global factors which influence the directions of social development* / S. Sardak, M. Korneyev, A. Simakhova, O. Bilskaya. *Problems*

and Perspectives in Management. 2017. № 15(3). P. 323–333.

13. Sardak S., Radziyevska S., Prysiazhniuk Y. *Civilizational structure of regional integration organizations*. *Przeglad Strategiczny*. 2019. № 12. P. 59–79.

14. *Current trends in global demographic processes* / S. Sardak, M. Korneyev, V. Dzhyndzhoian, T. Fedotova, O. Tryfonova. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. № 16(1). P. 48–57.

15. Sazonets I. L., Dzhyndzhoian V. V. *Ekonomichna antropolohiia v systemi metodolohii doslidzhennia sotsialnykh protsesiv*. *Visnyk NUVHP. Ekonomichni nauky* : zb. nauk. prats. 2019. Vyp. 3(87). S. 83–102.

УДК 351.773:001.818(477)

<https://doi.org/10.31713/st3-4201920>

JEL E 02, F 53, I 15

Саричев В. І.,

д.е.н., доцент

професор кафедри економіки та

соціально-трудоу відносин

Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

ІНДИКАТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ РОЗВИТКУ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Sarychev V. I.,

Doctor of Economics, Associate Professor

Professor of the Department of Economics and

Social and Labor Relations

University of Customs and Finance, Dnipro

HEALTH EFFICIENCY INDICATORS IN THE DEVELOPMENT OF SOCIO-ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC SYSTEMS

В статті досліджено ефективність систем охорони здоров'я в умовах розвитку соціо-еколого-економічних систем, проведено співставлення систем охорони здоров'я в умовах запровадження Концепції сталого розвитку. На основі математичного моделювання та статистичних порівнянь досліджено вплив соціо-еколого-економічних систем на функціонування систем охорони здоров'я та стан здоров'я населення в умовах інтеграції зусиль урядів та міжнародних організацій в цій сфері

The article investigates the effectiveness of health systems in the context of the development of socio-ecological and economic systems, compares the health systems in terms of implementing the Concept of sustainable development. On the basis of mathematical modeling and statistical comparisons the influence of socio-ecological-economic systems on the functioning of health systems and the state of health of the population in the conditions of integration of efforts of governments and international organizations in this field is investigated

Ключові слова: система, охорона здоров'я, соціо-еколого-економічні, моделювання, уряди, міжнародні організації

Keywords: system, health care, socio-ecological-economic, modeling, governments, international organizations

Постановка проблеми. В системі охорони здоров'я України, що є складовою забезпечення людського розвитку, тривалий час спостерігаються негативні тенденції падіння якості медичних послуг, збільшення втрат від захворювань та передчасної смертності, зростання дисбалансів між екстенсивними показниками вдосконалення галузі та реальними можливостями задовольнити потреби населення з профілактики та лікування хвороб, що обумовлено нераціональністю економічних витрат на державному рівні через відсутність належного фінансування інноваційних медичних систем та недостатньою ефективністю суспільних намагань з впровадження здорового способу життя.

Використання досвіду міжнародних інституцій з охорони здоров'я теж не дає очікуваних позитивних результатів через наявність гострих світових проблем у боротьбі з масовими захворюваннями, обмеженість фінансування цієї сфери на тлі наслідків глобальної фінансово-економічної кризи та розбіжність національних поглядів щодо пріоритетів функціонування ринку медичних послуг через значну політичну заангажованість виконавчої влади.

Головними шляхами подолання труднощів в системі охорони здоров'я на

світовому та національному рівнях за поглядами ВОЗ є: забезпечення рівного доступу до якісних медичних послуг в умовах суттєвого зниження рівня життя населення; обрахування макроекономічного ефекту від впровадження нових медичних технологій для зниження рівня захворюваності та формування сучасної державної стратегії в галузі охорони здоров'я; розгортання суспільно-державного діалогу щодо розподілення ризиків у разі захворювання й втрати працездатності, розмірів компенсацій на основі масштабного впровадження страхової медицини; гарантування медичних послуг, їх якості та підконтрольності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Архітектура сучасної системи охорони здоров'я, яка пов'язана із соціо-еколого-економічними системами, є предметом для досліджень провідних науковців – фахівців з економіки та державного управління України. Відомими авторами, що досліджують процеси вдосконалення організації сучасної системи охорони здоров'я є І.Л. Сазонець та І.Я. Зима. В своїй монографії: «Соціальні інститути в трансформації державної системи управління охороною здоров'я», [39] науковці охопили значне коло питань

охорони здоров'я. Крім того, значна кількість науковців досліджує питання трансформації системи охорони здоров'я. Однак, недостатньо довгий термін вивчення вченими цих питань не дозволяє їх вважати такими, що дають відповіді на ключові питання цієї науки. Особливо це стосується проблеми співставлення систем охорони здоров'я в умовах запровадження Концепції сталого розвитку.

Мета статті. Метою статті є вирішення наукового завдання на основі математичного моделювання та статистичних порівнянь дослідити вплив соціо-еколого-економічних систем на функціонування систем охорони здоров'я та стан здоров'я населення в умовах інтеграції зусиль урядів та міжнародних організацій в цій сфері.

Виклад основного матеріалу Після затвердження основних принципів, закладених у концепцію «Здоров'я – 2020» пріоритети ВОЗ децю трансформувалися у бік: відповідності діяльності систем охорони здоров'я Цілям сталого розвитку, спрямованості на досягнення більш значущих результатів, вивільнення національних систем від тягаря звітності та бюрократизму, забезпечення справедливості та значної тривалості важливих кроків з реалізації прийнятих програм, створення моделей управління, які б були надійними, співставними, а також піддаватися моніторингу та обрахуванню.

Такий підхід став основою розвитку професійних та персональних систем охорони здоров'я в ЄС (рис. 1).

Рис. 1. Пріоритетні напрямки розвитку професійних та персональних систем охорони здоров'я в ЄС

Сучасні проблеми в галузі охорони здоров'я України вимагають прискорених кроків щодо її реформування на основі інновацій світового досвіду, серед яких провідними є: створення єдиного (глобального і національного) інформаційного простору у вигляді взаємопов'язаних МІС (медичних інформаційних систем); розповсюдження телемедичних технологій при формуванні професійних і персональних сегментів системи охорони здоров'я; підвищення рівня фінансування медичної галузі за рахунок системного впровадження

добровільного медичного страхування; реалізація стратегії підвищення раціональності суспільних витрат на охорону здоров'я [2; 9].

Такий підхід дозволяє навіть за умов обмеженого державного фінансування в Україні значно підвищити якість медико-санітарної допомоги населенню, рівень і кваліфікацію лікарської діяльності, мінімізувати витрати ресурсів галузі, спрямувати суспільну свідомість у бік переваг здорового способу життя та екологічно доцільної поведінки (рис. 2) [10].

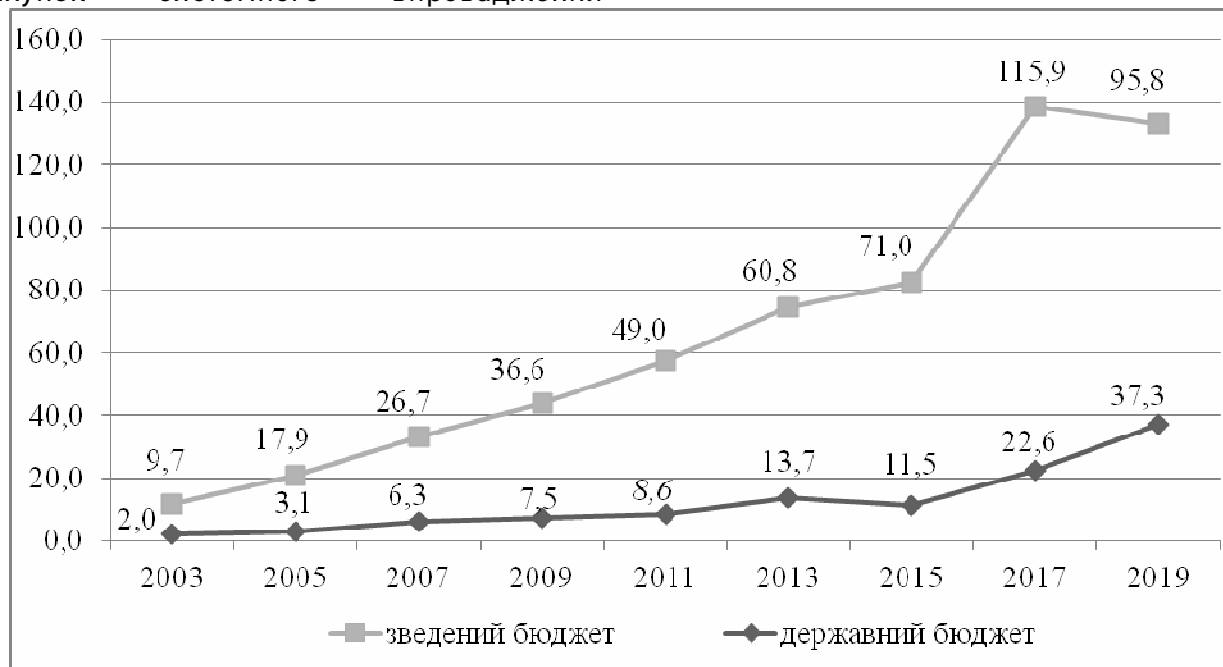

Рис. 2. Видатки зведеного та державного бюджетів на охорону здоров'я в Україні у 2003–2018 рр. та проекті 2019 р., млрд грн

При певному збільшенні витрат державного бюджету на фінансування галузі у 2003–2018 рр. з 2,0 млрд грн до 22,6 млрд грн, частка витратків місцевих бюджетів, яка спрямовувалася на охорону здоров'я у зведеному бюджеті за цей же період зростала більш динамічно з 7,7 млрд грн до 93,3 млрд грн. Проект бюджету 2019 р. в цілому підтверджує цю тенденцію, де зведений бюджет сягає рівня 3,7% ВВП, а зростання державного

бюджету у порівнянні з попереднім роком склало близько 10%.

Характерною особливістю структури витратків на 2019 р. є її спрямованість на фінансування пріоритетних позицій реформування галузі. Так, з початку 2019 р. розгортається програма надання медичної допомоги первинної ланки. Медичні заклади первинної медичної допомоги мають фінансуватися Національною службою здоров'я України (НСЗУ) у межах 15,3 млрд

грн через надання медичних послуг за принципом «Гроші йдуть за пацієнтом». Зауважимо, що на кінець 2018 р. кількість медичних закладів, які долучилися до такої системи фінансування, сягнула 50%. Решта комунальних медичних закладів, що надають первинну допомогу, мають підписати договори з НСЗУ протягом 2019 р.

Другою за масштабом та важливістю є програма «Безкоштовна діагностика» з фінансуванням у 2 млрд грн, де планується забезпечення 80% потреб пацієнтів з діагностики у сімейного лікаря та необхідних досліджень (наприклад рентген, УЗД, ехокардіографія серця), аналізів та консультацій вузькопрофільних спеціалістів на безоплатній основі. Головною підставою щодо отримання такої безоплатної послуги стане направлення свого сімейного лікаря, за умови приєднання закладу до цієї програми та забезпечення вільного вибору пацієнтом місця отримання послуги. Основні заходи з реалізації програми планується розпочати з середини 2019 р.

Поряд з цим потрібно відмітити, що медичні заклади, які через будь-які причини не приєднуються до складників реформи у 2019 р., мають отримати фінансування за принципом медичної субвенції з державного бюджету. У проекті бюджету 2019 р. місцевим бюджетам на спеціалізовану амбулаторну, стаціонарну та екстрену медичну допомогу виділяється 55,5 млрд грн.

Крім того, проектом бюджету 2019 р. ще на фінансування екстреної медичної допомоги через механізм субвенції передбачено близько 6 млрд грн. У межах цієї суми ще 922,5 млн грн урядом планується витратити на пілотний проект розвитку екстреної медичної допомоги у Вінницькій, Донецькій, Одеській, Полтавській, Тернопільській областях та м. Київ.

Цей проект передбачає забезпечити:

а) закупівлю 70% від потреби

спеціалізованого санітарного транспорту; б) організацію підготовки інструкторів системи екстреної медичної допомоги для підвищення кваліфікації на рівні світових стандартів; в) цільові видатки для підвищення рівня оплати праці працівників, які пройдуть підвищення кваліфікації; г) закупівлю спеціального навчального обладнання та манекенів для навчально-тренувальних центрів; д) створення єдиних регіональних оперативно-диспетчерських служб та впровадження уніфікованих сучасних галузевих стандартів диспетчеризації тощо.

Також, у 2019 р. продовжиться дія програми державних закупівель лікарських засобів та медичних виробів, що триває з 2017 р. та передбачає фінансування у розмірі 5,9 млрд грн. Поряд з цим буде функціонувати програма «Доступні ліки». У 2019 р. пацієнти мають отримувати ліки від серцево-судинних захворювань, діабету II типу та бронхіальної астми безоплатно або із значною знижкою. На це у проекті бюджету передбачено 1 млрд грн: 250 млн грн на регіональну субвенцію і 750 млн грн – на забезпечення функціонування програми через НСЗУ з 1 квітня 2019 р.

У 2019 р. держава ще фінансує відшкодування вартості препаратів інсуліну для лікування людей, хворих на цукровий діабет. Разом з цим, МОЗ України передбачив 150 млн грн для придбання 13 ангиографів, що дозволить розбудувати ширшу мережу реперфузійних центрів, допомогти більшій кількості людей з гострим інфарктом міокарда та знизити смертність від серцево-судинних захворювань.

Актуальною проблемою залишається підвищення якості підготовки фахівців медичної галузі. У бюджет 2019 р. закладено 16,7 млн грн на проведення першої частини Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ). Запровадження іспиту є частиною реформи медичної освіти. ЄДКІ складається з 4 складових: іспит КРОК, тест з англійської

мови, міжнародний тест з основ медицини (IFOM) та іспит з практичних навичок ОСК(П)І.

Відтепер ЄДКІ буде проходити у 2 етапи: 1-й етап буде проводитися на 3-му курсі, другий – залежно від спеціальності – на 5-му або 6-му курсах. Кошти з держбюджету підуть на розробку 1-го етапу ЄДКІ, а саме: питань для тесту КРОК, проведення іспиту з англійської мови та закупівлю міжнародного іспиту з основ медицини IFOM. Іспит з практичних навичок ОСК(П)І студенти-медики здаватимуть на 6-му курсі, й за їхнє проведення відповідатимуть заклади вищої освіти.

Таким чином, з позицій концепції людського капіталу оцінку економічних втрат в наслідок захворювань, травматизму, смертності тощо слід розглядати як оцінку втрат капіталу здоров'я, які набули в світі глобального масштабу [30].

Результати дослідження також наочно демонструють необхідність якнайшвидшого реформування системи охорони здоров'я, обов'язково враховуючи її екологічну складову.

Адже, усталена думка про те, що людство просуваючись уперед шляхом прискореного соціально-економічного прогресу неминує накопичує надлишкові екологічні, фінансові та економічні борги перед майбутніми поколіннями, стала вже аксіомою. Йдеться про панування в процесі людського розвитку сьогодні й в минулому хибної практики надмірного використання природних ресурсів та резервів екосистем задля створення комфортних умов існування людства, що залишає за собою небезпечний брудний відбиток на навколишньому середовищі.

В працях вчених різних наукових напрямів, у т. ч. економістів поняття екологічного сліду міцно увійшло в контекст досліджень як визначення загрозово негативного впливу існуючих моделей виробництва і споживання на стан

ноосфери. Наголос робиться на негайну трансформацію цих моделей розвиненими країнами та неможливість їх використання бідними країнами та тими, що розвиваються [25; 26; 42].

Динамічне просування шляхом сталого розвитку можливе лише за умови масштабного впорядкування екологічних і соціально-економічних відносин усіх складових ноосфери на користь боротьби зі змінами клімату та утримання рівноваги глобальних екологічних систем з використанням синергетичного ефекту від залучення зусиль суб'єктів світового, національного рівнів, неурядових громадських, приватних структур та місцевого самоврядування.

Відмітимо, що дослідницька проблематика соціо-еколого-економічних систем (СЕЕС) почала активно розроблятися з початку 1970-х рр. завдяки зусиллям переважно західної науково-економічної традиції. Стратегії зростання на основі врівноваження інтересів виробництва, споживання та захисту довкілля на початку 1990-х рр. ґрунтовно розробляли фундатори сучасної економічної думки А. Сен, Дж. Фітуссі та Дж. Стиглиць.

Особливо ретельно ідея екологізації економічного зростання почала розроблятися після Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992) та Всесвітнього саміту в Йоганнесбурзі (2002), де була прийнята стратегія сталого розвитку щодо захисту біосфери. Значним науковим внеском у цьому напрямку відмічаються праці А. Сени та А. Ендерса.

Парадокс сучасної ситуації у формуванні СЕЕС полягає у тому, що прискорення у намаганні вирішити світові соціально-економічні проблеми (бідність, важкі захворювання, неосвіченість, безробіття) природно викликає поглиблення екологічних проблем через зростання виробництва й споживання благ.

Так, саміт ООН щодо стійкого розвитку «Ріо+20» (червень 2012 р.) у резолюції секції «Зелений міст через покоління» оприлюднив дані, згідно яких населення Землі буде динамічно зростати до 8 млрд. у 2030 р. та до 9 млрд – у 2040 р.

При цьому склад середнього класу (головних споживачів) з рівнем щоденних прибутків у 10-100 дол. США за ПКС буде зростати значними темпами: від 3,2 млрд – у 2020, 4,9 млрд – у 2030, до 6,0 – у 2040 рр. [20].

За підрахунками експертів, ще викличе збільшення попиту тільки у 2030 р. на продовольство – на 50%, енергоносії – на 45%, водні ресурси – на 30%, що прогнозовано прирікає на існування в умовах ендемічного (місцевого) зубожіння близько 3 млрд населення. Вірність таких підрахунків підтверджують дослідження ПРООН щодо впливу країн з різним рівнем ІЛР на біопотенціал територій, що вони обіймають [14].

Це також співпадає із спрямованістю останніх зарубіжних досліджень СЕЕС Е. Ласло, зокрема, який на підставі теорії біфуркацій динамічних систем визначив зміни пріоритетів у розв'язанні найгостріших проблем людства, де провідне місце займають передусім соціальні та екологічні, які до того ж природно корелюють з політично-економічними, що зразу ж робить їх глобальними за масштабами впливу [15].

З огляду на це, вважаємо за доцільне провести паралелі у вимірюванні здоров'я планети за методикою WWF та визначенні інтегральних показників навколишнього природного середовища на національному рівні в Україні. Так, методика WWF передбачає здійснення розрахунків за такими показниками: Індексом живої планети (ІЖП) – Living Planet Index (1100 компонент), що визначає стан

популяцій біосфери; розміром ГЕС – Global Ecological Footprint (6-7 компонент), що дає уявлення про масштаби експлуатації природних ресурсів; біоємністю, яка дозволяє зробити висновок про можливість їх відновлення. Розрахунки ІЖП побудовані на застосуванні узагальнених адитивних моделей або динаміки сталих щорічних змін з використанням інтерполяції даних про стан, щільність та чисельність популяцій.

ГЕС визначається Всесвітньою мережею екологічного сліду (Global Footprint Network) у взаємозв'язку з біопродуктивністю та розмірами територій певних країн. Провідними компонентами ГЕС на сьогодні є: рілля, пасовища, ліси, рибпромислові зони, викиди вуглецю після спалювання викопного палива, об'єкти атомної енергетики, забудовані землі тощо.

В Україні національна методика розрахунків ІЛР в умовах реалізації політики сталого розвитку передбачає врахування екологічної складової як вагомого чинника прогресу вітчизняної СЕЕС. При цьому ефективна екологічна політика повинна охоплювати всі сфери життя: економіку, політику, соціальну сферу, внутрішні та міжнародні відносини. Переконливим свідченням цього є співвідношення у фінансуванні соціальної сфери та охорони навколишнього природного середовища у Плані заходів щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг на період до 2016 р. (табл. 1).

Провідними чинниками такого курсу повинні стати масштабні природоохоронні заходи, зниження не виправданого тиску на навколишнє середовище, дбайливе ставлення до природних ресурсів, зростання конкурентоспроможності вітчизняної економіки за рахунок екологічного потенціалу, створення «зелених робочих місць» тощо.

Таблиця 1

Динаміка фінансування складових соціальної сфери у 2010–2018 рр.,
млрд грн зведеного бюджету

	Складові соціальної сфери	2010	2012	2014	2016	2018
1	Охорона довкілля	2,9	5,3	3,5	6,3	10,8
2	Соціальний захист та соціальне забезпечення	37,4	57,0	58,2	110,7	154,3
3	Духовний і фізичний розвиток	11,5	13,6	13,9	16,9	30,4
4	Освіта	79,8	101,6	100,1	129,4	223,8
5	Охорона здоров'я	44,8	58,5	57,2	75,4	120,6

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики.

Тут доцільно задіяти як традиційні засоби у вигляді суттєвого обмеження шкідливої для природи господарчої діяльності та застосування масового очищення довкілля, так і нові моделі «чистого розвитку», «зеленої економіки», «екоінновацій», які пов'язані з пануванням сучасних світових стереотипів виробництва, споживання, екологічно коректної поведінки, природозбережувальних технологій. Такий підхід має дати вагомі результати вже на початкових етапах його впровадження.

Порівняльна характеристика інтегральних показників як ІРЛР, так і навколишнього середовища дозволяє проаналізувати стан довкілля в областях України з високим та дуже високим ІРЛР, який оцінюється як напружений в 10 областях з 13, як критичний та кризовий відповідно в Харківській та Запорізькій областях, як задовільний – в Закарпатській області. Більш сприятлива екологічна ситуація притаманна областям з середнім та низьким ІРЛР. Таке положення не може бути виправданим тільки різним рівнем промислового розвитку областей, що порівнюються.

Світовий досвід розвинутих країн свідчить, що там, де держави зіштовхуються з проблемами виснаження або фрагментації природного капіталу його компенсація за рахунок потужних інвестицій у фізичний, людський капітал дає позитивні

результати.

Не зважаючи на те, що CEO підкріплена також Конвенцією ЄЕК ООН у 1998 р. (м. Оргуз, Данія) про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, Україна, ратифікувавши її у 1999 р., декілька разів наражалася на проблеми з приводу порушення екологічної безпеки в регіоні: за нанесення втрат Дунайському біосферному заповіднику через будівництво глибоководного судноплавного каналу «Дунай – Чорне море»; через порушення прав Австрії, Білорусі, Польщі, Словаччини, Угорщини, Молдови та Румунії рішенням «Про розміщення, проектування та будівництво енергоблоків № 3, 4 Хмельницької АЕС»; за відсутність екологічної експертизи «Державної цільової програми забезпечення протипаводкового захисту в басейнах Дністра, Пруту та Серету».

Отже, світовий досвід переконливо доводить ефективність такої системи охорони здоров'я, де б врівноважено поєднувалися процеси формування ресурсів для медичного забезпечення населення, напрацювання повного спектру надання послуг лікування та профілактики захворювань, впровадження у свідомість та повсякденну практику технологій здоров'язбережувальної поведінки.

Регулювання людського розвитку

безперечно вимагає створення нових або реформування існуючих (ВОЗ) наднаціональних інститутів, пріоритетними функціями і завданнями яких було б підвищення раціональності суспільних витрат на охорону здоров'я.

Спільне визначення стратегії соціально-економічної політики, конструктивний суспільно-державний діалог щодо розподілення ризиків у боротьбі із захворюваннями між владними, бізнесовими структурами й місцевими громадами, єдині медично-санітарні стандарти і компенсації створили б міцне підґрунтя для адаптованої до сучасних вимог національної динамічної універсальної системи формування капіталу здоров'я людей.

Турбота про життя та здоров'я громадян є базовими завданнями для кожної країни, а також їх ефективність виробництва, а саме якість робочої сили та її продуктивність, залежить насамперед від здоров'я населення, тому саме питання дослідження здоров'я населення є одним з найвагоміших напрямів в економічній та соціальній сферах та є актуальним на теперішній час [3].

Статистика оцінки здоров'я населення насамперед призначена для забезпечення державного регулювання охорони здоров'я, важливість якого зумовлена трьома

економічними чинниками. Перш за все, соціально незахищеним верствам важко отримати складну кваліфіковану медичну допомогу через брак коштів, що збільшує розрив у структурі населення за рівнем бідності та поглиблює її наслідки [36].

По-друге, підтримання здоров'я населення належать до функцій державної влади й ефективно може реалізуватися через національні за масштабом програми, а приватний ринок може виробляти такі соціальні послуги лише фрагментарно, в незначному обсязі.

По-третє, слабка дієвість системи особистого страхування здоров'я людини та охорони здоров'я потребує належного державного втручання для формування її складових за кращими світовими стандартами, що підтверджується аналізом захворюваності населення України у 2002–2017 роках (рис. 3).

У 2002–2017 рр. найбільша кількість вперше зареєстрованих хвороб (33,1 млн) припадає на 2010 р. У 2014 р., де дані ще не враховували анексію Криму та втрати окремих районів Донецької, Луганської областей (ОРДЛО), кількість вперше зареєстрованих хвороб складає 26,9 млн, що порівняно з 2013 р. дало зменшення на 13,35%, а за 2002–2014 рр. – на 16,6%.

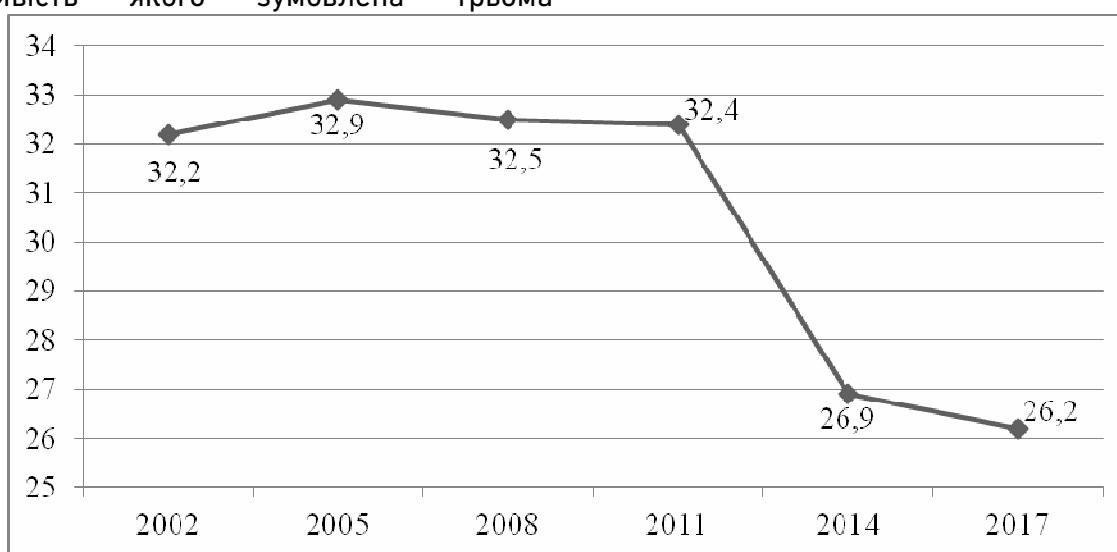

Рис. 3. Кількість вперше зареєстрованих хвороб в Україні у 2000–2017 рр., млн випадків
Джерело: складено автором за даними [12].

Зменшення цього показника у 2017 р. до 26,6 млн не відбиває тенденцію до зниження рівня захворюваності через відсутність даних з ОРДЛО та АРК, а також не враховує значне зменшення кількості населення країни за демографічними і міграційними ознаками [12].

При цьому структура захворювань у 2000 р. мала такий вигляд (рис. 4), де переважали хвороби органів дихання (43,74%), системи кровообігу (6,99%), сечостатевої системи (5,79%), травми та отруєння (6,99) зокрема.

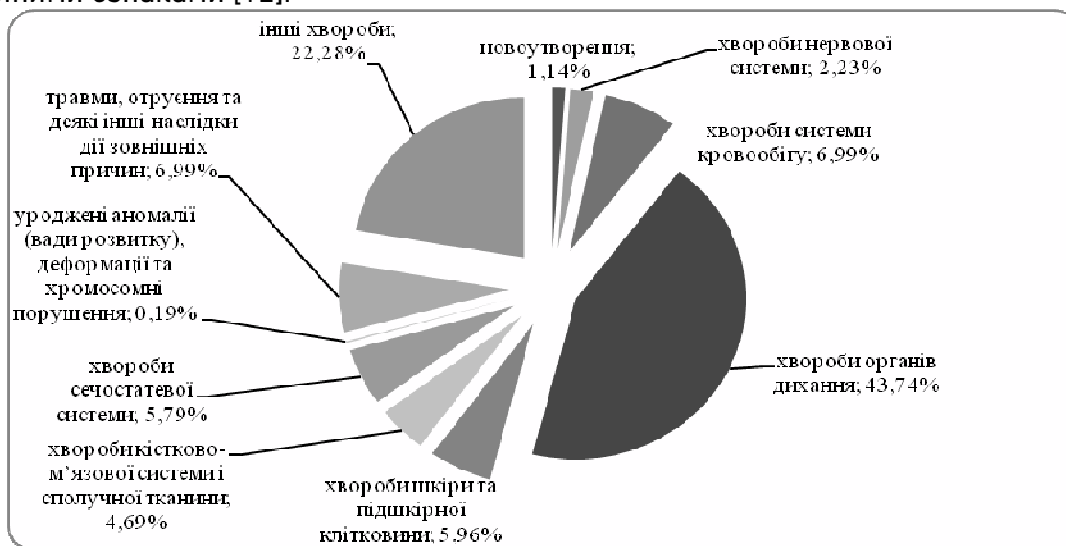

Рис. 4. Структура захворювань населення України у 2000 р.

Джерело: складено автором за даними [12].

У 2017 р. у порівнянні з 2000 р. структура захворювань майже не змінилася. Найбільшу питому вагу займають хвороби органів дихання (49,18%), системи кровообігу (8,62), травми (7,96) тощо, а

найменшу – уроджені аномалії (вади розвитку), деформації та хромосомні порушення (0,20), а також новоутворення (1,61) (рис. 5).

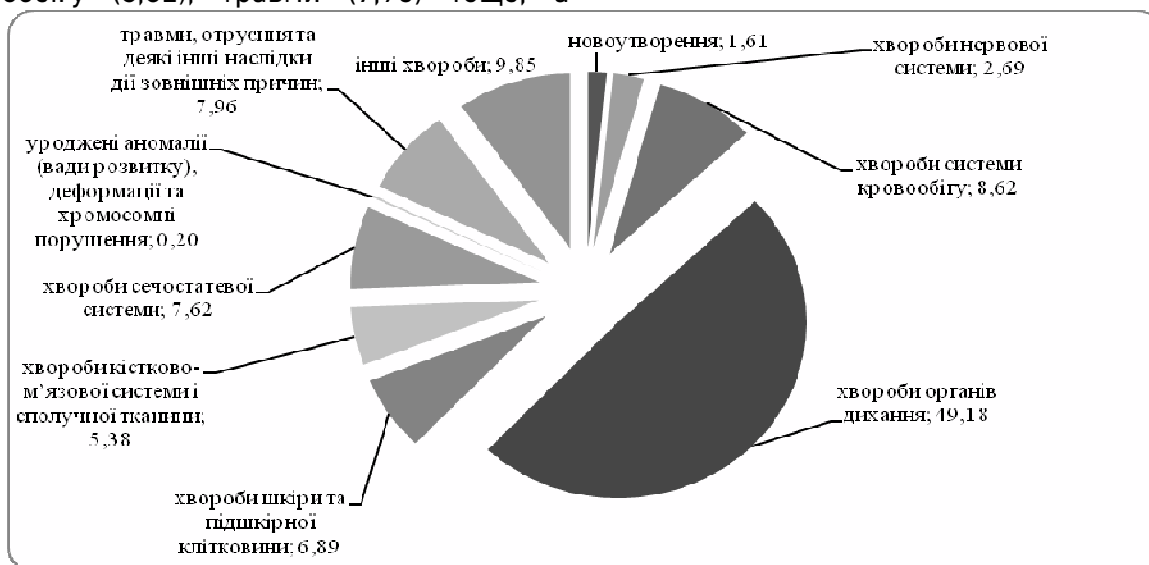

Рис. 5. Структура захворювань населення України у 2017 році

Джерело: складено автором за даними [12].

З хвороб органів дихання найбільш небезпечними є захворювання на активний туберкульоз, що потребує детального дослідження (рис. 6).

Серед регіонів України найбільший рівень хворих на туберкульоз в Одеській, Херсонській, Кіровоградській та Дніпропетровській областях, що складає 98,2, 84,6 та 79,2 хворих на 100 тис. населення відповідно.

В середньому по Україні кількість

хворих на активний туберкульоз на 100 тис. населення складає 60,1. Найменший обсяг хворих на активний туберкульоз у 2017 р. спостерігається в Луганській, Чернівецькій та Харківській областях і складає 11,1, 40,4 та 41,9 хворих на 100 тис. населення відповідно. На цьому фоні також варто проаналізувати стан забезпеченості галузі лікарняними закладами й ліжками в них, лікарями та медичним персоналом.

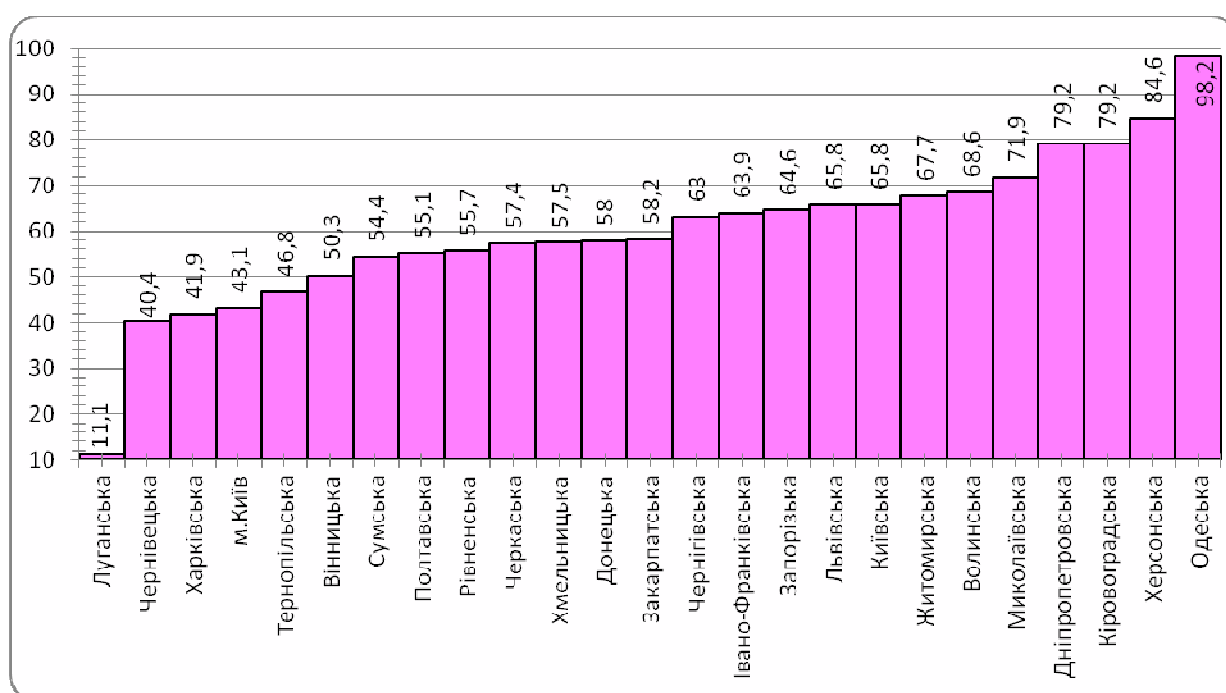

Рис. 6. Захворюваність на активний туберкульоз за регіонами в 2017 р.

Джерело: складено автором за даними [12].

Поряд з цим у 2017 р. кількість лікарняних закладів в Україні становила 1,7 тис., а ліжок – 309 тис. (рис. 7).

Зменшення лікарняних закладів та відповідно ліжок за 2000–2017 рр. ще не свідчить про зниження якості медичних послуг, а оптимальне їх співвідношення до кількості населення повинно враховувати загальний стан здоров'я, розвиненість інфраструктури галузі, наявність кадрового забезпечення тощо.

У 2002–2017 рр. кількість лікарів усіх спеціальностей зменшилась на 156 тис. осіб (33,5%), а середнього медичного персоналу – на 166 тис. осіб (31,6%). Особливо відчутною така негативна динаміка склалася у 2014 р., коли кількість лікарів усіх спеціальностей у порівнянні з 2013 р. зменшилась на 31 тис. осіб (14,3%), а чисельність середнього медичного персоналу – на 62 тис. осіб (14,1%) (рис. 8).

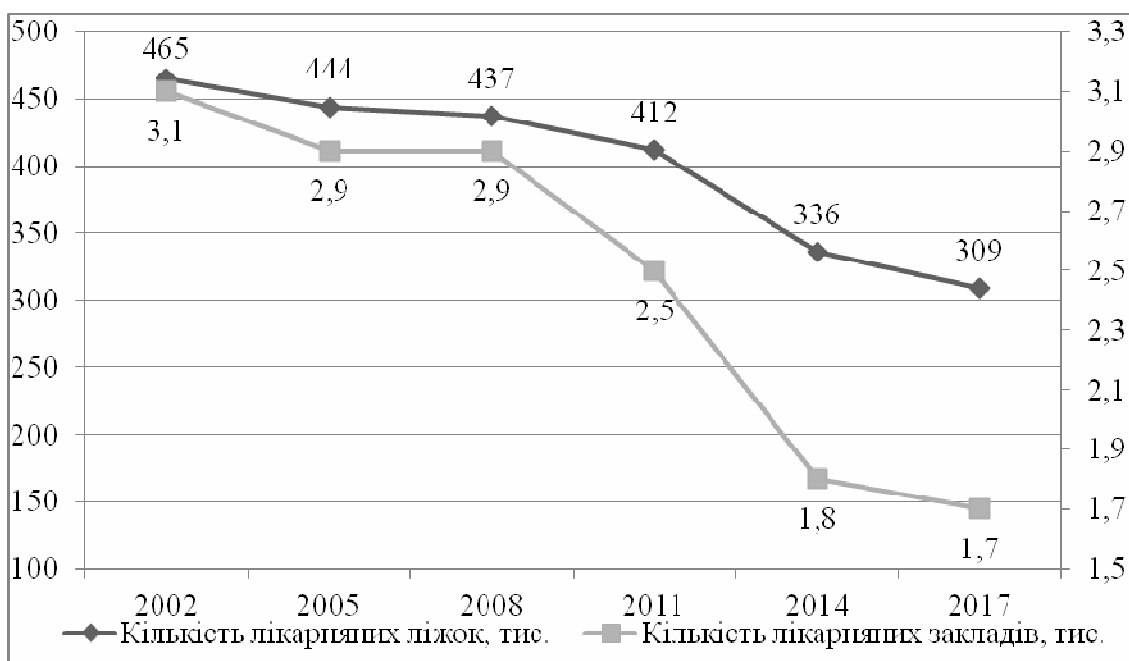

Рис. 7. Динаміка лікарняних закладів та ліжок у 2002–2017 рр.

Джерело: складено автором за даними [12].

Рис. 8. Динаміка кількості лікарів усіх спеціальностей та середнього медичного персоналу у 2002–2017 рр., тис. осіб

Джерело: складено автором за даними [12].

Фінансові ресурси охорони здоров'я України є найважливішою складовою загальних ресурсів галузі, а основним офіційним джерелом фінансування залишаються Державний та місцеві бюджети. Тому більшість фінансових

ресурсів охорони здоров'я знаходиться у сфері державного управління. Вивчення процесів і аналіз змін основних показників фінансових ресурсів охорони здоров'я, а також дослідження їх впливу на стан здоров'я населення стають важливим

елементом планування та прийняття рішень щодо діяльності та розвитку системи охорони здоров'я України [23; 44].

Аналізуючи динаміку видатків

Державного бюджету України у 2002–2019 рр. (табл. 2) можна зробити певні висновки.

Таблиця 2

Динаміка видатків на охорону здоров'я в Україні у 2002–2019 рр., (млрд грн)

Рік	Зведений бюджет / приріст у % до попереднього року	У тому числі			
		державний		місцеві	
		усього	%, до зведеного бюджету	усього	%, до зведеного бюджету
2002	7,538	1,582	20,99	5,96	79,01
2003	9,709 / + 28,8	2,352	24,2	7,36	75,8
2004	12,159 / + 25,2	3,448	28,4	8,71	71,6
2005	15,477 / + 27,3	3,508	22,67	11,97	77,33
2006	19,738 / + 27,5	4,10	20,77	15,64	79,23
2007	26,718 / + 35,4	6,32	23,66	20,40	76,34
2008	33,56 / + 25,6	7,37	21,95	26,19	78,05
2009	36,565 / + 9,0	7,54	20,61	29,03	79,39
2010	44,745 / + 22,4	8,76	19,58	35,99	80,42
2011	48,962 / + 9,4	10,22	20,88	38,74	79,12
2012	58,454 / + 11,9	11,36	19,4	47,10	80,6
2013	61,569 / + 5,3	12,88	20,9	48,69	79,1
2014	57,150 / - 7,2	10,58	18,5	46,57	81,5
2015	71,0 / + 24,2	11,5	16,2	59,5	83,8
2016	60,6 / - 14,6	12,5	20,6	58,1	79,4
2017	56,8 / - 16,3	12,1	21,3	44,7	78,7
2018	115,9 / + 104,0	22,6	19,5	93,3	81,5
2019*	95,8 (проект)	37,3	38,9	58,5	41,1

Джерело: складено автором за даними Міністерства фінансів України

По-перше, фінансування системи охорони здоров'я протягом 2002–2018 років здійснюється переважно (71–83%) з місцевих бюджетів; по-друге, високий щорічний приріст у 2003–2010 рр. (22–35%, за виключенням 2009 р.) у подальшому значно знизився до 5–11% у 2011–2013 рр. й отримав негативну динаміку у 2014 р. (- 7,2%), 2016 р. (- 14,6%) та 2017 р. (- 16,3%); по-третє, державний бюджет галузі у 2002–2017 рр. повільно щорічно поступо збільшувався (в середньому на 18,39%), а його частка до зведеного залишилась

практично не змінною (18,5–23,5%). У 2018 р. його збільшення до попереднього склало 86,8%, а у проекті 2019 р. – 65%, що свідчить про його залежність від інфляційних процесів.

З 2015 р. ситуація щодо фінансування охорони здоров'я потрапила у безпосередню залежність від перерозподілу коштів, пов'язаному з необхідністю суттєво підсилувати національну безпеку та оборону держави, а зниження абсолютного розміру видатків – від зменшення самої галузі через анексію АР Криму та втрату

ОРДЛО.

З іншого боку, майже дворазове збільшення видатків у 2018 р. та проекти бюджету на 2019 р. є наслідком кардинального реформування системи охорони здоров'я як пріоритетної національної стратегії, а також позитивним наслідком курсу на європейську інтеграцію країни.

Зауважимо, що для підтвердження ефективності політики в медичні галузі

вкрай необхідне застосування економіко-математичних методів для розробки прогнозних значень. Так, з метою побудови прогнозу видатків зведеного бюджету на 2019/2020 бюджетний рік (рис. 9) було перевірено динамічний ряд на наявність тенденції в ньому за допомогою порівняння середніх значень рівнів ряду та перевірки гіпотези про рівність середніх двох нормально розподілених сукупностей.

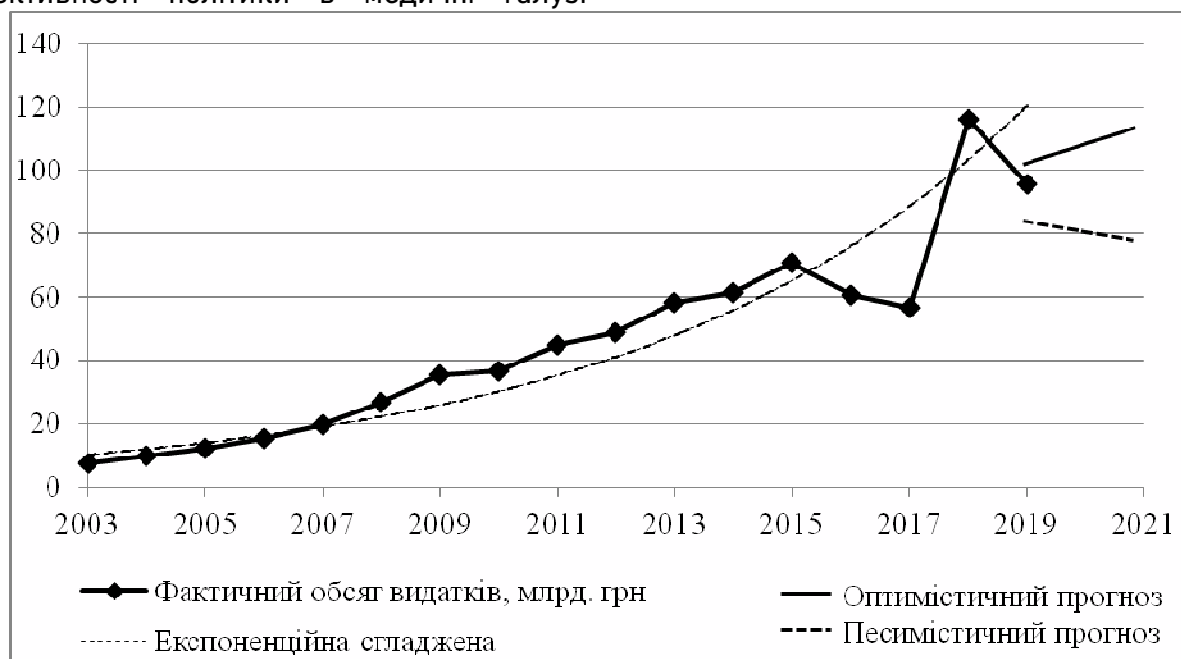

Рис. 9. Інтервальний прогноз видатків зведеного бюджету України у галузі охорони здоров'я на 2019/2020 рік

Джерело: складено автором.

На першому етапі динамічний ряд був розбитий на 2 інтервали: 2003–2010 та 2011–2018 рр. для визначення їх середніх значень.

В середньому видатки на охорону здоров'я у 2003–2018 рр. становили 40,41 млрд грн., 24,61 млрд грн за 2003–2010 рр. та 66,30 млрд грн за 2010–2018 рр. Так як середні значення двох груп відрізняються між собою, то динамічний ряд має тенденцію, а перевірка гіпотези про рівність середніх двох нормально розподілених сукупностей за тестом Левена (значення рівня значущості $p > 0,05$) дає

висновок про рівність (гомогенність) дисперсій.

За цими даними в пакеті ППП SPSS було визначено вид функції лінії тренду:

$$Y = 9128,08 - 128,76t + 943,03t^2 - 46,75t^3, \quad (1)$$

де y – обсяг видатків Державного бюджету України на охорону здоров'я,

t – фактор часу.

Коефіцієнт детермінації становить 0,999, що свідчить про високу якість моделі та підтверджує доцільність обрання саме кубічної моделі.

За результатами розрахунків було

отримано прогнозне значення видатків зведеного бюджету на 2019/2020 р. в інтервалі від 93,21 млрд грн до 96,49 млрд грн (песимістичний прогноз) та від 102,34 млрд грн до 105,01 млрд грн (оптимістичний прогноз).

При цьому зростання обсягів видатків зведеного бюджету України не свідчить про розвиток даної сфери, так як частка видатків на охорону здоров'я (від загального обсягу видатків) у 2017 р. порівняно з 2002 р. залишилась незмінною.

Попри збільшення видатків на охорону здоров'я, рівень середньомісячної оплати праці робітників у цій сфері є однією з найнижчих серед інших видів економічної діяльності.

Поряд з цим, метод головних

компонент також дозволив виділити 2 компоненти, які характеризують зміну рівня охорони здоров'я, що виражений показником видатків на охорону здоров'я на душу населення. Перша компонента пояснює 50,26% загальної дисперсії, а друга – 16,17%, які й було обрано за критерієм Кайзера, так їх власні значення склали 5,03 та 1,62 відповідно (табл. 3).

Вірність розрахунків перевірена за критерієм кам'янистого осипу, який базується на графічному аналізі розподілу власних чисел виокремлених компонент, що дозволило виокремити також 2 компоненти, так як максимальне спадання власних значень відбулося саме на другій компоненті.

Таблиця 3

Повна пояснена дисперсія моделі взаємозв'язків за даними

Компонента	Початкові власні значення			Сума квадратів навантаження		
	Всього	% дисперсії	Кумулятивний %	Всього	% дисперсії	Кумулятивний %
1	5,03	50,26	50,26	5,03	50,26	50,26
2	1,62	16,17	66,43	1,62	16,17	66,43
3	0,99	12,50	78,93	-	-	-
4	0,90	9,80	88,74	-	-	-
5	0,64	6,40	95,13	-	-	-
6	0,35	3,54	98,67	-	-	-
7	0,10	0,96	99,63	-	-	-
8	0,03	0,29	99,92	-	-	-
9	0,01	0,08	100,00	-	-	-

Джерело: складено автором за даними [12].

Склад кожної компоненти за показникам визначено за допомогою матриці компонент за коефіцієнтами кореляції (табл. 4).

До складу першої компоненти увійшло 5 показників (видатки на охорону здоров'я, очікувана тривалість життя при народженні, смертність, захворюваність на туберкульоз, покращені засоби санітарії), до другої – 3 (народжуваність, кількість лікарів на 1000 жителів та кількість

лікарняних ліжок).

Таким чином, перша компонента визначає рівень соціального захисту населення, друга – рівень розвиненості інфраструктури галузі. За їх допомогою можна побудувати залежність між видатками на охорону здоров'я на душу населення, як рівнем державного регулювання сфери охорони здоров'я, та компонентами-чинниками, що впливають на рівень здоров'я населення:

$$Y = 0,91u_1 + 0,34u_2 + \varepsilon, \quad (2)$$

де Y – видатки на охорону здоров'я на душу населення;

u_1 – рівень соціального захисту населення;

u_2 – рівень розвиненості інфраструктури галузі охорони здоров'я;
 ε – випадкова компонента.

Таблиця 4

Кореляційна матриця компонент за матеріалами

Показник	компонента	
	1	2
Видатки на охорону здоров'я, % від державних видатків	0,81	0,46
Очікувана тривалість життя при народженні, років	0,96	0,04
Народжуваність, на 1000 осіб	0,29	-0,75
Смертність, на 1000 осіб	-0,94	0,20
Захворюваність на туберкульоз, на 100 тис. осіб	-0,73	-0,07
Покращені засоби санітарії, % населення, що має доступ	0,81	-0,14
Кількість лікарняних ліжок	-0,02	-0,03
Медсестри та акушерки (на 1000 осіб)	0,48	0,54
Кількість лікарів всіх спеціальностей (на 1000 жителів)	0,27	0,71

Джерело: складено автором за даними [12].

За умови, що ефективно функціонування національної економіки у великій мірі детерміновано розвиненістю системи охорони здоров'я та можливістю надання населенню повного спектру медичних послуг, а також державного регулювання сфери охорони здоров'я, видатки на охорону здоров'я на душу населення виступають в якості одного із найважливіших показників економічного зростання.

На основі експертного аналізу було відібрано 6 показників рівня охорони здоров'я, в якості вхідних: видатки на охорону здоров'я на душу населення (в поточних дол. США); очікувана тривалість життя при народженні, років; кількість лікарів на 1000 жителів; народжуваність на 1000 осіб; смертність на 1000 осіб; захворюваність на туберкульоз на 100 тис. осіб; кількість лікарняних ліжок; кількість медсестер та акушерок на 1000 осіб; покращені засоби санітарії, % населення, що мають доступ.

Для дослідження причин та

управлінських дій щодо покращення державного регулювання сфери охорони здоров'я було побудовано когнітивну карту (рис. 10) на основі кореляційної матриці між основними показниками розвитку сфери охорони здоров'я.

Видатки на охорону здоров'я на душу населення мають сильний зв'язок з очікуваною тривалістю життя при народженні і склали 0,87. Помітний зв'язок з показниками покращених засобів санітарії, кількості медичних сестер та акушерок (на 1000 осіб) і кількістю лікарів (на 1000 осіб), що становить 0,64, 0,62 та 0,55 відповідно.

Із смертністю (на 1000 осіб) і захворюваністю на туберкульоз (на 100 тис. осіб) спостерігається помітний зворотній зв'язок, що складає -0,78 і -0,62 відповідно. Дуже сильний зворотній зв'язок між очікуваною тривалістю життя при народженні і смертністю (на 1000 осіб), що склав -0,91. А показник кількості лікарняних ліжок з рештою показників має слабкий зв'язок.

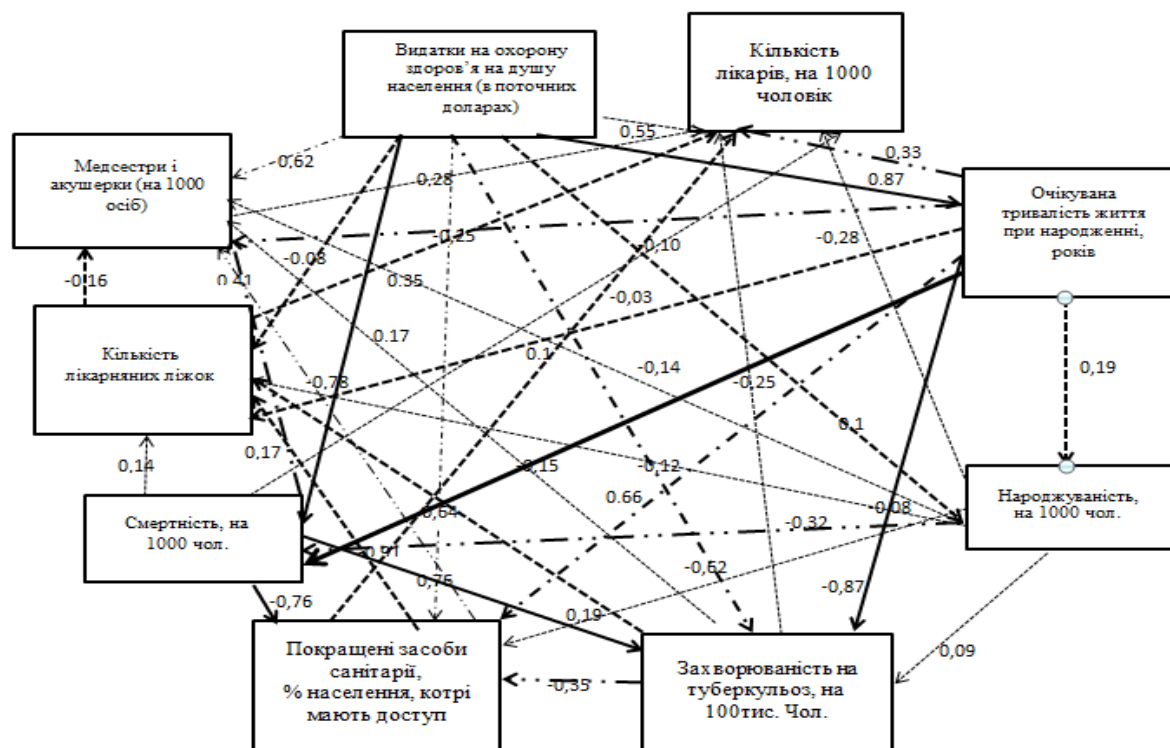

Рис. 10. Когнітивна карта показників охорони здоров'я

Джерело: складено автором.

Отже, загрозлива ситуація з охорони здоров'я України в цілому обумовлена нераціональністю економічних витрат на національному рівні через відсутність належного фінансування інноваційних медичних систем, консервативним менеджментом організації та недостатньою ефективністю суспільних витрат щодо впровадження здорового способу життя, належної рухової активності тощо [32].

Головними шляхами подолання цих труднощів є: визначення повного спектру пріоритетів соціально-економічної політики в умовах надмірної стратифікації населення за економічними ознаками; обрахування макроекономічного ефекту від впровадження нових медичних технологій для зниження рівня захворюваності та з метою формування сучасної державної стратегії в галузі охорони здоров'я; розгортання суспільно-державного діалогу щодо розподілення ризиків у разі захворювання, розмірів компенсацій на

основі масштабного впровадження страхової медицини [43].

Висновки. Як показали дослідження, у певній мірі знижуються показники людського розвитку як в країнах з високим ІЛР, так і в менш розвинених економіках, як правило, через проблеми у сфері охорони здоров'я. Це зумовлено нехтуванням людством перевагами здорового способу існування, схильністю до шкідливих звичок, уповільненням рухової активності на робочому місці та під час відпочинку, підвищенням ризику захворювань, ожиріння значних верств населення тощо, що є підставою для зниження макроекономічних показників на глобальному рівні та втрати позитивного іміджу серед світової спільноти у процесі обчислення індексу ІЛР.

Тому очевидно, при формуванні державної політики соціально-економічного розвитку, компонентою якої є концепція людського розвитку, крім медичної й галузь фізичної культури і спорту набуває

особливого статусу. Динамічному розвитку науки та економіки потрібні не тільки розумово, а й фізично розвинені особистості. З цією метою конче необхідно віднайти нові джерела державного фінансування та їх наповнення, змінити підходи фінансування галузі переважно з місцевих бюджетів, активізувати залучення позабюджетних коштів.

Світовий досвід розв'язання планетарної проблеми щодо зменшення глобального екологічного сліду за рахунок масштабного впровадження сучасних інноваційних моделей «чистого розвитку», «зеленої економіки», «екоінновацій», «екологічно коректної поведінки» тощо, свідчить про можливість уникнути негативних наслідків в умовах об'єднання зусиль всіх суб'єктів сталого розвитку на міждержавному та національному рівнях.

Екологічний фактор поступово стає провідним у побудові не тільки сталої системи охорони здоров'я, а й світового економічного порядку на тлі збільшення частки промислових компаній, що поступово розвиваються шляхом врахування переваг ринку екологічних послуг: отримання державних преференцій у відповідь на виробництво продукції за стандартами екосертифікації, розширення доступу до ресурсів внаслідок масштабного застосування екоефективних технологій, підвищення конкурентоздатності через отримання позитивного екоіміджу та зменшення кількості відходів.

Збереження екологічного балансу поступово стає провідним завданням й національних урядів. Хоч більшість країн є учасниками міжнародних програм та домовленостей з питань захисту ноосфери, але дієва світова природоохоронна система поки що не сформувалася, а її вдосконалення відбувається надто повільно. Таким чином, розв'язання екопроблем починається із запізненням після їх загострення, що робить цей процес надмірно

обтяжливим в економічно-фінансовому та соціальному плані.

Екологічна політика України повинна бути адекватною сучасним викликам та загрозам. Її пріоритетними напрямками на майбутню перспективу повинні стати: адаптаційні заходи з підготовки народногосподарчого комплексу та суспільства до змін клімату як негативного, так і позитивного забарвлення; застосування широкого спектру технологічних інновацій з метою переходу на виробництво з низькими витратами вуглецю, підвищення енергозбереження, розвитку відновлюваних систем; формування структури «зеленої» економіки з урахуванням досвіду розвинутих країн.

Аналіз сучасного стану охорони здоров'я дає підстави обґрунтувати необхідність створення теоретико-методологічної бази нового напрямку економічної науки у сфері людського розвитку з впровадження механізму його державного регулювання, який побудовано на основі загальних принципів, методів, пріоритетів, напрямів та інструментів регулювання з метою підвищення якості та рівня життя населення України.

Ефективне впровадження такого механізму може відбуватися за умов поміркованої адаптації державної соціальної і економічної політики до визначених світових (європейських) стандартів, використання досвіду розвинених країн з формування збалансованих систем соціального захисту, охорони здоров'я, освіти та розвитку демократичних засад суспільства.

Концепція людського розвитку на всіх рівнях затверджує нову суспільну ідеологію, де пріоритетами є розширення можливостей людини, задоволення її потреб, охорона здоров'я тощо.

Загрозлива ситуація в галузі охорони здоров'я України обумовлена, перш за все, нераціональною структурою державних

витрат, відсутністю належного фінансування інноваційних медичних систем та обмеженістю суспільних намагань впровадження здорового способу життя.

Подальше реформування медичної галузі в умовах інформатизації України передбачає врахування сучасних проблем галузі та вимагає прискорених кроків для її оновлення на основі інновацій світового досвіду, серед яких провідними є такі: створення єдиного (глобального і національного) інформаційного простору у вигляді взаємопов'язаних медичних інформаційних систем; розповсюдження телемедичних технологій у разі формування професійних і персональних сегментів системи охорони здоров'я; підвищення рівня фінансування медичної галузі за рахунок системного впровадження добровільного медичного страхування; реалізація стратегії підвищення раціональності суспільних витрат на охорону здоров'я.

Це дозволило визначити такі головні шляхи вдосконалення механізму регулювання медичної галузі: аналіз пріоритетів у політиці охорони здоров'я в умовах надмірної стратифікації населення за економічними ознаками; обрахування макроекономічного ефекту від впровадження нових медичних технологій для зниження рівня захворюваності та формування сучасної державної стратегії в галузі охорони здоров'я; розгортання суспільно-державного діалогу з метою розподілу ризиків у разі захворювання, розмірів компенсацій, засад впровадження страхової медицини; забезпечення справедливості і гарантування медичних послуг, їх якості, об'єктивності та підконтрольності.

Список використаних джерел

1. Альпидовская М. Л. К вопросу о неравномерности в социально-экономическом развитии стран в эпоху глобализации мировой экономики. *Национальные интересы: приоритеты*

Застосування когнітивного та імпульсного моделювання на підставі розроблених методичних положень визначення впливу регуляторних дій державного управління збільшує спектр розв'язання гострих проблем суспільства через збільшення можливостей відстеження змін характеристик соціально-економічних процесів, що дозволяє на їх основі розробити обґрунтовані сценарії людського розвитку на поточну, середньо- і довгострокову перспективи.

У тому, що стосується стану здоров'я населення, використання імпульсного моделювання дозволяє визначити найбільш ефективні управлінські дії для підвищення середньої тривалості життя в Україні, головний зміст яких полягає у раціональному використанні державних видатків на охорону здоров'я, що є одним із найважливіших чинників економічного зростання. На основі розроблених когнітивних моделей це дозволило обґрунтовано визначити раціональні інструменти управління сферою охорони здоров'я.

Розробка методичних підходів до вдосконалення практики розрахунків ІЛР на основі використання індикативних моделей з метою оцінки сталості розвитку та визначення пріоритетних напрямів реформування соціальної й економічної сфер дає можливість встановити взаємозалежність національної матриці оцінювання якості життя та методики оцінювання регіонального людського розвитку й проаналізувати процес прийняття рішень стосовно регуляторних впливів на процес регіонального розвитку в Україні.

и безопасность. 2012. № 19. С. 2–8.

2. Андрощук Г. О. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. Київ, 2009. 632 с.

3. Андрусевич А. Конвенція Еспо: транскордонна оцінка впливу на навколишнє

- середовище : практичний посібник для громадян та НУО. URL: www.rac.org.ua/filtadmin/user_upload/publication/Еспoo_Guide_u.kr.pdf.2 (дата звернення: 10.10.2019).
4. Артемьев А. Роль новых форм и методов государственного управления в сохранении и развитии человеческого капитала как основы роста современной экономики. *Актуальные проблемы экономики и права*. 2014. № 1. С. 77–83.
5. Балуєва О.В. Інформаційні процеси галузі охорони здоров'я регіону та шляхи їх удосконалення. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. 2005. № 5. С. 230–235.
6. Бездуган Я. Поняття, принципи, форми фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні. *Віче*. 2008. № 5. С. 26–28.
7. Бизяркина Е.Н. Проблемы экологического устойчивого развития. Москва, 2007. 255 с.
8. Бюллетень ВОЗ. URL: www.who.int/entity/bulletin/volumes/88/ (дата звернення: 10.10.2019).
9. Владзимирський А. В. Телемедицина в управлінні охорони здоров'я. *Медична освіта*. 2002. № 2. С. 15–17.
10. Гошовська В. Макроекономічні показники оцінки якості життя населення України за міжнародними стандартами. URL: <http://www.vmurol.com.ua/upload/> (дата звернення: 10.10.2019).
11. Данилишин Б. М. Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів: методологія і практика. Черкаси, 2006. 315 с.
12. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 10.10.2019).
13. Жизнеспособная планета жизнеспособных людей: будущее, которое мы выбираем. Обзор : доклад группы высокого уровня Генерального секретаря ООН по глобальной устойчивости. URL: [http://un.by/f/file/Overview %| 20-% 20 Russia, pdf](http://un.by/f/file/Overview%20-%20Russia.pdf). (дата звернення: 10.10.2019).
14. Возвышение Юга: человеческий прогресс в многообразном мире : доклад о человеческом развитии ПРООН 2013. URL: [http://http://hdr.undp.org](http://hdr.undp.org). Russia, pdf. (дата звернення: 10.10.2019).
15. Европейський інститут державного управління та аудиту. URL: <http://eipaa.com.ua/index.php/navchannya/79-organizatsiya-ta-provedennya-vnutrishnogo-audit> (дата звернення: 10.10.2019).
16. Євсєєв В.І. Концептуальні основи фінансової стратегії охорони здоров'я. *Формування та реалізація регіональної політики в галузі охорони здоров'я* : матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 25-26 квітня 2012 р. Одеса : ОРІДУ УАДУ, 2012. С. 200–207.
17. Єлісєєва О. К. Моделирование сталою розвитку соціально-економічних систем : монографія. Дніпро, 2010. 116 с.
18. Журавель В. В. Соціально-економічна політика як напрямок реформування системи охорони здоров'я. *Формування та реалізація регіональної політики в галузі охорони здоров'я* : матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 25-26 квітня 2002 р. Одеса : ОРІДУ УАДУ, 2002. 350 с.
19. Концепція розвитку охорони здоров'я населення України : Закон України затв. Указом Президента України від 7 грудня 2000 р. № 1313/2000. К. : МОЗ України, 2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1313/2000> (дата звернення: 10.10.2019).
20. Індокси та показники людського розвитку : оновлена статистика за 2018 рік. URL: [file:///C:/Users/admin/Downloads/HDR-2018_Ukraine-UA%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/HDR-2018_Ukraine-UA%20(1).pdf) (дата звернення: 10.10.2019).
21. Карамішев Д. В. Майбутнє відчизняної системи фінансування охорони здоров'я. *Законодавчі аспекти. Медицина сьогодні і завтра*. 2003. № 3. С. 49–52.
22. Карамішев Д. В. Передумови введення обов'язкового медичного страхування в Україні. *Українська Академія державного управління при Президентові України* : зб. наук. пр. 2001. Ч. 1. 130 с.
23. Коренюк П.І. Менеджмент якості життя населення у контексті зростання показників відтворення здоров'я людини. *Зб. наук. праць Херсонського держ. університету. Сер. Економічні науки*. 2015. Вип. 13. Ч. 4. С. 116–118.
24. Коренюк П.І. Менеджмент людського розвитку у контексті суспільної охорони здоров'я: значимість та взаємозв'язки. *Глобальні та національні пріоритети економіки*. 2015. Вип. 7. С. 30–35.

- 25.** Кубатко А.В. Научный подход к определению экологического следа, как индикатора устойчивого развития на уровне региональных экономик. *Механизмы регулирования экономики*. 2009. № 1. С. 194–202.
- 26.** Лібанова Е. Основні напрямки підвищення рівня та якості життя населення в Україні. Київ, 2006. 356 с.
- 27.** Лібанова Е.М. Вимірювання якості життя в Україні. Київ, 2013. 52 с.
- 28.** Лібанова Е.М. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції. Київ, 2012. 436 с.
- 29.** Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: монографія. Київ, 2015. 244 с.
- 30.** Медико-соціальні та економічні втрати від професійної захворюваності та шляхи їх подолання. *Український журнал з проблем медицини праці*. 2011. № 4. 62 с.
- 31.** Мир после кризиса. Глобальные тенденции – 2025: Меняющийся мир: доклад Национального разведывательного совета США. Москва, 2011. 187 с.
- 32.** Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 р. URL: <http://dsmsu.gov.ua/media/2015/04/22/25/Strategiya.pdf>. (дата звернення: 10.10.2019) (дата звернення: 10.10.2019).
- 33.** Отчет департамента контроля и профилактики заболеваний Министерства здравоохранения КНР. URL: <http://www.epochtimes.ru/content/view/65713/4>. (дата звернення: 10.10.2019).
- 34.** Офіційний сайт Всесвітнього Банку даних. URL: worldbank.org. (дата звернення: 10.10.2019).
- 35.** Офіційний сайт статистичної служби Європейського Союзу. URL: ec.europa.eu/Eurostat. (дата звернення: 10.10.2019).
- 36.** Павлюк К.В. Розвиток державно-приватного партнерства у сфері охорони здоров'я. *Фінанси України*. 2011. № 2. С. 43–55.
- 37.** Попович Л. Императивы и перспективы реформы здравоохранения РФ. Москва, 2012. 25 с.
- 38.** Проблеми у сфері забезпечення охорони здоров'я і медичного обслуговування громадян України та шляхи їх розв'язання: інформаційні та додаткові матеріали для учасників парламентських слухань 5 липня 2005 р. URL: <http://zakony.com.ua/2005-god-/210864-pro-provedennya-parlamentskih-sluhan-na-temu-quotproblemi> (дата звернення: 10.10.2019).
- 39.** Сазонець І.Л., Зима І.Я. Соціальні інститути в трансформації державної системи управління охороною здоров'я. Рівне: Волинські обереги, 2018. 168 с.
- 40.** Саричев В.І. Глобальні та національні економічні механізми вдосконалення охорони здоров'я як складової людського розвитку. *Вісник НУВГП. Сер. Економічні науки*. 2013. Вип. 2(62). С. 422–432.
- 41.** Саричев В.І. Дослідження здоров'я нації як головного чинника людського розвитку. *Прикладна статистика: проблеми теорії та практики*. 2012. С. 215–224.
- 42.** Саричев В.І. Методологічні аспекти оцінювання розвитку зеленої економіки в Україні. *Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи*: зб. наук. праць XI Міжнар. наук.-практ. конф. (5-6 грудня 2013 р.). К.: НАСОА, 2013. С. 66–69.
- 43.** Саричев В.І. Формирование социально-экономических стандартов в условиях глобализации: Украина на пути к ЕС. *Вісник Дніпропетровського національного ун-ту*. 2013. № 10/2. С. 126–131.
- 44.** Слабкий Г.О. Методичні матеріали щодо планування видатків і використання держкоштів для надання медичної допомоги закладами охорони здоров'я. Київ, 2011. 29 с.
- 45.** Human Development Report 2015. Work for Human Development. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr15_standalone_overview_ru.pdf. (дата звернення: 10.10.2019).

References

- 1.** Alpidovskaia M. L. K voprosu o neravnomernosti v sotsialno-ekonomicheskom razvitii stran v epokhu hlobalizatsii mirovoi ekonomiki. *Natsionalnye interesy: priority i bezopasnost*. 2012. № 19. S. 2–8.
- 2.** Andposhchuk H. O. Stpatehiia innovatsiinoho pozvytku Ukpainy na 2010–2020 roku v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv. Kyiv, 2009. 632 s.

- 3.** Andrusevych A. Konventsiiia Espo: transkordonna otsinka vplyvu na navkolysnhie seredovyshche : praktychnyi posibnyk dlia hromadian ta NUO. URL: www.rac.org.ua/filtadmin/user_upload/publication/Ecpoo_Guide_u.kr.pdf.2 (data zvernennia: 10.10.2019).
- 4.** Artemev A. Rol novykh form i metodov hosudarstvennogo upravleniia v sokhranenni i razvitii chelovecheskoho kapitala kak osnovy rosta sovremennoi ekonomiki. *Aktualnye problemy ekonomiki i prava*. 2014. № 1. S. 77–83.
- 5.** Baluieva O. V. Informatsiini protsesy haluzi okhorony zdorovia rehionu ta shliakhy yikh udoskonalennia. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia* : zb. nauk. pr. 2005. № 5. S. 230–235.
- 6.** Bezduhan Ya. Poniattia, pryntsyipy, formy finansovoho zabezpechennia okhorony zdorovia v Ukraini. *Viche*. 2008. № 5. S. 26–28.
- 7.** Biziarkina E. N. Problemy ekolohicheskoho ustoichivoho rozvitiia. Moskva, 2007. 255 s.
- 8.** Biulleten VOZ. URL: www.who.int/entity/bulletin/volumes/88/ (data zvernennia: 10.10.2019).
- 9.** Vladzymyrskiy A. V. Telemedytsyna v upravlinni okhorony zdorovia. *Medychna osvita*. 2002. № 2. S. 15–17.
- 10.** Hoshovska V. Makroekonomichni pokaznyky otsinky yakosti zhyttia naselennia Ukrainy za mizhnarodnymy standartamy. URL: <http://www.vmurol.com.ua/upload/> (data zvernennia: 10.10.2019).
- 11.** Danylyshyn B. M. Sotsialno-ekonomichni problemy rozvytku rehioniv: metodolohiia i praktyka. Cherkasy, 2006. 315 s.
- 12.** Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (data zvernennia: 10.10.2019).
- 13.** Zhiznesposobnaia planeta zhiznesposobnykh liudei: budushchee, kotoroe my vybiraem. Obzor : doklad hruppy vysokoho urovnia Heneralnogo sekretaria OON po hlobalnoi ustoichivosti. URL: <http://un.by/f/file/Overview%20-%20Russia.pdf>. (data zvernennia: 10.10.2019).
- 14.** Vozvyshenie Yuha: chelovecheskii prohress v mnohoobraznom mire : doklad o chelovecheskom rozvitii PROON 2013. URL: <http://hdr.undp.org>. Russia, pdf. (data zvernennia: 10.10.2019).
- 15.** Ievropeiskiy instytut derzhavnoho upravlinnia ta audytu. URL: <http://eipaa.com.ua/index.php/navchannya/79-organizatsiya-ta-provedennya-vnutrishnogo-audit> (data zvernennia: 10.10.2019).
- 16.** Ievsieiev B. I. Kontseptualni osnovy finansovoi stratehii okhorony zdorovia. *Formuvannia ta realizatsiia rehionalnoi polityky v haluzi okhorony zdorovia* : materialy mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf., 25-26 kvitnia 2012 r. Odesa : ORIDU UADU, 2012. S. 200–207.
- 17.** Ielisieieva O. K. Modeliuvannia staloho rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system : monohrafiia. Dnipro, 2010. 116 s.
- 18.** Zhuravel V. V. Sotsialno-ekonomichna polityka yak napriamok reformuvannia systemy okhorony zdorovia. *Formuvannia ta realizatsiia rehionalnoi polityky v haluzi okhorony zdorovia* : materialy mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf., 25-26 kvitnia 2002 r. Odesa : ORIDU UADU, 2002. 350 s.
- 19.** Kontseptsiiia rozvytku okhorony zdorovia naselennia Ukrainy : Zakon Ukrainy zatv. Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 7 hrudnia 2000 r. № 1313/2000. K. : MOZ Ukrainy, 2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1313/2000> (data zvernennia: 10.10.2019).
- 20.** Indeksy ta pokaznyky liudskoho rozvytku : onovlena statystryka za 2018 rik. URL: [file:///C:/Users/admin/Downloads/HDR-2018_Ukraine-UA%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/HDR-2018_Ukraine-UA%20(1).pdf) (data zvernennia: 10.10.2019).
- 21.** Karamyshev D. V. Maibutnie vidchyzniano systemy finansuvannia okhorony zdorovia. *Zakonodavchi aspekty. Medytsyna sohodni i zavtra*. 2003. № 3. S. 49–52.
- 22.** Karamyshev D. V. Peredumovy vvedennia oboviazkovoho medychnoho strakhuvannia v Ukraini. *Ukrainska Akademiia derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy* : zb. nauk. pr. 2001. Ch. 1. 130 s.
- 23.** Koreniuk P. I. Menedzhment yakosti zhyttia naselennia u konteksti zrostannia pokaznykiv vidtvorennia zdorovia liudyny. *Zb. nauk. prats Khersonskoho derzh. universytetu. Ser. Ekonomichni nauky*. 2015. Vyp. 13. Ch. 4. S. 116–118.
- 24.** Koreniuk P. I. Menedzhment liudskoho rozvytku u konteksti suspilnoi okhorony zdorovia: znachymist ta vzaiemozviazky. *Hlobalni ta natsionalni priorytety ekonomiky*. 2015. Vyp. 7. S. 30–35.

- 25.** Kubatko A. V. Nauchnyi podkhod k opredeleniiu ekolohicheskoho sleda, kak indikatora ustoichivoho razvitiia na urovne rehionalnykh ekonomik. *Mekhanizmy reholirovaniia ekonomiki*. 2009. № 1. S. 194–202.
- 26.** Libanova E. Osnovni napriamky pidvyshchennia rivnia ta yakosti zhyttia naselennia v Ukraini. Kyiv, 2006. 356 s.
- 27.** Libanova E. M. Vymiriuvannia yakosti zhyttia v Ukraini. Kyiv, 2013. 52 s.
- 28.** Libanova E. M. Liudskyi rozvytok v Ukraini: transformatsiia rivnia zhyttia ta rehionalni dysproportsii. Kyiv, 2012. 436 s.
- 29.** Makarova O. V. Sotsialna polityka v Ukraini : monohrafiia. Kyiv, 2015. 244 s.
- 30.** Medyko-sotsialni ta ekonomichni vtraty vid profesiinoi zakhvoriuvanosti ta shliakhy yikh podolannia. *Ukrainskyi zhurnal z problem medytsyny pratsi*. 2011. № 4. 62 s.
- 31.** Mir posle krizisa. Hlobalnye tendentsii – 2025: Meniaiushchiisia mir : doklad Natsionalnogo razvedyvatelnogo soveta SShA. Moskva, 2011. 187 s.
- 32.** Natsionalna stratehiia z ozdorovchoi rukhovoii aktyvnosti v Ukraini na period do 2025 r. URL: <http://dsmsu.gov.ua/media/2015/04/22/25/Strategiya.pdf>. (data zvernennia: 10.10.2019) (data zvernennia: 10.10.2019).
- 33.** Otchet departamenta kontroliia i profilaktiki zaboievanii Ministerstva zdravookhraneniia KNR. URL: <http://www.epochtimes.ru/content/view/65713/4>. (data zvernennia: 10.10.2019).
- 34.** Ofitsiinyi sait Vsesvitnogo Banku danykh. URL: worldbank.org. (data zvernennia: 10.10.2019).
- 35.** Ofitsiinyi sait statystychnoi sluzhby Yevropeiskoho Soiuzu. URL: ec.europa.eu/Eurostat. (data zvernennia: 10.10.2019).
- 36.** Pavliuk K. V. Rozvytok derzhavno-privatnogo partnerstva u sferi okhorony zdorovia. *Finansy Ukrainy*. 2011. № 2. S. 43–55.
- 37.** Popovych L. Imperativy i perspektivy reformy zdravookhraneniia RF. Moskva, 2012. 25 s.
- 38.** Problemy u sferi zabezpechennia okhorony zdorovia i medychnoho obsluhovuvannia hromadian Ukrainy ta shliakhy yikh rozviazannia : informatsiini ta dodatkovii materialy dlia uchasyukiv parlamentskykh slukhan 5 lypnia 2005 r. URL: <http://zakony.com.ua/2005-god-/210864-pro-provedennya-parlamentskih-sluhan-na-temu-quotproblemi> (data zvernennia: 10.10.2019).
- 39.** Sazonets I. L., Zyma I. Ya. Sotsialni instituty v transformatsii derzhavnoi systemy upravlinnia okhoronoiu zdorovia. Rivne : Volynski oberehy, 2018. 168 s.
- 40.** Sarychev V. I. Hlobalni ta natsionalni ekonomichni mekhanizmy vdoskonalennia okhorony zdorovia yak skladovoi liudskoho rozvytku. *Visnyk NUVHP. Ser. Ekonomichni nauky*. 2013. Vyp. 2(62). S. 422–432.
- 41.** Sarychev V. I. Doslidzhennia zdorovia natsii yak holovnoho chynnyka liudskoho rozvytku. *Prykladna statystyka: problemy teorii ta praktyky*. 2012. S. 215–224.
- 42.** Sarychev V. I. Metodolohichni aspekty otsiniuvannia rozvytku zelenoi ekonomiky v Ukraini. *Systema derzhavnoi statystyky v Ukraini: suchasnyi stan, problemy, perspektyvy* : zb. nauk. prats XI Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (5-6 hrudnia 2013 r.). K. : NASOA, 2013. S. 66–69.
- 43.** Sarychev V. I. Formirovanie sotsialno-ekonomicheskikh standartov v usloviiakh hlobalizatsii: Ukraina na puti k ES. *Visnyk Dnipropetrovskoho natsionalnogo un-tu*. 2013. № 10/2. S. 126–131.
- 44.** Stabkyi H. O. Metodychni materialy shchodo planuvannia vydatkiv i vykorystannia derzhkoshtiv dlia nadannia medychnoi dopomohy zakladamy okhorony zdorovia. Kyiv, 2011. 29 s.
- 45.** Human Development Report 2015. Work for Human Development. URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr15_standalone_overview_ru.pdf. (data zvernennia: 10.10.2019).

АВТОРИ ВИДАННЯ

1. **Андрійцьо-Рузаєва А.Ю.** асистент кафедри менеджменту, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
2. **Антонова С.Є.** к.е.н., доцент, доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
3. **Антонюк О.Р.** д.е.н., доцент, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
4. **Валіулліна З.В.** к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
5. **Вівсяник О.М.** аспірант Міжрегіональної академії управління персоналом, м. Київ
6. **Гессен А.Є.** к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту туристичної діяльності, Дніпропетровський гуманітарний університет, м. Дніпро
7. **Гладченко А. Ю.** к.е.н., доцент факультету економіки Neijiang Normal University, Китай
8. **Джінджоян В.В.** к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та менеджменту туристичної діяльності, Дніпровський гуманітарний університет, м. Дніпро
9. **Задорожна І.** студентка спеціальності «Менеджмент», Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
10. **Зима І.Я.** к.мед.наук, Головний лікар комунального підприємства «Рівненська обласна клінічна лікарня» Рівненської обласної Ради
11. **Корбутяк В.І.** к.т.н., доцент, доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

12. **Мартинюк Г.Ф.** к.п.н., доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
13. **Никончук В.М.** к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університету імені академіка С. Дем'янчука», м. Рівне
14. **Обуховская Л.І.** медичний директор Комунального підприємства «Рівненська обласна клінічна лікарня»
15. **Приз О.В.,** к.е.н., доцент кафедри економіки та менеджменту туристичної діяльності ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», м. Дніпро
16. **Романенко О.Є.** д-р. держ. упр., професор, професор кафедри публічного адміністрування, проректор Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ
17. **Сазонець І.Л.** д.е.н., професор, завідувач кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
18. **Сазонець О.М.** д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
19. **Саленко А.С.** головний державний ревізор-інспектор ДПІ у Печерському районі ГУ ДФС у м. Києві
20. **Сардак С.Е.** д.е.н., доцент, професор кафедри економіки і менеджменту туристичної діяльності, Дніпровський гуманітарний університет, м. Дніпро
21. **Саричев В.І.** д.е.н., доцент професор кафедри економіки та соціально-трудова відносин Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро
22. **Сивий Р.П.** аспірант кафедри публічного адміністрування Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ
23. **Радзієвська С.А.** к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки, Державний університет інфраструктури і технологій, м. Київ

-
24. **Тихончук Л.Х.** к.держ.упр., доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
25. **Фесянов П.О.** к.держ.упр., доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
26. **Цецик Я.П.** к.і.н., доцент, доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне
27. **Фесюк А.М.** студентка магістратури за спеціальністю 074 «Публічне управління та адміністрування», Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

Вимоги до оформлення статей

ВИМОГИ ЩОДО ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ:

1. Стаття повинна бути виконана у редакторі MS Word (версія 97 і вище).
2. Шрифт – DIN Next CYR, кегель – 11 пунктів, інтервал – одинарний.
3. Поля: верхнє, нижнє – 20 мм, праве, ліве – 20 мм.
4. Текст вирівнюється на ширину аркуша. Слова друкувати без переносів.

Абзацний відступ від основного тексту – 10 мм. Абзацування автоматичне. Не допустиме створення абзацного відступу за допомогою клавіші Tab або знаків пропуску.

ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ:

1. Індекс УДК – зліва, великі літери, жирним шрифтом;
2. Через 1 інтервал друкуються ініціали, прізвище автора (справа, жирним шрифтом), науковий ступінь, вчене звання, посада, науковий заклад;
3. Назва статті – розміщується через один інтервал в центрі сторінки і друкується великими літерами, жирним шрифтом. Переноси в назві статті не допускаються;
4. Анотації українською, англійською мовами (абзац – 10 мм) – вирівнюються на ширину тексту;
5. Ключові слова українською, англійською мовами (абзац – 10 мм) – вирівнюється на ширину тексту;
6. Таблиці повинні містити порядковий номер (наприклад **Таблиця 1**) та назву (друкується над таблицею посередині жирним шрифтом). Якщо таблиця одна, то слово «Таблиця» має бути нумерована;

7. Рисунки також потрібно нумерувати і вони повинні містити назву, яка вказується під рисунком (наприклад: **Рис. 1. Динаміка розвитку...**). Якщо рисунок один, тоді підписуємо так – **Рисунок. Динаміка Розвитку ...** Рисунки повинні бути згруповані;

8. Формули необхідно друкувати у центрі, нумерація формул – в кінці рядка. Розмір формул такий: основний – 12; крупний індекс – 9; дрібний індекс – 7; крупний символ – 18; дрібний символ – 12. Формули виконуються за допомогою вбудованого редактора MS Equation або MathType.

9. Посилання на літературу в тексті (не призначене автоматично) необхідно подавати в квадратних дужках, номер джерела та номер сторінки розділяються комою з пробілом, наприклад: [1, С. 25-38], в яких перша цифра вказує порядковий номер джерела в списку літератури та номер стор., а номери джерел розділяються крапкою з комою, напр.: [6; 10]. Література повинна бути оформлена відповідно до вимог ДСТУ 8302:2015 (<http://iepor.org.ua/rules/rules-dstu-8302-2015.html>). Згідно нових правил, які враховують вимоги міжнародних систем цитування, автори статей повинні давати список літератури в двох варіантах: один мовою оригіналу і окремим блоком той же список літератури як References. Для оформлення REFERENCES (REFERENCES з урахуванням ДСТУ 8302:2015, наказу МОН No 40 від 12.01.2017 р. та міжнародного стилю APA) скористайтесь рекомендаціями Трансліт УКРЛІТ.ORG згідно з Постановою кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55 ([http://nauka.nlu.edu.ua/download/plaw_downloads/REFERENCES_ua.pdf](http://ukrlit.org/transliteratsiia#source=QdC90LRw0YPRiNC6adCyINCRliDQnC4g0JXQutC+0L3QvtC8adGH0L1hINGCYSDQvGHQu dC90L7QsmEg0LHQtdC30L/QtdC6YSDQv2nQtNC/cNC40ZTQvGPRgtCyYSBpINC/adC00L9w0LjRINC80L3QuNGG0YLQsmEuIEHQvd GC0Lhw0LXQuDC00LVwY9GC0LLQvi4g0KLQtXDQvdC+0L9p0LvRjCA6INCI0LVw0L3Qvi3Qs3Bh0YQsIDiWMDgulDQyNCBjLg==) або (<a href=)), дотримуючись в ньому того ж порядку, незалежно від того, чи є серед них іноземні.

10. Транслітерація прізвища, ім'я та по батькові авторів перед англійським перекладом назви статті також мають відповідати Постанові Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55.

11. У статті не повинно бути переносів слів та макросів.
12. Сторінки нумерувати не потрібно.

ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ СТАТТІ

Рукопис повинен містити такі елементи: анотація, ключові слова, вступ, основна частина, список використаних джерел.

Анотація повинна містити стисло і точно сформульовану постановку науково-практичної задачі (завдання) та одержані результати (3-5 рядків). Анотація подається українською та англійською мовами. Англійська анотація має бути розширеною. Після анотації потрібно вказати ключові слова статті (5-8 слів) на українській та англійській мовами.

Основна частина статті повинна відповідати вимогам Постанови Президії ВАК України «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліку ВАК України» від 15 січня 2003 р. № 7-05/1 і обов'язково вміщувати наступні структурні елементи:

1. **Постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.
 2. **Аналіз останніх досліджень і публікацій** (аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор).
 3. **Методика досліджень** (виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття).
 4. **Постановка завдання** (формулювання цілей статті).
 5. **Виклад основного матеріалу** дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.
 6. **Висновки** (висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку).
- Список використаних джерел** рекомендується подавати в порядку згадування їх у тексті за наскрізною нумерацією.

Наукове видання

**СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

Збірник наукових праць

Випуск 3-4, 2019 р.

Друкується в авторській редакції

Технічний редактор

Галина Сімчук

Підписано до друку 27.03.2020 р. Формат 60×84 ¹/₁₆.

Ум.-друк. арк. 11,3. Обл.-вид. арк. 13,5.

Тираж 100 прим. Зам. № 5476.

*Видавець і виготовлювач
Національний університет
водного господарства та природокористування
вул. Соборна, 11, м. Рівне, 33028.*

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції РВ № 31 від 26.04.2005 р.*